Anadolu'da Parlayan Işık

ALEVİLİK

BEKİR ÖZGÜR

Emeği, onuru ve sevgiyi
hayatı boyunca hep yüksekte tutarak
yaşamını çocuklarına adayan sevgili anneme...

Anadolu'da Parlayan Işık
ALEVİLİK

◆◆◆

BEKİR ÖZGÜR

Bekir Özgür

1945 yılında Niksar'ın Korulu köyünde yoksul bir ailede doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra köyde üç yıl sığır çobanlığı yaptı. 1960'da İstanbul'a gelerek inşaat işlerinde çalışmaya başladı.

1972'de işçi olarak Fransa'ya gitti. Fransa'da on beş yıllık işçilik yaşamında yaratıcılığı, kolektif örgütlülüğü ve planlı olmasıyla öne çıktı. İki ayrı 'İşçi Dayanışma Derneği'nde ve 'Dernekler Federasyonu'nda kurucu ve yönetim kurulu üyeliklerinde bulundu.

1987'de Fransa'dan kesin dönüş yaptı. İstanbul'da yapı-inşaat işlerine devam etti. 1997'de doğduğu köye döndü. İkamet ettiği köyünde 'Tarımsal Kalkınma Kooperatifi' kurucu ve yönetim kurulu üyeliği yaptı. Köyün arazi sulama suyu ve içme suyu sorunlarının çözümüne öncülük etti. Köylülerin tarım ve sulama, arazi ve üretim sorunlarının çözümünde, kaynaklarını belirlemede sorumlu roller üstlendi.

Niksar'da demokratik kitle örgütlerinde çalıştı, siyasal faaliyet yürüttü. *Yeşil Niksar* ve Tokat'ta yayınlanan *Hür Söz* yerel gazetelerinde ve değişik internet sitelerinde güncel siyasi konularda yüzlerce makalesi yayınlandı.

Hayatında sürekli çalışmanın, bulunduğu ortamlarda örgütlenmenin mücadelesini sürdüren Bekir Özgür, farklı konularda araştırmalarına devam etmektedir.

***

Son on yıllarda hızlı bir örgütlenme içerisine giren Aleviler, çok parçalı da olsa, farklı motifler edinse de, değişik renkler kazansa da yoluna devam etmektedirler. Kendi geleceklerini çizmede, "güneşin altındaki yerini" belirlemede düne nazaran daha da görünür, güçlü ve umutlu bir haldedirler. Geçmişte sistemin, Alevileri yok sayması, görünmez kılması ve katliamlarla bitirme anlayışı artık tümüyle iflas etmiştir.

Bu çalışmanın konusu, içeriği ve vurgusu daha çok Alevilerin tarihi kökleri üzerinedir. Tarihsel kaynağı belirlemenin önündeki zorluklara, saptırmalara ve yönlendirmelere gögüs germenin gerekliliğine işaret ederek, doğru düşünsel donanımı öne çıkarmanın tartışmasını yürütür.

Anadolu'da Parlayan Işık

ALEVİLİK

◆◆◆

BEKİR ÖZGÜR

YAYINLARI

EL YAYINLARI: 42
Yüz Fikir Kitaplığı

◆

Anadolu'da Parlayan Işık
Alevilik
Bekir Zengin

◆

Birinci Basım
Aralık 2014

◆

Kapak Calışması
Veli Aydın-Şahin Yetiş
Düzelti
Veli Aydın
Renk Ayrımı
Ekstra Grafik
Yayım ve Cilt İşleri
Kayhan Matbaası
Davut Paşa Cad. Güven Sanayi Sitesi
C Blok, 244, Topkapı-İstanbul
Sertifika No: 252

◆

ISBN 978-975-8674-49-7
Sertifika No: **22761**

◆

EL YAYINLARI
Bülbül Mah. Tavşan Sok. 18/A
Beyoğlu-İSTANBUL
Tel/faks: 0(212) 361 80 10
elyay2001@mynet.com
www.elyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9
Giriş 13

ALEVİ KİMLİĞİ, KÖKENİ VE TARİHSEL KONUM
Alevi Sözcüğünün Etimolojik Kökeni 17
Anadolu'da Tarihsel ve Kültürel Sürekliliğe Genel Bakış 18
Erkek "Gücünü Fark edince" Kadını Köleleştirdi .....
Doğanın Ulu Anası 24
Roma İstilasıyla Başkalaşan Anadolu 26
Babai Ayaklanması 31
Logos-Söz-Kelam 33
Kapadokya Ermişleri 35

Mezopotamya Sümar-Akkad Halkı ile Anadolu Luvi Halkının Sosyal Yaşam ve Kült Farkı
Mezopotamya 40
Anadolu 42
Aleviliğin İdeolojik Kökeni Batıni (Ezoterik) Doktrin 43
Aleviliğin Sosyolojik Kökeni ve Tarihi 51
Aleviliğin Doğa ve İnsan Oluşumuna Dair Algısı 58
Aleviliğin Tarihsel İktisadi Temeli 64
Alevilikte Cem Töreni 72
Aleviliğin Siyasal Kurumu Kırklar Meclisi 76
Aleviliğin Hukuk Kurumu: Görgü Cemi (Halk Mahkemesi) 78
Alevi Cemlerinde Çerağ (Mum) Uyandırma Ritüeli 83
Aleviliğin Lokma Anlayışının Nesnel ve Tarihi Kökeni 87
Aleviliğin Dört Kapı Kırk Makam Gerçeği 90
Alevilikte Pir, Mürşit Yetiştirme Yöntemi ve Prensibi 95
Kırklar Cemi Gerçeği ve Efsanesi 96
Kırklar Meclisi Masalının Şifrelerinin Çözümü 99
Batıni Anlayışın İslam İçinde Çarpık Biçimde Ortaya Çıkışı 104
Erdebil Tekkesi, Safevi Devleti ve Şah İsmail 107
Aleviliğin On İki İmam Kültünün Tarihsel Kökeni 111
Kerbela Olayı, İmam Hüseyin ve Alevilik 116

Alevilikte Orucun (Yas-ı Ma'tem) Tarihsel ve Töresel Kökeni 120
Alevilikte Ocak Sistemi ve Dedelik Kurumu 121
Aleviliğin Yedi Ulu Ozanı 127
Alevi İnancında Saz'ın Yeri ve Önemi 135
Alevilik ve Türklerin Şaman Dini 137
Alevilikte Kutsallık Kültü 140
Tarihsel Hz. Ali ve Alevilerin Ali'si 143
Alevilik ve Hıristiyanlık Çatışması 148
Alevilik, Bektaşilik ve Osmanlı 157
Aleviliğin Dayanışma, Yardımlaşma Geleneğinin Tarihsel Kökleri 172
Tarihsel Süreçte Batıni İdeoloji Temelli Alevi Örgütlenmeleri 174

Cumhuriyet Sonrası Aleviler
Alevilerin Çağdaş Örgütleri 179
Kurtuluş Savaşı Öncesi ve Sürecinde Aleviler 183
Cumhuriyet Döneminde Siyaset ve Aleviler 189
Koçgiri Ayaklanması 196
Dersim Olayı 201
Maraş ve Çorum Alevileri Katliamları 206
Sivas Madımak Olayı ve Aleviler 209
Aleviliğin Geleneksel Yapısının Çözülmesi 213
'68-'78 Kuşağı ve Aleviler 220
Toplumsal Gençlik İçinde Günümüz Alevi Gençliği 225
Burjuva Demokrasisi ve Aleviler 228
TC Devleti ve Aleviler 234
Alevilik Konusunda Alevi Kökenli Yazarlar 239
Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğrenim Birliği Yasası) 243
Alevilik Neden Yok Edilmek İsteniyor 244
Toplum Olan Alevilerin Topluluk Konumuna Düşmesi 247
Anadolu Kadim Halkına Dayatılan Irkçı "Türk Tarih Tezi" Safsatası 255
Tahtacı "Türkmen"lerin Sosyolojik, Kültürel ve Tarihsel Kökeni 264
Kızılbaşlar, Abdallar, Çepniler ve Beğdili'liler 272
Kadın ve Alevi Toplumunda Kadın 275
Dipnotlar 287
Kaynaklar 300

ÖNSÖZ

Bu çalışma Aleviliğin kökeninin ve tarihsel konumunun doğru anlaşılabilmesini konu edinmektedir. İktisadi, siyasi, hukuki ve sosyal kökleri Anadolu'nun tarihi derinliklerine uzanan Aleviliği, herhangi bir dinsel, ırksal ve milli yaklaşımla açıklamaya çalışmak, özellikle Alevi veya Sünni kökenden Türkçü ve İslamcı veya Alevi-İslamcı ideologlar gibi ele almak, konuyu daha başından çarpıtmaktır.

Çalışmanın asli hedefi olarak şunu baştan belirtmeliyim ki, Anadolu'da Roma istilasıyla başlayan Hıristiyan Bizans ve İslam Osmanlı ile devam eden, Cumhuriyet'te ayyuka çıkan, Alevilikle ilgili yazılmış ve sözlü anlatımların tamamının, devlet güdümünde kurgulanmış Alevi (Anadolu kadim halkı) tarihi ve gerçeklerinin inkârını, zaman içinde yok olmasını hedefleyen yalanları açığa çıkarmaktır. Bu bağlamda arkeolojik bulgu, yazılı belge ve yaşanan kültürel gelenek ve törelere dayanarak ileri sürdüğüm görüşlerle; topluma gerçek diye dayatılmış devlet destekli yalanları deşifre etmeyi, bu bağlamda toplum belleğinde ezber bozmayı, Aleviliğin günümüzden geriye doğru izini sürerek, tarihsel geçmişiyle bağını kurmayı amaçlamaktadır.

Tarihsel kalıntıları ya yok edilmiş ya da çarpıtılmış Aleviliğin, asırlar boyu baskı altında tutularak yazılı belge oluşturmasına olanak verilmemiş olmasını bir kez daha topluma anımsatmaktır. Aleviliğin tarihine dair iktisadi altyapısını, siyasi üstyapısını, mülkiyet ilişkisi ve üretim tarzını, kendine has hukuk anlayışının kuralları sarmalında oluşan sosyal yapısını, tarihsel evreleriyle, töreleri ve söylemleri içinde ve baskı karşısında sır ettiği Alevi gerçeklerini, dinci ve ırkçı anlayıştan arınmış bir yaklaşımla ulaşabildiğim belgeler ışığında açıklamak, toplumun bilgisine sunmak istedim.

Muazzam bir felsefi derinliği olan, fakat her fırsatta inkâr edilmiş varlığı ve çarpıtılmış kültürel değerlerini, karmaşık ve çok uzun bir tarihe sahip Alevi toplumunun özellikle de içinde saklı tuttuğu gizemli dünyasını tüm ayrıntılarıyla bir değil, hatta birkaç yapıt

içinde dahi sunmanın olanaksızlığı herhalde anlaşılır bir durumdur. "Aleviliğin yazıya dökülmüş kayıtlı tarihi yok" diyenlere; Cem törenlerinde uygulanan ritüelleri, ozanların nefeslerini, kadına bakış tarzı ve Alevi yaşam prensiplerini bilimsel yaklaşımla incelemelerini öneririm.

Günümüz Alevi toplumuna ilişkin araştırma yaptığını zanneden Sünni kökenli yazarlar, Aleviliği bir yandan "cemaat" olarak tanımlamakta, felsefi boyutu ve tarihsel geçmişi olmayan basit ve azınlık bir topluluk gibi algılanmasına yol açacak çaba içindedirler. Dolaysıyla Aleviliği hafife almakta; öte yandan İslam döneminde ve İslamın içinde oluşmuş mezhepler dışı sapkın (sapık) bir akım olarak takdim ederken, bu yaklaşımla Aleviliğin İslam öncesi binlerce yıllık tarihini inkâr etmektedirler. Diğer yandan da Aleviliği, salt Alevi töre ve ritüellerinin görünen yönüyle folklorik kültür kategorisine indirgemekten geri durmamaktadırlar.

Buna paralel olarak istisnasız tüm yazarlar, Alevilikle hiç ilgisi olmayan ırksal bir şecere uydurarak onu mutlak Asya Türk kökenine bağlamakta, Aleviliği Alevilikten başka her şeye benzeyen bir ucubeye çevirmekte; kendilerince, Alevilikle ilgisi olmayan tanımlamalar yapma gayreti içindedirler. Bu tür yaklaşımlarla Aleviliği açıklamaya çalışan yazar takımı, Aleviliğin oluştuğu tarihsel koşullardaki iktisadi altyapısını, siyasi üstyapısını ve toplumsal yaşama bütünlük içinde meşruiyet kazandıran, yön veren hukuk anlayışını göz ardı ederek, Alevi tarihi yazanlarm ne kendileri, ne de belge diye sundukları kaynakların bilimsellik açısından ciddiye alınabilme olanağı yoktur.

***

Bu çalışma sürecinde sık sık kullanmak zorunda kalacağım 'inanç' sözcüğüne 'Alevi' kavramı yanında ne anlam yüklediğimi de açıklamak durumundayım. 'İnanç' kelimesi yaygın olarak 'İman' sözcüğü ile eşanlamda algılanmakta; çoğu kez de iman sözcüğünün yerine inanç, inanç kelimesi yerine de iman sözcüğünün kullanıldığına şahit olmaktayız. İnanç; herhangi bir konuda bir fikrin doğruluğuna veya yanlışlığına, bir nesnenin faydalı veya zararlı

olduğuna, bir olgunun iyi veya kötü, bir olayın meşru veya gayrimeşru olup olmadığına dair kişide oluşan kanı doğrultusunda aldığı 'zihinsel duruş'tur.

Zaman içinde bilgi birikimine bağlı zihinsel gelişim sonucu, 'zihinsel duruş' dediğim 'inanç' değişebilir. Bu bağlamda insan, bir süre önce doğru olduğuna inandıklarının bir kesimine veya tamamına yanlış, yanlış diye inandıklarının bir kesimine de doğru diyebilir. Yani inanç, insanın bilgi birikimi ve algısına bağlı olarak değişken bir duygudur.

İman ise; düşünmeye, eleştiriye zihinsel kapıları kapatmış, düşünsel kalıplaşmışlığm (tabu) dışavurumudur. Kısaca ifade etmek gerekirse, inanç değişebilir; fakat iman değişmez. İmanın değişmesi durumunda ise, imandan çıkılmış olunur; ortada, iman diye bir şey kalmaz. "Alevi" kelimesi yanında kullanacağım "İnanç" sözcüğünü, dinsel içeriği olmayan görece fikirsel bir "kabul" veya ret veya "yargı" olarak algılanması gerektiğini özellikle belirtmek isterim.

Günümüzde 'Alevi' olarak adlandırılan sosyal gerçekliğin kökleri, Anadolu'da anaerkil çağın ilk halkı olarak bilinen Luvi toplumuna uzanmaktadır. O çağın yaşamsal koşullarında şekillenen mülkiyet, üretim, yönetsel erk ve toplumsal yaşam tarzının izleri ile; evrenin oluşumuna dair doğa-insan, insan-toplum ilişkisinin algısal öğretisi olan bâtmi doktrinin izleri gözle görülür şekilde bugün Aleviliğin sözlü kültüründe, töre ve geleneklerinde belirgin olarak görülmektedir.

1950'den sonra ülkede emperyalizme bağımlı gelişmeye başlayan sanayinin ihtiyacı olan emek göçü dalgası içinde şehirlere taşınan potansiyel içinde deyim yerindeyse günyüzüne çıkan Alevileri ve Aleviliği, göründüğü ve anlatıldığı şekliyle Türkiye Cumhuriyeti'nin temel politikası olan Türk-İslam ilkeleri perspektifiyle açıklamaya çalışmak, Aleviliği, Alevilik olmaktan çıkarmaya yönelik art niyetli bir yaklaşımdır.

Kısaca Alevilik; eşitlikçi, barışçı, Tanrıyı insanda gören, "Benim Kâbe'm insandır" diyen, muhabbet ve sevgi sarmalında şekillenmiş, kökleri tarihin derinliklerine uzanan akılcı sosyal bir yapılanmadır.

***

Kitabın konu başlıkları içindeki bazı benzer anlatımlar ve tekrarlar, Aleviliğin çok yönlü tarihsel gerçeklerinin, gelenek ve töre biçiminde devam eden değerlerinin, tarihi bağları kasıtlı olarak koparılmış bugünün çok yönlü Alevi gerçekleri arasındaki bağı görmek açısından gerekliydi. Bu tekrarları göze almadan, kadimden gelen kalıntıları izleyerek günümüzle bağlantılı boyutlarını sergilemek bir yönüyle zayıf kalacak, yeterince belirgin hale kavuşturulamayacaktı. Yine de okuma seyrini sekteye uğratacak bir düzeye, yoğunluğa eriştiyse de, okurun bu durumu anlayışla karşılayacağını umuyorum.

Bu çalışma boyunca desteklerini, eleştirilerini, editörlüğünü ve dostluklarını cömertçe ortaya koyarak kitaplaştırılmasında katkılarını esirgemeyen Ali Karul'a, Erdoğan Çmar'a, Ali Gökçe'ye, Mustafa Çoban'a, Enel Yücedağ'a, Köksal Bayraktar'a, Serdar Tanal'a ve Veli Aydın'a teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Alevilikle ilgili kaynak olarak başvurulan tarihsel belgeler genellikle yazıldığı dönemlerin siyasi hükümranlarının aldığı her kararı, uyguladığı her türlü baskıyı ve yaptırımı haklı ve meşru sayarak, despot yönetim ve yöneticileri aklamaya yönelik uyduruk gerekçelere dayandırılarak kurgulandığı ve yazdırıldığı bilinen bir gerçek. Diğer bir gerçek de, tarihsel Alevilik, günümüz sıradan Alevilerinin ve kendisini dede zannedenlerin Alevilik algısı, anlayışı ve anlatımlarıyla açıklanamaz. Onun gerçekleri, cem törenlerinde uygulanan ritüeller ve ulu ozanların nefesleri içinde "sır" edilmiştir. Bu sırlar ancak, tarihsel belgelerin doğru okunması ve bâtıni doktrin öğretisinin bilimsel boyutuyla açıklanabilir.

Devletin sistematik şiddetine dayalı ve yaptırım gücüyle siyasi sindirmeye yönelik uygulamaların hedefi; halk kesiminin haklı muhalefeti, mevcut belgelerde asi, isyancı ve dini sapkınlık olarak anlatılmakta, bunun da tek amacı, yaşamsal maddi değerler üreten halkın haksız uygulamalara karşı yürüttüğü haklı mücadelesini, söz konusu kaynaklarda haksız ve gayri meşru göstermektir. Bu bağlamda halkların tarihi, iftira ve karalamalarla aşağılanmakta, tahrif edilmekte, gerçekler çarpıtılmaktadır.

Kurguya dayalı yazılı tarih belgeleri içindeki yalan ve yanlış veriler arasından doğru ve gerçek bilgilere ulaşmak, gerçeği açığa çıkarmak oldukça zordur. Fakat imkânsız değildir. Tarihin bu karanlık ve çarpıtılmış bilgi içeren belgelerini deşifre edebilecek bir bilimsel yaklaşım ve halkın safında kişilikli bir duruş gerekir. Bu uyduruk belgeler içinden doğru ve gerçek bilgiyi bulup açığa çıkarabilmek için, kaynak diye yutturulan belgelerdeki verileri eleştirel ve sorgulayıcı bir yaklaşımla ele almak zorunludur.

Belgelerin ait oldukları dönemin iktisadi altyapısını, siyasi üstyapısını, üretim araçları üzerindeki mülkiyet ilişkilerini ve bunlara meşruiyet kazandıran hukuk anlayışını göz önünde tutmak, siyasi erkle sosyal yapı arasındaki ilişkiyi ve çelişkiyi diyalektiğin etki-

tepki, neden-sonuç işleyişi ışığında incelemek, yönetenlerin yapmak istedikleri karşısında yönetilenlerin duruş ve tavrının nasıl olabileceğini anlayacak, kavrayacak bir yaklaşım içinde olmak, konuya sağlıklı yaklaşımın ilk adımıdır. Aksi halde verilen emek ve zaman boşuna harcanmış olacak, yapılan çalışmalar da mevcut sistemin ücretli uşağı araştırmacıların yaptığı gibi, resmi tarihin bir nakaratı olmaktan öte bir anlam ve değer taşımayacaktır.

Hemen her sosyal yapı, objektif olarak üretim araçları üzerindeki mülkiyet biçimi ve üretim ilişkisi sarmalında şekillenir. Bu mülkiyet ve üretim ilişkisini korumak, buna tekabül eden sosyal yapıyı yönetmek, gerektiğinde yaptırım uygulamak üzere sosyal oluşum üzerindeki kurumsal güce siyasi erk, tüm bu yapılanmaya ve bu yapılanma içinde oluşan ilişkilere meşruiyet kazandıran anlayışa hukuk, bu sosyal yapının tüm kurumlarıyla bütünlük içinde düzenini sağlayan ve her türlü yaptırım gücü olan işlevsel aygıta da devlet denmektedir.

Tarihin tanık olduğu tüm iktisadi, siyasal ve sosyal yapılanmalar bu sistematik olgu ve oluşum içinde işlerlik kazanmıştır. Sosyolojik bir olguyu açıklamaya çalışırken, toplumsal varlığın nesnel dayanağı olan iktisadi altyapıyı, bu yapının yönetsel aygıtı siyasi üstyapıyı, bu idare aygıtının tüm karar ve uygulamalarına meşruiyet kazandıran hukuk anlayışını, birbirini etkileyen ve tamamlayan hiyerarşik bütünlük içinde incelemek zorunludur. Tersi bir yaklaşımla yapılan inceleme çalışmaları ya yanlış sonuç verir, ya da eksik kalır ki, bu yöntem, istenilen doğru sonucu veremeyeceğinden bilimsel bir değer taşımaz; bilimsel değer taşımayan savlara da itibar edilmez.

Yaklaşık bin yıl Hıristiyanlığın, bir o kadar da İslamın baskısı sonucu devletin ulaşım ve denetiminin zor olduğu dağ başlarına sığman Aleviler, koşullar gereği oluşturdukları köy, mezra vb. küçük yerleşim alanlarında oldukça dar kapsamlı 'Dede-Talip' yapılanması içinde, şekli ve söylemleri özünden sapmadan, dönemsel ortam ve koşullara uyarlanarak kısmen değiştirilen kadim gelenekleriyle var olmaya çalıştılar.

Alevilik ve onun tarihiyle ilgili araştırma yapanların büyük çoğunluğu ileri sürdükleri görüşlerine, Mevlevi tarikatı müridi Abdül-

baki Gölpınarlı'nın[1] Türk-İslamcı görüşlerini dayanak yapmaktadırlar. Osmanlı'nın Divan edebiyatı, tasavvuf, İslami tarikatlar, İslami mezhepler alanında yoğunlaşan, Aleviliği Türk Şaman inancı olarak İslami sarmalda Anadolu Bektaşiliği olarak takdim eden ve tüm çalışmalarını İslam-Osmanlı-Türklük ilişkisi ve tarihi üzerine kuran Abdülbaki Gölpınarlı'nın, kökeni en az on bin yıllık Luvi halkına ve anaerkil çağa uzanan, o çağın yaşamsal gereklerine ve tarzına uygun iktisadi, siyasi, sosyal yapılanması içinde kendine has hukuk anlayışı olan ve bu bağlamda kültürel değerler yaratmış Alevilikle ilgili gerçekçi ve bilimsel veri sunabilmesi mümkün müdür?

Aleviliği araştırdığını zanneden Alevi kökenli yazarların bir kesimi, uyduruk Türk Tarih Tezi'ne katkı sunmak ve onu doğrulamak gayretkeşliğiyle Aleviliği, Asya kökenli Şaman din inancıyla özdeş ve Türklerin İslamı algılayış tarzı, "Anadolu Alevi-Bektaşi Kültürü" olarak takdim ve iddia etmektedirler. Diğer bir kesimi de, Aleviliğin İslamla doğduğunu, Alevi yol erkânının "Allah-Muhammed-Ali yolu olduğunu, Alevi dede ocaklarının kurucularının yedinci İmam Musa Kazım neslinden Ehl-i Beyt soyuna, dolayısıyla İslam peygamberi Muhammed'e dayandığını iddia etmektedirler.

Aleviliği İslam dinine, Alevi mürşit ocaklarını da İslam peygamberi Muhammed'e bağlamak üzere uydurdukları bu yalan sık tekrar edilince gerçek olacağını sanmaktadırlar. Aleviliğin kökenini Asya bozkırlarında arayan yazarlar kafatasçı Türk şovenizminin, Arap çöllerinde arayanlar da, Anadolu kadim halklarının başına bela yağdıran Türk-İslam Selçuklu'yla başlayan Osmanlı'yla ve İttihatçılarla devam eden, günümüzde ise tek tipçi faşist rejiminin icadı Türk-İslam sentezinin gönüllü esiri, sırtlarını sıvazlayan düzenin hâkimi ağa-babalarının ve tanrıları Dolar-Euronun kulu kölesi durumundadırlar.

Tarihin derinliklerinde sevgi, barış ve hakça eşitlik anlayışıyla şekillenmiş Alevi sosyal yapısına tekabül eden ve yaşam kaynağı ortakçı mülkiyet biçimi altyapıyı, bu yapının yönetsel siyasi erki günümüz deyimiyle Kırklar Meclisini, toplumsal eşitliği ve barışı güvence altına alan hukuk kurumu Görgü Cemi'ni (Halk mahkemesi) devre dışı bırakarak yapılan Alevi tarihi yazımının ve yazarının ciddiye alınacak

bir yanı, alıntı yaptıkları uyduruk metinlerin bilimsel bir değeri ve Alevi gerçekleriyle de hiçbir ilgisi olamaz, yoktur da.

Alevilik konusunda kitap yazan Sünni ve Alevi kökenli araştırmacıların en belirgin ortak özelliği; Aleviliğin Anadolu'daki İslam öncesi tarihini, koro halinde inkâr etmeleridir. İslamla hiçbir ilgisi ve ilişkisi olmayan Aleviliğin inanç boyutunu İslama, yetmiş iki millete aynı nazarda bakan öğretisiyle toplumda ırksal ayırım yapmayan Aleviliği Türklüğe bağlamaları, bu yakışıksız ve inkârcı tutumlarını da arsızca bilime mal etme çabası içinde olmaları görmezlikten gelinerek sessizce geçiştirilecek bir durum değildir.

Beslenme, barınma ve üreme içgüdüsü üçgeni içinde yabanıl dönemde var olma mücadelesi yürüten insanoğlunu, toprağın ilk işlenmeye başlandığı ortak mülkiyete dayalı yaşam kaynaklarından, bu temel üzerinde yaşamı yönlendiren siyasi üstyapısından, barış içinde ve adil bir yaşam tarzını öngören hukuk anlayışından kopuk ve yadsıyan bir yaklaşımla, Alevi sosyal yaşamını açıklamaya çalışmalarının, gerçeğin ifadesi olan bilimsellikle ne ilgisi olabilir? Böyle bir yaklaşım ve mantıkla bilgi ürettiğini zannedenlerin, toplumu soyguncu sistemin uysalları yapma uğraşı içinde olduklarını, kendilerinin de bu adaletsiz düzenin düzenbazları olduklarını açığa çıkarma ve bu zevata karşı tavır alma zamanıdır.

Özellikle Alevilik konusunda altyapı-üstyapı diyalektik etkileşimini göz ardı eden araştırmacı yazarların ortak hedefi, insansal ve demokratik hakları gasp edilmiş, siyasi baskı altındaki toplumun kanayan yarası durumundaki bu tür sosyal sorunlara değiniyormuş, dile getiriyormuş gibi yaparak topluma hoş görünmek, ürettikleri yalan üzerinden tefeci tüccar misali rant sağlamaktır. Dahası bu tip yazarlar, halkın gerçeği görmesini engelleyerek, Alevi toplumunu ilgisi ve ilişkisi olmayan İslama ve Türklüğe bağlama gayretkeşliği içinde toprakta ortak üretim ilişkilerini göz ardı ederek, üretim araçları üzerinde özel mülkiyeti tek yaşam biçimi olarak sunma, burjuva eşitliksiz yaşam biçimini meşru gösterme, bu amaçla yürütülen, devletin, Aleviliği asimile politikasına destek vererek vahim bir hata ve yanılsama içindedirler.

ALEVİ KİMLİĞİ, KÖKENİ VE TARİHSEL KONUM

Alevi Sözcüğünün Etimolojik Kökeni

'Alevi' kelimesi, sıradan bir sözcük olarak değil, tarihi geçmişi ile çok boyutlu ve derin anlam içeren ve felsefi derinliği olan sosyal bir yapının kimliği olarak kullanılmaktadır. M.S. 325'den sonra Bizans'a ait belgelerde ve Osmanlı'nın Şeyhülislam fetvalarında 1500'lü yıllara kadar 'Işık taifesi' veya 'Işık halkı' olarak geçer. Hemen her imparator ve padişah döneminde haklarında "katli vacip" fermam çıkarılan, Yavuz Sultan Selim'in, Şah İsmail yanlısı "Kızılbaşlar" olarak suçlayıp kılıçtan geçirdiği bu toplumun sağ kalanları, Işık taifesi ve Kızılbaş adı öldürülme (imha) sebebi olduğundan, yaklaşık üç yüzyıldan beri İslam alimi Hz. Ali adının ses benzerliği arkasına saklanarak kendilerini 'Alevi' kavramıyla ifade eder oldular.

Alevi sözcüğünün, 16. asrın 2. yarısından, özellikle de II. Mahmut'un "Vaka-i Hayriye" hareketiyle yapılan Kızılbaşları imha girişiminden sonra toplum dilinde kullanımı yaygınlaşmıştır. Osmanlı'nın kanlı kılıcı karşısında İslamı kabullenmedikleri halde müslüman görünebilmek için peygamberin damadı ve İslamın ünlü âlimi Hz. Ali'nin adının arkasına sığınıldığı, daha doğrusu Ali adının kalkan olarak kullanıldığı bilinmektedir.

O dönemin zor koşullarında 'Alevi' sözcüğü bilinçli bir seçimdir. Zira tarihsel adları olan 'Işık'ı çağrıştıran 'Alev' sözcüğü, dil bilgisi kurallarına göre: mimar-mimar'i, tarih-tarih'i, mal-mal'i' örneklerinde olduğu gibi Alev de 'i' ekini alarak Aleve, yani Işık'a ait Alevi deyimi kabul edilmiştir. Alevi tarihi yazma gayretkeşliği içinde olanların -akademik çevreler dâhil- tamamı, Türk Tarih Tezi cenderesi çıkmazında Türk dili kurallarını da ihlal ederek Alevi sözcüğünün, illa da "Hz. Ali'yi seven", Ali yanlısı anlamına geldiğini iddia etmektedirler.

Alevi sözcüğü Ali'yi seven anlamında 'Ali' sözcüğü kökünden türetilmiş olsaydı, Türk dil bilgisi kurallarına göre, Alici veya Alili

olması gerekirdi; tıpkı, devleti savunana "devletçi", her lahza dini savunana "dinci", alkoliğe içkici, sarhoşa içkili, meyhane işletene meyhaneci, ekmek üreten işçilere "fırıncı" vb. dendiği gibi. Alevi kelimesinin etimolojik kökeni Luvilere dayanır. Luvi dilinde "Işık ülkesi" anlamındaki 'Aluvi'[2] kelimesi, Latince 'Lu' kökünden türemiştir. Latince olduğu iddia edilen 'Lu' kelimesi Latinceye Luvi dilinden geçmiştir. Işık halkı anlamına gelir. Zira, her ikisi de aynı coğrafyanın sosyolojik ve tarihsel gerçekleri olduğu halde, Luvi toplumu tarihsel olarak Latin toplumundan önce yaşamış bir Anadolu halkıdır. Dolaysıyla Luvi toplumuna ait 'Işık'ı çağrıştıran 'Alev' kelimesi Türkçe telaffuzda Musevi ve İsevi de olduğu gibi 'i' aidiyet ekini alarak aleve ait "Alevi" kavramı türetilmiştir.

Dahası, Mürşit kelimesi ışığı, Ocak sözcüğü de ateş veya alevini çağrıştırdığından, 'Alevi'-'Mürşit'-'Ocak' kavramlarının birbiri yanında kullanılması, Aleviliğin 'Işık' ve 'Alev' kültünün belleklerde sürekli canlı tutulmasını sağlamak içindir.

İslam dininin henüz doğmadığı, dolayısıyla "İslam" sözcüğünün türemediği M.S. beş asır boyunca, Bizans hükümranlığı altındaki Anadolu kadim halkı Alevilere "Işık taifesi" veya 'Işık halkı' denirken, o çağda henüz doğmamış İslam alimi Ali yandaşlığı ile bugün Aleviliği açıklamaya çalışmak, insanın aklıselim mantığını zorlamaktadır.

Anadolu'da Tarihsel ve Kültürel Sürekliliğe Genel Bakış

M.Ö. 12-10 bin yılları arasında Kuzey Avrupa'da buzul çağı devam ederken, Anadolu'da nemli, ılıman bir iklim hâkim olmaya başlamıştı. Aynı durum, Mezopotamya ve Nil boylarında da oluşmuştu. Ancak bu bölgeler o tarihlerde tamamen ormanlarla kaplıydı. Anadolu'nun bazı yöreleri sık ormanlarla kaplı olsa da seyrek ormanlarla kaplı mera alanları da vardı. Buzul çağından beri devam eden göçebe toplayıcılık, bu bölgelerde yerini tarım kültürüne terk etmeye başlamıştı.

Anadolu'da dünya tarihinin ilk büyük devrimi başlıyordu; insanın toprakla olan dostluğu... İnsanoğlu ilk kez yaşamsal nesne ola-

rak kendisine toprağın ona neler verebileceğini keşfediyor, tarım kültürüne bağlı yerleşik yaşamın, gezginci-toplayıcı yaşamdan daha olumlu bir yaşam olduğunu farkediyordu. Yoğun emek isteyen, zor bir uğraştı bu. Bu zorlu ilişki, toprağın insanla ilişkisini anlamlandırıyor ve kutsallaştırıyordu. Daha sonraki yıllarda Ortadoğu'nun diğer bölgelerinde, Mezopotamya ve Mısır'da toprakla yaşamayı başka topluluklar da öğrenmişlerdi. Fakat bu çok kolay bir işti onlar için. Sel sonrası toprağa tohum serpiştirmek yeterli oluyordu. İklim koşullarına göre, hangi alan uygun ise oraya ekim yapılıyordu. Dolayısıyla sulu tarımda toprak değil, onların gözlemlerine göre tohumdu önemli olan. Kerameti tohumda arayan bu topluluklar bu nedenle erkek cinsiyetli yaratıcılara tapındılar. Toprak, Anadolu'da anlamlı ve önemliydi; toprak, ana idi.

Tarih, Anadolu'da, bir yeryüzü tanrıçası olan Ana Tanrıça ile başladı. Belki de binlerce yıl varlığını koruyan ve etkisini nesillerden nesillere aktaran bu inanç halkların insansal gelişiminin kültürel mayasıydı. O, göklerde değil, yerde insanların yanı başındaydı. Dokundukları, gördükleri, kokladıkları hayranlık duydukları her şeydi Anadolu halkları için. O, sadece insanların değil; toprağın, suyun, çiçeklerin, kuşların ve böceklerin de tanrıçasıydı. Doğanın ta kendisiydi o. Bir ilkçağ çiftçisi evinin bir köşesine koyduğu Tanrıça heykelini izlerken onu görüyordu, tıpkı bir ortaçağ ermişinin aynada kendine bakarken tanrıyı görmesi gibi.

Anadolu halkları inadına, Ana Tanrıça inancını binlerce yıl nesilden nesile aktardılar. Onlar tanrıçalarını, tarlalarını sürerken, vahşi hayvanları evcilleştirirken tanıdılar. İnsanoğlu toprağa tohumları savura savura dağıtırken bir ana gibi dölleniyor, bereketini armağan ediyordu. Yaz yeniden doğumun, kış ise ölümün simgesiydi. Ürünlerden ayrılan tohumlar yeniden toprağa döndü AnaTanrıça'nın bereket sunması için. İnsan neslinin devamını sağlayan anaların doğurgan niteliği, toplumda onlara kutsallık, saygınlık kazandırdı. Toprak ve ana, yaşam kaynağı olarak eşdeğerde algılandı. Doğurganlığı böyle algılamak ve her şeyi böylesine sevmek ne kadar güzeldi. Barışın ve dostluğun temeli, kadının sevecen analık şefkati

sayesinde o zamanlarda atılmıştı herhalde.

Çatalhöyük insanı doğa sevgisini tanrısallaştırmış ve günlük yaşamının bir parçası yapmıştı. Yemek, içmek, oturmak ve yatmak için kullandıkları evler aynı zamanda kutsal alanlardı. Yani her aile, kadının varlığı ve şahsında *'kutsal aile'* günümüz Alevi deyimiyle "Ehl-i Beyt" kültü yaratıldı. Bu yaşam biçimi binlerce yıl değişmeden böylece devam etti. Ana Tanrıça evlerinin içinde ona ayrılmış kutsal bir alanda varlığını sürdürdü. Gömütlerin üzerine kat kat kurulan yeni kentler gün geldi terk edildi. Anadolu'nun dört bir yanında yeni hayatlar kuran halklar tanrıçalarını da yanlarında taşıdılar. Evlerin Ana Tanrıça motifleriyle donatılıp kutsallaşması, sanatın günlük yaşamla iç içe geçerek yaşanmasını sağladı. Çırılçıplaktı Ana Tanrıça, tıpkı doğa gibi, gerçeğin simgesiydi. Toprak heykellerinde hep doğururken görürüz onu. Bu haliyle bereketin ve çoğalmanın sembolüdür bütün analar, tıpkı Ana Tanrıça gibi.

Erkek "Gücü"nü Fark Edince Kadını Köleleştirdi

Doğa koşulları Anadolu'da değişik bir yapılaşmaya neden olmuştu. Mısırlılar gibi atalarının topraklarını terk etmemişler, kentlerin üstüne yeni kentler kurmuşlardı. Otuz beş metreyi bulan höyükler oluşmuştu üst üste. 20. yüzyıl arkeologları dünyanın hiçbir yerinde benzer yapılara rastlamadılar. Böylesine sadık bir insan-mekân ilişkisi olmadı yeryüzünün başka alanlarında.

Ancak bir gün erkekler fiziksel güçlerinin farkına varıp da, analarını köleleştirmeye başlayınca işler birdenbire değişiverdi. Onlar sandılar ki, işin kehaneti kendi döllerinde, sandılar ki, tarladaki ürünün sırrı da tohumda. O vakit göklerde, farklı yerlerde aradılar işin sırrını; bilemediler ki, tohumu da zaten toprak veriyor. Artık onlar için kutsal değerler yeryüzünde değil gökyüzünde idi. Ve tanrı mutlaka erkek olmalıydı.

Yine de insanlar ne yerlere ne de göklere sığdırabildiler tanrıyı. Onlar tanrının kendileri gibi düşünmesini, umutlarını ve kaygılarını

anlamasını istediler. Hep onları ödüllendirmesini, yapamadıklarını yapmasını, haksızlığa uğrayanları korumasını, suçluları cezalandırmasını istediler. Sığmadılar bu dünyaya, cennet hayaliyle başka dünyalar istediler. Aslında ondan ölümsüzlüğü istediler. Oysa Alevi (Anadolu kadim halkı) inancında insan, doğumla Hak'tan (Tanrısal) gelir, ölünce Hak'a yürür-döner. Tohumun kutsal, Tanrının eril olduğu inancına göre tanrıların bilinci olmalıydı ve bu bilinç kendilerininki gibi olmalıydı.

Anadolu'da buzul çağı sonrası başlayan ısınma her geçen yıl artıyor, Kızılırmak'ın serin vadilerinde yeni gelen halklar Anadolu'nun kadim inanç ve halklarıyla kaynaşıyordu. Hitit İmparatorluğu ile birlikte köleci devlet anlayışı da Anadolu'da yaygınlaşmaya başlamıştı. Krallar, soylular ve rahipler diğerlerine göre daha ayrıcalıklı olan yaşamlarının bedelini kölelere ödetiyorlardı. Birçok suçun bedelini köleler hayatları ile öderken, özgür insanlar, aynı suçlardan tazminat karşılığı kurtulabiliyorlardı.

Kuzeyden gelen kavimlerin boyunduruğu altına giren Hatti boyları Güney Avrupa üzerinden gelen Thrakların talancı askersel kesimin ataerkil dayatmasının koşullarına da boyun eğmişlerdi. Kölelerin dışında zanaatçılar ve fethedilen ülkelerin insanları da imparatorluğun merkezine getirilip kralın, rahiplerin ve toprakları elinde bulunduran aile reislerinin denetiminde çalıştırılıyorlardı. Binlerce yıldır süregelen barış, yerini tanrısallaştırılmış kralların zulmüne bırakmıştı. Özel mülkiyetin yaygınlaşması ile Anadolu'da insanların başka insanlar tarafından sömürüsü de başlamış oldu.

Hitit döneminde bütün ataerkil örgütlenmelere rağmen Anadolu'da yerli halkın en çok benimsediği tanrılar; toprak-bitki veriminin tanrısı Telipinu, Fırtına Tanrısı ve Güneş Tanrısı gibi doğayı simgeleyen tanrılar olmuştu. Aslında Hititlerle birlikte doğa cinsiyet değiştirerek tanrısal özelliklerini korudu. Ama yine de beş bin yıldan beri dişi bir tanrıya bağlı olan Anadolu insanı, Ana Tanrıçası'na çeşitli biçimlerde tapınmaya devam etti. Ana Tanrıça, Hattilerde *Vuruşemu*, Hurrilerde *Hepat*, Hititlerde ise *Arinna*'nın Güneş Tanrıçası adını taşımıştı.

Geç Hitit döneminde adı Kupaba'ydı. Dinsel metinlerde Arinna'nın Güneş Tanrıçası ve Hurri kökenli Hepat, birbirlerinden ayrı tanrılar olarak anlatılırlar. Hitit İmparatorluğu'nun koruyucusu Güneş Tanrıçası'nın sembolleri panter ve güvercindir (Hünkar Hacı Bektâş-ı Veli'nin Anadolu'ya güvercin donunda geldiği Osmanlı iddiasını hatırlayalım). Nitelikleri doğru yargı, merhamet ve otoritedir. Hepat ise Hititler için göklerin kraliçesidir. Onu ya bir aslanın üzerinde ya da tahtında otururken görürüz (Yine Hacı Bektâş-ı Veli'nin Hacıbektaş ilçesinin çilehane tepesinde kucağında aslan ve geyikli heykelini anımsayalım). Hepat sadece Orta Anadolu halklarının değil, Torosların, Halep'in de tanrıçasıdır. Ancak bereketin sembolü bir erkek tanrıdır bu kez.

Tanrı Telepinus kızgın bir şekilde şehri terk eder. Şehirden uzaklaşır ve Anadolu bozkırında kaybolur. Yorgunluktan bitkin bir şekilde yatar ve uyur. Tanrının güçsüzlüğünde, tüm ülkeyi sis kaplar, kuraklık ve açlık olur. Ocakta kütükler söner, koyun kuzusuna, inek buzağısına bakmaz. Tanrılar ise tapmakta suskundur. Bütün canlılar açlıktan ve susuzluktan kırılmaktadır. Tanrılar kaygılanır ve Telepinus'u aramaya koyulurlar. Telepinus'un şehre geri getirilmesi ve iyileştirilmesi *ile açlık ve kuraklık biter, bütün ülke normale döner.* Kaybolan tanrının geri dönüşü de Hititlerde bayram olarak şenliklerle kutlanmaktadır.

Tanrı Telepinus efsanesinde anlatılan kıtlık, herhangi bir doğa olayı sonucudur. Oruç geleneği, bu tür kıtlıklar sonucu toplu ölümlerden korunmanın bir yöntemi olarak tarihsel bir izdüşümdür. Alevilikteki, *'Lokma karın doyurmaz, şefaat artırır'* deyimi, herhangi bir neden sonucu oluşan yaşamsal kıt kaynak koşullarında açlıktan doğacak feleketi belleklerde sürekli canlı tutmak için geliştirilmiş kadim bir töredir. Bu törenin günümüzde yaşayan canlı örneği 'Aşure' çorbasıdır.

Hititler madencilikte ileri oldukları kadar, doğa ile uğraşmayı da bir yaşam biçimi olarak benimsemişlerdi. Arpa ve buğday ekiminin yanı sıra asma bahçelerinde üzüm yetiştirmişler, üzümden şarap yapmışlardı. Bugün Hitit İmparatorluğu sınırları içerisindeki bölge-

lerde yetiştirilen elma, kayısı, kızılcık meyveleri bizlere onların mirasıdır. Kocakarı ilacı diye küçümsediğimiz birçok bitki tohumundan yapılan karışımlar, o devirlerde ilaç olarak kullanılıyordu. Henüz kırık ve kayıp Hitit tabletlerinden dolayı bu konularda ayrıntılı bilgilere ulaşılamamıştır.

Erkeklerin yeni dünyası yeni tanrıları keşfededursun, Anadolu halkları yine de tanrıçalarından vazgeçememişlerdi. Tarih Anadolu'da bin tanrılı Hititlere sahne olurken, imparatorluğun en güçlü dönemlerinde bile yarımadanın dört bir yanında Ana Tanrıça kültü yayılıyordu. Koca bir dünya imparatorluğu kuran, yankıları Akdeniz'in karşı kıyılarından duyulan Hititlerin Anadolu halkları üzerindeki kültürel etkisi, her şeye rağmen kendi halinde fazla duyulmamış olan yerli Luvi halkları kadar olamamıştır.

Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışı sonrası kalıntıların altından daha güçlü bir imparatorluk çıkmamıştır. İmparatorluk kalıntıları üzerinde Frigya Krallığı ve küçük Anadolu beylikleri ile yaşam sürerken yerli Luvi halkları güneyden kuzeye, doğudan batıya, Anadolu'nun dört bir yanma özgün Anadolu mirasını taşımışlardır. Bugün bile Akdeniz'de, Ege'de, Karadeniz'de ve Doğu Anadolu'da birçok yörenin adı Luvi kökenlidir. Onlar Hititler gibi ulaştıkları topraklara yeni düzenin çok tanrılı değerlerini değil, hoşgörünün ve barışın tanrıçasını taşımışlardır. Bu yayılma Anadolu sınırlarını aşmış, Trakya'ya, Yunanistan'a İtalya'ya ve Afrika'ya kadar uzanmıştır.

Doğu Avrupalı bir kavim olduklarına inanılan Frigler de, Hititler gibi Orta Anadolu topraklarında hüküm sürmüşlerdi. Onlar da Hitit geleneklerini sürdürmüşler ve Anadolu'nun özgün değerleri ile bütünleşmişlerdi. Hatta daha ileri giderek, bir yanda Akdeniz ve Assur'a yönlenen siyasal yayılmacılığın yanı sıra çok eskilerden beri devam eden Ana Tanrıça kültünün yayılmasını sağlamışlardı. Siyasal merkez Gordion[3] iken, yöre halklarının dinsel merkezi Midas'tı.[4] Tarım yapılan toprakların büyük bir bölümü tapınaklarda (dergâh) görevli rahiplerin (Mürşit-Pir) denetiminde, mülkiyeti ise kamuya aitti. Bu topraklarda köylüler tarımla uğraşırken, zanaatçılık da gelişmişti.

"Toprakların büyük bölümü rahiplere aitti" diyen tarihçiler, bu toprakların yöre veya bölge halkının ortak mülkiyeti olduğunu görmezden gelerek tarihsel bir gerçeği ya anlamamakta ya da inkar pozisyonuna düşmektedirler. Günümüz Alevi tarihi yazarları Alevi ocaklarını peygamber Muhammed'e bağlamaya çalışırken o tarihsel dönemde "rahiplere aitti" denilen toprakların toplumun ortak mülkiyeti, mekanların dergâh (ocak), rahiplerin de dönemin dergâh mürşitleri (pir) olduğu gerçeğini misyonları gereği kabullenmek istememektedirler.

Frigya'da Ana Tanrıça'nın ismi Kybele idi. Kybele'nin merkezi tapınma yeri ise kutsal sayılan Pessinus[5] idi. Bu şehirde Kybele'yi simgeleyen taşın gökten indiğine inanılırdı. Friglerden sonra Orta Anadolu'da birçok kent çeşitli kavimlerin saldırısına maruz kalarak yıkıldığı halde Pessinus bu kadim inançsal (kült) manevi gücü sayesinde uzun yıllar yaşamıştı. Sonraları Galatlar döneminde kenti beş Frigyalı ve beş Galatlı rahip birlikte yönetmişlerdi. Günümüzde adı bilinmeyen bu rahipler Alevi terminolojisinde 'Gayb Erenleri' olarak anılmakta ve günümüz Alevi cem törenlerinde 'Gayb Erenleri adına lokma verilmektedir.

Lidya, Anadolu'nun batı ile kaynaştığı, yerel değerlerinin batıdan gelenlerle birleşerek yeni sentezler oluşturan bir ülke idi. Kybele, Lidya'nın da en önde gelen tanrısıydı. Tanrıçanın başkent Sartes'te (Eskişehir) büyük bir tapmağı vardı. Kybele'nin yanı sıra Artemis ve Dionysos'un da önemli bir yeri vardı Lidyalıların yaşamında. Bu üçlü tanrı anlayışı Lidya inancının temel unsuruydu. Bu üç tanrı da doğa tanrılarıydı. Yerli gelenekler korunmuştu ve bütün ataerkil etkilere rağmen, anaerkil hayat anlayışı halk arasında yeni biçimlerle mevcut düzene direniyordu. Zira insanlık tarihi kesintisiz devam ederken, kültürler ve kültsel inançlar özünü kaybetmeden çağın koşullarına uygun biçimler alarak Yol-Erkan devam ediyordu.

"Doğanın Ulu Anası"

Neolitik dönemden beri Anadolu'daki en kutsal varlık olarak bilinen Ana Tanrıça, Ege dünyasından aldığı yeni özellikleriyle, Ana-

dolu'nun batı kıyılarında Artemis olarak ortaya çıkar. Bu kez Efes yakınlarındaki bıldırcınlar yeri Ortygia'da doğurmuştur. Artemis, babası Zeus'tan sonsuza dek bakire kalmayı dilemiş ve perileri ile birlikte hep bakire kalmıştır. Doğa ile iç içedir Artemis; ok, yay, at ve arabası ile birlikte gözükür. Sadece insanların dünyası ile ilgilenmez, hayvanlarla ve bitkilerle de ilgilenir.

Ayın üç ayrı dönemini temsil eden Artemis'in tacı aynı zamanda, kadının gelişimini de simgeler. Hilâl yeni doğmuş bir kızı, yarım ay genç kızlığa geçişi, dolunay ise olgunluğu, doğurganlığı ve analığı anlatır. Bu üç yönüyle Artemis, ataerkil düzenin ona verdiği yeni nitelikleri; bakireliği, kadınlığı ve analığı aynı vücutta taşır. Giritli tanrıça Britomartis'in adı atlı bakire anlamına gelir. Bu tanrıça avcı kılığında dağlarda köpeklerle dolaşır ve erkeklerden uzak yaşar. Anadolu'nun Kybelesi bu yeni dünya değerlerinde Giritli tanrıçanın özellikleriyle benimsenmiştir.

Artemis'in boynundaki gerdanlıkla da bitkiler dünyasını, gerdanlıktaki kolye ile de Orion takımyıldızlarını sembolize etmektedir. Tanrıça Artemis bereketi ve bolluğu temsil eder. Anadolu'nun batı kıyılarında birçok yeni tanrı ortaya çıkmışken halk Artemis'i daha çok benimsemiştir. Halk ona "doğanın ulu anası" diye yakarır. O da Kybele gibi bir yeryüzü tanrıçasıdır ve Ana Tanrıça'nın yeni görünümüdür. Troya savaşında Troyalılarla birliktedir ve Anadolu'yu istilacılara karşı savunur. Anadolu'nun bu güçlü tanrıçası başka ülkelere de taşınacak ve değişik isimlerle anılacaktır.

Dionysos da, Kybele ve Artemis gibi doğaya dönük bir tanrıdır. Anadolu'da; Frigya ve Lidya bölgelerinin tanrısıdır. Doğa ile ilgili birçok sıfatı vardır. Ormanlarda yaşar, topraktan çıkan bitkilerin ve tarımın tanrısıdır. Coşkusunu bir şarap tanrısı olarak simgeler. İnsanların olduğu kadar vahşi hayvanların da tanrısıdır, onlarla birlikte yaşar. Doğanın sırlarına ermek ve tanrısallaşmak Dionysos'un kültsel amacıdır. Bâtmi inancında insan-ı kamil mertebesine ulaştıktan sonra ölenin "Hak'la hak olması" gibi.

Bunun için ayinlerde şarap içilir. Alevi cem ayinlerinde 'dem' alındığını anımsayalım. Ayinlerde şarap içilmesi, insanın doğal duy-

gularının harekete geçmesini, dolaysıyla düşünce ve davranışlarının doğallaşmasını, doğal haliyle olgunlaşmasını hedeflemektedir; tıpkı, çıplak doğa gibi. Tanrısal sırra erişmek onlar için doğa ile yakınlaşmaktır. Dionysos doğa kültünün müritleri Bakkhalar aynı Pessinus rahipleri gibi çılgınca kendilerinden geçerler. Tanrısal gerçek dağlarda, ormanlarda yabani hayvanlarla birlikte coşmak gizlidir onlar için. İnsan ile doğa arasındaki ilişkinin en yoğun yaşandığı aşamada artık Bakkhalar tanrısallaşırlar. Şarap ve sarhoşlukla bilinçlerini aşıp tanrısal erdeme ulaşırlar. Bâtmiliğin (Ezoterizm) "Vahdet-i vücut" (varlıkta birlik) anlayışı...

Roma İstilasıyla Başkalaşan Anadolu

Helen (Yunan) kavimleri Anadolu'ya ilk geldiklerinde yerli halkların direnci ile karşılaştılar. Bu anaerkil direnç yıllar boyu kırılamamış, dumanların ve yıkıntıların üstünde oluşan yeni uygarlık geçmişin izlerini silememiştir. Troya Savaşı bir yönüyle anaerkil Anadolu topluluklarının yurtlarını Helen istilacılara karşı savunmasıydı. Akha ordusu Troya açıklarında belirdiğinde, onları sadece Troyalılar değil bütün Anadolu halkları bekliyordu. Anadolu ilk defa batıdan gelen tehlikeye karşı birlik olmuştu.

Homeros *İlyada* destanında Troyalıların yanında savaşa katılan Anadolu halklarını tek tek anlatır. Çanakkale'den Dardanieliler, İda Dağı'nın eteklerinden Zeleialılar, Mysia bölgesinden Apaisoslular, Troya yakınlarındaki Praktios'ta oturanlar Troyalılar'ın yardımına gelirler. Ege kıyılarından, İzmir'in kuzeyinden Pelasglar, Aksios (Vardar Irmağı) kıyılarından, Payhlagonialı krallar Parthenios ırmağı kıyısındaki saraylarını bırakıp Troya'ya ulaşırlar. Mysialılar ve Frigyalılar uzak yurtlarını bırakıp büyük bir arzuyla katılırlar Anadolu direnişine. Karialılar çok uzaklardan güzel Miletos'tan, Likyalılar ise anaforlu Ksanthos'tan uzun yolculuklarla Troya'ya erişirler.

Helen işgali sonrası yıllarca direnen Anadolu'nun anaerkil halkları için artık istilalar dönemi de başlıyordu. Romalılar Pessinous'dan

(Eskişehir) Anadolu'nun binlerce yıllık Kybelesi'ni Roma'ya taşıma seferinde bu toprakları tanıdılar. Artık Anadolu iyiden iyiye ısınıyordu. Batının yükselen yeni imparatorluğu bütün başkaldırılara rağmen iç bölgelere kadar sızmıştı. Batıdan Roma'nın, doğudan ise başka bir istilacı gücün Perslerin kıskacındaydı Anadolu. Zor yıllar başlamıştı. Toprağın verdiği bütün zahmetlere yenileri eklenmişti: Emeğin yeni sömürücüleri.

Troyalıların torunları olduklarına inanan Romalılar, önceleri Anadolu'ya pek ilgi göstermeseler de M.Ö. 190 tarihinde Suriye Kralı Antiokhos'un peşi sıra gelerek bu topraklara gemilerini yanaştırdılar. Romalıların Anadolu çıkartması Şarap Tanrısı Dionysos'un baş tanrı olduğu Teos'la başladı. Bu savaştan galip çıkan Roma ordusu için artık Anadolu kapıları açılır. Phokaialılar da (Foçalılar) Roma istilasına uzun süre direnirler ama Antiokhos'tan yardım gelmeyince kentin kapılarını açmak zorunda kaldılar ve Phokaia yağmalandı. Magnesia (Manisa) yakınlarına çekilen Antiokhos kesin bir yenilgiye uğradı.

Roma İmparatorluğu'nun işgal ettiği Anadolu topraklarında oluşturulan eyaletler imparatorluğun olduğu kadar kişiler için de başlıca zenginlik kaynağı olmuştu. Eyaletler Roma halkının ganimeti sayılırdı. Halkın elindeki altın ve gümüş alınır ve askerler de geri kalanı yağma ederlerdi. İmparatorluk, maden ve taş ocaklarına, tuzlalara, tersanelere, ormanlara ve her türlü taşınmaz mala el koyarlardı. Bu şekilde elde edilen zenginlik Anadolu'dan Roma'ya akardı.

Batı Anadolu bir Roma eyaletine dönüşünce, Romalılar üç ayrı kanaldan egemenlikleri altında tuttukları kentleri sömürmeye başlar. Eyalet valileri Roma'dan aldığı yetkileri çoğu zaman kötüye kullanarak kendi çıkarlarını ön planda tuttu. Valilerin bu tutumu karşısında politik kariyerlerini eyaletlerden gelen rüşvetlerle sağlayan Romalı politikacılar ortamdan yararlandıkları için sessiz kaldılar. Vergi toplama işi ihale ile en yüksek fiyatı veren ortaklığa verildiğinden, Anadolu halkları günden güne fakirleşti. Dahası ağır vergi yüklerini ödeyemeyen halka borç verip faizle para kazanma peşinde koşan Romalı banker ve tacirlerin sayısı her geçen gün arttı.

Roma zulmü devam ederken, Aziz Paulos, Yahudi kurallarından arındırılmış yeni bir dini batı dünyasına tanıttı. Bu amaç için Anadolu topraklarını çok arşınladı. Roma İmparatorluğu'nun doğu kesimlerinde kölelerin ve ezilenlerin başkaldırısıydı Hıristiyanlık. İmparatorluğun çıkarları ile çatıştığından ezilmeye çalışıldı. Köleci toplum Hıristiyanlıkla dönüşüm sürecine girmiş, feodal toplum yapısı oluşmaya başlamıştı. Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'yu işgali sonrası Artemis, diğer tanrılara rağmen batı kıyılarının vazgeçilmez tanrıçasıydı. Sonraları Hıristiyanlığın hızlı yayılmacılığına rağmen antik Artemis kültü varlığını ve gücünü uzun süre korudu. M.S. 53'de Efes'e gelen Aziz Paulos üç yıl boyunca Hıristiyanlığı yaygınlaştırmak için başarılı çalışmalar yaptıysa da güçlü bir dirençle karşılaştı.

Her şeye rağmen yozlaşan Artemis kültü, soylu ve yüksek tabakadan insanların hizmetine girmişti. Efes'te Artemis'e sunulan giysi ve takılar kendine özgü bir ticaret sistemi oluşturmuştu. Tapınaktaki tanrıça heykeline giydirilen bu ziynet eşyaları aynı anda kullanılamadığından seçilen zengin ailelerin kızları bu görevi üstlenir ve giyerlerdi. Bu giysilerin ve takıların sık sık değiştirilmesi gümüş ustaları için çok iyi bir pazardı. Bu nedenle Aziz Paulos'un çalışmaları en çok onları rahatsız etmişti.

Demetrios adlı bir gümüş ustası mesleğinin tehlikeye gireceğini sezerek, meslektaşlarından oluşan bir heyetle tiyatroda Aziz Paulos'un vaazinde halkı kışkırtır. Halk hep bir ağızdan "Yücedir Efeslilerin Artemis'i" diye bağırır. Halkın yatıştırılması için kent meclisinin sözcüleri açıklama yaparak Artemis'in yüceliğini vurgularlar. Bütün direnmelere rağmen toplumsal değişim engellenemezdi. Ancak geçmişin değerleri bir şekilde biçim değiştirerek yeni toplum yapısına uyum göstererek yaşamaya devam etmeliydi.

Artemis çoktan Hıristiyanlaşarak Meryem Ana olmuştu. İbranicede genç kız anlamına gelen "almah" sözcüğü; Yunancada "bakire"ye dönüştü. Meryem de Artemis gibi bakire idi. Hıristiyanlar kilisenin ilk zamanlarında Meryem'in Artemis ile karıştırılması kaygısıyla ona tapınmaktan çekinmişler ama sonraları, ona tanrı anası anlamına gelen Theotokos sıfatını vermişlerdir. Theotokos sıfatı 5.

yüzyılda tanrı ve insan arasındaki ayrımı bir karmaşaya dönüştürdüğü gerekçesiyle kaldırılmak istenmiştir. Bu öneri Efes Konsili'nde reddedilmiştir.

Leto'nun Artemis'i doğurduğu bıldırcınlar yeri Ortygia aynı zamanda Meryem Ana'nın evinin yeridir. Evin aşağısındaki vadide eskiden Tanrıça Artemis için festivaller yapılırdı. Sonraki yıllarda Meryem Ana sevgisi bütün Anadolu'ya yayılacak, Anadolu halkları İslamlaşırken Hıristiyanlığı terk edecekti. Fakat Ana Tanrıça algısıyla bir yandan Meryem Ana sevgisi devam ederken, diğer yanda İslam peygamberinin kızı Fatma, Anadolu kadim halkı Alevilerce Ana Tanrıça yüceliğinde bir mertebe kazanacaktır. Hıristiyanlık, Anadolu'nun eski tanrısal destanlarından etkilenmiş, öyküler değişik biçimlerde ermiş destanlarına dönüşmüştür.

Hıristiyanlığın kutsal günlerinin çoğu, eski çağlardaki Kutsal Ana Ma'yı anma günlerinin devamıdır. Meryem Ana'nın gökyüzüne uçuşu ve Artemis bayram günleri, günümüzde Hace Bektâş-i Veli'yi anma günü olan 15 Ağustos, aynı gün ve geleneğin devamıdır. Kısaca Anadolu'da Hıristiyanlığın yayılmasıyla başlayan Rumlaşma hareketi Anadolu'nun dışındaki coğrafi alanlardan gelen göçlerle değil, tamamen kültürel bir yerli sentezle oluşmuştur.

Helen dili uzun yıllar batı bölgelerini etkilemiş, ancak, Anadolu'nun yerli dilleri, Hıristiyanlığın yaygınlaştığı dönemlere değin devam etmişti. *İncil*'in Helen dilinde yazılmış olması Helen dilinin yaygınlaşmasını sağladı. Senelerce imparatorluğun kuytu köşelerinde yaşayan Hıristiyan inancı, Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olmasıyla Anadolu'nun kadim halkına dayatıldı. Yine de Anadolu'nun yerel kültürleri; Frigya, Pontus ve Kapadokya'da varlığını direnerek Hıristiyan görünümü altında sürdürdü.

Hıristiyanlığın etkisiyle ağırlığını hissettiren Rumlaşma süreci Doğu Roma'nın bölgede etkili güç olmasıyla, bölge halklarının kimliğini temsil eder konuma gelmiştir. Bizans artık Anadolu'da etkin bir güçtür ve İstanbul bu gücün odağıdır. Bizans'ın ilk yıllarında ekonomik açıdan parlak bir dönemin başlangıcıydı. Batı Roma'nın çöküşü ile Anadolu topraklarında kurulmuş olan imparatorluğun

başkenti, Balkanlar'dan gelen halk kitleleriyle artmış, daha önce batı Anadolu kentlerinin taşıdığı ekonomik ağırlık merkezini İstanbul'a kaydırmıştı. İmparatorluğun İstanbul üzerindeki etkinliğinin artmasıyla birlikte ekonomik, kültürel, dinsel çelişkiler de önplana çıkmıştı.

Hipodromda yapılan at yarışlarında bazı at sürücülerinin yeşil, bazılarının da mavi gömlek giymesi zamanla halklar arasında bölünmeye yol açmış, mavi ve yeşil varolan çelişkilerin simgesel renkleri olmuştu. Her iki örgütün de tabanı yoksul sınıflara dayandığı halde, maviler aristokratların, saray bürokratlarının desteğini almış; yeşiller ise daha çok Anadolu'nun iç bölgelerinden gelen yerli zanaatkârlar ve ticaret erbaplarından oluşmuştu. İmparatorluğun katı ve merkezi Ortodoks kimliğini benimseyen maviler her zaman imparatorun da desteğini almışlardı.

Yeşiller mezhep farklılıklarına daha hoşgörülü ve eğilimli iken (Batıni inancın yetmiş iki millete, inanca aynı bakma temel prensibi), maviler, Ortodoks kilisesine çok katı bir şekilde bağlı idiler. İmparatorluğun mavilerden yana olan açık tutumu çelişkileri daha da artırdı ve mavileri zorba, yeşilleri ise kentin mağdurları durumuna düşürdü.[6] Ancak imparatorluğun yoksul kitlelere karşı haksız tutumu kentte büyük bir ayaklanmaya neden oldu ve kitleleri aynı saflarda birleştirdi. İmparator ve imparatoriçeyi kentten kaçma noktasına getiren bu ayaklanma, mavilerin saraydan yana cephe değiştirmesiyle güçlükle bastırılabildi.[7] Bu kent Bizans sonrası tarihlerde de kargaşalara meydan olacak ve kentin hâkimleri bu korkuyu hep hissedeceklerdi.

İmparator, İstanbul surları içinde Anadolu'dan kopuk, şaşaalı yaşamını sürdüredursun, Anadolu halkları tam bir merkezi yönetim kıskacında sömürülüyorlardı. Gerçi kölecilik yerini toprağa bağlı yarı özgür köylülüğe bırakmıştı. Bizans yönetimi bu köylülere arazi sahipleri tarafından baskılar uyguluyordu. Zamanla orta sınıflar yok edilerek büyük arazi sahipleri küçük arazileri ele geçiriyorlar, halkı yarı köle durumuna düşürüyorlardı.

İmparatorluk, askeri gücünü oluşturan köylüleri bu yeni gelişmelerden korumak amacıyla büyük arazi sahiplerinin daha da güç-

lenmesine izin vermedi. Bu kararlar Anadolu'da daha sonraki yüzyıllarda da devam edecek olan yarı-feodal Osmanlı sömürü düzeninin de temellerini oluşturdu. Aristokrasinin gelişmesi bu şekilde engellenmişti. Hıristiyan olmayan halklara uygulanan vergi düzeni, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde İslam dininden olmayanlara karşı uygulanan reaya düzenine dönüştü.

Türklerin Anadolu'ya gelişi öncesinde, Bizans bünyesindeki yerli halk, batıdan gelen Helen halklarının oluşturduğu bir toplum değildi. Helen yayılmacılığı Batı Anadolu toprakları ile sınırlı kalmış, iç bölgelere pek fazla geçiş olmamıştı. Anadolu'nun yerli halkları imparatorluk bünyesinde Hıristiyanlaşmış görünmesine karşın, yine de gizlice eski kültürel ve geleneksel değerlerini devam ettirmişlerdi. Bu dönem Anadolu için bir Helenleşme dönemi değil, Anadolu'nun yerel değerlerinin yaşandığı Rumlaşma (Romalılaşma) dönemi idi.

Birkaç yüzyılda Anadolu'da oluşturulan Büyük Selçuklu uygarlığı, sadece Türklerin oluşturduğu bir kültürel birikim değil, ağırlıklı olarak binlerce yıldır Anadolu birikiminin ürünüdür. Kırsal alanlarda yaşamı kabullenmiş göçebe Türk boylarının öylesine görkemli bir kültür oluşturmaları bilimsel açıdan mümkün değildir. Kaldı ki, Anadolu'ya İran üzerinden gelen Türkler beraberlerinde köklü Pers kültürünü de taşımışlardır. İsa'dan sonra binli yılların başlangıcında Orta Asya'dan gelen göçmen Türk boyları uzun yıllar İran'la iç içe yaşamışlardı. Anadolu topraklarına geçerken beraberlerindeki İranlıları da bu topraklara taşımışlardı. Görkemli İran kültüründen etkilenen Selçuklu hükümdarları saraylarında Türkçe yerine Farsça konuşmuşlar, imparatorluğun resmi dili olarak da Farsçayı tercih etmişlerdi.

Babai Ayaklanması

12. ve 13. yüzyıllarda Anadolu halklarının özellikle göçebe Türklerin ekonomik ve toplumsal durumu oldukça kötüydü. Anadolu Selçuklu devletinin resmi dini Sünni İslamdır. Devletin çıkarları ve dinin çıkarları aynıdır. Bu anlayış çerçevesinde din adamları ile devlet ara-

sında bir işbirliği vardır. Selçuklu sultanlarının halka karşı zalim tutumları ve işkenceci uygulamaları halkta merkezi otoriteye karşı güçlü bir tavır geliştirmişti. Baba İlyas bu tepkinin simgesiydi.

Ekonomik yapıdaki bozulmalar ve yarı-feodal yapı içerisinde yeni zengin kitlelerin ortaya çıkması, diğer yanda halkın gitgide yoksullaşması büyük çelişkiler yaratıyor, bir isyanın koşulları her geçen gün hazırlanıyordu. Bütün bu nedenlerin yanında, Selçuklu'nun, İran-Bizans karışımı yönetim geleneğini İslam ilkeleriyle yaşatma çabasına karşılık, Bâtıni dervişlerin etkilediği halkların barışçı ve eşitlikçi yaşam geleneği, Selçuklu'nun dayattığı İslami yaşam tarzına zıttı.

Bu farklı görüş ve yaşam biçimi her geçen gün göçebeleri, köylüleri, zanaatçı kitleleri olumsuz etkiliyor ve bu durum saraydakilerin hoşuna gitmiyordu. Baba İlyas'ın önderliğindeki hareketin üzerine Selçuklu Sultanı tarafından asker gönderilmesi ve sığındığı Amasya Kalesi'nde öldürülmesi bardağı taşıran son damla idi. Anadolu ayağa kalkmıştı. Sırasıyla Adıyaman, Gerger, Kâhta ve Malatya'ya ulaşmıştı ayaklanan topluluk. Her ulaşılan yerde kalabalıklar kadın, erkek, çocuk sanki göç hali gibi hep birlikte ilerliyorlardı.

Baba İshak önderliğinde Malatya'da, Elbistan'da, Sıvas'ta, Amasya'da, Kayseri'de Selçuklu orduları bozguna uğratıldı. Babailerin Konya'ya gireceğinden korkan sultan sarayını terk edip kaçtı. Bu isyanın başarısı halinde kendi sonunun da felaket olacağım gören Bizans, isyanın ezilmesi için var gücüyle can düşmanı Selçuklu'ya destek verdi ve isyan korkunç bir katliamla bastırıldı.

Babai ayaklanmasını Bizans desteğiyle bastıran Anadolu Selçuklu devleti, kendi halkı ile yaptığı bu savaştan sonuçta galip çıkmıştı, fakat bu yıpratıcı dönem devletin çöküşüne neden olmuştur. Köylüler, zanaatçılar, göçebe Türkler ile devletin bağları tamamen kopmuştu. Ahi teşkilatı önderi Bâtıni dervişler halka devletin inanç ve düşünce sisteminden daha farklı bir yaşam biçimini kabul ettirmişler, fakat yoğun katliamlar, üretimi, sosyal yaşamı ve toplum moralini ciddi şekilde bozmuştu.

Ayaklanmanın oluşturduğu olumsuz ortamda Selçuklu, Moğol saldırısına dayanamamış, sonuçları Osmanlı Beyliği'ne yaramış, Ahi

teşkilatı önderleriyle uzlaşmacı ilişkiler geliştirerek Anadolu toprakları üzerinde kararlı bir devlet yapısı oluşturmuşlardır. Bu dönemde Osmanlı'nın toplumla, Selçuklu ve Bizans'tan daha olumlu ilişkileri, Anadolu'nun yeni devlete desteğini kolaylaştırmıştır. Yeni devlet düzeni ile başlangıçtaki uzlaşma, Osmanlı'nın halka karşı baskıcı tutumu sonucu bir daha düzelmemek üzere bozulmuştur.

Logos-Söz-Kelam

İsa'dan beş yüz yıl önce sürekli akış öğretisi ile diyalektik düşüncenin temellerini atan Herakleitos, söz anlamına gelen logos sözcüğünü aşağıdaki gibi tanımlamıştır:

"Nasıl ateşe yaklaştırılan kömürler başkalaşarak ateşlenir, uzaklaştırılınca da sönerse, ruhumuz da ortaklaşa olanın ardından giderse logostan pay alır, ayrılırsa logossuzdur. Us ile konuşmak isteyenler herkesle ortaklaşa olan ile kendini güçlendirmelidir. Dünya birdir, ne bir tanrı tarafından yaratılmıştır ne de insan tarafından, bir yasaya göre yanan ve bir yasaya göre sönen ve başı sonu olmayan bir ateştir." Herakleitos'ta, Batıni felsefenin, evrenin oluşumuna ilişkin anlayışının ifadesine tanık oluyoruz. Ona göre bütün şeyleri ateş yönetir ve sürekli yaşayan ateştir (Işık).

Ateş bir gün gelecek bütün şeyleri yargılayıp yakacaktır. Herakleitos'a göre evrensel birlik logos kavramı ile anlaşılabilir. Sözsüz, yani insanlar arası iletişim aracı olmayan evrenin insan için bir anlamı yoktur. Evren ona göre logoslu ve us'ludur. Bizler tanrısal logosu nefes alırken içimize çekiyoruz ve sonra bedenden dışarı çıkınca da bütün evrenin ruhuna geri dönüyor. Herakleitos'a göre logos var olan her şeyi yöneten tek ve değişmez doğa kanunudur. Bu kavram daha sonra antikçağ düşünce ve inançlarına dinsel bir boyut getiren Stoacılar tarafından tanrısallaştırılmış, istemeden de olsa Hıristiyan dünya ile bir bağ kurulmasını sağlamışlardır.

Herakleitos'un İsa'dan beş yüz yıl evvel tanımladığı logos, *İncil*'de tanrısal bir kimlik kazanmıştır. Meryem Ana'yı yurdundan ko-

parıp Batı Anadolu'ya, Efes'e getirildiğine inanılan Aziz Jean'ın *İncil*'i şu sözlerle başlar; *"Başlangıçta söz vardı ve söz Tanrı ile beraberdi ve söz Tanrı idi."* Logos kavramının felsefi boyutu Hıristiyan dinine bu şekilde yansıtılır.

Logos kavramının İslamiyetin gelişi sonrasında Anadolu topraklarında kitlesel bir din felsefesine dönüşmesinde İranlı Hurufilerin etkileri ile olmuştur. İran topraklarında barınamayarak kaçan Hurufiler, Hace Bektâş-i Veli tarikatına sığınmışlar ve Bektaşi inançlarına da oldukça olumsuz katkıda bulunmuşlardır.[8]

Hurufilere göre Tanrı gizli bir hazinedir. Varlığı ve özü sesten oluşur. Sesin ortaya çıkması ile de evren oluşmuştur. Tanrı kendi siluetini insanın yüzünde göstermiştir. İnsanı tanrıdan ayıran ise kelam yani sözdür.

Tanrıya, tanrının ölümsüzlüğüne ulaşmanın tek yolunun, onu ancak gerçek anlamda sevmekle mümkün olacağını söyleyen Plâtoncu görüş, Anadolu topraklarında devletin İslam anlayışından farklı olarak yeniden kimlik kazanmıştır: Tasavvuf. Bu yeni din felsefesi sevgi üzerine kurulmuştur. Tasavvuf (Bâtını) inancının özü, yoktan var olma değil, tanrıdan oluşmadır. İnsan ve tanrı birlik içindedirler. Tanrı insanın ağzından konuşur, insan da konuşan bir tanrıdır.

İslam, tanrının yüceliğini ulaşılmaz kılar ve insanın tanrı tarafından yoktan yaratılmasını, dolayısıyla tanrının ululuğunu ön plana çıkarır. Tasavvufta ise tanrı, insan ile birlik içindedir. Yaratılış yoktan varolma değil, tanrının insan vücudunda görünüşüdür. Dolayısıyla ölüm yoktur, sürekli bir varoluş vardır. İnsanın suç olan eylemlerinden dolayı yargılanması, aynı zamanda insan olan tanrının kendi kendini yargılamasıdır. Alevi inancına göre bir insanı öldürmek, Tanrıyı öldürmekle eşanlamdadır.

Tanrı göğün yedi katında değil, bilinen, görünen ve konuşan bir varlıktır. Tasavvufta din olgusu korku üzerine değil, sevgi üzerine kurulmuştur. Otoriteyi ellerinde tutan hükümdarlar ya da krallar, tarihte dini de korku unsuru olarak halklara karşı kullanmışlardır. Onlarm din anlayışında cehennem, mahşer günü ve ateşten korkuyu ön plana çıkarmaktadır. Ancak tasavvuftaki tanrı sevgisi ve dostluğu

bu korkuları ortadan kaldırmaktadır.

Tasavvufun doğaya bakış açısı da farklıdır. İktidarların İslam anlayışında tanrı doğayı yaratmıştır ve canlılar evreninde insan ön plandadır. Tasavvufa göre ise, canlı cansız bütün varlıklar tanrının kendisidir. Hepsinin ayrı ayrı kişilikleri vardır. Bir bütün olarak evren tanrının kendisidir. Devletin resmi İslam anlayışı kadınları peçelere büründürerek ev ve haremlere hapsederken, Anadolu halklarının benimsediği inançsal algı, kadını ve erkeği yaşam içinde eşit kılmış, inançsal törenlerde bile yan yana getirmiştir.

Kapadokya Ermişleri

Asya'dan gelen göçmen Türk boylarının Anadolu'yu yurt edinmesi ile Anadolu Aleviliğinin kültürel etkileşimi ve değişimleri ağırlıklı olarak iki önemli kaynaktan etkilendiği bugün için yaygın kanıdır; ancak bu doğru değildir. Bunlar Ahmet Yesevi'nin görüşlerini dile getiren Yesevilik ve Osmanlı'nın kullanmayı planladığı ve adını da kendisinin koyduğu Bektaşiliktir. Bu iki görüşün de Horasan'dan geldikleri iddiasıyla birbiriyle iç içe oldukları savunulsa da, temelde önemli farklılıkları hatta zıtlıkları vardır. Her iki görüş de Anadolu halklarının İslama bakış açılarını Arap kültüründen farklı olarak etkilemiş ve eski değerlerle yenilerini kaynaştırma uğraşıdır.

Yesevilik, devletin İslam anlayışına daha yakın gözükse de Araplaşmış bir İslam düşüncesi anlamına gelmez. Asya Türklerinin yaşam anlayışını İslamla bütünleştirmiş, İslam öncesi Türk halklarının yaşam biçimini, kültürel değerlerini, geleneklerini ve törelerini İslam inancı ile kaynaştırmıştır. Asya'da tohumları atılan bu akım, İran üzerinden Anadolu'ya gelen göçmen Türklerle taşınmış, Osmanlı'nın Anadoluyu İslamlaştırmasımn aracı haline getirilmiştir.

Bektaşilik ise Osmanlı'nın sosyal taban yaratma amacıyla Anadolu'nun binlerce yıllık kültürel değerlerini İslami düşünceyle yakınlaştırarak Bâtıni inançlı toplumu kontrolü altında tutma politikasıdır. Osmanlı'nın Bektaşilik diye adlandırdığı tasavvuf anlayışı ve yorumu,

ilk çağlardaki Anadolu halklarının doğa ile içiçe olan inançsal değerlerini, İslami değerlere benzeştirme düşüncesidir. Bektaşilerin dinsel törenleri Diyonsos dininin müritleri Bakkhaların törenleriyle benzerlikler içerir. Her ikisinde de törenlere kadınlar da katılır.

Anadolu'daki birçok erenler gibi Hace Bektâş-i Veli'nin de yerli halktan olduğu yadsınmış, kökleri Horasan'da aranmıştır. Bu Horasanlı yakıştırması o dönemin Bâtını Işık erenleri için kullanılan genel terimdir. Ancak sonraları bu yerli erenlere Türk şeceresi uydurularak Horasan diyarından geldikleri üzerine savlar geliştirilmiştir. İster Horasan'dan gelsin, ister Kapadokyalı olsun Hace Bektâş-i Veli diğer erenler gibi Anadolu'nun binlerce yıllık köklü kültürel değerlerini yeniden yorumlayarak göçmen Türk ve yerli halklarının yeni yaşamına uyarladığı varsayılmaktadır.

Anadolu halklarının ekonomik ve siyasi olarak bütünleşip birlik oluşturmaları, din ve mezhep ayrımı gözetmeyen Ahilik örgütü ile olmuştur. Bu örgüt dönemin ahlaksal değer yargıları ve kardeşlik üzerine kurulmuş, bütün zanaatçıları, çiftçileri ve esnafı aynı birlik altında birleştirmiştir. Bir devlet bütünlüğü sağlanamayan kararsız Anadolu ortamında bu meslek birliği halkları birbirine daha da yaklaştırmıştır.

Genç Osmanlı devletinin temeli bu örgütle atılmış, ekonomik ve siyasi gücü yine bu örgütle artmıştır. Anadolu'da Ahilik örgütü ile bir pazar ekonomisi oluşturulmuş ve malların kalitesi artmış, çeşitli standartlarda üretim başlamıştır. Bu örgütün ideolojik esin kaynağı Anadolu'nun bilinen ilk halkı Luviler, kurucusu da Kapadokya özellikle Kırşehir yöresinde yaşamış olan Bâtmi inançlı Işık ereni Ahi Evren'dir. Acılı, sıkıntılı ve zor bir hayat yaşayan Ahi Evren, Selçukluların ve Moğolların zulmünden nasibini almıştır.

Ancak Anadolu halklarına kazandırdıkları unutulmamış, Osmanlı devlet kurumları oluştuktan sonra Ahilik örgütü yasaklansa da, halklar arasında kardeşlik örgütü olan bu meslek birliği yaşatılmıştır. Ahi Evren de tıpkı mitolojik dönemlerin Herakles'i gibi, Hıristiyan dünyasının Kapadokyalı Aziz Georgios'u gibi ejderha ile uğraşır, ama o savaşmaz, korkunç yaratığı duası ile yola getirir. Ahi Evren şahsında anlatılan bu mitoloji içinde Bâtmi inançlı toplumun şiddet yan-

lısı değil, sorunları konuşarak hal yoluna gidildiği anlatılmaktadır.

Ahi Evren, Anadolu Bacıları (Bacıyan-i Rum) örgütünün kurucusu Fatma Bacı'nın eşidir. Anadolu'daki büyük bir kadm örgütlenmesi olan bu örgüt, kadın erkek ayrımını kabul etmemiş, kökleri Anadolu'nun binlerce yıllık anaerkil yapısına uzanan kadının gücünü tekrar hatırlatmıştır. Anadolu Işık erenleri *Kuran*'ın *'Biz erkekleri kadınlara üstün yarattık'* ayetindeki 'erkek' sözcüğünü Bâtmi anlayışla 'er' olarak yorumlayıp kadına 'erlik' payesi vererek kadm hakkında kadim anlayışlarını korumuşlardır. Batını inançlı önder (bilge) kişiler Anadolu'da İslam'a rağmen, kadının geleneksel saygın üstünlüğünü korumayı sürdürmüşlerdir. Kadının sosyal yapı içindeki yerini, toplumun insanlık yürüyüşündeki işlevini içselleştirmiş mürşitler, *Kuran*'da erkeklerin kadınlardan üstün olduğu hakkındaki ayette bulunan erkek kelimesinin aslında er olduğunu ve kadının da erlik mertebesine ulaşabileceğini söylemişlerdir. Fatma Bacı ve Hatun Ana, Hace Bektâş-i Veli tarafından sayılan ve sevilen insanlardır. Kadınların oluşturduğu bu birliğin eski Türk geleneklerine pek uymadığı, aksine antik dönem kadınlarının (Amazonlar ve Bakkhalar) devamı niteliği taşıması, gerçeğe daha yakın gözüküyor.

Anadolu kadim halkı Alevilerin, daha sonra etnik kimlikleriyle tanımlanan Ermeniler, Rumlar ve Kürtlerin yüzyıllar boyu köylerde ve kentlerin birçok mahallelerinde yerel değerlerini yitirmeden 20. yüzyıla kadar yaşamaya devam ettikleri bilinmektedir. Göçmen Türk boylarının gelmeleri ile İslam dini de Anadolu'ya taşınmış ve yeni bir kültürel yapı oluşmuştur.

Son zamanlardaki bilimsel araştırmalar Anadolu'da yaşayan Türklerin ırksal özelliklerinin, Orta Asya Türklerinden çok farklı olduğunu göstermiştir. Gerek Selçuklu, gerekse Osmanlı dönemlerinde ulus olarak Türk kavramı kabul edilmemiş, hatta tersine bir aşağılama unsuru olarak kullanılmıştır. Anadolu'ya gelen Türklerin varlıklı ve devlete yakın duran kesimi de, Selçuklu veya Osmanlı olarak anılmayı ve tanınmayı yeğlemişlerdir.

İktidarlarındaki saraylarda, Türkmen sözcüğü göçebe Türk toplulukları için aşağılama amacıyla kullanılmıştır. Türklerin Anadolu'ya

gelmesiyle Rumların da Anadolu'yu terk ettiği görüşü inandırıcı değildir. Bunun aksi olan görüş de -Türklerin Anadolu halkları içinde soy olarak eridiği- aynı ölçüde yanlıştır. Ancak yerli halk, Cumhuriyet dönemi dâhil baskı ve asimilasyon politikası sonucu önemli oranda Türkleşmiş, ancak aynı zamanda çeşitli etnik gruplar günümüze dek varlıklarını ve tarihsel kimliklerini önemli oranda korumuşlardır.

Göçle gelen Türklerin Şaman inançlı ve konar göçer kesiminin kısa zamanda, Anadolu'nun yerli halkıyla kaynaşmalarının ana nedenlerinden biri, kökleri binlerce yıla dayanan Anadolu kültürünü, Ortodoks bir süreçte baskı altında tutan eski rejimin yerine, daha hoşgörülü ve yerli halkların değerlerine daha yakın olan Alevi kimliği ile uzlaşmalarıdır. Bu yeni din anlayışı Hıristiyanlık öncesi doğaya dönük inanç biçimi ile örtüşmüş, dahası ona özündeki zenginlikleri katmıştı.

Anadolu'da kurulan Türk devletlerinin yapısı diğer Hun, Uygur ve Göktürk devlet yapılarından farklıydı. Selçuklu ve Osmanlı devlet geleneği köklerini Orta Asya'dan çok, Anadolu'da daha evvel kurulan devlet geleneklerine dayandırıyordu. İran ve Bizans etkisi baskındı. Bu kültür ve uygarlık birikimi Türk devletlerinin yeni yapısının mayası olmuştu. Özellikle kamu hukuku, Bizans kamu hukuku ile benzerlikler taşımaktadır. Tıpkı TC hukukunun batılı özellikle de Fransız hukukunun versiyonu olduğu gibi.

Kültürel anlamda sürekliliğin en önemli kanıtı Anadolu'daki coğrafi bölgelerin, kentlerin, ırmakların isimlerindeki parelel ardıllıktır. Bu isimlerin çoğunlunun kökleri 7-8.000 yıl öncesine dayanır. Anadolu'nun bir Roma ülkesi haline geldiği dönemlerin isimleri ve Araplardan alman isimler de bunlara eklenmiştir. Türkleşme döneminde bu isimler küçük değişikliklerle devam etmiştir. Eski Helen dilindeki bazı sözcükler ve takılar Türkçeye aynı şekilde yansımıştır.

Ortak mülkiyeti savunan görüşleri ile Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kitleleri etkileyen Şeyh Bedreddin aynı zamanda felsefi boyutta da büyük bir düşünürdür. Ona göre doğa ve tanrı bir bütündür. Madde ve ruhu birbirinden ayırmak olanaksızdır. Bütün dinlerin kaynağı birdir. Mehdi hiçbir zaman gelmeyecektir ve kıyamet olmayacaktır. Cennet ve cehennem bu dünyaya ilişkin kavramlardır. Batını anlayışın

toplumcu prensiplerini Şeyh Bedreddin'de de görmekteyiz.

Yeryüzündeki bütün mülkler ortak kullanılmalıdır ve herkesin malı olmalıdır ona göre. Şeyh Bedreddin'den etkilenen Börklüce Mustafa, Aydın dolaylarında, Tornak Kemal de Manisa dolaylarında Osmanlı'ya karşı ayaklanmışlardır. Bu ayaklanma, bin yılı aşkın bir zaman önce, aynı bölgede Romalılara karşı yapılan eşitlikçi Aristonikos ayaklanmasının bir tekrarıdır. Ama diğeri gibi bu başkaldırı da kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Şeyh Bedreddin'in düşüncesi ayaklanmanın bastırılması ile yok olmadı. Daha sonraki yüzyıllarda da müritlerine rastlandı; devamı Şahkulu, Kalender Çelebi, Celali vb. ayaklanmalarında görüldü.

Osmanlı ekonomisini ayakta tutan saldırı savaşlarına dayanan istila ve talanla elde edilen gelirlerin azalması üzerine devlet, halkların üzerindeki baskıları iyice arttırmaya başlamış ve dolayısıyla tepkiler de artmıştı. Celali ve devamındaki ayaklanmalar bu tepkileri dile getirir. Osmanlı ordusu ayaklanmaları bastırmak için adeta kendi halkını katleden ölüm makinesi haline gelmişti.

Bu iç savaş birçok sorunu da içinden çıkılmaz hale getirir. Anadolu erenlerinin temellerini kurduğu devlet-halk barışıklığı ortadan kalkmamıştı. Halk devlete küsmüştü artık. Ayrımcılığın boyutu Anadolu Selçuklu dönemini bile aşmıştı. Alevi-Sünni ayrımı, İstanbul-taşra ayrımı, yerleşik-göçebe ayrımı imparatorluğu gitgide yıpratıyordu. Kır-kent dengesi bozulmuş, kısacası devlet ve halkın bağları onarılamayacak şekilde kopmuştu.

Osmanlı etnik kimliklere karşı tavrını değiştirmiş, yeni dönemin koşulları Anadolu halkları arasındaki bağları da tamamen koparmıştı. Etnik kimlikler yeni arayışlar içindeydiler. Çelişkilerin artışı kimlik kaosunu içinden çıkılmaz hale getirmişti. Yeni kimlikler tarihsel süreklilik değerlerine önem vermiyordu. Bu binlerce yıl öncesine dayanan soylu bağların arayışıydı. Bu arayışın sonuçları ağır ve trajik olacaktı.[9]

Mezopotamya Sümer-Akkad Halkı İle Anadolu Luvi Halkının Sosyal Yaşam ve Kült Farkı

Mezopotamya

Ortadoğu coğrafyasının uygarlıklarını araştıran yazarlar Mezopotamya ve Anadolu'nun tarihini çoğu kez birbiri içinde veya aynı uygarlıkmış gibi ele alırlar. Bazıları da, "Tarihin Mezopotamya'da başladığım" iddia etmektedirler. Oysa arkeolojik bulgulardan anlaşıldığı kadarıyla, farklı veriler ortaya çıkıncaya kadar şimdilik, Mezopotamya tarihinin günümüzden 8 bin, Anadolu tarihinin 12 bin yıl geriye uzandığı bilinmektedir.

Tarihçilerin "Erken dönem toplumu" olarak adlandırdığı ve aynı coğrafyanın farklı bölgelerinde yaşamış ve uygarlıklar yaratmış Anadolu Luvi halkı ile komşu Mezopotamya Akkado-Sammaru halkının geçmişte birbirinden farklı iktisadi, siyasi (yönetsel) yapılar ile hukuksal anlayış sarmalında şekillendiği, günümüz semavi dinler gibi olmayan farklı kültsel (inanç) değerler yaratıkları bölgede, tarihsel sürece damgasını vuran toplumlar oldukları, arkeolojik bulgu ve belgelerden anlaşılmaktadır.

"Mezopotamya" Yunanca, "Irmaklar arasındaki ülke" anlamındadır. Bu coğrafi bölgenin büyük kısmı bugün Irak sınırları içinde, kalan kesimleri Türkiye'nin güneydoğu, Suriye'nin kuzeydoğu ve İran'ın güneybatı bölgelerinde bulunmaktadır. Mezopotamya'da yaşamın ana kaynağı, yılın yaklaşık altı ayı karla kaplı Tercan, Mercan ve Munzur dağlarının akarsu dereleri olan ve Basra körfezine dökülen Dicle ve Fırat nehirlerinin suladığı, yerleşime elverişli verimli topraklar Mezopotamya'nın merkezidir. Dolayısıyla yaşamı kolay kılan verimli özelliği, yerleşim için çekim alanı olmuştur.

Beslenme havzası oldukça geniş ve karlı dağlarla güçlü olan Dicle ve Fırat ırmaklarının hemen her yıl yarattığı sel baskınları ve diğer doğa felaketleri, bölge toplumunu sürekli tedirgin eden bir

korku ortamı oluşturmuştur. Olasıdır ki, Van'da bugün de aktif olan fay hattının varlığı, o çağda büyük bir deprem yaratmış, Van Gölü'nde büyük taşkına sebep olmuş, Dicle ve Fırat'ın taşkınlarıyla birleşince "Nuh Tufanı" efsanesinin asli ve maddi zeminini oluşturmuş olabilir.

Tarım yapılabilen toprakta kabile mülkiyeti üzerinde şekillenen toplum, aciz kaldıkları sel baskınları ve diğer doğa felaketlerini yaratan, fakat bilmedikleri bir güce sığınma ve bağışlanma amacıyla sunakta bulunma kültü gereği, "İnsan kurban etme" töresi geliştirmiş, bu uygulamayı "Kutsal genel (fahişe) kadın" kurumuyla genişletmiştir. Tarihsel ve sosyal evrim sürecinde topluma hükmedebilecek güce ulaşan yönetici kişilere "Tanrı" payesi verilmiş, tapmağa dönüştürülen "kutsal genel kadın" kurumları da, "İnsan Tanrı Kral"ın haremine dönüşmüştür.

Üç semavi dinin kutsal metinlerinde kadının insan değil, "şeytan" addedilmesi, toplumdaki kötülüklerin kaynağı olarak görülüp aşağılanması, din devletine hükmeden padişah, sultan, halife, kral ve benzerlerinin harem yaşamı, İslamdaki "Kurban Bayramı" geleneğinin, İsmail'in babası tarafından Tanrıya kurban adanmasının mitolojik ve kültürel kökeni, "Erken dönem toplumu" denilen Mezopotamya Akkado-Sammaru kavimlerine dayandığı anlaşılmaktadır. *"Başlangıçta övülen kutsal yamyamlık edimleri ve onun araçları, giderek insan kurban törenlerinden uzaklaşma süreci içinde, eski toplumda, karşılıklı olarak, bu araçların güçlü bir şekilde kötülenmesine yol açmış görünüyor."*(10)

Mezopotamya kültürünün yaygın ve hakim olduğu bölgede, kadını kutsayan anaerkil çağın yaşanmadığı, Tanrı krallar döneminde özel mülkiyete dayanan erkek egemen ataerkil çağın başladığı bilinmektedir.

Günümüzden 5-6 bin yıl önce, Mezopotamya'da başladığı görüşünü ileri süren tarihçiler, Musevilik (Yahudi), İsevilik (Hıristiyan) ve Muhammedilik (İslam) olarak bilinen semavi dinlerin kutsal metinlerinde anlatılan sosyal, siyasal ve hukuksal mitolojilerin kökeninin, erken dönem Mezopotamya Akkado-Sammaru toplumlarına

dayandığını, söz konusu çağın kültürünün evrim süreci sonunda, koşulların olgunlaşmasıyla semavi dinlere dönüştüğünü, yaklaşık ortak bir dille beyan ediyorlar. Söz konusu dinlerin temel dinsel metinlerinin öngördüğü ritüeller, günümüzden geriye doğru tarihsel bağı kurularak dikkatli incelendiğinde, Mezopotamya tarihsel kültürü ile üç semavi dinin mitolojilerinin örtüştüğü görülmektedir.

Anadolu

Anadolu ile Mezopotamya'nın aynı coğrafi bölgede komşu oluşları, dolaysıyla genel kültür içinde birbirlerinden kısmen etkilenmiş olmalarına karşın, yaşam biçiminin yansıması olan kültürlerinin temelinde ciddi farklılık, hatta zıtlıklar gözlemlenmektedir. Dinsel ve ırksal duygu ve düşünceden arınmış tarafsız araştırmacılar, tarihin, Anadolu'da 12 bin yıl önce Luvi halkıyla başladığını, elde edilen bulgu ve belgelerle kanıtlamakta, Anadolu'nun bu erken dönemini "Anaerkil Çağ" olarak adlandırmaktadırlar.

Anaerkil Çağ denmesinin nedeni, kadının doğurgan özelliğinden dolayı ona, insansal yaşamı var eden, insan türünün kaynağı, bereketin (çoğalma) yaratıcısı ve yeryüzünün sahibi "Ana Tanrıça" (Ma) sıfatı ve payesi verilmesidir. Anaerkil çağda kadın, ataerkil toplumdaki erkek unsur gibi topluma ve toplumsal ilişkilere egemen unsur değil, erkek cinsin, dolaysıyla tüm toplumun saygı duyduğu kutsal varlıktır. Zira o çağda tohumun üretimdeki eril-dişil eşit değeri bilinmediğinden, sürekli besin kaynağı sunan toprakla, insan neslinin yegâne kaynağı görülen kadın eşdeğerde tutulmuş, toprak ve kadın, "Toprak-Ana" kültü içinde birlikte anılarak kutsanmıştır.

Anadolu'da anaerkil çağ toplumunun kadını ve toprağı eşdeğerde kutsaması, toplum içinde kadına saygın bir konum sağlamış, toprağın ortak mülkiyetine dayalı bir sosyal yapı şekillendirmiş, bu yapı üzerinde biçimlenen toplumsal ilişkilere meşruiyet kazandıran bir hukuk anlayışı geliştirmiş, bu hukuk anlayışı içinde yaptırım gücü olan düzenleyici, yönetsel ve demokratik bir erk düzenlenme-

sinin altyapısını oluşturmuştur. Bu siyasi erke seçilen kişiler, topluma üretim alanında ve fikirsel düzeyde katkıda bulunmuş yaşlı ve emektar saygın simalardan oluşmaktaydı.

Toprağın, toplumun ortak mülkiyeti üzerinde şekillenen sosyal yapı, sevgi temelinde barışçı, eşitlikçi, paylaşımcı ve dayanışmacı bir yaşam tarzı yaratmıştır. Kadını kutsayan bu yaşam tarzı, çağın yerleşim birimi olan site devletler bünyesinde "Ana" (Ma) adına tapınaklar imar etmiş, bu mabetleri 'Işık'ın sembolü güneş, ay ve yıldız motifleriyle, üstsüz doğayı temsil eden estetik "Çıplak Kadın" heykelleriyle donatmış, bu tapınaklarda yılın belli günlerinde "Ana Tanrıça"yı anma adına şenlikler düzenlemişlerdir.

Mezopotamya halklarının yarattığı kültür ve kült (inanç), zaman içinde Ortadoğu'da semavi dinleri yaratmış; Luvi halkının Anadolu'da yaratığı kültür ve kült Bizans'ın Hıristiyanlığı, Selçuklu ve Osmanlı'nın İslamı şiddetle dayattığı iki bin yıllık baskı sürecinde altyapısını kaybetmesine, önemli şekilsel ve söylem değişikliğine uğramasına rağmen, Anadolu Luvi halkının kültürel mirası, bugün, Alevi toplumunun Cem ritüelleri içinde tarihsel özüne uygun anlayış düzeyinde söylemlerle yaşatıldığı bir gerçektir.[11]

Aleviliğin İdeolojik Kökeni, Bâtını (Ezoterizm) Doktrin

İnsanoğlu yaşamın ilk evresinde beslenme, barınma ve üreme içgüdüsüyle giriştiği her eylem sonucu edindiği deney ve bilgiyi, bir sonraki eyleminde de kullanarak ve nesilden nesile aktararak belli bir zihinsel gelişmişlik düzeyine ulaşmıştır. Ancak, doğa yasalarını henüz bilmediği, doğa olaylarının insanı tehdit ettiği bu olaylar karşısında insanın kendisini güçsüz görmesinin yarattığı korku ve kaygı ortamı, yaşanan sorunlara çare üretme duygusunu zorlamış ve geliştirmiştir.

Bu çağda insanı en tedirgin eden olay, insan üzerinde ölümün yarattığı katlanılamaz duygusal acı, göz önünde çürüyüp giden ve yok olan bedene insansal yaşam içinde bir anlam verilemeyişi ve yok olup gitme korkusu insanın zihnini zorluyor, kaos içinde bunalıma

sürüklüyordu. Ölümle yok olma korkusunu yenme arayışı içindeki insan, bitki ve diğer nesneler gibi çürüyen bedenin doğaya karışarak değişik biçimde toprakta varlığını sürdürdüğünü hissetmesi üzerine, insan algısında ruhun da (can), bitki vb. gibi yok olmayacağı algısını uyandırdı.

İnsanoğlunda, bilinçdışı var olma duygusuyla yaşama bağlılık, yine bilinç-bilinçdışı yok olma duygusuyla korku eşdeğerdedir. Yaşama bağlılık dürtüsüyle yaşamdan kopuş hissi korku, aynı sarmal içinde insanı sürekli tedbirler almaya koşullandırır. Dinsel inançlar günümüz insanında yok olma korkusunu, cennette ebedi var olacağı umuduyla aşacağını öğütlerken, dinsel inançtan arınmış olanlar, yaşamlarına insansal bir anlam yükleyerek ölümle yok olma korkusunu aşmışlardır. Bu bağlamda, ilkel de olsa uhrevi değil fakat dünyevi bir görüş olan batmi felsefeye inanan söz konusu çağın insanları, yaşamlarına, insanı merkeze koyan bir anlam yüklemeyi başarmışlardır.

İnsan bu algısına dayanak olarak gördüğü; ölenin, geride kalan eserleri, anılarının ve sözlerinin yararlanmak üzere toplum içinde tekrarlanması, insan yaşamına ölümsüzlük boyutunda anlam kazandıran bu somut veriler algısı, insanoğlunu yok olma korkusundan, dolaysıyla zihinsel kaostan kurtardı. Bedensel ölümle varlığı ortadan kalkan insanın, ruhlar âleminde yaşadığı anlayışı toplumsal inanca dönüştü. Canlı zannedilen ruhun başka zaman ve mekânda tekrar vücut (yaşam) bulacağı, insanlığın refahına nesnel, özellikle de fikirsel düzeyde vereceği her katkı onu, tekâmül yoluyla insan-ı kamil (bilge) mertebesine yücelteceği, böylece Hak'la Hak olacağı (gerçekle bütünleşme), dolaysıyla ölümsüzleşeceği inancı, toplumsal yaşama yön veren duygusal etmen haline geldi.

Kadının kutsandığı anaerkil çağın erken döneminde insanın ölümsüzlüğünü, ruhun canlı olduğu algısıyla özdeşleştiren bu anlayış, zaman içinde ve toplumun zihnen görece gelişmiş unsurları (bilge insan) tarafından felsefe boyutunda geliştirilerek 'Bâtını (Ezoterizm) doktrin[12] yaratıldı. Bâtmi anlayışa göre, evren ve tanrı birdir. Tanrı yaratan değil, var olandır ve evrenin toplamıdır; evreni oluşturan ana unsur da ışıktır (enerji). Bâtmi doktrin, felsefi alanda

Panteizm; evren=tanrı birliği olarak ifade edilir. Bu anlayışı Alevi terminolojisi, vahdet-i vücut (varlıkta birlik) şeklinde adlandırır.

Tek tanrılı dinlerde yaratan-yaratılan ikilemi (düalizm) varken Panteizm'de (Bâtınilik) bu ikilem yoktur. Var olan her şey Hak'ın (ışık) bir yansıması ve onunla özdeştir.[13] Işık'ın (Hak) bir parçası olan ruh (can) hiçbir zaman ölmez ve tek amacı ve işlevi ayrıldığı/koptuğu ana kaynağa, yani Hak'a geri dönmektir. Bunun da tek yolu, evrensel bir yasa olan evrim sürecinde tekâmüldür (olgunlaşma). Tanrısal yansımanın bilinen en üst düzey ve somut ifadesi olan insan, iyilikle kötülüğün, cehaletle bilgeliğin savaştığı alan-zemin durumundadır. Evrim sürecinde her şey gibi olgunlaşan insana, doğa-insan sevgisinin yön verdiği her davranışı, onu, kendini adadığı bilgelik yolunda İnsan-ı Kamil makamına, Hak'la Hak olma[14] yüceleceğine ulaştıracağı inancı, insana, olgunlaşma ve gerçek anlamda insanlaşma perspektifi sunmuştur.

Antik Orta Doğu, Roma, Atina ve Anadolu'da henüz sistematik bir hal almamış bu Bâtmi anlayışın esin kaynağının, Atlantik'te volkanik patlama sonucu yok olan batık ülke Atlantis (Ana Tanrıçanın ülkesi) olduğu varsayılmaktadır. Yaklaşık on iki bin yıl önce Antik Mısır'da yaşadığı varsayılan Osiris[15] adında bir bilgenin söz konusu batık ülkeden esinlenerek teori şeklinde formüle ettiği, Hermes'in (İdris peygamber) geliştirerek yaygınlaştırdığı bu Bâtıni doktrin, söz konusu coğrafyalarda geniş taban buldu ve Hermetik ekol (öğreti) kimliğiyle toplumsal yaşamın ideolojik temeli durumuna geldi.

Bu öğretiye göre doğanın yaratılan değil, var olan, varlığın kaynağının ışık (enerji) olduğu, toprak, su, hava, (oksijen) ve ısı olarak açıklanan yaşamın temel unsurlarının uzun evrim sürecinde bu ışıktan oluştuğu, canlı-cansız tüm varlıkların içerisinde akıl ve zekâsıyla maddeyi ihtiyacına göre dönüştürme yeteneği olan insanın bu dört unsurdan vücuda geldiği vb. inancı, Batıni doktrinin temel öğretisidir.[16] Aynı öğreti, bir sırlar öğretisi olan Aleviliğin de temel sırları olarak Alevi inancında kabul görmektedir. Bu ve benzeri konulara dair insan zihnindeki soyut algıyı, somut verilerle açıklayan Bâtıni

doktrin, katı kuralları olan ve kardeşlik örgütü denilen dar bir sosyal yapı içinde ve Antik Mısır'da kademeli olarak rahiplerin (günümüz deyimiyle Mürşit) denetimi altında öğretiliyordu.

Bu öğretinin, toplumun seçkin ve azınlık bir kesimi arasında, katı disiplin kurallarıyla "sır"[17] perdesi arkasında öğretiliyor olmasının gerekçesi; çağın Tanrı krallarının Tanrılığının doğrudan inkârı anlamına geldiğinden, bu bilgiye ve buna vakıf bilgelere yönelecek saldırıdan korunma tedbiriydi. Bir yandan da bu doktrinin kavranması uzun bir eğitim süreci gerektirdiği, dolaysıyla bu derin ve karmaşık bilgiyi herkesin kolay anlayamayacağı, ehil olmayan ellerde değerini bulamayacağı, çarpıtılacağı veya kötüye kullanılarak bu değerli bilginin yok edileceği kuşkusu içinde ve sorumluluğunun bilincindeki Bilge İnsanları sıkı tedbirler almaya yöneltti.

Bâtını doktrinin varlığını ve devamını sağlamak amacıyla alınan tedbirlerin başında, bu öğretiyi öğrenmek isteyen rahip adayının, bir rahip tarafından önerilmesi zorunludur. Alevilikteki musahipliğin rehber kuralının esin kaynağı bu öğretidir. Adayın iradesini ölçmek üzere hazırlanmış on iki kademeli eğitim ve sınav sürecinin her aşamasında adaya; "Bu kararından geri dönebileceği, ileride göstereceği bir zaafı sonucu, ya çıldıracağı ya da öleceği" uyarısı yapılıyordu. Aleviliğin İkrar ceminde musahip adaylarına; Pir (dede) tarafından, "Musahiplik ateşten gömlektir, kuralları ihlal edilirse talibi yakar" uyarısı yapılmaktadır.

Öğrenime ısrarla devam eden ve sınavı başarıyla tamamlayan aday, tapınakta bulunan rahipler huzurunda ketumiyet (ağzı sıkı) yemin töreniyle kardeşlik örgütüne alınır, böylece 'Çırak Rahip' unvanı kazanırdı.[18] Alevi erkânının hükümlerine ve musahiplik kurallarına uyacağına ikrar veren (yemin eden) musahip kardeşler, şeriat kapısından tarikat kapısına (olgun insan mertebesine) girmiş sayılırlar. Çıraklık süresi kişiden kişiye değişiyordu. Bir çırak ancak, kendisine kefil olup aday gösteren rehber üstat rahibin gözetimi altında gelişimine bağlı onayı ile bir üst dereceye geçebiliyordu. Alevi geleneğinde, musahip olan taliplerin dürüstlüğüne rehberin (önder) kefilliği zorunludur; rehber ve musahiplerin çocukları bacı-kardeş

sayıldığından nikâh düşmez, evlenemezler.

Aleviliğin musahiplik (ikrar) ceminde pir topluma, özellikle de musahip olan yol kardeşlerine; "Erenler cemine (meclisine) girebilmek için, ölmeden önce ölmek gerekir, yoksa tüm emekler boşa gider, hak'la hak olunamaz" nasihatinde bulunur.

Bu kademeli eğitim sisteminde verilen bilgiler genel boyutuyla sözlü; ancak, bu tür bir eğitimden geçen ariflerin anlayabileceği gizemli simge diliyle zihne resmedilen motiflerin yansıtılması, imgeleme yöntemiyle anlatılmaktaydı. Bu yemin töreniyle Kardeşlik (Naacal) örgütüne alman aday, bu törende ettiği yemine titizlikle uymazsa, en küçük sırrı dahi ifşa etmesi halinde öldürüleceğini bilirdi. Aynı anlayış kurallarıyla işleyen Alevilikte; musahiplerden birisi, musahiplik ve toplumsal barış kurallarını ihlal ederse, her ikisi de Alevi yol erkânı hükmüne göre düşkün sayılır, komşuluk ilişkileri kesilerek toplumdan dışlanır.

"İbranileri hemen her ortamda Mısırlılara karşı elinden geldiğince koruyan Musa, bir gün, bir İbrani'nin Mısırlı bir görevli tarafından dövüldüğünü görünce olaya müdahale etmiş ve itiş-kakış sırasında Musa, Mısırlı görevliyi öldürmüştü. Osiris yasaları çok açıktı. Bir insan öldüren kişi, kim olursa olsun mabetten kovulur ve yargılanırdı."[19]

Alevi inancına göre insan öldürmüş birisi insanlığı öldürmüş sayılır. Bu alıntıda anlatılan Osiris yasası ile Alevi yol erkânı hükümleri anlayış olarak birebir örtüşmektedir.

Sırlar öğretisi okulu niteliğindeki bu kardeşlik örgütüne alınması uygun görülen adaylar çoğunlukla, o çağın meslek örgütü 'İnşaat Loncaları' mensupları arasından ve zihnen ileri düzeyde gelişmiş algılama, kavrama yeteneği yüksek ve istekli ustalar tercih edilirdi. Bâtını rahiplerin kardeşlik örgütü var olduğu her coğrafyada, emek eksenli meslek örgütlerine her zaman destek vermiş, destek almışlardır.

Bâtını (Ezoterizm) öğreti, biçimi görünen somut nesnenin görünmeyen yönünü, niteliğini algılama ve soyut yorumlama öğretisidir. Yani nesnel varlıkla ilgili zihinsel aktivitedir. Dolayısıyla

doğayla ilgili gözünün gördüğü veya hissettiği her şeye neden, nasıl, ne zaman vb. sorularına cevap arama yöntemidir. Bâtıni anlayış antik, bir ölçüde de ilkel bir felsefe olmasına karşın, sorgulayan yaklaşım tarzı ona, önemli oranda bilimsel boyut kazandırır.

İslamın hükümran olduğu coğrafyada kılıç-kelle arasında sıkışan Aleviler, İslamı doğrudan reddemedikleri için İslam dininin hükümler ve kurallar bütünü *Kuran*'ı, anlatılan yönüyle değil de açıklanmayan (yorum) boyutunu, Bâtıni yöntemle kabulleniyor gibi göründüler. Daha doğrusu, Kuran içinde kendilerine Bâtıni anlayışla savunma dayanağı aramaya yöneldiler. *Kuran*'ı iyi bilen İslami otorite mollalar karşısında tutunamayınca, Aleviler bu defa, "Halife Osman Kuran'da ekleme çıkarma yaptı, bu Osman Kuran'ıdır, biz gerçek Kuran'a inanıyoruz" gerekçesinin arkasına sığındılar; hâlâ da bu inanışları sürüyor.

Hermetik Bâtıni anlayışa göre Tanrı; Osiris, karısı İsis ve onların çocuğu Horus'dan oluşan bir üçlemedir. Bunlar kendi içinde erildişil özellikleriyle bir bütündür. Bu anlamda Tanrının cinsiyeti öne çıkmaz ve önemsizdir. Musa, kendisi de Hermetik öğreti rahibi olduğundan "On Emir" metnini[20] bu anlayışla formüle etmiştir. Yahudi Ezra'nın, Musa'nın On Emir metnini, Musevilik adı altında yanlış tercümesiyle geleneksel Bâtıni inanç çarpıtıldı. Bu çarpıtmaya o dönemde karşı çıkan akım, zaman içinde Osiris-İsis-Horus üçlemesini, "Baba-Oğul-Kutsal Ruh" yani "Teslis" olarak formüle etti. Bâtıni kökenli bu Teslis anlayışını, İslami baskı altında Aleviler "Hak-Muhammed-Ali kültüne dönüştürüp, İslam coğrafyasında yaşam söylemi haline getirdiler.

Oysa *Kuran*, hayali Allahın hayali emir ve önerilerini içerdiğinden, somut nesneyle ilgili sorgulayıcı bir öğreti olan Bâtıni yöntemle *Kuran* hükümlerinin açıklanması da hayali olacaktır. Zaten tek tanrılı semavi dinlerin emir ve hükümlerinin içeriği nesnellikle ilgili değil, salt soyut duygu tezahürü olduğundan, somut deney yoluyla test edilip gerçekliği kanıtlanabilecek iddialar değildir. Bu bağlamda teoloji alanında faaliyet içinde olanların tamamı, hiçbir zaman somut olarak kanıtlanamayacakları soyut (hayali) uğraş peşindedir-

ler. Bâtını anlayışın bütünlüğü içindeki farklı yönlerine yeri geldikçe ileriki bölümlerde değinilecektir.

Tarihin hemen her döneminde ve çevre coğrafyalarda kısmen farklı ad ve nitelikte varlığını sürdüren meslek örgütleri, bulundukları yerlerde Bâtını rahiplerin kardeşlik örgütünün kısmen gizli sosyal dayanağı oldular. Zira bu kardeşlik örgütü de bulunduğu her yerde, üretken emeği savunuyor, yüceltiyor ve kutsuyordu. Roma'nın Hıristiyanlığı devlet dini olarak kabul edip çevre coğrafya halklarına dayatması, Bâtını tapınakların (Ma-Beth: Ana evi) tahribatı ile yerleşim alanlarını, halkın maddi değerlerini yağmaya dönüştü.

Bâtınilerin maddi ve manevi değerlerini korumak üzere harekete geçen Avrupa'daki Bâtını halkın duyarlı kesimi, var olan mason (yapı ustası) locaları yanında vurucu güç olarak 'Tapınak Şövalyeleri/' (Templier)" adıyla örgütlenmeye başladı. Roma'nın korkunç silahlı güçlerine hedef olmamak için de, Hıristiyanlığı savundukları iddiası ve Hıristiyan görünümü ve giysisi altında faaliyetlerini yüzlerce yıl sürdürdüler.

Fransa'da engizisyonun tek hedefi durumundaki Mason (Maçon/Duvar ustası) meslek örgütü, aynı zamanda Bâtını inançlı yapı ustalarının gizli halk örgütüydü. Engizisyonun kanlı, korkunç uygulamalarına rağmen, 1789'daki Fransız demokratik burjuva devriminin sosyal tabanı ve itici gücü olan Mason örgütlerinin ideolojik kaynağı Bâtını doktrindir. Avrupa'da kilise despotizmine karşı rönesans ve reform hareketlerini başlatanlar, bir meslek ve kardeşlik yapılanması içindeki Masonlarla iç içe örgütlü Bâtını ideolojik kökenli filozof ve bilge insanlardır.

Bunlar İtalya'da Manetti, Erasmus, Mirandola, Galileo, Bruno, Rafaello; Fransa da Montaigne, Diderot, Voltere, Rousseau, Montesquieu, Lafayette; İngiltere de James Anderson; Almanya'da Lüther ve daha niceleri sayılabilir. Rönesans hareketinin kaldıracı durumundaki tarihsel Mason örgütüyle, günümüz Mason örgütünün farkını belirtmek gerekiyor; sermaye sınıfının bilinen Mason kardeşlik örgütünün tanrısı para, kıblesi Washington'dur; tarihsel Mason örgütünün tanrısı doğa, kıblesi insandır.

Kıblesi insan olan Bâtmi inançlı bu mason örgütünün temel sloganı, aynı zamanda 1789 Fransız burjuva demokratik devriminin de temel sloganıdır. "Fraternité/Egalité/Liberté; Kardeşlik/Eşitlik/Özgürlük şeklinde formüle edilen bu slogan Fransa'da hâlâ tüm belediye binalarının giriş kapısında yazılıdır. Ancak Fransız ihtilalcı hükümetleri, bu sloganın içeriğini somut olarak doldurup gereğini yapmamış, devrimi gerçekleştiren halka ihanet etmiştir. Bu konu, konumuz dışı ve ayrı bir tartışma konusu olduğundan ayrıntısına girmiyorum.

Anaerkil çağın halkı olan Luvilerden beri adına Ma-Beth'ler imar ve ihya edilen Ma (Ana) kültü gereği, Bâtmi inançlı toplumun ortak (maddi-manevi) değerlerini savunan kadm örgütlenmesi Amazonlar, binlerce yıl Anadolu'da hükümran oldu. Günümüz Anadolu Alevi toplumunun düşünce ve yaşam tarzı, Bâtıni kökenli öğretinin geçmişteki özüyle birebir örtüşmektedir. Bu öğretinin sır perdesi altında simge diliyle hâlâ devam ettirilmesi, bildiği sırrı ifşa edenlere toplumdan dışlanma cezası verilmesi, Alevi sırlarının öğreniminin dört dereceli oluşu; eline, diline, beline sahip olunması prensibi Bâtmi ideolojiye dayanır.

Alevi erkânın hükümlerine mutlak uyulacağına dair Pir ve halk huzurunda yapılan yeminli ikrar töreni (cem), bir rehber öncülüğünde musahip (yol kardeşi) tutulması töre olarak devam ediyor. Evrenin bir Tanrı tarafından yaratıldığına değil, nesnel gerçek varlığın kendisinin Hak (tanrı) olduğuna, görünen görünmeyen her şeyin Hak'ın parçası olduğuna, doğan her insanın Hak'tan geldiğine, ölünce de Hak'a yürüdüğüne, yani geldiği kaynağa geri döndüğüne dair köklü inanış, insanın, insan-ı kamil mertebesine ulaşınca Hak'la (gerçekle) bütünleşeceği inancının ideolojik kökeni Bâtıni Doktrindir.

Bilindiği kadarıyla 12 bin yıllık tarihi geçmişi olan Bâtıni doktrin, Anadolu merkezli çevre coğrafyalarda var olmuş ve yok olmuş kitaplı-kitapsız, Sabi, Zerdüşt, Mani vb. düalist, Musevilik, İsevilik ve Muhammedilik gibi tek Tanrılı dinlerin farklı yorumlarla esinlendiği ana kaynaktır. Bâtıni ideolojiye dair algı ve yaşam tarzı, siyasi ortamlara bağlı olarak zaman içinde ve evrimci devinim gelişimiyle

kısmen algı ve biçimsel değişikliğe uğrasa da, özüne sadık kalınmış haliyle Anadolu Alevilerinin toplumsal töre, gelenek ve anlayışlarında önemli oranda yaşatılmaktadır.

Sırlar öğretisi olan Aleviliğin ideolojik ilkeler kökeninin, Bâtıni doktrine dayandığı, kuşkuya ve tartışmaya zemin bırakmayacak kadar açık ve gerçek bir olgudur. Aleviliğin Anadolu'ya özgü ve tarihsel bir sosyal yapılanma olduğu da tartışma götürmeyecek sayısız kültürel töre ve arkeolojik bulgularla belgelidir. Ancak Bâtıni ideolojinin doğduğu coğrafya Antik Anadolu mu, Mısır mı olduğu hakkında kesin kanıt yoktur. Fakat Bâtıni inançlı anaerkil toplumsal yaşam biçiminin merkezinin Anadolu olduğu, bu bağlamda günümüz Alevi toplumun, anaerkil çağın Bâtıni inançlı Luvi halkının tarihsel, kültürel, sosyal devamı olduğu her yönüyle ve boyutuyla ortadadır.

Aleviliğin Sosyolojik Kökeni ve Tarihi

Tarih, ele geçen belge ve arkeolojik bulgulardan anlaşıldığı üzere Anadolu'da bir yeryüzü kutsalı 'Ma' (Ana Tanrıça) ile başladı. 'Anaerkil Çağ' denilen bu dönem, arkeolojik verilere göre günümüzden 10-12 bin yıl önce, Avrupa'nın kuzey kesimi kısmen buzul çağının etkisi altındayken, Anadolu coğrafyasında nemli, ılıman iklim ortamında tarım üretimi yapıldığı biillinmektedir. Bu ilkel koşullarda yapılan tarımda toprağın insan yaşamına ilişkin önemi, insan ömrünün kısa, ölümlerin çok oluşundan insan neslinin devamını sağlayan doğurgan ve anasal özelliğinden dolayı kadının değeri farkedilip her ikisi de bereketin kaynağı olarak kutsanmış ve yüceltilmiştir.

Kadın toprak gibi veya toprak kadın gibi doğurgan ve üretken algılandığından, kadına; 'Yeryüzünün Tanrısı' (toprağın sahibi) payesi vermişler; Ma (Ana Kadın) adına Ma-Beth'ler (Ana Evi) ihya etmişler, kutlama günleri, festivaller, şenlikler düzenlemişlerdir. İnsanlık tarihinin en büyük 'devrimi' niteliğindeki 'Tarım kültürü'nün yaratılması, eşzamanlı olarak insanoğlunun göçebe yaşam tarzından

yerleşik düzene geçişi, kadının kutsandığı anaerkil çağın olgusu ve eseridir.

Bu çağın toplumu üretkenlikte ana unsurun tohum değil toprak olduğuna inanıyor, kadını da toprağı da bu algıyla yüceltiyor, saygı gösteriyordu. 'Toprak Ana' deyimi, kadının yüceltildiği anaerkil çağdan günümüze ulaşmış derin anlamı olan bir insanlık mirasıdır. Farkında olmadan günlük yaşamımızda kullandığımız birçok nehir, vadi, dağ, yerleşim alanı köy, şehir vb. adları, özdeyiş tümcelerin birçoğunun kelime kökeni, tarihini yeteri kadar bilmediğimiz anaerkil çağın Anadolu'da yaşamış ilk toplumu Luvi (ışık) halkına dayandığı bilinen bir gerçektir.

"İlginçtir ki, o biçimiyle tanıdığımız adların kiminde Luvi/Pelasgos öğeleri görüyoruz. Gordion adının Gord(a) kökü bu aradadır; Helen ağzında Sangarios edilmiş adın (şimdi Türk ağzında, Sakarya) başındaki, Smirna adında, Samisos (Samsun) adında ve daha yüzlerce adın başında gördüğümüz, Luvi dilinin kutsal, iyi, güzel anlamlarındaki S(wa) öntakısı; hem bu adın (Sangarios adının) içinde hem de Ankyra (Ank(a)-ura, yüce Anka adının başında gördüğümüz, Ana Tanrıçaya işaret eden ve (Çankırı'nın eski adı Gangra başta olmak üzere Anadolu da ki onlarca yerleşimin, dağın, akarsuyun adında bulunan) Anka ögesi; Ankyra adının ikinci bölümü, "Büyük, Yüce anlamındaki ura öğesi, hep Luvi dilinin ya da ardılı dillerin malı olan sözcüklerdir."[21]

Anadolu halkları çevre coğrafyalardan yurtlarına saldıran talancı, despot kralların inadına, 'Kutsal Ana' inancını binlerce yıl nesilden nesile aktarmayı başarıyla sürdürdüler. Anadolu'nun yerli halkı Luviler, toprağın sahibi olarak algıladıkları 'Ana Kadın' inancını tarlalarını işlerken, vahşi hayvanları evcilleştirirken onun manevi gücünden güç aldılar. Toprak, koynuna savurdukları tohumu bereketlendirerek insanlara iade etmesi gibi, kadının doğurgan, yaratıcı özelliğiyle eşdeğerde görülüyor, ona sadakatle bağlılıkları yeryüzünde kutsal bir inanca dönüşüyordu.

Toprak anadaki bereketin, dayanışma içinde yapılan üretimin zor yaşam koşullarını görece kolaylaştırdığı, Kadın Ana'nın doğur-

ganlığı insan neslini yok olmaktan koruduğu bilinci, toplumsal yapıya sevgi temelinde eşit ve barış içinde bir yaşam sağlamıştır. Barınaklarına tıpkı doğa gibi çırılçıplak ve gerçeğin simgesi olan 'Ma'nın (Ana) doğurgan görünümünde güçlü ve çıplak heykelini yaparak evlerini de kutsayan Luvi (Işık) ve ardılı Anadolu halkları, aynı zamanda Anadolu'da estetik sanatın da başlatıcısı, başarılı yaratıcısı oldular.

Bu toplum, karanlığın (gece) ürkütücü ve korkunç yüzüne karşı, ışığı kutsayarak, doğal gerçeği sergileyen çıplak Ma heykellerinin bünyesini, Ma adına yaptıkları 'Ana Evleri'ni güneş, ay ve yıldız motifleriyle donattı ve süslediler. Günümüz arkeolojik verilerinde 'Hitit Hiyeroglifi' diye tanıtılan tarihi eserler[22] Luvi halkının ardılı toplumlar, öncelleri halkların sanatsal eserlerinden esinlenerek ürettiği sanatsal ve uygarlık kalıntılardır.

Yeryüzünde insansal üremenin eril-dişil ortak payının henüz bilinmediği Anadolu'da, insan neslinin devamını sağlayan ana unsurun erkek değil kadın olduğu, bereketin ana unsurunun tohum değil toprak olduğu algısı ve inancı insan yaşamına yön verirken, doğurgan özelliğinden dolayı kadın, bereket üreten özelliğinden dolayı da toprak kutsanmaktaydı. Çevre coğrafyalar Antik Mısır, Roma, Yunan (Atina), Pers (İran) vb. ülkelerde besin üretiminin ana unsuru toprak değil tohum, insan neslinin üremesinde ana unsurun kadın değil erkek olduğu algısı ve inancı hâkimdi.

Dolaysıyla çevre coğrafyalarda doğurganlığın ve bereketin ana unsurunun yanlış veya eksik algılanması sonucu, tohum hamisi erkek 'Tanrı Kral'lar yaratılmış, kutsanmış, toplumsal yaşamı temelden ve derinden olumsuz etkileyecek şekilde erkek egemen ilişkilere dayalı ataerkil toplum yaratılarak, zaman içinde köleci toplum düzeni hükümran olmuştur. Üretkenliğin tohum sahibi salt erkek olduğu yanlış algısı zamanla Tanrı kralların, ataerkil toplumun, dolaysıyla köleci düzenin hiyerarşik oluşumunun temelini teşkil etmiştir.

Tanrı kralların gökten gelen afetleri önleyemediğini, dolaysıyla insandan tanrı olamayacağını anladığı zihinsel gelişme düzeyine ulaşan toplum, kendilerini tehdit eden, yaşamı zorlaştıran afet ve

musibetin engellenemeyen gökten geldiği gözleminin yarattığı korku, toplumu, yeryüzündeki Tanrı krallardan umudunu kesmeye, bu defa Tanrıyı gökyüzünde aramaya yöneltti. İnsanoğlunun bu serüveni; doğurgan, üretken ve koruyucu özelliği olmayan somut erkek kral tanrı inancını, aynı özellik ve nitelikteki soyut tanrıya dönüştürerek tek tanrılı dinlerin tarih sahnesine çıkmasına, toprakta özel mülkiyetin kökleşmesine, dolaysıyla toprağı ilhak ve toplumun ürettiği değerleri yağmalamanın aracı kitlesel katliam yapan savaşların yaygınlaşmasının temel nedeni oldu.

Bu bağlamda, Anadolu kadim halkı, somut doğa gerçeğinin dışında soyut, yoktan var edici bir tanrı ve onun emirler manzumesi olan bir din yaratmadı, böyle bir saçmalığa da hiçbir zaman inanmadı. Doğrudan yaşam kaynağı doğurgan anayı, nesnel ihtiyaçlarını karşıladığı ve bereketin anası gördüğü toprağı, mevsiminde yoğun karla su kaynaklarını besleyen yüce dağları, verimli ovaları, buraları sulayan nehirleri, birçok ihtiyacını karşıladığı ve gereğinde sığındığı gür ormanları vb. yaşamsal bereket fışkıran her yeri kutsayıp saygı gösterdiler.

Sonsuz bilgiyi, derinlik ve genişlik anlamında 'Derya' (umman) kavramıyla tanımladılar. Sevgi temeli üzerinde yaratılan barış toplumu, var olanıyla dayanışma içinde mutlu oldu. Hakkı olanın dışında daha fazlasına sahip olmak gayesiyle güçlü, gereğinde savunmanın dışında saldırgan olmadılar. Zira tarım amaçlı işledikleri toprağın mülkiyeti ortak, üretime gücü oranında katılım, ihtiyacı kadar pay alma, tasada ve sevinçte aynı duyguyla hareket eden toplum yaratıldı. Bu adil ilişkilerin düzenli yürütülmesini sağlayacak ve yaptırım gücü olan siyasi bir üstyapıyı (günümüz deyimiyle Kırklar Meclisi), altyapı ile üstyapı ilişkisini meşrulaştıran hukuk anlayışını (görgü-sorgu-cemi, halk mahkemesi), eğitim başta olmak üzere benzer sorunları çözecek toplumsal odaklı birliği sağlayan yol erkânını (kurallar bütünü) yarattılar.

Belli bir coğrafyada uzun bir tarihi geçmişi olmasına rağmen, kalıtsal belgesi az olan bir toplumun ilk yurdunun yaşadığı yer mi, yoksa başka bir coğrafi bölgeden göç mü geldiğini araştırmanın ilk

adımı, konuşulan dilin incelenmesidir. Eğer bir bölgede konuşulan dil, başka bir coğrafi bölgenin diliyle kökteşlik veya benzerlik taşıyorsa, tarihsel süreçte bir göç olayından söz edilebilmesini güçlendirmek üzere araştırmanın ikinci adımı, ilgili coğrafi bölgelerde kültürel kalıntı benzerliklerinin dikkate alınmasıdır.

Geçmiş tarihsel evrelerde mülkiyet sistemi, üretim ilişkileri ve siyasal koşulların değişmesine bağlı olarak toplumsal yaşam tarzı, söylemler ve bazı uygulamalar kısmi değişikliğe uğrasa da, hiçbir koşulda özünü ve izini kaybetmeyen töre haline getirilmiş gelenekler araştırma konusu olmaktadır. Bugün Anadolu'da birçok dağ, ova, nehir, vadi, yerleşim vb. alan adları Luvi dili kökenlidir. Türkçü yazarların Asya-Türk kökenli olduğunu iddia ettiği ve yoğunlukla Doğu Anadolu'da yaşayan Kürt halkının konuştuğu her iki lehçenin de önemli oranda Luvi dili kökenli olduğu bilinmektedir.

Bu verilere bilimsel mantık ölçüleriyle yaklaşıldığında, tarihsel süreçte ve baskı altında önemli oranda asimile olmasına rağmen, kadim kültürel ve töresel gelenekleriyle çoğunluğu Anadolu'da yaşayan Alevilerin ilk yurtlarının Anadolu olduğunu söylemek, bir gerçeği dile getirmektir. Luviler'in (Işık halkı) ardılı Aleviliğin temel kurumları Kırklar Meclisi, Görgü Cemi, Musahiplik (yol kardeşliği), toplumu zihnen olgunlaştırmanın Dört Kapı prensibi içinde ve eşliğinde kadına verilen nitelikli değer, gösterilen saygı, doğanın oluşumuna, insan-toplum ilişkisine bakış açısı, Anadolu'nun çevre coğrafyalarında yaşayan hiçbir toplumda, coğrafi sınır denilebilecek etkileşim alanlarının dışında izi ve benzeri görülmemektedir.

Tüm bu olgular ve veriler gösteriyor ki, Alevilerin, Anadolu'nun bilinen ilk halkı Luvilerin, sosyal (nesil) devamı olduğunun önemli kanıtlarıdır. Diğer önemli bir kanıt, Latince 'ışık' anlamındaki "Lu" (Latinlere Luvilerden mi, Luvilere Latinlerden mi geçtiği bilinmiyor) kökünden türetilmiş Luvi sözcüğünün 'Işık halkı' anlamında olduğu; Anadolu kadim halkının devamı Aleviler, Bizans ve Osmanlı'nın ağır hakaret içeren belgelerinde 16. asra kadar; 'Işık taifesi' denildiği bilinen bir gerçektir.

Anadolu Luvi toplumuna özgü anaerkil çağa tekabül eden ve

kadının doğurgan özelliğini yaratıcı atfederek yüceltilmesine, çağımızın yazar takımı, adına Ma-Beth'ler (Ana evi) ihya edilen 'Kadın Ana'ya, sanki "İlahi bir güç" veya Tanrı gibi algılamyormuş anlamında "Tanrıça" sıfatı yükleyerek, Anaerkil Çağ döneminden beri birbirinin ardılı olan toplumlara dinsel bir muhteva kazandırmaya, yaklaşık on bin yıllık dinsiz sosyal bir yapıya din gömleği giydirmeye çalışıyorlar.

Anadolu'da uygarlıklar yaratmış birbirinin kesintisiz ardılı kavimlerin, antik site devletler bünyesinde ihya ederek Kadın Ana'ya (Ma) vakfettikleri dergâhlar (Ma-beth) ve bu dergâhların yerel şubeleri durumundaki ocaklar, tarihin derinliklerinden beri kısmi değişikliğe uğrasalar da özüne bağlı tüm töre ve gelenekleriyle Alevi toplumu içindeki varlığını, önemini, değerini ve saygınlığını korumaktadır.

Tarihi kalıntılarından anlaşıldığına göre Anadolu sathında büyük Ma (Ana) adına ihya edilmiş beş Ulu Dergâh ve şubesi durumunda onlarca bölgesel ocak vardır. Beslenme, barınma ve korunmaya uygun yerlerde kurulmuş Komana'lar (Ma Yurdu) adındaki bu dergâhlar; Sakarya'nın bir kolu olan Seyitsuyu kenarında Seyitgazi'de Chyresocheir (Battal Gazi) Komanası, Kızılırmak'ın İç Anadolu kavisindeki Vuenasa (Hacıbektaş) Komanası, Tufanbeyli Göksu (Sarus) yanında Kilikya Komanası, Yeşilırmak'ın suladığı vadide Tokat Pontus Komanası (Gümenek), Sivas Yıldız Dağı eteğinde Pir Silvanus (Pir Sultan) Komanası, Dersim bölgesinde Munzur (Pala, Bala) Komanası günümüzde Mürşit (Işık) dergâhı namıyla anılmaktadırlar.

Bu mürşit (Işık) dergâhlarına bağlı yerel Pir (dede) ocakları, Anadolu'nun her yerinde ve Balkanlarda oldukça yaygm, çevre halklarından saygı gören kurumlardır. Tarihsel süreçte siyasi sürgün, baskı vb. sebeplerle kitlesel göçler yaşanmış olmasına karşın, söz konusu ocakların Alevi toplumu üzerinde saygıya dayalı manevi etkisi, Yol (Cem) yürütmeye ehil olmayan bazı cahil dedelere rağmen devam etmektedir.

Binlerce yıldan beri bu Komana dergâhlarda, ulaşım kolaylığı

açısından her yıl yaz aylarında sayıca yüksek katılımlarla 'Yüce Ma'yı kutlamak ve kutsamak üzere Luvi geleneği şenlikler düzenlenirdi. Aynı geleneğin devamı olarak günümüz Alevi toplumu, yine yaz aylarında Hace Bektaş Veli, Abdal Musa, Hubyar Sultan, Pir Sultan Abdal, Battal Gazi, Munzur Baba, İstanbul'da Karaca Ahmet ve Şah Kulu dergâhlarında ve daha onlarca türbe ve dağ başlarında şenlikler düzenlenmektedir.

Bu şenlikler Alevi ozanlarının nefesleri (deyiş) eşliğinde sazlı, sözlü semahlı aynı duygu ve coşkuyla yoğun kitlesel katılımla görkemli bir şekilde kadimden beri devam ettirilmektedir. İlk tek Tanrılı din Museviliğin Kudüs'ü, Hıristiyan dininin peygamberi İsa'nın doğduğu yer kabul edilen Kudüs yakınlarındaki Beytülahm mağarası, İsa'nın havarilerinden Petrus'un Roma'daki mezarı, Selçuk Efes'de Hz. Meryem'e atfedilen evin "Hac" amacıyla ziyareti ve Müslüman olabilmenin beş şartından (farz) birisi Kâbe tavafı, Anadolu kadim halklarının 'Yüce Ma'yı kutlama şenliklerinden esinlenerek, etkilenerek bölge ve çağa göre öz anlamına farklı anlam yüklenmiş, Anadolu Işık halkının (Alevi) tarihin derinliklerinden taşıdığı kutsal töredir.

Fazla ayrıntıya ve alıntıya boğmadan, diyalektik yöntem ve zincirleme veriler ışığında sunmaya çalıştığım Aleviliğin sosyolojik ve tarihsel kökeni, hiçbir kuşkuya ihtimal vermeyecek derecede Anadolu orijinlidir. Ancak, Anadolu merkez alındığında, yakın çevresinde yaşamış veya içine aldığı halkların dili ve kültürel değerlerinden önemli oranda etkilenmişliği, çevresinde bulunan veya bünyesinde barındırdığı toplumları da geleneksel, köklü ve kadim değerleriyle şu veya bu şekilde ve belli oranda etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda günümüz Anadolu'su bir kültürler harmanlanması, halkı da farklı etnik köken, çeşitli dinsel, mezhepsel inançtan ve dinsel anlamda inançsızlardan oluşan sosyal bir varlıkla iç içedir.

Aleviliğin Doğa ve İnsan Oluşumuna Dair Algısı

Aleviler; *Tevrat*'tan *İncil*'in, ondan da *Kuran*'ın aşırarak anlattıkları gibi dünyanın altı günde, Âdem'in (erkek) çamurdan, Havva'nın da (kadın) Âdem'in sol kaburgasından doğaüstü ilahi bir güç (Allah) tarafından yaratıldığına inanmazlar.

Atmosferdeki büyük ve yoğun enerji (ışık) kütlesinin yoğunluğunu taşıyamayıp patlamasıyla ayrışan bir ışık (enerji) kütlesinin zaman içinde olgunlaşıp dönüşerek, bünyesinde taşıdığı ısı, toprak, su ve oksijenin (hava) oluşumuna, bu dört ana unsurun zaman içinde olgunlaşarak önce cansız, sonra canlı türleri üreten ortamın oluştuğuna inanırlar.

Dolaysıyla doğadaki insan dâhil canlı cansız tüm varlıkların oluşum kaynağının ışık=enerji (nur) olduğuna; bu nur'un, yeryüzünde ve zaman içinde toprak, su, hava ve ısı şeklinde cisimleşmiş biçimi ve maddi yaşamın nesnel temeli olduğuna dair bu inanç, Aleviliğin bir din olmadığının, diğer dinlerden de temelden ayrıldığının kanıtıdır.

Dünyanın, insan dâhil tüm canlı cansız varlıkların oluşumuna, bu algılayış tarzıyla soyut bilgi geliştiren Aleviliğin, ilkçağın çok tanrılı din benzeri, çağın akışı içinde gelişen düalist (ikili) dinler gibi anlamı bulanık, orta çağın tek tanrılı Musevilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi cennet vaat eden, cehennem korkusu salan semavi dinlerle hiçbir ilgisi ve ilişkisi yoktur; Alevilik, bu dinlerin bakış açısıyla da açıklanamaz.

Tek tanrılı dinler öncesi (çok tanrılı ve düalist) çağlarda görece rahat bir yaşam sürdüren bu toplum, Bizans'ın (Doğu Roma) Anadolu halkına dayattığı Hıristiyanlıkla başlayan, İslamiyetle devam eden talan amaçlı yoğun bir baskı altına alınmıştır. Baskı koşullarında korunmak ve bu temel bilgileri yok olmaktan korumak sorumluluğu ve bilinciyle hareket eden Alevi Ulu Ozanları ve Mürşitleri, şiir formundaki nefeslerinde (deyişleri) zikrettikleri nur, kandil, ışık, hak vb. inançsal temel kavramlarına, hâkim dinin motif, figür vb. değerlerini söylemleri içinde kılıf olarak kullanmış, dün-

yanın, insanın oluşumuna dair algı ve anlayışlarını ancak, ariflerin anlayabileceği Alevi sırlarını gizemli simge diliyle sözlü gelenek içinde anlatarak, kuşaktan kuşağa aktarılmasını ve günümüze taşınmasını sağlamışlardır.

"Önüme bir çığır geldi
Bir ucu var şar içinde
Arifler dükkân açmış
Ne ararsan var içinde"

'Çığır' yol, 'şar' büyük kent demektir. Başlangıcı bilinmeyen bu yol-erkanın ucu, ariflerin, bilgelerin bilgi şehrine çıkar. Bu şehir 'Rıza şehridir'; bu yol-erken insan-ı kamil yoludur.

"Gir dükkâna pazar eyle
Her şirindir hezar eyle
Aya güne nazar eyle
Ay Muhammet nur içinde"

Ariflerin, bilgelerin zihinsel şehrine (dükkan), ay ve güneşin simgelediği 'Işık erkanı'nın bilgi deryasına dikkat çekilmektedir.

Aslında, Alevilikte ay, güneş, nur, kandil vb. sözlerle Muhammed-Ali'nin bir sarmalda zikredilmesi, İslami figür Muhammed-Ali örtüsü altında 'Işık' kültünün sürekli ve tavizsiz vurgulanmasıdır.

"Ay Ali'dir gün Muhammed
Okunan seksen bin ayet
Balıklar deryaya hasret
Çarka döner göl içinde"
(*Tevhit*, Pir Sultan Abdal)

Aleviliğin temel değeri 'ışık'ı çağrıştıran ay ve güneş ile İslamın önemli siması Ali ve Muhammed bir dörtlük içinde zikredilmiş; Alevi inancının temel taşı olan bilim, "ayet" örtüsü altında dile getirilmiş; 'derya' sözcüğüyle sonsuz bilime; 'hasret'le çarka dönen balıklar da, İslamın baskısı altında bilgiye susamış toplumu işaret etmektedir. Ayın ve güneşin fiziki varlığın ve aydınlığın kaynağı ol-

duğu, sınırsız bilginin önemi ve değeri, Alevi inancında insanın önüne konan, insan-ı kamil makamına ulaşabilmenin öngördüğü yolun da, bilgiden geçtiği tartışılmaz bir gerçektir. Bu tür söylemlerden Ali-Muhammed sözcüklerini kaldırdığımızda, ortaya çırılçıplak "ışık" çıkacaktır.

Fikirsel aydınlık ve pozitif doğa bilimlerini yadsıyan İslamın baskısı altında, Batıni doktrine dayanan Alevi gerçeklerini aleni açıklama olanağı olmadığından birçok gerçek, o dönemin zor koşullarında ancak, Pir Sultan'ın *'Tevhit'* adlı bu vb. nefesinde görüldüğü gibi Ali-Muhammed adları arkasına gizlenerek simge diliyle ifade edilebilmiştir. Bu anlatım biçiminin içerdiği sırları anlayabilmek için, Bâtıni ekolde inisiye edilmiş "arif kişi" olunması gerekir. Katı disiplinli ve yüksek derecede eğitim olanağı bulamayan Alevi yol ve kanaat önderleri, saldırgan Hıristiyanlık ve İslami baskı ortamda gerekli eğitimi alamamış, kulaktan dolma yüzeysel bilgilerle köklü sırları kavrama, anlama ve anlatmada yetersiz kalmışlardır.

Alevi temel öğretisinde bütünlüklü varlığın tek kelimeyle ifadesi olan hak kavramı, ışık (enerji) kaynaklı elle tutulur tutulmaz, gözle görülür görülmez cisimlenmiş her şeyi içermektedir. Bu her şeyin farklı biçim ve görünümleri bir bütünün parçaları, bu parçaların her biri de, parçası olduğu bütünü içinde taşıdığına, dolaysıyla varlığın birliğine (vahdet-i vücut=tevhit) inanılır. Bu inanış, Aleviliği bilmeyen veya küçümseyen birçoklarına komik veya anlamsız gelebilir, ancak çağımızın bilim çevreleri, Bâtıni kaynaklı bu anlayışı ilkel bulsa da, önemli oranda doğrulamaktadır.

Bu inanışa göre ışık, yani enerjinin evrim sürecinde toprak, su, hava (oksijen) ve ısı şeklinde cisimleşmesi sonucu, canlı türlerin oluşumunun koşullarının oluştuğu evrede, insan türünün de doğanın bir parçası olarak önce cansız, daha sonra toprak, su, hava ve ısı sarmalında iç içe geçmiş devriye (evrim) süreci sonunda biçimlendiği kabul edilir. Ancak Alevilik, bir yandan insanın nasıl vücuda geldiğini anlattığı "Güruhu Naci" kültüyle, diğer yandan insanın nasıl biçimlendiğine ve ne tür evrelerden geçtiğine dair 'devriye' inancı, birbirini yadsır durumdadır.

Tek Tanrılı semavi dinlerin öğretisi olan Adem'in (erkek) balçıktan ve insan biçiminde cisimleşmesi, onun sol kaburgasından da Havva'nın (kadın) yaratıldığı inancının doğrudan kabulü yerine, uyduruk "Güruhu Naci" kültünün benimsendiği anlaşılmaktadır. Aleviler çamurdan yapılmış Âdem ve Havva'dan değil, Âdem'e ikinci eş olarak cennetten özel gönderilmiş ama Âdem'le bir türlü er-avrat olamamış, olmamış Naciye ve Âdem'in Havva'sız sulbü uyduruk Şit peygamber neslinden geldiklerine inanırlar. Naciye-Naci (Şit) kurgusunun gerçek anlamını bilen insan-ı kamiller dışında, masalın aslını bilmeyen dedelerin önemli bir kesimi, kutsal bir nesilden geldiklerine inanır ve bu hikâyeden kendilerine Allah tarafından özel imtiyazlı yaratıldıklarına dair övünç payı çıkarırlar.

Aleviliğin evrimci öğretisi kabul edilen 'Devriye' kültüne göre insanın insan olarak şekillenmesi için birçok evreden geçmesi, normal insan niteliği kazanabilmesi için olgunlaşabileceği eğitsel bir süreç yaşaması gerekir. Alevi devriye anlayışında, ışık kaynaklı toprağın, suyun, havanın ve ısının cisimlenip varlığın temel unsurları olarak yerküreyi oluşturmasından sonraki evrim sürecinde, olgunlaşan dünyanın canlı varlıkların üremesini sağlayacak ortamı hazırladığına inanılır.

Canlı türünün bu maddi nesnelerden biçimlenerek vücut bulan canlılardan biri de insandır; insanın yaşamı boyunca odaklanması gereken kâmil' (olgun) insan olma hedefi, Batını inancın insanın önüne koyduğu ulaşılması gereken en üst mertebedir. Bu inanışa göre insanın, kâmil insan vasıflarına erebilmesi için, doğması, yaşaması, ölmesi, yani bu doğum-ölüm olayının birçok kez tekrarlanması anlamındaki devriye sürecinin tamamlanması gerekir.

Alevilerin büyük çoğunluğu, özellikle de yol önderi dedelerin önemli bir kesimi, devriye inanışıyla birçok kez doğum ve ölümle nasıl kâmil insan olunacağının içerdiği gerçeği bilmemekte, bilenler de, toplumun dinleşmiş inancına ters düşeceği, itibarı sarsılacağı ve tepki alacağı kuşkusuyla veya Alevi sırlarının her yerde açıklanmaması prensibiyle toplumdan gizli tutmaktadırlar. Günümüz yol önderlerinin (dede) Alevi terminolojindeki devriye olgusunun doğal

bir süreç olduğu yeteri kadar kavranmış değildir.

Devriye kavramıyla; evrim sürecinin ilk evresinde, insanımsı ilk varlığın bilinçli hiçbir eyleminin olmadığı, tamamen beslenme, barınma ve üreme içgüdüleriyle hareket ettiği, bu var olma mücadelesi sürecinde belli deneyimler sonucu edinilen bilgiyi, sonraki eylemlerinde anlamlı ve verimli şekilde kullanılmaya başlaması, insanın olgunlaşmaya başlamasının da ilk evresidir. Takip eden süreçte artan deneyim ve bilgilerin, asırlar hatta binlerce yıl alan birçok ölüm doğum sürecinde çoğalıp etkinleşerek nesilden nesile intikali sonucu insanın 'kâmil (olgun) insan' niteliği kazandığı anlatılmaktadır ki, bu anlayış tarzı tamamen bilimseldir.

Aleviliğin devriye inancı, insanın sosyal ilişkiler içinde belli bir olgunluk kazanmasından sonraki süreçte ulaşılması gereken en yüce makam olarak insanın (talibin) önüne koyduğu insan-ı kamil (bilge insan) mertebesidir. Bu makama ulaşabilmenin bilgisel ve ahlaksal yolu, kademeli öğreti kurumu olan Alevi cem ayinlerinde topluma genel hatlarıyla ve simge diliyle anlatılmakta, "sır" denilen ayrıntıları, dar kapsamlı arif ve kamil insanlar ceminde, yani Hermetik "Kardeşlik" okulunda olduğu gibi muhabbetin ana konusu olmaktadır.

Alevi inancında 'Reenkarnasyon' (ruh göçü) diye bir anlayış vardır. Kendisini peygamber soyundan ve bilge kişi zanneden cahil dedelerin bir kesiminin cem ayinlerinde çok sık anlattıkları, fakat bilimsel değeri olmayan bu anlatıma göre; yaşamış ve ölmüş bir kişi, aynı özellikleriyle başka bir dönemde, başka baba ve anadan, başka bir kimlikle yeniden dünyaya geldiği şeklinde anlatılır.

Bu anlatışa göre Alevi toplumu arasında; Allah'ın, Hz. Ali şahsında, Hz. Ali'nin Şah İsmail şahsında, Hace Bektaş-ı Veli'nin de, Mustafa Kemal Atatürk şahsında cisimlendiği, dünyaya yeniden geldiği söylencesi yaygındır. Söylenceden ibaret dayanaksız bu uyduruk inanış tamamen Şii-İslam propagandasıdır. Mustafa Kemal'le ilişkili yanı ise onun, Bektaşi tekke eğitimi almış yandaşı elit kesim tarafından Atatürk'ü Alevilere şirin göstermek üzere uydurulmuş bir safsatadır.

Ancak -ister Şii İslam tarafından, ister Bektaşi tekke eğitimi almış Türk ırkçısı İttihat ve Terakki mensubu Atatürk yandaşları ta-

rafından uydurulmuş olsun- bu akıl dışı söylence yanında, bu konuda çarpıtılmış bir gerçek var. Alevi pir, mürşit ve ozanlarının nefeslerinde zikrettikleri reenkarnasyon (ruh göçü) gerçeği, tarihin değişik evrelerinde yaşamış, birbirinin çağdaşı olmayan bilge insanların doğanın oluşumuna, doğa-insan ve insan-toplum ilişkisine dair Bâtını kökten gelen bilgileri, aynı duygu ve algıyla istikrarlı bir çizgide, aynı dil ve üslupla tarihin farklı ve değişik evrelerinde anlatıyor, savunuyor oldukları anlamını içermektedir.

Aleviliğin reenkarnasyon inancı; farklı dönemlerde yaşamış ve ölmüş bir kişinin aynı özellikleriyle başka zaman, mekân ve farklı ana babadan yeniden ve tekrar doğması değildir. Tarihi geçmişi, felsefi derinliği olan bir inanışın, yaşadığı çağda bilgeliği kabul görmüş tarihsel bilge insanların fikir ve bilgilerinin, kendi çağını yaşayan başka bilge insanlar tarafından savunuluyor ve dile getirilmesi olarak algılanmalıdır.

"Sekahüm hamrinden içildi şetbet
Kuruldu ayin-i cem ettik muhabbet
Meydana açıldı sırr-i hakikat
Aldığım esrarı çok taşıdım ben

Gâhî nebi gâhî veli göründüm
Gâhî uslu gâhî deli göründüm
Gâh Muhammed gâhî Ali göründüm
Kimse bilmez sırrım kallaş idim ben

Hamdülillah şimdi Şiri dediler
Geldim gittim zatım hiç bilmediler
Kimseler bu sırrı hiç anlamadılar
Her gelen mahluğa kardaş idim ben"(23)

Reenkarnasyon konusu ve inancının gerçekliği Yunus Emre'nin; *"Ölürse tenler ölür/Canlar ölesi değildir"* nefesi, bilgi ve sözün canlı olduğu, nesilden nesile aktarılarak yaşadığı anlamındadır. Bu gerçeği

Alevi mürşit ve ozanlarının nefeslerinde şaşmaz, kesintisiz ve bütünlük içinde aynı üslupla dile getirdikleri doğrudur. Ancak, o bilge insanların aynı özellikleriyle farklı zaman ve mekânlarda yeniden ve yeniden dünyaya geldikleri inancı bir yanılsama değilse, bilinçli bir çarpıtmadır.

Anadolu'yu da kapsayan günümüz deyimiyle Ortadoğu coğrafyasında ve tarihin belli eski evrelerinde toplum yaşamına girmiş çok tanrılı veya düalist dinlerin, insanlık tarihinin ilk ideolojisi olan Bâtını/Ezoterik doktrinin farklı yorumlarına dayandığı ve bu felsefi anlayıştan etkilendiği bilinen bir gerçektir. Söz konusu dinlerin, Bâtını öğretinin yanlış yorumu temelinde şekillenen sosyal topluluklar, tarihsel süreçte siyasal ve sosyal koşulların değişimine de bağlı olarak, tarih sahnesinden silinip gitmiş, söz konusu dinlerin ve inançların tarihe düşülen notları kalmıştır.

Ancak, Bâtını doktrinin öngördüğü Tanrı-doğa varoluş anlayışının, doğa-insan-toplum ilişkisine yansıyan boyutu, Hıristiyanlık ve İslamın iki bin yılı aşkın yoğun baskılarına rağmen, bu öğretiden tarihsel süreçte özüne, ilkelerine ve genel düsturuna ilişkin sapma göstermemiş olan Alevilik, söz konusu öğretiye uygun oluşturulan barışçı ve eşitlikçi yaşam biçimi içinde gelenek ve töre boyutunda kültürel değerler yaratmış, bu değerleri sosyal yaşamın vazgeçilmezi yaparak, Luvi halkı kültürü sarmalında günümüze taşımayı başarmıştır.

Aleviliğin Tarihsel İktisadi Temeli

Günümüz burjuva ideologları 'iktisat' (économie) kavramını; üretim, tüketim, ticaret, değişim ve bölüşümün nasıl yapılacağını, toplumun nasıl zengin olacağını inceleyen "bilim" olarak adlandırıyorlar. "Prof. Dr" veya "bilim adamı" unvanlı sermeyenin emrindeki paranın kulu bu zevat, toplumun nasıl zengin olacağı etmenlere kafa yorup incelerken, toplumsal huzursuzluğun kaynağı haksızlığın, neden asırlar boyu alt edilemediğine ve hâlâ derinleşerek devam ettiğine hiç değinme gereği duymazlar.

Oysa bu zevat, umulan toplumsal zenginliğin yaratıldığı halde, azınlık bir kesimin artan servetine karşın, çoğunluğun sürekli artan yoksulluk ve sefaletinin kaynağı, üretim araçlarının özel mülkiyet sistemi olduğunu, mevcut özel mülkiyet olgusu toplumsal mülkiyete dönüşmedikçe sefaleti yaratan haksızlıkların devam edeceğini bilmekte, kendi yaşamsal konforlarının da insan doğasına ters bu sistemin devamına bağlı olduğunu bilimiyor olamazlar.

Toplumun refah düzeyinin yükselmesi anlamındaki maddi zenginliği, yaşamsal nesnelerin üretim-tüketim-değişim-bölüşüm sarmalında oluşan tüm toplumsal ilişkileri, dolaysıyla toplum bilincini belirleyen temel etmen, üretim araçlarının mülkiyet biçimidir. Üretim araçlarının mülkiyeti topluma ait olursa toplumsal bilinç, değer yargıları ve zenginlikler ona göre biçimlenir. Bu maddi temel özel kişilerin tasarrufunda olursa yaşamsal tüm değerler, mantık, hukuk anlayışı ve zenginlik adil olmayan tarzda şekillenecektir. Bir toplumda barışın ve husumetin, eşitlik ve eşitsizliğin, özgürlük ve baskının, sevginin ve nefretin, yoksulluk ve varsıllığın, mutluluk ve huzursuzluğun asıl kaynağı, üretim araçlarının mülkiyet biçimine bağlıdır.

Tarihsel ve sosyal bir gerçeklik olan 'Aleviliğin iktisadi temelini, ekilebilir toprak mülkiyeti ilişkisi içinde inceleyen bir yaklaşımla açıklamak gerekiyor. Her canlı türü gibi beslenme, barınma ve üreme içgüdüsüyle hareket eden insan türü, çok uzun zaman dilimi içinde ve bir 'yaratık' olduğu süreçte, nesnel ihtiyaçlarını karşılamak üzere giriştiği her eylemi esnasındaki gözlem ve deneyleri sonucu edindiği bilgiyi, bir sonraki eyleminde kullanmasını öğrenerek zihinsel gelişim evrimi ve evresi geçirdi..

Var olma mücadelesi içinde edindiği deney ve bilgileri, nesnel gereksinimlerinin üretiminde kullanmayı, dolaysıyla doğal maddeyi dönüştürmeyi, ihtiyacına uygun hale getirmeyi başarmasıyla 'insan türü' olmaktan çıkıp 'insanoğlu' kategorisine yükseldi. Doğal toprağı üretim aracı olarak yaşamına sokarken, insanlığın ilk ve en büyük devrimi 'tarım kültürü'nü yarattı. Varolabilmenin tek koşulunun o ilkel çağda, birlikte üretip paylaşımla sağlanacağını sezgiden bilince

çıkaran insanoğlu, dayanışma ve barış içinde olmanın da önemini çıplak yaşam içinde gördü ve benimsedi.

Çetin doğa koşulları ve kıt kaynak ortamında ilkel araçlarla yapılan üretimin altyapısı olan mülkiyet biçimi de doğal olarak ortaklık biçiminde olacaktı. "İlkel komün (ortaklık) toplumu" denilen çağ, bu dönemi ifade eder. Tarım faaliyetiyle yerleşik düzene geçen insanların oluşturduğu toplumsal yapının mülkiyet biçimi, zaman içinde bozulmuş olmasına rağmen, o dönemin yönetsel erki ve hukuk anlayışının özü ve tüm izlerinin günümüz Alevi genel kültürü içinde hâlâ var olması, bir tesadüf değil, köklü bir geleneğin günümüze taşınmış tarihsel verileridir.

Tarım olgusuyla yerleşik düzene geçen insan, aynı zamanda kalıcı barınak (konut) üreterek yerleşim birimi köyler, nüfus artışına bağlı olarak ileri süreçte site (şehir) devletler imar etti. İnsanoğlunun zihinsel ve sosyal gelişiminin bu evresinde, toprağın doğurgan, üretken ve bereketli özelliğini, kadının doğurgan ve insan neslini üreten özelliğiyle eşdeğerde algılayan bir anlayışla, insansal yaşam sarmalında her ikisini de kutsayarak 'Toprak-Ana' özdeşliği sarmalında kadını öne çıkardı ve kutsadı.

Her türlü ihtiyaç nesnelerinin, ilkel grup-aile yapısı içinde ortaklaşa kullanıldığı sürecin ileri aşamasında, çok yönlü insansal gelişimin etkin unsuru olan kadın, kutsanarak, 'Ma' (Ana Tanrıça) kültü yaratıldı. Ma'nın saygınlığı ve manevi gücü etrafında şekillenen sosyal yapı, Ma adına 'Ma-Beth'ler (kutsal ana evi) imar etti. Anaerkil çağ denilen bu döneme tekabül eden toprağın ortak mülkiyeti, eşitlikçi ve barışçı sosyal yapılanmanın maddi temelini oluşturmuştur. Salt tarıma dayalı insan yaşamında kullanılabilir toprak mülkiyetinin topluma ait oluşu, üretime herkesten gücü kadar katılımın, paylaşımda herkese ihtiyacı oranında ilkesiyle şekillenmiş eşitlikçi sosyal yaşamın binlerce yıl altyapısı olmuştur.

Üretim amaçlı işlenebilir toprağın, toplumun ortak mülkiyeti olduğu tarihsel dönemi sosyologlar "Anaerkil Çağ", siyaset bilimciler de "İlkel Komünal Çağ" olarak adlandırırlar. Bu dönemi kimin nasıl adlandırdığı önemli değil; önemli olan, üretim aracı olarak kullanı-

lan toprağın ne tür bir toplumsal yaşam koşullarında ortak mülkiyet biçimi aldığıdır. Söz konusu mülkiyet biçiminin daha baştan iradi, yani isteğe bağlı ve planlı değil, toplum yaşamında toprağın değerinin, öneminin belirginleştiği bir evrede, kullanım biçimi ve kurallarının yaşam şartları içinde kendiliğinden belirlenip "ortak mülkiyet" şeklinde sistemleştiğini, başka türlü de olamayacağı, çetin yaşam koşullarının dayattığı anlaşılır bir durumdur.

Avcılık ve doğadan bulduklarıyla paylaşım geleneği içinde yaşayan toplumun, üretime açtığı toprağın ortak mülkiyeti de, paylaşımcı geleneğin doğal devamı, bir yönüyle de zorunluydu. Zorunluydu; zira toprağın üretim amaçlı kullanımı, insan yaşamını öncesine göre önemli oranda kolaylaştırmasına karşın, üretim aletlerinin ilkelliğine bağlı olarak verimin düşük olması yanında, henüz hasat edilmemiş tarladaki ürün, günümüzde olduğu gibi doğa afetlerinin tehdidi altındaydı.

Sulama tekniğinin ve araçlarının olmayışı, bazen kuraklık, bazen dolu, bazen uzun süreli şiddetli yağmurlar, bazen de uzun süreli kış koşulları tarımsal verimi düşürüyor, zaten zor olan insan yaşamını daha da zorlaştıran etmenlerdi. Çetin doğa ve zor yaşam ortamında paylaşılan her nesne gibi, üretim yapılan toprağın ortak mülkiyeti de, iradi değil, insanın var olabilmesinin olmazsa olmazı idi.

İnsanm zihnen ve görece geliştiği ileri bir aşamada toprağı işlemeye başladığı ve yerleşik düzene geçtiği dönemde, ekilebilir toprakta ortak mülkiyete, kolektif üretime ve eşit paylaşıma işlerlik kazandırılması, bu maddi altyapı üzerinde şekillenen sosyal yapıya ve tüm bu toplumsal ilişkilere meşruiyet kazandıracak bir hukuk normu gerekiyordu. Bu hukuk normunu uygulayacak, toplumsal ilişkileri düzenleyecek ve yaptırım gücü olan etkin bir yönetim aygıtına iradi olarak ihtiyaç doğmuştu.

İlk evrede köy şeklindeki yaşam biçimi içinde bilgisi, becerisi ve tutarlı adil kişiliğiyle öne çıkan kadın ve erkek saygın kişiler, toplum yönetimine seçildiler. Benzeri bir durum bugün muhtar ve köy idare üyeleri olgusudur. Nüfus yoğunlaşması ve zihinsel gelişimin daha ileri aşamasında site (şehir) devletler oluşturuldu. Daha geniş

bu toplumsal yapı, ilk evredeki köy yönetim biçimini daha da geliştirerek devam etti; tıpkı günümüz il genel meclisine şeklen, işlev bakımından kısmen benzer bir yapı, demokratik nitelik ve işlerliliğiyle binlerce yıl toplum yönetimimde etken ve etkin oldu.

Anaerkil çağın Anadolu Luvi (ışık) halkının yaşam tarzının altyapısı olan toprağın ortak mülkiyet sistemi, binlerce yıllık süreçte baskılarla kapsamı daraltıldı, 1826'da II. Mahmut'un Yeniçeri teşkilatını imha girişimi yanında, Alevi katliamı ile tüm dergâhların kapatılması ve mal varlıklarına el konulmasıyla tarih sahnesinden fiilen silindi. Altyapısı yok edilmiş kültürel olgular geleneksel töre şeklinde, üretim ve paylaşımda ortaklık anlayışı, barışçı ve eşitlik duygusu, Alevi yaşam tarzının temel kurumu cem törenlerinde, dedelerin başlıca sohbet konusudur; cem ayinlerinde insan ilişkilerinde bu geleneklere uyulması ısrarla vurgulanmakta, anlatılmaktadır.

Toplumu düzenlemede yönetim kurumu niteliğindeki Alevilikte "Kırklar Meclisi" veya "Kırklar Cemi" denilen olgu, bu kurumun yetki ve icra alanına giren "Görgü Cemi" (Halk mahkemesi) tüm anlayış ve işlerliğiyle tarihsel site devletler yönetimindeki kadının saygın konumu ve etkin biçimiyle bağı kurulduğunda, Aleviliğin, Anadolu'nun en eski halkının her boyutuyla ardılı, bu bağlamda Alevi tarihi ve yaşam tarzının, insanlık tarihi ve yaşam biçimiyle kökteş ve özdeş olduğu anlaşılır.

Bu altyapı üzerinde oluşan yaşam tarzını düzenleyen siyasi erk niteliğindeki Kırklar Meclisi, onun içsel türevi olan hukuk sistemi Görgü Cemi, kademeli eğitim kurumu Dört Kapı prensibi ve toplumsal otokontrol mekanizması Musahiplik, demokrasinin toplumda ete kemiğe bürünmüş halidir. Bu demokrasi geleneği toplumun barış ve dayanışma içinde devamını sağlamanın temel yapısal unsuru olarak, maddi altyapısı özel mülkiyete dönüşmüş olmasına, bazı töreleri kısmi değişikliğe uğramasına rağmen, tarihteki işlevini değil, fakat öz anlamını koruyarak Alevi toplum yaşamında geleneksel töre şeklinde yaşatılmaktadır.

İnsanlık tarihinin belli bir evresinde ve yaşamsal kıt kaynak koşullarında zorunlu oluşmuş bu iktisadi altyapı, bu temel üzerinde

şekillenmiş sosyal yapı, bu yapılanmaya meşruiyet kazandıran hukuk anlayışı, tüm bunları düzenleyen ve yöneten siyasi üstyapı, insanlığın Anadolu'da öz geçmişidir; aynı tarihsel ve kültürel veriler, Aleviliğin de özgeçmişidir. Aleviliğin iktisadi, siyasi, hukuki ve sosyal boyutuyla, insanlığın ne tür bir gelişmişlik düzeyinde, hangi coğrafi bölgede ve tarihin hangi evresinde oluşup şekillendiğini anlamadan, Alevilik hakkında ileri sürülen görüşler, Alevi gerçeklik olgusunu açıklamaya yetmeyeceği, hatta günümüzde Türk-İslam ideolojisinin borazanı durumundaki Alevi kökenli yazarların yaptığı gibi Alevi gerçeğini inkâr, en azından çarpıtma işlevi görmektedir.

M.Ö 3000'li yıllarda Akdeniz'in güneyi Antik Mısır'da, kuzeyi Roma'da kölelik düzeni hüküm sürerken; Anadolu'da Işık halkı Luvilerin ardılı Hittiler döneminde ortak mülkiyete dayalı barışçı, eşitlikçi ve kardeşlik örgütlenmesi, dönemin yerleşik düzeni site devletler (dergâh-tapınak) yapısı içinde -günümüz deyimiyle- Kırklar Meclisi kararlarıyla Kutsal Ma (Ana) ve Eşi Adra/Atra'nın manevi önerliğindeki toplumsal yapı, tüm demokratik işlerliğiyle hüküm sürmekteydi.

Luvi halkının devamı olan Pala (Bala), Huri, Hatti, Hitit, Phrigya, Likya, Lidya vb. toplumsal yapılanmalar dönemlerinde iktisadi altyapısı, siyasi üstyapısı, hukuki kural ve kurumlarıyla yaşatılan; Miladi yıllarda Roma'nın Anadolu'yu işgali, sonrasında Bizans'ın M.S 325'de Anadolu'da devlet dini olarak topluma dayattığı Hıristiyanlık, tüm yağmacı ve kanlı uygulamalarına karşın bu köklü tarihsel geleneği yıkamamıştır.

Ancak, ekilebilir topraklarda özel mülkiyet sisteminin devlet zoruyla uygulanmaya başlaması, bu soylu yaşam tarzının altyapısını tahrip etmesi sonucu, ortakçı yaşam tarzının toplum içindeki alanı daralmış, etkisi zayıflamıştır. Osmanlı döneminde dergâhlar çevresiyle sınırlı hale gelen ekilebilir toprakta ortak mülkiyet alanı, 1826'da II. Mahmut'un "Vaka-i Hayriye" (aslında şer vakası/olayı) kararıyla Anadolu'daki tüm dergâhların mal varlığı Osmanlı devletince gasp edilmiştir.

Dergâhlarda hizmet veren pirler idam, dervişler de sürgün edil-

mişler; Hace Bektaş-ı Dergâhı'na da 1834'de cami yapılmıştır. Luvi toplumunun (Anadolu ışık halkı) ekilebilir toprak üzerindeki toplumsal mülkiyet sistemi, tarihsel süreç içinde özel mülkiyet sistemine dönüşmesine karşın, o çağda oluşturulmuş diğer kültürel gelenekler, kısmen Şii-İslam görünümü alsa da günümüz Alevi toplum yaşamının önemli töreleri olarak devam etmektedir.

İnsanoğlu; beslenme, barınma ve üreme içgüdüsüyle doğayla mücadele sürecinde edindiği bilgi boyutuyla ulaştığı zihinsel gelişim sonucu 'kültür' denilen kalıcı değerlerin yaratılmaya başlanması, insanlık adına devrim niteliğinde bir kazanım ve aşamadır. Yaratılan kültürel değerler arasında en önemlileri, kadının kutsanarak toplum içinde saygın yer verilmesi, toprağın işlenmeye başlanmasıyla tarım kültürü paralelinde insanın yerleşik düzene, dolayısıyla kuralları olan toplu yaşama geçmesidir.

Mevsimlerin iklim farkı ve doğal afetlerin etkisiyle oluşan yaşamsal kıt kaynak koşullarına maruz kalan insanoğlu, birlikte üretim anlayışını ve dayanışma geleneğini yaratmıştır. O çağda tek üretim aracı olan toprağın özel mülkiyeti, insanın doğasına, çağın ihtiyaçlarına ve yaşam koşullarına uygun düşmediğinden, toprağın mülkiyetinin toplumsal prensibi benimsenmiş, üretimin de, 'herkesten gücü kadar, herkese ihtiyacı kadar' paylaşımcı bir sosyal yapının şekillenmesinin iktisadi altyapısını, temelini oluşturmuştur.

Bu ortak mülkiyetin ve bu mülkiyet sistemine tekabül eden sosyal yapının kurallarını belirleyecek ve yürütecek bir 'irade gücü'ne (siyasi erk), kullanılabilir toprağın ortak mülkiyetinin ve toplumsal irade gücünün uyumunu düzenleyen 'değer yargısı'na (hukuk) gereksinim doğmuştur. Bu bütünlüklü yapı, kadının kutsandığı, egemen (baskıcı) değil fakat öncelikli olduğu anaerkil çağa ve 'site devletler' (dergâh) dönemine denk gelmektedir.

Bu toplumsal yapı içinde eli iş tutacak güçte olanlar üretime katılırken, yaşlı kesim çocukların bakımı ve eğitimi ile ilgilenmekte, yine bu yaşlı kesim arasından bilgi birikimi yeterli görülen saygın (imtiyazlı değil) kişiler, Aleviliğin siyasal yapılanması olan 'Kırklar Meclisi'ni oluşturmaktadır. Kadın-erkek ayırımı olmaksızın Kırklar

Meclisine seçilenler, ayrıcalıklı ve toplumun üstünde değil, fakat toplumun saygın bireyleri olarak 'halk demokrasisi'ni yaşama geçiren dönemlerin bilge insanlarıdır.

Bu bilge insanlar (insan-ı kamil) arasından fikirsel üretkenliği, adil ve tutarlı kişiliğiyle önde görünenlere; toplum, kadın erkek ayırmaksızın 'mürşit' veya 'pir' payesi vermiştir. O çağda bilge insanlara atfedilen bu sıfatlar, günümüz Alevi toplumunda saygıyla yâd edilmekte ve yaşatılmaktadır.

Ekilebilir toprak mülkiyetinin ortaklığı, üretim tarzının kolektif, hukuk anlayışının adil, sosyal yapılanmanın kardeşlik örgütlenmesi, barışçı ve eşitlikçi insan doğasına en uygun yapılanmadır. Bilim adına açıklama yapan, sermeye sınıfının sözcüsü "prof. dr." unvanlı sözde "bilim adamları, "çok kazanma hırsının insanın doğasında olduğunu" iddia etmektedirler.

Bu tür açıklamalar, üretim araçları üzerinde "özel mülkiyet" hakkı tanıyan, özellikle de kapitalist sistemi toplum algısında meşru kılmaya yöneliktir. İnsanın barış ve huzur içinde yaşam özlemi, toplumda hırslı bir rekabet ortamına dönüştürülmüş, çok kazanma hırsıyla insanlar birbirini boğazlar, doğayı tahrip eder duruma getirilmiştir. İnsan doğasına ters, toplumda sürekli huzursuzluk, zıtlaşma ve kavga zemini yaratan özel mülkiyete dayalı üretim ilişkileri, devletin tüm olanaklarıyla özendirilmekte, yasalarla güvence altına alınmakta, özellikle eğitim kurumlarıyla zihinlerde pekiştirilmektedir.

Yaşamına salt "çok kazanma" hırsıyla anlam vermiş ve maddi birikim sağlamış, insani değerleri ve ilişkileri hiç kaale almamış birisi öldüğünde ardından; "kefenin cebi yok" deyimi, maddi değerler uğruna insanlıktan nasip almamışlığın, çok kazanma hırsıyla biriktirdiğinin insanlık açısından bir önem ifade etmediğinin, "çok kazanma hırsı insanın doğasında vardır" iddiasının da temelsiz, anlamsız ve bilim dışı olduğunun toplumsal kabulünün beyanıdır.

Dahası, dış etmen dayatmasıyla insanı doğasına, değer yargılarına yabancılaştırılmaya, sömürü sisteminin uysalları haline getirilmeye çalışılan insanoğlu, barışçı, doğal duygu, algı ve refleksini bilinçaltında muhafaza etmekte, zamanı gelince bazen "Kefenin cebi

yok" deyiminde olduğu gibi sözle, bazen de tepki boyutunda farklı duruş ve eylemiyle açığa vurmaktadır. İnsanın gizemli bu hümanist duygu dünyası, şartlar ne olursa olsun, insanlığın tarihsel geçmişinde yaşadığı mutluğun gelecekte daha da gelişmiş ve görkemlisini yaratma mücadelesi insanın mücadelesinde ve tarihsel eyleminde her zaman vardır.

Alevilikte Cem Töreni

'Cem' sözcüğü; Alevi algısında birlik, beraberlik, toplanmak, bir arada olmak anlamındadır. Cem, kadın-erkek tüm canların toplumsal düzeninin ve belirli bir alanda yaşıyor olmanın gereği belirli amaçla belli bir mekânda bulunma halidir. Alevi toplum yaşamı, Talip, Rehber, Pir, Mürşit hiyerarşik bağı içinde karşılıklı saygı ve sorumluluğa dayalı ilişki içinde yapılanır. Bu sosyal yapılanma hiyerarşisi içinde belirgin bir şekilde öne çıkan eğitim kurumu niteliğindeki Şeriat Kapısı, (Kuran hükmü olan İslam hukuku şeriatla hiçbir ilgisi yoktur) Tarikat Kapısı, Marifet Kapısı ve Hakikat kapısı kademeli öğreti prensibidir.

Dinsel muhteva içermeyen Alevi Şeriat Kapısı'nda, toplumun sıradan bireyi olarak cemlere katılma hakkı olanlara 'Âdem Oğlu'; Tarikat Kapısı'nda, Musahiplilere 'Yol Oğlu' (Talip); Marifet Kapısı'nda, topluma ve erkâna önemli hizmette bulunmuş, Alevi sırlarına vakıf olanlara 'Erenler'; Hakikat Kapısı'nda, insan-ı kamil (Bilge) mertebesine ermişlere de 'Mürşit' sıfatı verilir.

Bu kademeli yapılanma kendi içinde bir bütündür ve Cem töreninde vücut bulur, anlam kazanır. Cem töreni bütünlüğünün, kendi içinde niteliksel değil ama farklı adlandırmaları vardır. Bunlar; Görgü Cemi, Musahip Cemi, İkrar Cemi, Hızır veya Abdal Musa Cemi, Lokma Cemi, Düşkün Kaldırma Cemi, Dardan İndirme Cemi olarak adlandırılır. Bu cemlerin tümüne birden 'Kırklar Cemi' veya 'Kırklar Meclisi' de denir.

Özünde nitelik farkı olmadığı halde farklı ek sıfatlarla ifade edi-

len cem, Aleviliğin temel kurumu olarak kadimden günümüze taşınmış, Anadolu tarihinde Luvilerden Bizans dönemine kadar süreçte binlerce yıl sosyal barışı sağlamış, Alevi toplumunun kendi içinde aynı amaçla hâlâ devam ettirdiği, yaptırım gücü olan siyasi erk niteliğindedir.

Görgü Cemi: Her yıl hasat sonunda gelecek yıla dair mahsulün tohumu toprağa verilmeden, halk arasında oluşmuş alacak-verecek, dargın-küskün, düşkün-müşkül sorunları hal yoluna koymak üzere düzenlenir; bu işleviyle toplumun, hukuk ve yargı kurumu görevini icra etmekte, adaleti ve barışı sağlamaktadır.

Musahip Cemi: Gönüllü iki aile arasında kadın-erkek dört canın kurban lokması vererek bir rehber öncülüğünde, pir huzurunda ve cem halkının şahitliğinde; 'eline, diline, beline sahip' olacağına dair ikrar (söz) verdiği, Alevi erkânına göre kusur sayılacak her davranışlarından eşdeğerde sorumlu olacakları 'Yol kardeşi' olma törenidir. Bu törenden sonra iki aile, dolaysıyla bu iki ailenin mensubu olduğu iki kabile üç göbek ileriye doğru kız alıp vermezler, zira nikâh düşmeyecek derecede akraba sayılırlar.

İkrar Cemi: Alevi toplumunca iyi tanınan Sünni bir ailenin 'Yol'a girme' isteği üzerine, bir pir'e bağlanması, Alevi bir aileyi musahip tutması, erkânın hükümlerine sadık kalacağı şartını kabulü sonucu düzenlenir. Tıpkı 'Musahip Cemi'ndeki uygulama ve sonucunda getireceği sorumluluklar, bu yeni Yol kardeşleri için de geçerlidir. Musahip tutarak Yol'a girmiş Sünni aile bundan böyle; Alevi musahibi kadar Alevi, önemli ve eşdeğerdedir. Yol'a yeni girmiş bu karı-koca, varsa çocuklarının Yol'a yatkınlıkları, beceri ve yeteneklerine göre, cemde yürütülen on iki hizmet arasından onlara da görev verilir.

Hızır veya Abdal Musa Cemi: Hızır Cemi, uzun ve çetin geçen kış döneminin sonuna gelindiği, doğanın yeniden uyanmaya başladığı dönemde yeni hasat yılının bolluk, bereket yılı olması umudu ve dileğiyle ocak ayının son, şubat ayının ilk haftası içinde, bazı bölgelerde üç, bazı bölgelerde yedi gün tutulan 'Hızır Orucu' sonunda, bir perşembe akşamı Hızır Kurbanı Cemi düzenlenir.

Abdal Musa Cemi: Tahtacıların yoğun olduğu bölgelerde, gelecek yılın mahsulünün tohumu toprağa verilmeden düzenlenen bu Cem de, Hızır Cemi niteliğinde ve aynı amaca yöneliktir; tek farkı, gelecek kış mevsiminin uzun, yoğun ve çetin olmaması dileğini de içermesidir.

Lokma Cemi: Genellikle işlerin olmadığı kış aylarında perşembe akşamları, yağlı çörek, börek, katmer, kömbe ve mevsimlik meyvelerden oluşan lokmasıyla her evin katıldığı, aşıkların (zakir) Ulu ozanların nefeslerini saz eşliğinde çalıp söylediği, dedenin hoş sohbet içinde toplumsal belleği canlı tutmak amacıyla ve simge diliyle Alevi sırlarını anlattığı, barışın, sevginin, dayanışmanın öneminin vurgulandığı, diğer cemlerde olduğu gibi on iki hizmetin yürütüldüğü bir törendir Lokma Cemi.

Düşkün Kaldırma Cemi: Alevi erkânının suç saydığı cürüm işleyen bireyin birlikte yaşadığı ailesini, musahipli ise her iki ailenin tüm fertlerini kapsayan toplumdan dışlanma cezası sona erdiğinde, Yol'a tekrar alınması için bir cem töreninde topluma lokma yaptığı kurban törenidir. Suç sayılan bu cürümler; geçerli sebebi olmadan karı (eş) boşamak, kocalı kadını ayartmak ve onunla evlenmek, musahiplik akrabalığından dolayı nikâh düşmeyen kızla evlenmek, ırza geçmek, insan öldürmek vb. suçlar en az yedi yıl toplumdan dışlanmayı gerektirir. Cezanın bitiminde Yol'a tekrar alınması için 'Sitem Kurbanı' (düşkün kaldırma) cemi zorunludur.

Dardan İndirme Cemi: Hakka yürüyen (ölen) bir canın toplumdan rızalık alması için düzenlenir. Kendi cenaze defin töremizi önemli oranda terk edip İslamın etkisi altında kalmışız. İslami defin töresinde, ölenin cenazesi defnedilmeden kılınan cenaze namazı öncesi imam, cenaze namazına katılanlara hitaben "Aramızdan ayrılıp Yüce Allah'ın rahmetine kavuşmuş bu mevtaya haklarınızı helal ettiniz mi?" diye üç defa sorar; cemaat de; "Helal ettik" dedikten sonra imam, "Ben de cenazeye vekâleten hakkımı sizlere helal ettim" der.

Gerçekçi olmayan bu helalleşmeye, ölenle dargın, itilaflı ve alacak vereceği olanlar zaten katılmamıştır. Bu basit soru ve cevapla ölen kişi üzerinde hakkı hukuku olan da olmayan da, tanıyan da tanımayan da

cenazeyle, cenaze de imamın şahsında, namaza katılanlarla helalleşmiş oluyor. Üzülerek belirtmeliyim ki; günümüz Alevileri, ölenleriyle, İslamın aynı helalleşme yöntemini uygulamakta, bundan da hiç hicap duymamaktadırlar. Alevi geleneğinde hakka yürüyen birisiyle helalleşme, 'Dardan İndirme Cemi'nde gerçekleşir.

Alevilikte cenaze yıkanıp giyindirildikten sonra (cenazeye giydirilen kefen veya varsa yeni elbisesi olabilir) sırlanmak üzere en yakınları tarafından mezara indirilip üzeri örtülürken ölenin sağlığındaki başarıları, iyi, güzel meziyetleri ve davranışlarıyla toplumda bıraktığı olumlu izler vb. yakınlarının acısını hafifletmek ve törende bulunanların örnek alması amacıyla anlatılır.

Kişinin öldüğü andan sır (defin) edildiği ana kadar geçen sürenin uygun anlarında Alevi ulu ozanlarının nefesleri değişik kişilerce, bilen varsa koro halinde ve bestelenmiş şiir formunda söylenir. Cenazenin defin edildiği ilk hafta içinde uygun bir akşam, masrafı ölenin varislerince karşılanmak üzere öleni Dardan İndirme Cemi düzenlenir.

Bu cemde ise ölenin yakınları pir ve halk huzurunda "Hak Divanı'nda dar"a durur, ölenin sağlığında varsa dargın olduklarıyla barışmak, borcu varsa ödemek istediklerini, ölenin maddi ve manevi mirasını sahiplendiklerini, varisi oldukları için alacağı varsa talep ettiklerini, onun kötü anılması kendilerini rencide edeceğini, toplum içinde darda zorda kalmak istemediklerini, dolaysıyla ölenle beraber kendilerinin de dar'dan indirilmelerini toplumdan dilerler.

Bu bağlamda gerçek helalleşme, ölenin yaşayan varisleri ile sorunlu olduğu sağlar arasındaki helalleşmedir. Zira ölenin ne dargın olduğuyla barışma, ne alacak verecek ödeme, sağların da ölüyle barışma, alacak vereceğini tahsil etme, ölüyü cezalandırma olanağı yoktur. Ölmüş birinin yaşamla, dolayısıyla toplumla ilişkisi kesildiği için, belki de dargın, alacaklı, verecekli kişilerin bulunmadığı törende, öleni tanımayanlarla helalleştirilmesinin gereğini kim, hangi mantıkla açıklayabilir? Daha da önemlisi Aleviler, Aleviliği yok eden bu tür İslami uygulamaların kendi gelenekleriyle ne derece örtüştüğünü sorgulamalıdır.

Aleviliğin Siyasi Kurumu Kırklar Cemi

İnsan dâhil her canlının varlığını devam ettirebilmesi için beslenme, barınma ve üreme gereksinimini karşılayacak doğal bir dürtüyle hareket ettiği bilinen bir gerçektir. İlkel insan ihtiyaç duyduğu maddeyi bulma, kullanıma uygun hale dönüştürme eylemi (iş) içinde ve yaşam sürecinde edindiği deneyim ve bilgilere, daha da gelişmiş yeni deneyler ve bilgiler ekledi. Yaşamsal faaliyet içinde sürekli artan deney ve bilgi sarmalında belli bir zihinsel gelişme seviyesine ulaşan insanoğlu, insanlığın temel, ilk ve en büyük devrimi olan toprağı besin değeri üretimi için kullanmasını, yani tarım kültürünü yarattı.

Tarım kültürünün insanı yerleşik yaşama zorlamasıyla kalıcı barınak üreten ve böylece toplu yaşam birimi köyler, süreç içinde de daha geniş yerleşim alanı siteler (şehir) inşa ettiler. Nüfusun yoğunlaştığı sitelerde toplu barınabilmenin önkoşulu barış ortamı, ancak, gelir kaynağı toprağın mülkiyetinin topluma, üretimin kolektif, paylaşımın adil, sosyal yapının sevgi temelli kardeşlik örgütlenmesi, bunları meşru sayacak eşitlikçi hukuk anlayışına, tüm bu yapılanmayı düzenleyecek ve yaptırım gücü olan siyasi bir erke gereksinim vardı.

Aleviliğin siyasal (yönetsel) kurumu olan Kırklar Meclisi, tarihin böyle bir evresinde insanlığın ilk siyasi ve en demokratik kurumu olarak tarih sahnesine çıktı. Söz konusu çağdaki insansal yaşam ve gereksinimleri incelendiğinde; günümüzdeki gibi ihtiyaç yelpazesinin geniş olmadığından insanın salt beslenme, barınma ve üreme doğal refleksiyle hareket ettiği kolay anlaşılır bir durumdur.

Üretimin ihtiyaca yetmediği kıt kaynak koşullarında insanoğlu, ekilebilir toprakta ortak mülkiyet, üretime gücü ve yeteneği oranında katılma, paylaşımın ihtiyaca göre olması, eşitliği sağlayan hukuk kurumu ve barış içinde bir sosyal yapılanma insan doğasıyla örtüşmektedir. Bu mülkiyet sistemini, üretim ve paylaşım tarzını, hukukun eşitlikçi niteliğini koruması ve devamını sağlaması için yaptırım gücü olan siyasi yapılanmanın üyeleri, site nüfusunun

kadın-erkek katılımıyla seçilmekteydi.

Söz konusu dönemde toplumsal yaşamı düzenlemenin siyasi erki olarak yetenekli kadın ve erkeklerden oluşturulan Kırklar Meclisi, Aleviliğin temel kurumlarından olan Görgü Cemi geleneğini, toplumsal barışı sağlamanın aygıtı olarak sürekli icra etti. Anadolu'nun bilinen ilk halkı Luvilerden beri, toprak mülkiyetinin zaman içinde adım adım nitelik değiştirerek özel mülkiyete dönüşmesine, üretim ve paylaşım tarzının yozlaşmasına, Bizans'ın Hıristiyanlığı, Osmanlı'nın İslamı dayattığı ve katliama varan baskı ortamında, Kırklar Meclisi'nin temel ilkelerinin özünün korunmasına karşın, söylem düzeyinde önemli değişikliğe uğradığı biliniyor.

Alevi yaşam tarzının olmazsa olmazı cem törenlerinde töre halinde devam eden Kırklar Meclisi ve Görgü Cemi, şekillendiği çağın ortakçı mülkiyetinin hukuksal devamı olarak günümüz Alevi toplum yaşamındaki önemli işleviyle toplum içindeki ilişkilerde bağlayıcı özelliği görece korunmakta, değeri ve geleneksel varlığı sürdürülmektedir.

Aleviliği Asya-Türk Şaman dininin Anadolu İslam versiyonu olarak takdim eden ırkçı Türk yazarlara, İslamın Türk yorumu olarak gören Alevi kökenli sözde araştırmacı, ufku dar çıkarcı esnaf takımına, yine İslamın sapkın bir mezhebi diye tanımlayan Sunni yazarlara inat Alevilik, maddi alt yapısı bozulmasına, yazılı tarihi olmamasına karşın, kültürel değerlerini sözlü geleneğiyle cem ritüelleri içinde özüne sadık söylemleriyle, Anadolu Luvi (Işık) halkı kültürel geleneğini sosyal yaşamında devam ettirmektedir. Bu durum, Alevi gerçeğinin inkâr edilmesiyle yok olmadığının, yazılı yalan ve sözlü soyut beyandan öte yaşayan somut kanıtıdır.

Bizans'tan beri yaklaşık iki bin yıllık tarihsel süreçte Aleviler; Carbeas (Hüseyin Gazi), Chrysocheir (Battal Gazi) ve Melik Danişment dönemi hariç, Anadolu'da Işık taifesi adı ve kimliği katliam sebebi olduğundan, değil siyasi arenada yer almak, can korkusuyla siyaset ortamından her zaman uzak durmak zorunda kaldılar.

Cumhuriyet döneminde rahat bir nefes alacağını zanneden Alevilerin tüm dergâhları, siyasi bir yaklaşımla, "Tekke ve Zaviyeler

yasası" hükmüyle kapatıldı. Alevi yol önderleri; üfürükçü, falcı, muskacı vb. gibi aşağılık suçlu kapsamına alındı. İstikbalini burjuva siyasette gören Alevi kökenli bazı kurnaz, çıkarcı simsarlar kimliklerini dillendirmeden, çoğu kez gizleyerek çoğunluğu CHP'de olmak üzere değişik siyasi partilerde kariyer ve rant peşinde politikaya atıldılar.

Alevi toplumunun siyasi ve demokratik sorunlarını kaale almadan bu toplumu faşist yönetimlerin oy deposu haline getirenler, Alevilerin barışçı, eşitlikçi ve özgürlükçü tutkularıyla siyasete müdahale etmesini istemediler ve engellediler. Aleviliğin, siyaset dışı bir cemaat yapılanması olduğunu vaaz edenler, "devlet politikası" olan bu anlayışın hamileri, Alevilerin haklı ve meşru talepleriyle politik arenaya çıkmasından rahatı ve çıkarı bozulacak olan kesimdir.

Burjuva anlamda da olsa evrensel insan haklarının savunulduğu, kısmi demokratik ortamda iletişim ve bilgi edinme araçlarının yaygın kullanıldığı, okuyan, araştıran, entelektüel birikim sağlayan ve akademik kariyer yapan (siyasal sistemin parçası olanlar hariç) Alevi gençliğinin toplumsal yapı içinde önemli potansiyele sahip olduğu bir gerçektir. Bu gençlik, tarihsel kökeni olan Babai, Şeyh Bedrettin, Kalender Çelebi ve Bozoklu (Yozgat) Celali ayaklanmasında olduğu gibi, ezilen toplumun tüm katmanlarıyla aynı duygu ve duyarlılık içinde insanın, insanlığın ve doğanın düşmanlarına karşı yürütülecek siyasi eylemlerde yerini alacak, Alevilikle ilgili söylenmiş yalanları, inkâr edilmiş gerçekleri açığa çıkaracaktır.

Alevilikte Hukuk Kurumu: Görgü Cemi (Halk Mahkemesi)

Hukuk; toplumsal yaşam gereği, zorunlu ilişki içinde olan insanlar arası ilişkilerde karşılıklı hak ve sorumlulukları belirleyen kurallar bütünüdür. Tek insanın var olduğu yaşam ortamında hukuktan söz edilemez. Hukukun işlev kazanması için birden çok insanın bir arada ve birbirini etkileyen bütünlüklü ilişki içinde olması zorunludur. Bu boyutuyla hukuk; insanoğlunun belli bir zihin-

sel gelişmişlik düzeyiyle tarımsal üretime, dolaysıyla yerleşik düzene geçtiği, birlikte üretimin ve birlikte yaşamın başladığı dönemde, toplumsal barışın ön koşulu olarak ortaya çıkmıştır.

O dönemden beri hukuk; siyasi üst yapılanmaların, iktisadi alt yapılanması olan üretim araçları üzerindeki mülkiyet hakkı ve üretim ilişkilerine meşruiyet kazandırmanın aracı olarak işlev görüyordu. Altyapısı bozularak amacından saptırılmış hukuk günümüzde; "Evrensel Hukuk" adıyla toplumsal eşitsizliğin aracı olarak kullanılmaktadır.

İnsan doğasının hümanist değerler algısı, insanların barış içinde yaşama isteğini, mutluluk özlemlerini, eşitlik arzularını ve sınırlı sorumlu özgürlük tutkularının hayata geçirilmesini öngören kolektif (ortaklık) bir iktisadi altyapı ve bu yapıya tekabül eden siyasi bir üstyapı gerektirir. Bu bağlamda Kırklar Meclisi, Görgü Cemi'ni ideal hukuk işleviyle tam da bu gereksinime uygun düşen eşitlikçi ilkeleri hâkim kılmanın aracı olarak Alevi toplum yaşamında icra edilegelmiştir.

Alevi cem törenleri; toplantı mekânının durumuna, katılım oranının ihtiyacına göre ortada meydan kalmak üzere 'U' veya 'O' şeklinde konumlanmakta, ön saflarda oturanlar genellikle yaşlı kuşaktan oluşmakta ve bunlara; 'Cem Erenleri' denmektedir. Cem düzeninin 'U' veya 'O' şeklinin bir tarafına kadınlar ve küçük çocuklar, diğer tarafına da erkekler ve kendini kontrol edebilecek yaşta gençler oturur. 'Cem Erenleri'ne, aynı zamanda toplumsal düzenin sağlamasında siyasi erk sorumluluğu taşıyan 'Kırklar Meclisi' de denilir.

Cem törenleri genellikle hasat dönemi sonunda, gelecek yılın ürün tohumu toprağa verilmeden, güz soğuklarının henüz başladığı, 'Koç katımı' denilen her yılın kasım ayı içinde 'Yıl Görgüsü' adı verilen ve Alevi yaşam tarzının temel taşı niteliğindeki 'Görgü Cemi' gece düzenlenir. Görgü Cemi; toplumsal barışı, adaleti, bütünlüklü olarak Alevi yaşam tarzını düzenleyen ve yaptırım gücü olan yetkin bir kurumdur.

Görgü cemi akşamı öncesinde köyün insan-ı kamilleri bir araya gelerek hal hatır faslından sonra; köyde 'düşkün' ve 'müşkül' durum içinde olanlar varsa, ilgililere haber gönderilerek cem ortamına ak-

setmeden müşkül durum hal yoluna gidilir, düşkün ile ilgili kararı da, 'Hak Divanı'na (Görgü Cemi) havale ederler. Bu müşkül-düşkün sorunu konusunda ön görüşmenin amacı; alacak verecek, gönül kırgınlığı ve dargınlık gibi basit sorunları tüm köy halkının bulunduğu cem ortamına taşımadan halletmektir.

Zira, Hak Divanı'nda, yani pir ve toplum karşısında kişinin 'suçlu veya zanlı sıfatıyla Dar'a (sorgu) çekilmesi, kişiye ait saygınlığı zedeleyici olarak algılanmakta, dahası "erdem" kurumu olan cem ortamını basit konularla tartışma ortamına çevirerek, cem'in kurumsal yapısına olan saygınlığına gölge düşürmesinden sakınılmaktadır.

Görgü ritüeli başladığında her aile eşli olarak ve 'Dar Meydanı'nın elverdiği kadar çoğunlukta ve yakın akrabalar (kabile) halinde pir ve halk huzurunda dar'a durulur. Herkes göbek seviyesinde ellerini bağlar, çıplak sağ ayak başparmağı sol ayak başparmağı üzerinde birleştirir, Pir makamındaki dede söze başlar: 'Hak divanında dara duran canlar, Aşk (Aşk=Işık) ola' der, herkes secdeye eğilir, kollar hafif öne doğru uzatılır, eller üst üste, başın alın kısmı da birleşik ellerin üstüne konur.

Dede: 'Hak divanındaki canlar; hali hayatınızca, insan sıfatınızca ne gördünüz ne işittiniz?" der.

Secdedeki canlar hep bir ağızdan: "Hak gördük hak işittik, er gördük meydana geldik, malımızla canımızla hakka teslim olduk" derler.

Dede: "Hakkın emri ile dilli başlısınız, doğrulun dar'a[24] gelin doğru söyleyin" der; secdedeki canlar doğrulur, diz üstü otururlar.

Dede: "Önce sizi sizden soralım; ehli ayalinizle[25] (eşinizle) dört duvarınızla (diğer aile fertleri) nice berisiniz?"

Dar'daki canlar: "Eyvallah erenler" dedikten sonra, herkes yanındakiyle yaş farkına bağlı olarak ellerinden veya yüzlerinden niyazlaşır, aile içinde dargın kırgın olmadıklarını göstermiş olurlar.

Dede, Alevi yolu ve erkânının hükümlerini anlatmaya devam eder: 'Eline, diline, beline sahip olmanın' ne anlama geldiğini, kişinin kendisine yapılmasını uygun görmediğini başkalarına yapmamasını, komşuluk ve ana baba hakkını, insansal değerlerin önemini, insan-

ı kamil olmanın Hak katında yüce mertebe sayıldığını vs. ayrıntılarıyla vurguladıktan sonra; cemde bulunanlara hitaben: "Bu canları dardan kaldıracağım, bu canlardan razı mısınız erenler?" diye sorar. Cem halkı da hep bir ağızdan: "Eyvallah erenler, Hak'ın razı olduğu candan biz de razıyız" derler.

Tüm köy halkı aynı uygulamayla sorgudan geçer. Toplumsal huzuru bozacak boyutta suç işleyenler 'düşkün' kabul eldir, cem'e alınmaz, cenazesi dışında komşuluk ilişkileri kesilerek suçunun ağırlığına göre 1, 3, 5, 7 yıl veya daha uzun bir süre toplumdan dışlanır. Düşkünlük gerektiren suçlar; kasıtlı insan öldürmek, geçersiz sebepsiz karı boşamak, evli kadın almak (yuva yıkmak), Alevi olmayanla (yezitle) kızını evlendirmek, nikâh düşmeyen musahip kızıyla gençlerin evlenmesi vb. durumlar toplumdan dışlanmayı gerektiren ağır suç sayılmaktadır.

Aleviler tarihi boyunca Bizans ve Osmanlı hukukunu, adli kurumlarını meşru saymadılar. Kendileri hakkında katliam fermanları yayınlayanların adaletine inanmadılar; içlerindeki sorunlarını, kendilerini düşman ilan etmiş siyasi otoritenin hukuk kurumlarına taşımadılar. Toplumsal yapıları içinde oluşan sorunlarını kendi hukuk kurumu içinde ve kendi adalet anlayışlarına göre çözdüler.

Çocukluk ve gençlik yıllarımdan (1950-60) iyi hatırlıyorum; bu toplumunun eski alışkanlığın sonucu olmalı ki, bulunduğum bölgenin Alevileri; "Yezit'in adaletinden Aleviye hayır gelmez" derler; "Cumhuriyet" mahkemelerine gitmekten imtina (çekinme) ederler, sorunlarını kendi içlerinde çözme yoluna giderlerdi.

Dede-talip ilişkisine dayalı geleneksel yapının zaman içinde çözülmesi sonucu, bazı ciddi sorunların düzenin adli kurumlarına taşınması gündeme geldi. Alevi halkını iyi tanıyan ve bu durum karşısında birçok yaşlı Sünninin Alevileri mahkeme kapılarında gördükçe; 'Aleviler mahkeme yolu bilmezdi, ne oldu bu topluma!" dediklerini çok duydum.

Aleviliğin 'hukuk kurumu' olan Görgü ritüeline dair anlatılacak çok ayrıntı var; önemli gördüğüm kesitleri özetleyerek sunmaya çalıştım. Bu konuda sözün yeri ve zamanı gelmişken önemli birkaç

gerçeği daha belirtmekte yarar var. Kırklar Meclisi ritüellerinin oluşumunun tarihsel kökeni, 'Varlığın Birliği'nin (vahdet-i vücut), kaynağının 'Işık' (güneş) olduğuna, yaratanın yaratılmışın içinde, yaratılmışın da yaratanı bünyesinde taşıdığına, bu bağlamda yaratanla yaratılanın bir bütün olduğuna inanan bir toplum dönemine denk düşmektedir.

O çağda söz konusu toplumun yaşamsal kurallarını düzenlemek üzere işlev gören Kırklar Meclisi; bir yandan siyasi otorite durumunda, öte yandan 'Dört Kapı' prensibi ile toplumsal eğitim kurumu konumunda, diğer yandan Görgü Cemiyle toplum adına iktisadi, siyasi ve sosyal yapının uyumunu sağlayan hukuk kurumudur.

Kırklar Meclisi; oluşturulduğu dönemin siyasi erki olarak, günümüzde inanılmayacak derecede demokratik, halk demokrasisini gerçek anlamıyla yaşama geçiren ideal bir kurumdu. Zira onu adil olmaya yönelten, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti ve bu mülkiyet üzerinde şekillenen toplumsal ilişkilerdir. Toprağın üretim amaçlı kullanımıyla yerleşik düzenin oluşumu, site devletlerin (Dergâh) tarih sahnesine çıkışının da altyapısını oluşturmuştur.

Anadolu'da açığa çıkarılan arkeolojik belgeler, site devletlerin (Dergâh) Ana Kadınlar (Kutsal Ma) tarafından yönetildiğini kanıtlamaktadır. Dinli toplumlara kıyasla Alevi toplumunda kadının önemi ve değeri, ona 'Yüce Ana' payesi verilerek, adma Ma-beth'ler ihya edilen kadının toplum içindeki saygın konumu, anaerkil çağdan günümüze taşınmış önemli bir insanlık geleneği ve mirasıdır.

Görgü geleneği içindeki diğer önemli bir gerçek ise; Kırklar Meclisi'nde kadın; "kadın" olarak değil, erkekle eşdeğerde bir 'can' olarak algılanmasıdır. Alevi yol erkânındaki tüm söylem ve uygulamalar, tarihin tanık olduğu hiçbir dinsel inanç ve iman içermez. İnsanı, sevgi dolu yüreğine ve kendi vicdanına sorgulatan, her yönüyle barışçı, eşitlikçi, yaşamsal ve dünyevi ilişkileri düzenleyen Anadolu Işık halkının kadimden beri köklü geleneğinin yaşanan ve yaşatılan özüdür Alevi Görgü Cemi.

Aleviliğin "Görgü Cemi"ni (halk mahkemesi), anaerkil çağın "hukuk kurumu" olarak sunmama karşı kuşkulu yaklaşımlara; eki-

lebilir toprağın toplumun ortak mülkiyeti olduğu ortama uygun düşen bir "hukuk anlayışı", bir meşruiyet düzenlemesi olduğunu hatırlatmak isterim. Site (şehir) devletler döneminde günümüz şehirlerine kıyasla az yoğunluklu nüfusa tekabül eden, hemen herkesin birbirini tanıdığı yaşam biçimini düzenleyen siyasi erk'e, günümüz Alevi deyimiyle "Kırklar Meclisi" tanımı denk gelmektedir.

O çağda, ortaklık altyapısı üzerinde şekillenen tüm toplumsal ilişkilere meşruiyet kazandıran ve söz konusu meclisin yetki ve icra alanına giren, hukuk anlayışına "Görgü cemi" tanımı uygun düşmektedir. Zira Aleviliğin cem törenlerinde uygulanan geleneksel ritüellerin ve söylemlerin içeriği incelendiğinde, anaerkil çağın yaşam biçimi anlayışıyla örtüştüğü görülecektir. Bu bağlamda Anadolu Aleviliğinin tarihi, zaten, insanlık tarihiyle birebir örtüşmektedir.

Alevi Cemlerinde Çerağ Uyandırma Ritüeli

Cem törenine isteyenin gönüllü katılımıyla cem birliği sağlanmış olur. On İki Hizmet ritüelinin ilki:

1- Dedenin pir makamına oturmasıyla başlar. Dua verilerek görev(li)ler belirlenir.
2-' Âşık' (zakir) ulu ozanların nefeslerini saz eşliğinde söyler.
3-'Gözcü' iç düzeni ve cem hizmetlerinin sırayla yürütülmesini sağlar.
4-'Bekçiler' cem süresince olası baskına karşı kapı dışı gözcülük yapar.
5- 'İbrikçi' ön sıradakilere el suyu dökme ve havlu tutmayla ilgilenir.
6-'Çerağcı' delil uyandırma ve zamanı geldiğinde sır etmeyle (söndürme) görevlidir.
7-'Lokmacı' kurban pişirir ve lokma hazırlar.
8-'Saka' suyu halka dağıtma hizmetini yürütür.
9-'Süpürgeci' meydanı serme, toplama ve süpürme işiyle ilgilidir.
10-Herkesin sorgudan geçtiği toplu görgü ritüelidir.
11-'Musahiplilerden bir kesimin kırklar semahı dönmesidir.
12-'Sofracı' lokma dağıtma görevlerini yürütür.

Cem töreninin gerçekleşmesi, bu on iki hizmetin yürütülüp bitirilmesiyle son bulur.

On iki hizmet arasında delil uyandırmanın, evrenin oluşumunun felsefi derinliği, görgü-sorgunun toplumsal barışı düzenleyen sosyal boyutu, Kırklar Semahı'nın, kadın-erkek eşitliğini sembolize etmesinin figüratif görsel anlatımı içinde Alevi temel sırlarını taşıdığı bilinmektedir. Cem törenlerinde Çerağ Uyandırma' veya 'Delil Yakma da denilen Işık (mum) yakma, Aleviliğin, doğanın ve insanın oluşumuna dair algısal anlayışının, görsel tarzda sembolik anlatımıdır.

Çerağ Uyandırma; Alevilikte oldukça derin anlamı ve felsefi boyutu olan Bâtmi öğretinin temelidir.

Yerküreyi oluşturan toprak, su, hava ve ısının ana kaynağının milyarlarca yıl öncesinde yoğun bir ışık (enerji) kütlesi olduğuna inanan Alevilik, bu enerji kütlesinin (ışık-nur) zaman içinde olgunlaşarak bu nesnel dünyayı oluşturduğuna, tüm varlıkların temel geninin aynı enerji kütlesi olan ışıktan dönüştüğüne (devriye) inanır.

Dünyanın oluşumuna dair öğreti niteliğindeki bu Bâtını inanış, binlerce yıl öncesinden günümüze taşınmış bu temel bilgi, çerağ ritüeliyle toplum belleğinde canlı tutabilmek üzere cem törenlerinde sembolik olarak uygulanagelmiştir.

Nesnel dünyanın bir enerji-ışık kütlesinden oluştuğuna dair sezgisel algı, Aleviliğin tarihi boyunca tüm cem törenlerinde 'Çerağ-Delil Uyandırma' ritüeli içinde temel bir öğreti olarak ozanların ışıkla ilgili nefesleri eşliğinde, 'Telli Kuran'a (saz) mızrabın dokunduğu tellerden ve sihirli perdelerinde marifetli parmakların ürettiği ezgilerle nesilden nesile geçerek günümüze dek taşımıştır.

"Yedi gök yaratıldı ışık ile bünyad oldu
Toprağa nazar kıldı aksırıp duru geldim"
Yunus Emre

"Yer gök ışıktan var oldu,
Ben de ışığın cisimleştiği topraktan geldim"

"Nice yüz bin yıllar kandilde durdum
Atanın belinden anadan geldim"
Kul Himmet

"Nice uzun yıllar ışığın bünyesindeydim,
Babamın anamın sulbünden geldim"

"Kandilin içinde nur olan biziz
La mekân içinde sır olan biziz"
Devrani

"Nur, ışık biziz,
Yok içinde var olan da biziz"

"Hu diyelim gerçeklerin demine
Gerçeklerin demi nurdan sayılır"
Hatayi

"Gerçeği kabul edelim, bu gerçek olgunlaşmış ışıktır."

Alevi ozanların nefeslerinde, sazın telinde dile getirilen, nesnel dünyanın özgeçmişinin ışık-nur (enerji) olduğu gerçeğini, deneye dayalı günümüz bilimsel verileri de doğrulamaktadır. Delilin uyandırılması (yakılması) esnasında günümüzde okunan şiir formundaki nefesin (beyit) sözleri ve içeriği ise şöyledir:

"Çün çerağ-ı fahri uyardık, ol Huda'nın aşkına
Fahr-i âlem ol Muhammed Mustafa'nın aşkına

Saki-i Kevser Aliyyel Murtazanın aşkına
Hem Hatice-Fatıma Hayrünnisa'nın aşkına

Şah Hasan, hulk-i Rıza, hem Şah Hüseyin-i Kerbela
Ol İmam-ı evliya Zeynel-abanın aşkına

Hem Muhammed Bakır, ol kim nesl-i pak-ı Murtaza
Cafer-i Sadık İmam-ı rahnümanın aşkına

Musa-i Kazım, İmam-ı serfinaz-ı ehl-i hak
Hem Ali Musa Rıza'yı sabiranın aşkına

Şah Taki ve Naki hem Hasanü'l Askeri
Ol Muhammed Mehdi-i sahib livanın aşkına

Pirimiz, üstadımız Hacı Bektaş Veli'nin aşkına
Haşre dek yanan yakılan aşıkanın aşkına"

"Çün çerağı uyardık, ol Huda'nın aşkına."

Bu ışığı kadim hak'ı (ışık) anma adına yaktık' anlamındadır. *"Pirimiz, üstadımız Hacı Bektaş-ı Veli'nin aşkına"* ifadesi, 'Hace Bektaş-ı Veli'nin ışık mürşidi' olduğunu vurgulamaktadır. *"Haşre dek yanan yakılan âşıkların aşkına"* sözüyle 'sonsuza kadar ışığın yanacağına inandığı için yakılarak öldürülen insan-ı kamiller adına' (Batıni inançlı ışık taifesi insanları yakarak öldürme olayı, Hıristiyan ve İslam geleneğinde çok yaygın bir uygulamadır.

Fakat cem yürüten dedelerin çoğunluğu çerağın felsefi boyutunu bilmedikleri için birçok konuda olduğu gibi bu konuda da gerekli açıklamayı yapamamaktalar; dolayısıyla çerağ ritüelini, ne çerağla ne de Alevi cemleriyle hiçbir ilgisi olmayan İslam peygamberi Muhammed ve soyunu (Ehl-i Beyt) anma törenine dönüştürmektedirler. Çerağ uyandırma duası antik çağlarda nasıldı bilemiyoruz. Ancak Bâtmi inançlı Aleviliğin, dünyanın oluşumu ve kaynağının ışık (enerji) olduğu savına ilişkin kadim söylemler, İslami baskı altında Şii-İslam figürleri (On İki İmam) arkasında sır edildiği görülmektedir.

Bu nefes, Çerağ konusunda Alevi öğretisinin özlü bir sunumu ve kadim geleneğine uygun anlam içermesi gerekirken, Çerağ ritüeli sanki İslamiyetle başlamış gibi bir anlam içeren, on iki imamların adı zikredilerek dinsel bir ayine dönüşmüş haldedir. Bu uygulama Aleviliğin maddi dünyanın oluşumuna dair ışık algısı, anlayışı ve öğretisiyle çelişmektedir.

Bu ritüel anında okunan duanın içeriği, Çerağ'ın kadimden beri taşıdığı anlamı ve vermesi gereken mesajı çarpıtmaktadır. Bu ve benzer konularda Alevi temel öğretisinin bilimsel yaklaşımla araştırılması, İslamı çağrıştıran söylemlerden arındırılması, özüne ve amacına

uygun hale getirilmesi zaruridir. Şeyhülislam İbn-i Kemal, Ebu-Suud ve daha nicelerinin "Kızılbaş'ın katli vacip, malı namusu helal" fetvasının yürürlükte olmadığı, Osmanlı'nın kanlı kılıcını ensemizde hissetmediğimiz ve kısmı demokratik ortamda Alevilerin cem törenlerinde Şii-İslamı çağrıştıran motif, figür ve söylemlerin arkasına hâlâ saklanmaları miadını doldurmuş anlamsız bir korkudur.

Yoğun baskı ortamında savunma amaçlı geliştirilmiş bu söylemlere eleştirisiz ve sorgulamadan devam edilmesi, akla mantığa aykırı olduğu kadar, devletin Aleviliği asimile politikasına gönüllü destek vermektir. Bu durumun değişmesine katkı sunmayan, devamına tepkisiz ve sessiz kalan Alevilerin, devletin Alevilere yönelik yaklaşımını eleştirme, yaptırımlarından rahatsız olma hakkı yoktur.

Aleviliğin Lokma Anlayışının Nesnel ve Tarihsel Kökeni

Ekilebilir toprağın ortak mülkiyeti, üretimin kolektif olduğu yaşam koşullarında yağmurun çok yağdığı yıllarda, bazen yağmadığı kurak ortamlarda, dolu, sel vb. doğal afetler sonucu besin nesnelerinin kıt olduğu dönemlerde toplum, var olan az'larım birleştirerek yaşamaya, var olmaya çalışmıştır. Bazen de kışın yoğun ve uzun sürdüğü, besin nesnelerinin kısmen bittiği kısmen de azaldığı durumlarda insanlar, yine az'larını bir araya getirerek dayanışma içinde yaşamlarını idame ettirmenin yolunu bulmuşlar.

Uyduruk "Nuh Tufanı" efsanesine bağlanarak günümüze ulaşmış "Aşure çorbası"[26] geleneği, herkesin az'ını birleştirerek doyasıya yemenin değil, açlıktan ölmemek için birkaç 'lokma' ile yetinmenin yöntemidir. Var olan aşın herkesle paylaşılması amacıyla oluşturulmuş bu dayanışma geleneği, kökenine uygun olarak günümüzde sembolik töre şeklinde devam ettirilmektedir. Bu uygulamanın en belirgin özelliği, kökenini çağrıştıran paylaşım amacıyla çevreye dağıtılmasıdır. Bu ve paylaşımcı benzer töreler, insan doğasıyla uyumlu ve kökleri tarihin derinliklerindedir.

"Lokma karın doyurmaz şefaat artırır" deyimi, aslında 'lokma,

insanın açlıktan ölmesini önler' anlamındadır. "Allah kimseyi açlıkla terbiye etmesin" deyimi, açlığın insana ne büyük dayanılmaz acı verdiğini, açlıktan kitlesel ölümlerin insan için ne büyük bir felaket olduğunu özetleyen somut ifadedir. İnsanoğlu günümüz görece refah düzeyine, bir lokmasını paylaşarak dayanışma içinde geldiğini, 'lokma' kavramı kadar özel ve özetle ifade eden başka bir sözcük yoktur.

"Komşusu aç yatarken tok yatan bizden değildir"[27] deyimi, insanlığa geçmişinde katlanılması zor açlıkla ilgili acı veren koşullar içinde geliştirilmiş olmalı ki; tarihin her evresinde insanın aç kalma durumunu görmezden gelmeyi insanlık dışı sayan bu deyimle, açlığın, insan için ne dayanılmaz ve korkunç bir gerçek olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Lokma sözcüğü Alevi terminolojisinde basit ve sıradan bir kelime değil; onun, sosyal yaşamda önemli bir yeri, derin ve geniş anlamı vardır. Lokma, insanın biyolojik yapısına direnç sağlayan yiyecek içecek gibi salt ağızdan alınan, boğaz yoluyla mideye indirilen besin değeri olmasının yanında, mürşit, pir sohbetlerinde zihin açan, fikir veren, insanı olgunlaştıran, belleği zenginleştiren özlü kelamlar da 'lokma' olarak algılanmaktadır.

Bu tür sohbete katılanlar çoğunlukla; "Nasip aldık, aç geldik doyduk, boş geldik dolu gidiyoruz" vb. sözler ederler. Alevi yaşamında lokma, bir yönüyle söz konusu besin kıtlığı ortamında var olanı paylaşarak, korkunç açlıktan olabildiğince kitleler halinde insanı ölümden korumanın aracı olması, diğer yönüyle özlü, kısa anlatımla insanın zihnen ufkunu açan değerli bilgi kütlesi de önemli bir lokmadır.

Anadolu'nun bazı bölgelerinde üç, bazı bölgelerinde yedi gün, her yıl ocak ayının son haftası ile şubat ayının ilk haftası içinde tutulan oruça 'Hızır' denir. Bu oruç sonunda bir perşembe akşamına denk getirilerek düzenlenen 'Hızır Kurbanı'na, Tahtacıların yoğun olduğu bölgelerde 'Abdal Musa bolluk ve bereket cemi' denir. Bu ceme düşkün (toplumdan dışlanmış suçlu) olanlar hariç, bekârlar dâhil herkes eşiyle katılır.

Önceden alınmış kurbanlara katkı parası, yapılacak pilavın bulguru, lokmayı pişirecek ateşin odunu, gerekiyorsa yağı ve tuzu beraberinde cemevine gelen halk, geleneksel on iki hizmet icra edildikten sonra dağıtılan pilav (lokma) payını ilk alan, yemeden, payını son alanı bekler. Pay dağıtma işini bitiren sofracı; 'Desturu Şah' dedikten sonra dede; 'Payınıza düşene razı mısınız canlar' diye sorup toplumdan 'Eyvallah erenler' beyanı, 'rızalık' cevabını aldıktan sonra yemek duası verir.

Tahtacı geleneğindeki; 'Abdal Musa Lokması' ile Anadolu'nun farklı bölgelerindeki 'Hızır Lokması' eşanlamda ve eşdeğerdedir. Zira 'Yol bir, gidişat bin bir' deyimi, Alevi bütünlüğü içindeki farklılıkların yadsınmadığını göstermektedir. Hızır ve Abdal Musa adına düzenlenen 'Cem cemaat olma' toplantılarındaki kurban parası bulgur, odun vs. herkesin varıyla katılımı, Anadolu kadim halkı Alevilerin tarihsel paylaşım (lokma) geleneğinin günümüzde devamıdır.

'Görgü Cemi' lokması için de aynı yöntem geçerlidir. Salma usulüyle değil de isteğe bağlı katılımla toplanan kurban parasından artan günümüz değerleriyle 40, 50, 60 TL civarındaki miktar, dede ve âşık (zakir) görevi yapanlara, 'hizmet verdiler ve hak ettiler' anlamına gelen 'Hakkullah' olarak pay edilir. Bu tutum sembolik de olsa Alevilikte emeğe saygının işaretidir.

Beslenme nesnelerinin kıt olduğu çetin doğa koşullarda insanı aç bırakmama, en azından açlığı bastırma amacıyla geliştirilen, herkesin varıyla katılımı, var olanını paylaşım eylemi ve anlayışının uyduruk "Nuh Tufanı" efsanesi ve Şii İslamın Kerbela'ya atfettiği "Yas-ı Matem" ile hiçbir ilgisi yoktur.[28] Çeşitli nesnelerden Aşure pişirme ve dağıtma geleneği, özüne uygun şekilde günümüzde töre halinde devam ettirilmektedir. İnsansal yaşamı zorlaştıran çetin doğa ve kıt kaynak koşullarında hümanist duygularla oluşturulmuş ve genel kültüre dönüştürülmüş lokma anlayışı, toplumsal dayanışma geleneğinin temelidir.

Ekilebilir toprağın ortak mülkiyetinin özel mülkiyete, kolektif üretimin sömürü sistemine dönüşmesine, dayanışma ve hakça paylaşım ortamının maddi temelinin bozulmasına, çağımızda soğuk,

hoyrat çıkara dayalı insanlık ve doğa karşıtı kapitalist değerlerin günümüz toplumunu yozlaştıran etkisine karşın, Alevi toplumu geçmişten taşıdığı o köklü kadim değerleri içinde özellikle paylaşım anlamındaki 'lokma' geleneğini, sembolik boyutta da olsa geleneksel töreleriyle yaşamakta ve yaşatmaktadır.

Aleviliğin Dört Kapı-Kırk Makam Gerçeği

Aleviliğin "Dört Kapı" öğreti formülü; Şeriat Kapısı, Tarikat (Yol) Kapısı, Marifet Kapısı, Hakikat Kapısı olarak adlandırılmakta, her adlandırma da on düstur ile açıklanmaktadır. Alevilikle ilgili yazılmış kitaplarda bu dört prensip doğru adlandırılmakta ve sıralanmaktadır. Ancak her kapının makamı denilen on düsturda kullanılan kelimeler tamamen Sünni İslam diline ait, içeriği de yine İslami anlayışla doldurulmuş Sünni-İslam deyimleridir. Bunlar, Alevi kültürü ve anlayışıyla bağdaşmaz niteliktedir.

Alevilikteki Dört Kapı ilkesi çok yönlü, çok boyutlu ve değişik anlamlar içermektedir. Dört Kapı deyimi en başta cansız-canlı varlıkların oluşum ve yaşam kaynağı olan; toprağın, suyun, ışığın (ısı-güneş) ve havanın toplu, kısa ve sarmal ifadesidir. Alevi inancında varlığın ve yaşamın temeli olan bu dört unsurun yaratıcı ve var edici güç olarak algılanması, doğaüstü yaratıcı bir gücün, yani Tanrının, deyim yerindeyse İslamın öngördüğü Allah'ın açıktan reddidir.

Zira Alevilikte; doğum yoluyla Hak'tan gelindiğine, ölüm yoluyla da gelinen kaynağa geri dönüldüğüne inanılır; yaygın deyimle, ölen birine 'öldü' denmez, 'Hakka yürüdü' denir. Alevi inancına göre Varlığın Birliği (vahdet-i vücut) ilkesine, yani yaratılanın yaratanın parçası, yaratanın da yaratılanın içinde var olduğuna, daha net bir deyimle yaratanla yaratılanın bir bütün olduğuna inanılır. Bu inancın en kısa ve en öz ifadesi, Hallaç El Mansur'un deyimiyle 'En-el Hak'tır ki, bu, 'Allah benim' demektir.

Alevi terminolojisinde hemen her kavram doğayla ilgilidir, doğayı tarif eder ve doğayı yorumlar. Bu bağlamda bir boyutuyla Dört

Kapı, yaşadığımız yerkürenin yönlerini, doğu, batı, kuzey, güney olarak tarif eder ki, bu yaklaşım, insanın pozisyonunun yönelimini, bulunduğu yerin dünyanın hangi kesitinde olduğunu açıklayabilmesini tanımlama ve ifade pusulasıdır.

Bir başka boyutuyla Dört Kapı gerçekliği, doğanın iklim değişikliklerinin tanımı ve ifadesi olan dört mevsim olgusunu içermektedir. Öbür boyutuyla bu dört mevsim içinde; gündüzlerin görece en uzun, gecelerin en kısa, yine görece olarak gecelerin en uzun, gündüzlerin en kısa zaman bölümlerinin ikili boyutunu ve yıl içinde iki defa da gündüz ile gecenin zaman olarak eşitlendiği gerçeği, Dört Kapı ilkesiyle açıklanabilecek bir doğa olgusunun kabulü ve anlatımıdır.

Dört Kapı ilkesi bu defa, Alevi öğretisinin; **Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat** kademeleri, **Kırk Makam** şıklarını da içine alarak kişilerin zihinsel gelişmişlik seviyesine göre Alevi sırlarının kapılarını aralamaktadır. Alevi öğretisinin 'Şeriat' kapısı olarak tanımlanan ilk kapısının, İslami şeriatla hiçbir ilgisi yoktur. Alevi erkânının hükümlerine göre toplumsal yaşama uyum sağlayan, cem törenine katılabilen, ancak 'İkrar Cemi'nde musahip tutmamış, Alevi öğretisinin sırlarını taşıyabilecek zihinsel olgunluk mertebesine ulaşamamış en geniş evli-bekâr kesim "Şeriat Kapısı'nda 'Âdem Oğlu' (kadın-erkek insan) olarak tanımlanır.

Tarikat Kapısı; evli iki karı-kocadan oluşan dört insanın isteği üzerine bir rehber önderliğinde (bu rehber, musahip olan ailelerin ömür boyu saygı duyduğu kişidir) ve toplum huzurunda 'İkrar Cemi'nde 'Eline, diline, beline sahip olma' ikrar (yemin) töreniyle Alevi yoluna kabul kapısıdır. İkrar Cemi ritüeliyle Tarikat Kapısı'ndan Yol'a girenler; 'Yol oğlu' (kadm-erkek) Talip mertebesine ulaşmış olurlar.

İkrar Cemi'nde musahip tutup Yol oğlu sıfatı kazananlara; Alevi yol erkânının on iki hizmet ritüellerinde, yetenek ve becerilerine uygun gelen görev ve sorumluluk verilebilecek 'olgun insan' nazarıyla bakılır. Alevi cem ayinlerinde kurbanın yürek ve böbreğinden hazırlanan özel lokmanın, musahipliği özendirmek üzere sadece musahipli canlara bizzat dede tarafından ikram edilmesi, ayrı bir öneme sahiptir.

Musahiplik kurumu, (yol kardeşliği) Alevi toplumsal düzeninin sağlanması ve korunması için çok önemli bir işleve sahiptir. Musahip olan aileler kendilerinden üç göbek (nesil) ileriye doğru kız alıp vermezler; zira onlar, bacı-kardeş sayılırlar. Musahip dörtlünün kendileri ve birlikte oturdukları birinci dereceden kan bağı akrabaları (ana-baba ve çocukları) Alevi erkânı hükmüne göre düşkün veya müşkül duruma maruz kalacakları suç işleme halinde, her iki ailenin tüm fertleri aynı cezaya muhatap olurlar.

Bu yaptırım karşısında her iki aile ve tüm musahipli aileler, toplumun kurallarım ve huzurunu bozacak durum yaratmamak üzere kendi davranışlarını gözetmek, dolaysıyla birbirlerini denetlemekle yükümlüdürler. Musahiplik kurumu, musahip aileler arasında sevgi ve saygı bağlarını geliştirmekte, özellikle acılı ve zor günlere yönelik dayanışma ruhunu canlı tutmaktadır. Aksi halde Alevi erkânının insani değerlerle donanımlı kuralları korunamaz, Alevi toplumsal yapısı da tarihin derinliklerinden günümüze taşınamazdı.

Marifet kapısı; Alevi erkânına göre, insan-ı kamil (bilge insan) olma yolunda önemli bir aşamadır. Bu bağlamda insanlığın içinden geldiği cehaleti bilgiyle aşma öngörü anlayışı olan Alevi yol erkânı, insanın ulaşması gereken en yüce mertebeyi insan-ı kamil makamı olarak hedef göstermiştir. Alevi öğretisi bu merhaleye; tarikat kapısından geçtikten sora, erkânın hükümlerine sıkı sıkıya uyularak, toplumda iz bırakacak hizmetlere katılarak ve Alevi sırlarına önemli oranda vakıf olabilecek zihinsel gelişme ve olgunlaşmayla ulaşılabilineceğine dikkat çekmekte, vurgu yapmaktadır.

'Alevi Sırları'; bilinemez, kavranamaz anlamında değil, doğanın ve insanın oluşumunu, doğa-insan ilişkisini yorumlayan Bâtını öğretinin farklı algı düzeyindeki herkes tarafından kolay kavranıp kısa zamanda özümsenemeyecek önemli bilgilerdir. Dolaysıyla bu bilgiler, Alevi öğretisinin okulu niteliğindeki kademeli *Dört Kapı-Kırk Makam prensibi* içinde verilmektedir.

Diğer bir yönüyle kademe prensibinden amaç; bilginin, ehil olmayan ellerde kötüye kullanılabileceği kuşkusu, kavrama düzeyi yeterince gelişmemiş talipte değerini bulamayacağı ihtimali, en

önemlisi de, sürekli siyasi baskı koşullarında bu felsefi değerlerin yitip gitmemesi için bilge insan mürşitlerin bu bilgileri dar alanda ve can bedeli saklaması, sır etmesidir.

Tarikat kapısında önemli oranda olgunlaşmış, Alevi yolunun sırlarına vakıf ve erkan yürütecek bilgi ve yeteneğe ulaşmış kişilere Marifet Kapısı'nda 'Erenler' payesi verilir. 'Erenler', keramet sahibi evliya anlamında değil, Alevi sırlarına önemli oranda vakıf olmuş, 'sırlara ermiş' anlamındadır. Marifet Kapısında 'marifetli' olmanın diğer önemli bir boyutu, üretimde el becerisinin ve bilgi düzeyinde zihinsel gelişmişliğin insan, dolayısıyla toplum yaşamını kolaylaştırıcı bir etken olduğundan toplumsal yaşamla doğrudan ilişkilidir.

Bir talip, musahip tutup tarikat kapısından girdikten sonra Alevi yol erkanına verdiği fiili hizmetler yanında, zihinsel gelişimine bağlı olarak yolun erkanını yürütecek ve Alevi kadim sırlarına vakıf düzeye ulaştığına kanaat getirilirse, denetleyen Mürşit Ocağı'ndan **'el'** alarak (yetki) pir postuna oturma ve yol yürütme hakkına sahip **'dede'** sıfatı kazanabilir. Bu sıfata haiz olabilmesi için dede soyundan olması şart değildir; zira Alevi terminolojinde, 'Yol evladı mı, bel evladı mı' sorusuna, 'İlla da yol evladı' koşulu, yol yürütmeye **'ehil kişi'** olmalıdır anlamındadır. Aleviliğin bu temel prensibi karşısında kan bağına bağlı ocak soyulu dedelik geçersizdir.

Hakikat Kapısı; Alevi sırlarının tamamına vakıf olmuş, kişisel tutkulardan arınmış bilge insanların (mürşit) fikirsel ve zihinsel olarak organik veya inorganik (fiilen örgütlü-örgütsüz) birbirlerine bağlı oldukları makamdır. Mürşit makamı denilen bu makama erişebilmiş şahsiyetler, Marifet Kapısı'nda önemli oranda olgunlaşmış, insanlığın tarihsel evrelerinde birer mihenk taşı durumunda ve insanlığın insanlık yönünde gelişimine yön vermiş, ışık olmuş Alevi yol ulularıdır.

1- Bu bilge insanlardan Hermes; bazı kaynaklara göre M.Ö. 3000'li yıllarda, bazı kaynaklara göre de daha önce ve herhalde Antik Mısır'da yaşadığı, tarihsel Hermetik (kardeşlik) ekolün kurucusu, Işık (Batını-Alevi) öğretisinin piri kabul edilmekte olup, bu mürşit günümüzde İdris peygamber olarak bilinmektedir.

2- Miladi yıllarda yaşadığı varsayılan Antik Mısır'da eğitim görmüş (Hermetik öğretiyle inisiye edilmiş), ışık mürşidi bilge Apollonius, Afyon Kemerhisar/Tiana doğumludur. İsa'nın 12 havarisinin başı olan Tarsuslu Saint (Aziz) Paul'un hocasıdır. Bu Batıni ereninin dürüstlüğü ve bilgeliği Roma tarafından çalınarak Hıristiyan dininin peygamberi İsa yapılmış, Batıni felsefi görüşleri de çarpıtılarak *İncil* formüle edilmiştir.

3- M.S. 7. asırda yaşadığı bilinen Mananalisli (Dersim-Pülümür) Pir Silvanus (ağaç eri/tahtacı), Bizans'ın Hıristiyan yayılmacılığı ve zulmüne karşı can bedeli direnmiş, Pir Sultan efsanesinin kaynağı ve öznesi bir ışık (Bâtıni-Alevi) mürşididir.

4- M.S. 700-1100 yılları arasında Hıristiyan Bizans'a karşı mücadele içinde Arguvan merkezli devlet kurmuş Malatyalı Carbeas (Hüseyin Gazi), Divriği merkezli devlet kurmuş Chreysecheir (Battal Gazi), Niksar merkezli devlet kurmuş Melik Danişment Anadolu kadim halkından ışık mürşitleridir.

5- M.S. 9. asırda, En-el Hak (Allah benim) dediği için İslami otoritelerce ve vahşice katledilen İran doğumlu fakat Bağdatlı-Hallaç-ı Mansur, Bâtıni öğretinin 'Varlıkta Birlik' temel ilkesini can bedeli savunan ışık mürşididir.

6- 1238'de Türk-İslam Selçuklu baskısına karşı isyanın öncüsü Amasyalı Baba İlyas (Baba Resul), ayaklanmanın başkomutanı Adıyamanlı Baba İshak, Türkistan'dan geldiği iddia edilmesine karşın, bu konuda söylenceden öte hakkında belge bulunmayan Pir Hace Bektaş-i Veli, duruşları, davranışları ve bıraktıkları eserlerinden, Anadolu kadim halkından oldukları anlaşılan Bâtıni inançlı ışık mürşitleridir.

7- Babai ayaklanmasının ezilmesinden sonra yok olmak üzere olan Alevi yol erkânını yeniden ihya eden ışık mürşidi Abdal Musa Sultan, adına düzenlenen lokma cemleriyle Alevi toplumsal geleneği içinde saygıyla yâd edilmektedir.

8- 'Yârin yanağından gayri her şeyde ve hep beraber' şiarıyla Osmanlı'ya karşı bayrak açan Şeyh Bedrettin, onun ardılları Kalender Çelebi, Bozoklu (Yozgat) Celal, Tekeli Şah Kulu vd. haksızlık ve baskıya karşı isyan öncüleri, Anadolu kadim halkı içinden yetişmiş

insan-ı kamil mürşitlerdir.

Yukarıda zikrettiğim ve adını bilemediğim Alevi cemlerinde adına lokma verilen daha nice Kayb-Erenleri ve Rum Erenleri Bâtını anlayışa dayalı yaşam tarzını tavizsiz can bedeli savunan dik duruşlarıyla, Aleviliğin Dört Kapı öğreti prensibi içinde engin görüş, örnek ve bilge kişilikleriyle insanlığın yolunu aydınlatan ışık erenleridir.

Alevilikte Pir, Mürşit Yetiştirme Yöntemi ve Prensibi

Dört kapı kültü, Alevilikte 'Dört Kapı-Kırk Makam' olarak formüle edilmiştir. Yani her kapının içeriği on makam olarak açıklanır, toplamı kırk makam şeklinde ifade edilir. Ancak her kapının on makamı da günümüz Sünni-İslama ait anlayış ve deyimlerle doldurulmuştur. Aslında Dört Kapı'nın her on makamı, insan-ı kamil (bilge insan) yetiştirmeye yönelik bir sonraki, bir öncekinden daha derin ve önemli Alevi sırları içeren günümüz okullarındaki sınıf örneği gibidir.

Şeriat kapısında toplumsal kurallara uyan herkes sıradan adem oğlu olarak kabul edilirken, **Musahip** tutarak tarikat kapısından girenler, insan-ı kamil olma yolunda ilk adımı atmış sayılırlar. Tarikat kapısında Yol erkanına hizmet sürecinde Alevi sırlarına belli oranda vakıf olanlar, belli derecede olgunlaşmış görülen musahipler (kadın-erkek), musahipli başka iki aile ile bir ikrar ceminde pir önünde ve toplum huzurunda **Aşina** akti ile Marifet kapısından girmiş, marifet ehli 'erenler' olurlar.

Aşina akti ile 'Marifet Kapısı Ehli' sıfatı kazananlar, zaman içinde Yol erkanın hüküm ve sırlarına ilişkin daha bir ileri düzeyde gelişimlerine bağlı olarak, Hakikat Kapısında temsil edilen bir Mürşit Ocağının Mürşitler kurulunun vereceği hüccetle (yetki belgesi) Yol-Erkan yürütmeye ehil, mürşit mamakını temsile yetenekli Pir niteliği ve sıfatı kazanmış olurlar.

Marifet Kapısında yol-erkan yürütmeye ehil eren kişi, kişilikli adil duruşuyla, erkana kattığı kültürel değerler ve irfanlı arif bilgeli-

ğiyle toplum nezdinde ve Hakikat Kapısında mürşit mertebesine ulaşmış olur. Eren sıfatı ve pir postundan mürşit mertebesine ulaşan **Bilge İnsan**, tüm dünyevi tutkulardan arınmış, Aleviliğin tüm sırlarına ermiş, her sözü **Hak Kelamı** niteliğinde kabul gören kişiye, toplum tarafından 'Hak'la Hak olmuş' payesi verilir ve Hak'a erdiğine inanılır. Hakikat Kapısına ermiş kişi, Hakikat kapısında Mürşitler ceminde ve Mürşitler arasından kendisine bir **Çiğindaş** edinir. 'Çiğindaş' Kırklar Cemi kültü içinde ve Alevi terminolojisinde; 'Birimize neşter vursan birlik akar kanımız' deyimi, ruhlar aleminde duygu ve düşüncede aynı olan birisiyle bedensel olarak da bir bütün olmayı ifade eder.

Günümüz Alevi geleneğinde görülen kan bağına bağlı dedelik, Şii-İslamın ideolojik merkezi Erdebil Tekkesi'nin kan bağına bağlı hiyerarşik yapılanmasından Türk-İslam Selçuklu ve devşirme Osmanlı yöneticilerinin aşırdığı, kendilerine uysal tebaa yaratmaya yönelik hilekâr planının tezahürüdür.

Alevilikte yol-erkan yürütmeye ehil pir ve mürşitler, Aleviliğin temel eğitim kurumu niteliğindeki Dört Kapı-Kırk Makam prensibine bağlı -kadın-erkek- musahiplik, aşinalık ve çiğindaşlık kurumsal yapıları içinde olgunlaşırlar.

Kırklar Cemi Gerçeği ve Efsanesi

Kırklar Ceminin; insanlığın belirli bir kültürel gelişmişlik evresinde, yerleşik site yaşamı döneminde sosyal altyapı, siyasi üstyapı ve adil hukuk anlayışı sarmalında oluştuğunu, tarihsel kökeninin anaerkil çağa dayandığını belirtmiştik. Anadolu kadim halkına İslamın kılıçla dayatıldığı koşullarda, İslamı açıktan reddetmek, kılıca boynunu uzatmaktı.

Bu ortamda Kırklar Cemi'nin hümanist değerlerle dolu özünü, İslami motif, figür ve söylemleri içinde **Sır** eden dönemin insan-ı kamilleri, bu gerçek olguyu figüratif formda ve herkesin kolay anlayamayacağı sözsüz gizem diliyle görsel anlatım şölenine dönüştürdü.

Aleviliğin Dört Kapı prensibinde olduğu gibi Kırklar Cemi de, insansal yaşama uygun gelen doğa-insan ve insan-toplum ilişkilerinin farklı yönlerini, anlamlarını ve sırlarını içeren boyutuyla Aleviliğin temel kurumlarındandır.

Günümüz Alevi toplumunun yaygın olarak bildiği, ancak içerdiği insana ve doğaya dair mesajları bilmeden inandığı bu efsanede anlatılan; Peygamber Muhammed, gece miraç dönüşü bir mahalden geçerken duyduğu sesi merak eder, ses gelen evin kapısını çalar. İçeriden bir ses; "kimsin" diye sorar. Cevap: "Ahir zaman peygamberi Muhammed". Karşı cevap olarak da: "Bize peygamber gereksiz, sen git ümmetine peygamberlik yap" yanıtını duyan Muhammed kapıdan ayrılır, ancak merakı geçmez. Döner, kapıyı tekrar çalar; aynı soru, aynı cevap. Kapıdan ayrılan ancak merakı bir türlü geçmeyen peygamberin gaipten (meçhul) duyduğu bir ses: "Kapıyı çal ve 'kimsin' sorusuna, sizden biri, fukaraların hizmetçisi" demesini söyler. Kapıyı üçüncü kez çaldığında içeriden gelen aynı soruya, telkin edilen cevap verilir ve kapı açılır.

Muhammed içeri girdiğinde herkes ayağa kalkar ve Muhammed sorar; "Ya size kimler derler?" Oradakiler hep bir ağızdan: "Bize kırklar derler, birimiz hepimiz, hepimiz birimiz" derler. Peygamber Muhammed'in; "Ya siz otuz dokuzsunuz, nasıl bilinir biriniz kırk, kırkınız bir olduğu?" sorusuna; "Birimize neşter vursan birlik akar kanımız, Selman (Farisi-İranlı) rızık aramaya gitti, onda tamam varımız" cevabından sonra, kırkların birliğini göstermek üzere birisi yaralanır, diğerlerinin de aynı yerinden kan çıkar. Damdan sarkan bir elden de kan damlar ve bu arada eli kanayan Selman, kabında (keşkül) bir üzüm tanesiyle içeri girer.

Destur verilip oturulduktan sonra Selman, içinde bir üzüm tanesi bulunan kabı Muhammed'in önüne koyar ve "Bir üzüm tanesini kırklara pay et" der. 'Bu olamaz' dercesine Muhammed oradakilerin yüzüne bakarken, kırklardan biri, üzümü ezer şerbet yapar ve hepsi bundan içer, mest (keyiflenmek) olurlar. Coşku içindeki kırklar ile birlikte kırk birinciyi oluşturan Peygamber Muhammed de semaha kalkar, bu esnada Muhammed'in başından düşen sarığını hep bir-

likte yerden alırlar, kırka bölerek bellerine sarar ve huşu içinde semah dönmeye devam ederler.

Anlatıldığı şekliyle Alevilikle ilgisi ve bilimsel değeri olmayan bu efsanenin, yer-gök yok iken arşta, yani güneş sisteminin dışında gerçekleştiğini anlatan ve kendini "Âlim" (insan-ı kamil) zanneden birçok dede vardır. Gerçek Kırklar Meclisinin tarihinin ne tür bir yaşam ortamında oluştuğunu bilmediklerinden, dönemin zor koşullarına uyarlanmış, Alevi hümanist değerlerini sırlayan bu masalsı anlatımı duydukları kadarıyla gerçekmiş gibi anlatır dururlar.

Kırklar Cemi'nin masalsı hikâyesi bundan ibaret. Ancak bu masalın sırladığı gerçekleri cem yürüten günümüz dedelerinin büyük çoğunluğu bilmemekte, bu hümanist değerlerin mantık ölçüleri içinde gerçek anlamı açıklanamamakta veya açıklanmamaktadır. Bu masalsı anlatımla üzeri örtülen, fakat özü bu masal içinde sır edilen Kırklar Cemi, Alevi inancı, değerleri ve yaşam tarzıyla hiçbir ilgisi olmayan, salt Kerbela mağduru İmam Hüseyin'e ağıtlar dizilen bir ayin haline dönüştürülmüş durumdadır.

Osmanlı'nın kılıcından korunmak amacıyla hikâyeye dönüştürülmüş, fakat insanlığın tarihi mirası olan Kırklar Meclisi (cemi) mevcut uygulama ve algı tarzıyla, tüm sosyo-kültürel değerleri, felsefi derinliği ve tarihsel köküyle birlikte, devletin, Aleviliği asimile politikasının, özellikle Alevi kökenli "Alevi-İslamcı" misyonerlerin gayretkeşliğiyle yok olup gitmesine aklıselim Aleviler ve Sünni demokrat kesim seyirci kalmamalıdır.

Şii-İslam etkisiyle üstü önemli oranda küllenmiş Kırklar Cemi'nin **'Sırları'** tüm gerçekliğiyle açıklanmalı ve savunulmalıdır. Kırklar Cemi; oluştuğu ve işlerlik kazandığı çağın, insan doğasına uygun hümanist değerlerle ilişkisi koparılırsa, geriye kelimenin tam anlamıyla bir "masal" kalır. Tarihin tanık olduğu ilk halk demokrasisinin uygulayıcısı Kırklar Meclisine (cemi) zoraki giydirilmiş Şii-İslam giysisini çıkarıp, şifrelerini çözerek Alevi gizemli dünyasının önemli bir noktası açıklanmış olacaktır.

Kırklar Cemi mekânının Hz. Ali'nin evi olduğu, Alevi sözcüğünün kaynağının da Ali ve evi sözcüğünün birlikte telaffuzu esnasında 'i' har-

finin aradan düşmesiyle 'Alevi' sözünün meydana geldiği, tarihçi yazarlarca ittifakla (istisnalar hariç) savunulmakta, konuya ilişkin farklı bilgisi olmayan Alevi toplumu da bu masalı gerçek sanmaktadır.

Kırklar Cemi; mekân olarak Ali'nin evinde, Alevi sözcüğü de "Ali-evi"inden türediği kabul edilirse bu meclis, dönemin ortamına uygun mantık ölçüleriyle Peygamber Muhammed'in yakın dostları (sahabe) ve yakın akrabalarından oluşması gerekir. Bu bağlamda bu meclis eşleriyle birlikte peygamberin damadı, kuzeni ve sağ kolu durumundaki başta Hz. Ali olmak üzere, peygamberin kayın babası Ebu Bekir, damadı Osman, kayın biraderi Muaviye, Ali'nin damadı ve yine Muhammed'in kayın babası Ömer, karıları ve benzerlerinden oluşması gerekir.

Ne ilginçtir ki; bu dost ve akrabaları Muhammed'i, "peygamber" sıfatıyla Kırklar Cemi'ne kabul etmezler, içeri girdiğinde de pir makamında oturan damadı Ali dâhil kırkların hiçbirini tanımadığı, Muhammed'in;"Ya size kimler derler?" sorusundan anlaşılmaktadır. Oysa gerekli olan, Ali'nin ve Muhammed'in en yakın dost ve akrabalarına cem ayinlerinde asırlar boyu lanet okuyan Aleviler, önce, kendilerini sorgulamak durumundadır. Zihinlerini yüzlerce yıldan beri işgal eden yalan ve kirli bilgiye karşı, 'Ezber bozan' tavır almalıdırlar.

Kırklar Meclisi Masalının Şifrelerinin Çözümü

1- Muhammed'in "peygamber" kimliği ve sıfatıyla Kırklar Cemine alınmaması, Ali'nin pir postuna oturtulması, Alevilikte mürşit önderliğine inanıldığının, dini lider peygamber kültüne inanılmadığının, Muhammed şahsında peygamberliği, İslam dinini, İslamın kural ve hükümlerini içeren *Kuran*'ı simge diliyle alenî ve toptan reddidir.

2- Kapı açılıp Muhammed'ın içeri girdiğinde herkesin ayağa kalkması; zaten peygamber sıfatıyla içeri alınmayan, fakat tanınıp bilinmese de onun insan sıfatına saygı gösterilmesi Aleviliğin köklü hümanist gereğindendir.

3- Muhammed'in; "Ya size kimler derler?" sorusuna hepsi bir ağızdan; "Bize kırklar derler, birimiz kırk, kırkımız bir" demelerine karşı Muhammed'in; "Ya siz otuz dokuzsunuz" sözüne, "Selman rızık aramaya (şeydullaaha) gitti, onda tamam varımız" denmesi ve Muhammed'in; "Neden malum biriniz kırk, kırkınız bir" sorusunu akılda tutarak devam edelim.

4- Muhammed'in kuşkusunun giderilmesi bir yana, kırklardan birinin yaralanması, dışarıdan uzanan el de dâhil kırkının da aynı yerinden kan çıkması, meclis dışında da olsa bir canın acısının, kederinin toplumun tümünün acısı ve kaderi sayıldığı bir yaşam tarzının tipik hümanist gösterisidir.

5- Selman'ın kap içinde önüne koyduğu bir üzüm tanesini Muhammed'in kırka pay edemeyişi; bir yandan onun, hakça paylaşımcı bir geleneğe sahip olmadığının, öte yandan, 'Yârin yanağından gayri' bir üzüm tanesinin dahi eşitlikçi, toplumcu bir anlayışla paylaşılabileceğinin somut anlatımıdır.

6- Bir üzüm tanesinin suyunun (dem-rakı) kırklar ve Muhammed'le kırk bir kişi arasında pay edilerek (Aleviler, İslam'da içkiyi yasaklayan Muhammed'e Kırklar ceminde şarap içirmişler) mest olunması, adil paylaşımın toplumsal barışın temeli, dolaysıyla güven içinde coşkulu bir yaşamın kaynağı olduğunun sembolik göstergesidir.

7- Toplumsal barışın, güvenin ve huzurun kaynağı olan adil paylaşımın yarattığı coşkuyla huşu içinde ve aşkla semah dönmeye başlanması; toplumsal acı ve keder gibi sevinç ve coşkunun da, eşitlikçi bir yaşamın gerçeği olduğunun uygulamalı anlatımıdır.

8- Semah esnasmda peygamber Muhammed'in başından düşen sarığın hep birlikte yerden kaldırılıp kırka bölünerek bellere sarılması; (kemer-best) bir kişinin de olsa, sorunlarının toplumun ortak sorunu olduğunun, çözümünün de ancak toplumsal duyarlılık, gayret ve elbirliğiyle gerçekleşeceğinin tipik ve sembolik ifade tarzıdır.

9- İslami figür ve söylemlerle bezenmiş hayali kırklar ceminde kadın-erkek birlikte semah dönüldüğünü bilemem. Ancak Alevi cem törenlerinin önemli ve temel ritüeli olarak uygulanan semah, hâlâ huşu içinde ve aşk ile dönülmektedir. Bu semahın içerdiği mesajlar;

ilk başta Alevi değer yargılarına göre ve yaşam tarzı içinde kadın-erkek eşitliğinin içselleştirildiğinin canlı ve somut kanıtıdır.

10- Diğer önemli boyutuyla semah, eşit sayıda canların (kadın-erkek) el, ayak ve bedensel hareketlerle kendi eksenleri ve bir daire etrafında ve evrenin dönüş yönünde dönmeleri; hareket ve döngü halindeki evreni stilize eden muhteşem bir gösteridir. Alevi dünya görüşünün teatral ve görsel bir seremoni ile anlatımı olan, cem töreninin temel taşı niteliğindeki semah, mevcut görsel ve içerdiği anlam boyutuyla, tarihin tanık olduğu hiçbir dinsel inanç töreninde yoktur. Semahla özdeş olan Alevilik dünyevi bir anlayıştır; herhangi bir dinsel, mezhepsel ve uhrevi bakış açısıyla açıklanamaz.

Zira, 'semah' Arapça 'Sema-gökyüzü' demektir. Semah dönmek, hareket ve döngü halindeki evrenin, insan figürleriyle sembolik ve görsel bir anlatımdır. Semah dönen canların huşu içinde Hak'la Hak olduğu, yani insanın doğayla bütünleştiği anlayışı, Aleviliğin ideolojisi Batıni felsefenin öngörüsüyle örtüşmektedir.

Aleviler, *Kuran*'ın hükmüne göre insanın yaratılışının önce Âdem'in balçıktan, (çamurdan) Havva'nın da Âdem'in sol kaburgasından yaratıldığını iddia eden semavi dinlerin yaratılış anlayışını kabul etmezler. Aleviler bu yaratılış inancına karşı insanın varlığının önce toprak, su, hava ve ısı da gizli olduğuna, daha sonra diğer canlılar gibi evrim sürecinde farklı biçimler alarak sonuçta insan türünün biçimlendiğine inanırlar. Bu olguyu "**Devriye**" dedikleri teoriyle açıklarlar. Ancak bu gerçeği eli kılıçlı İslama karşı açıkça ifade etmenin bedelinin boynu kılıca uzatmak olduğundan, insanın yaratılışına dair inançlarını açıklarken, İslami figür olan Âdem ve Havva'yı da içine alan Naci-Naciye (Güruh-u Naci) sarmalında bir efsane yaratmışlardır Aleviler.

Aleviliği dilden kulağa söylenceler boyutuyla algılayan ve öyle bilen, bu tür hikâyelerin ne tür sırlar içerdiğini bilmeyen Aleviler, özellikle de dedelerin önemli bir kesimi kendilerinin "Güruhu-Naci"den, yani üstün bir soydan geldiğini zannediyor, zor koşullar altında üretilmiş bu hikâye içindeki "cennet ehli"-Güruhu Naci- neslinden geldiklerine inanıyorlar.

Oysa tüm canlıların üremesinin eril-dişil cinsel birleşme yoluyla gerçekleştiğini, insanoğlu doğum olayının teorisini bilmese de, o çağda sezgisel algı yoluyla ve fiilen yaşayarak bilmektedir. Ünsal Öztürk, *"Alevilerin Büyük Sırrı"* adlı kitabında doğum olayını "Aleviliğin büyük sırrı" olarak takdim ederken, Güruhu-Naci masalına kılıf uydurmaya çalışmaktadır. Ü. Öztürk, Alevi sırlarını Bâtmi öğretinin açıkladığını, bu öğretinin asırlar süren baskı altında geçirdiği sıkıntılı dönemleri bir araştırmacı olarak bilmiyor olamaz.

Bâtıni öğretinin doğanın oluşumuna, doğa-insan, insan-toplum ilişkisine dair temel bilgilerinin her çağda despot siyasilerin varlığını tehdit niteliğinde olduğundan, bu öğretinin baskı altında 'sırlar öğretisi' haline geldiği, Alevi sırları içinde bir nokta olabilecek doğum olayını bazı yazarların "Aleviliğin büyük sırrı" olarak iddia etmesi bir yanılsama değilse, Alevi kadim sırlarından bihaber olduklarının göstergesidir.

Karşıt cinslerin cinsel birleşimi sonucunda gerçekleşen ve doğum yoluyla üremenin Aleviliğin "büyük sırrı" olamayacağını, asırlar boyu baskı altında tutulan, vahşet boyutunda kitlesel katliamlara maruz kalan Bâtmi (Alevi) inançlı toplum bunca acıya, herkesin görerek, bilerek yaşadığı doğum olayını gizlemek için mi katlandığını, böyle düşünen ve yazan kesime soru şeklinde hatırlatmak yerinde olur. Her canlının yaşadığı üstelik insanın eski çağlarda bile bilinçli yaşadığı cinsel birleşme sonucu oluşan doğal doğum olayı, küçük bir sır olarak kabul edilse bile "Aleviliğin Büyük Sırrı" olabilir mi?

Toprağın ortak mülkiyetine dayalı kolektif üretim ve hakça paylaşım sistemini, bu maddi altyapı üzerinde biçimlenen sosyal yapıyı düzenleyen, bu yapıya denk düşen eşitlikçi hukuk anlayışının hükümlerini uygulayan siyasi üstyapıyı, yani Kırklar Meclisini, cinsel birleşme sonucu kadının rahmine düşen bir damla nesnenin gen'den kan'a dönüştüğü 40 günlük süreci, Kırklar Meclisi olarak açıklamanın akıl ve mantıkla bağdaşır bir yanı var mı? İnsan türünün insanlaşmasına, uygarlıklar yaratmasına tarihsel süreçte ideolojik temel olmuş Batıni doktrin dışında, Aleviliğin Büyük Sırrı'na dair başka

bir bilgi kaynağı mı var? Bu tür iddialara bilimsel dayanak sunulmazsa, temelsiz ve asılsız kurgudan başka bir anlamı olmaz.

Aleviliğin siyasi temel kurumu olan Kırklar Cemi; kadının kutsandığı anaerkil çağa tekabül eden yerleşik yaşamı, tarım kültürüne dayalı işlenebilir toprağın toplumun ortak mülkiyetinin yarattığı üretim tarzını, hakça paylaşımı, cehaleti bilgiyle aşmayı ve toplumsal barışı düzenleyen; iktisadi, siyasi ve hukuki boyutu ve işlevi olan tarihsel bir kurumdur.

Zira Alevi dergâhlarının bulunduğu alanlarda toprağın dergâh mülkiyetindeki ortaklık sistemi ve komünal yaşam, Luvilerden beri Anadolu'da alanı daralarak da olsa varlığı 1826'da II. Mahmut'un Alevileri imha ve dergâhların mülkiyetini gasp etme hareketine kadar süregelmiştir. Bilinen en somut örneği, Hace Bektaş-ı Veli ve Abdal Musa Sultan Dergâhları'nın yazılı eserleri dâhil tüm mal varlıklarının Osmanlı tarafından cebren gasp edilmesidir. Kırklar Cemi'ne, insanoğlunun tarihsel gelişim sürecinden ve maddi temelinden kopuk yaklaşımlar, onun özünü boşaltarak anlamsız bir hikâyeye dönüştürmektedir.

Alevilerin tarihsel Kırklar Cemi üzerine, İslami söylemlerle süslenmiş örtü örtmelerinin tek sebebi vardı; teslim olmak ya da imha edilmek seçenekleri karşısında üçüncü bir yol bularak, söylemleri ve ritüellerini Osmanlı'nın baskısı altında Şii-İslam'ın motif ve figürleriyle donattılar. Aleviler gerçekte inanmadıkları, başkalarını da hiçbir zaman inandıramadıkları "Elhamdülillah Müslümanım" yalanının arkasına saklanarak, varlıklarını sürdürmeye çalıştılar. Yüzlerce yıl süren baskı koşullarında can bedeli söyledikleri yalan, uzun zaman sürecinde tekrarlanarak günümüzde Alevilerin genel kültürleri durumuna geldi; bugün, o labirentten çıkış yolu bulmaya çalışıyorlar.

Bâtını Anlayışın İslam İçinde ve Çarpık Biçimde Ortaya Çıkışı

Orta Doğu'da İslam öncesi yaygın olan Hermes (İdris peygamber) Ekolü'nün öğretisi Bâtını anlayışın etkisi altında bulunan toplulukların bulunduğu bölgede, İslamı yaymaya başladığı ilk evrede Peygamber Muhammed'in; hak, hukuk ve adalet içerikli vaazları, bölge fakir halkının özlemlerine ve ruh haline uygun düşmektedir. İslamın ilk evresinde Muhammed'e ve İslama inanan insanlar, baskı altındaki bölge halkı ve etkisi zayıflamış Batıni inançlı yoksul kesiminden oluşmuştur. İlk müslüman olan bu yosul kesimi, tarihçiler, Yahudi inançlı olduklarını iddia ederler.

İnsan ömrü açısından kısa denebilecek bir zaman içinde İslamın gelişip güçlenerek ve kural koyabilecek siyasi erk (devlet) konumuna yükseldiğinde, Muhammed'in İslama dair söylemleriyle devlet uygulamalarının zıt yönde tezahürü, yoksul halk arasında hayal kırıklığı ve hoşnutsuzluk yaratmış, İslam içinde İslama yönelik ilk tepkinin ve ilk çatlağın oluşmasına temel teşkil etmiştir.

Fakir halkın beklentilerinin tersine, zengin kesimin çıkarları yönünde işleyen uygulamaya karşı oluşan halk muhalefetini bastırmayı emreden, "dinden çıkanların katli vaciptir" şeklindeki *Kuran* ayeti, devleti yönetenlerin imdadına yetişmiştir. Bu ayet hükmüne dayanarak, sözde "dinden çıkanları" gerçekte ise, İslam devleti yönetiminin haksız uygulamaya isyan edenleri, katletme yetkisi alan devlet yetkilileri, asi kesimin kılıçla imha edilmelerine, öncü konumundakilerin de ibret olsun diye ateş çukurlarında diri diri yakılmasına emir vermişlerdir.

Peygamber döneminde başlayan bu uygulama, Muhammed'in ölümünden sonra Ebu Bekir ve Ömer'in halifelik sürecinde de devam etmiştir. Bu baskıcı uygulamaya karşı bazen grup bazen kitle halinde eyleme geçen, fakat sürekli muhalefet halindeki özellikle Yahudilikten dönme denilen kesim[29] ve Osman'a açıktan muhalefet yürütenler, Ali'nin halife olmasıyla Ali'yi kendilerine yakın biri zannettiler. Yeni Müslüman bu kesimin bilinçaltındaki Hermetik bâtını

öğretinin ilkeleri olan "Herkese eşitlik, herkese adalet, kardeşlik" [30] sloganı ile birlikte Ali'yi "Kurtarıcı İlah" (Allah) olarak yücelttiler, safında yer aldılar.

Peygamber Muhammed'in ölümünden sonra artarak devam eden isyanları, "dinden çıkanları" bastırması için ilk halife Ebu Bekir, başdanışmanı Hz. Ali'ye; ilgili *Kuran* hükmünü uygulaması için gerekli yetkiyi, askersel gücü sağlaması için de emir vermiştir. Bir yanılsama sonucu Alevilerin ilahlaştırdığı Hz. Ali de, aldığı emri ve *Kuran*'ın "kutsal" (tartışılamaz) hükmünü uygulayarak komutasındaki güçlerle binlerce "dinden çıkmışı", yani sözde eşitlikçi, uygulamada haksız devlet yöneticilerine tepki verenleri kılıçtan geçirmiş, ibret olsun diye de, öncü konumundaki yüzlerce "dinden çıkmış asiyi" meydanlarda yakmış, yaktırmıştır.

Devletin zenginden yana baskıcı ortamında sessizliğe gömülen yoksul halk muhalefeti yerine, Kureyş aristokrasisinin İslam içinde nüfusu ve ağırlığı olan Haşimoğulları (Muhammed ve Ali'nin kabilesi) ile Ümeyyeoğulları (Osman ve Muaviye'nin kabilesi) arasındaki siyasi iktidar (halifelik) kavgası dönemin başat sorunu olmuştur. Ümeyye kabilesinden Halife Osman'ın savaş ganimetlerinden Haşimoğullarına (Ali ve yandaşlarına) pay vermemesi, bu kabile fert ve yandaşlarının Osman'a karşı sert tavır almalarına yol açmış, oluşan anarşik ortamda Osman öldürülmüştür.

Hz. Ali'nin halifeliğini, Osman'ı öldürttüğü gerekçesiyle tanımayan Osman'ın kuzeni Şam valisi Muaviye, Ali ile savaşa (iki taraf da İslam adına) girmiş, bu savaşta Allah; (Alevilere göre) "Aslanım" dediği Ali'ye değil de, Muaviye'ye yardım etmiş olmalı ki; savaşı kazanan Muaviye, Emevi-İslam devletini kurmuş, kendisini de İslam halifesi (devlet başkanı) ilan etmiştir. Kureyş aristokratları arası iktidar savaşının bir parçası olan Kerbela olayında Hüseyin'in öldürülmesiyle, Haşimoğulları'nın İslama hâkim (iktidar) olma şansları da ortadan kalkmış oluyor.

Halife Ebu Bekir döneminde şartların zorlamasıyla yeraltına çekilmek zorunda kalan yeni müslüman, fakat eski Hermetik öğreti etkisinde olan Arap-Farisi halk muhalefeti, Hz. Ali'yi, Haşimi-Emevi

kabileler arası siyasi iktidar kavgasının bir tarafı değil de, "haksıza karşı, mazlumdan yana olmuş" şahsiyet olarak algılamış veya topluma öyle anlatılmıştır. Bu temelsiz anlayış yüzlerce yıl sürecinde kutsanarak Şii-İslamın; Hz. Ali, On İki İmam ve Ehl-i Beyt kültü oluşmuş, Şii-İslam Erdebil Tekkesi'nin ideolojik kaynağını oluşturmuştur.

Zenginden yana işleyen devlet uygulamalarına karşı İran, Irak ve Suriye'de gelişen muhalefet, gayet doğaldır ki baskı altında olduğu gizlilik ortamında 30, 40, belki 50 veya daha fazla kişiden oluşan dar kapsamlı gizli toplantılara katılan muhalif öncü kesimi, günümüz Alevi diliyle "Kırklar Meclisi" anlamında tanımlamış olabilirler. Bu tür öncülerin katıldığı gizli toplantıları, Erdebil Tekkesi kendi örgütlenmesinin başlangıcı, hatta ilham kaynağı olarak değerlendirmiş, bu olguyu İslam içi farklı yorum olan Şii mezhebi biçiminde geliştirerek etkinlik alanının siyasi ideolojisi haline getirmiştir.

Erdebil Tekkesi şeyhlerinin kolay genişleme alanı içine giren ve Osmanlı'nın da zaten kolay kontrol edemediği, hatta Osmanlı'ya başkaldırının odağı durumundaki Doğu Anadolu halkını etkilemek, Erdebil Tekkesi'nin hedefi olmuştur. Asırlardan beri haksızlık ve baskı altında sığınacak yer arayan Anadolu Işık halkı, Şii-İslamın motif, figür ve söylemlerini, özellikle de korunma güdüsüyle geleneksel inanç değerlerini dış giysi (örtü) olarak almıştır.

İslam figürleri peygamber Muhammed, Ali ve Selman-ı Farisi'nin katıldığı varsayılan Kırklar Cemi efsanesinin içinde çarpıcı iki çelişki var:

1- Günümüz Alevi cemlerinde Kırklar Semahı dönülürken her defasında okunan ve miraçlama denilen Şah Hatayi mahlaslı şiir, M.S. 1500 yılının ilk çeyreğinde yazılmıştır. Bu şiir içinde ceme katıldığı anlatılan Muhammed, Ali ve Selman-ı Farisi, İslamın ilk evresi M.S. 600'lü yılların ilk yarısında yaşamışlardır ki, tarih açısından söz konusu ceme katılmaları mümkün değildir.

2- Muhammed, Medine'de ilk İslam devletini kurduktan sonra, peygamber ve sahabelerinin tek hedefi, İslam şeriatını bölgede yaygınlaştırmak ve hakim kılmaktı. Kırklar cemine katılıp, Muhammed'in kendi yasakladığı dem çekmeye ve huşu içinde semah

dönmeye ayıracak zamanları ve ne de böyle bir fikirleri olmamıştır.

Anadolu halkının Bâtını inançlı kesimi, İslam dinini, Şii yorumuyla bile kabul etmeyişlerine, tarihsel, reel ve kadim Kırklar Meclisi kurumuna Şii-İslam figürleri katarak, hayali bir "Kırklar Cemi" efsanesi yaratmaları yeterli kanıttır.

Erdebil Tekkesi, Safevi Devleti ve Şah İsmail

Erdebil Tekkesi'nin kurucusu Şeyh Safi (Safiyyiddin İshakı Erdebili, 1252-1334) on dokuzuncu göbekten İmam Kazım Musa'nın, dolaysıyla Peygamber Muhammed'in, yedinci göbekten de Firuz Şah'ın torunu olduğunu söylediği rivayet edilir. Ölümünden sonra tekkenin pir postuna soy yoluyla oğlu Şeyh Sadreddin Musa, onun oğlu Şeyh Hoca Ali, onun oğlu Şeyh İbrahim, onun oğlu Şeyh Haydar, onun oğlu Şeyh İsmail (1488-1524) 1501'de henüz 13 yaşında iken Safevi devletini kurmuş veya kurulan Safevi devletinin Şahı ilan edilerek, siyasi bir nitelik değiştirerek tekke yöneticiliği "Şeyh"likten devlet başkanı "Şah"lığa terfi etmiştir.

Dönemin ve bölgenin varlıklı bir sosyal sınıfına mensup Erdebil Tekkesi kurucu unsurları ve yöneticileri, bir yandan yıkılan İsmaili devletinin boşluğunu doldurma, diğer yandan müslüman Arapların talan savaşlarına direnme gayreti içindedirler. Bir zamanlar İran'da hâkim inanış olan düalist Zerdüşt dini, yine düalist Mani dini kültürel kalıntıları sarmalında ve İslami ortamın yarattığı Kerbela dramı üzerinde şekillenen Erdebil Tekkesi her ne kadar dinsel kimliğini öne çıkarsa da siyasi bir örgütlenmedir.

Şeyh Safi, bölgesinde yaygın, baskın ve etkin feodal mülkiyet ve üretim tarzının ideolojisi olan İslamın, sistem içi iktidar ve çıkar çatışmalarının sözde mağdur kesimini oluşturan Hz. Ali, Ehli Beyt, On İki İmam ve özellikle Kerbela olayının ünlü simalarını kendilerine ideolojik dayanak yapmış, Erdebil Tekkesi bünyesinde Şii-İslam inancını formüle etmiş, geliştirmiş, sonuçta Safevi-Kızılbaş devleti kurulmuştur.

Hükümranlık (baskı) aygıtı olan her devlet gibi Safevi devleti de, siyasi sınırlarını genişletmek, talan ve ilhak yöntemiyle gelişme ve varlığını sürdürme politik yolunu tutmuştur. Kolay genişleyeceği alan olan, coğrafi yapısı bakımından Osmanlı'nın da kolay kontrol edemediği, zaten Osmanlı'nın zulmüne karşı isyan eksik olmayan, Erdebil Tekkesi dervişlerinin cirit attığı Doğu Anadolu bölgesi, Şah İsmail'in, Osmanlı ile düzenli ilişkilerine rağmen iştahını kabartmaktadır.

Tarihi boyunca aynı uygulamaya paralel olarak, özellikle bu dönemde yoğunlaştırılan, Osmanlı'nın soygun niteliğindeki vergilendirmesine ve mezbahaya celep (sığır) sürme niteliğindeki askere alma baskılarına karşı isyan halindeki Anadolu halkının, bu koşullarda önemli bir bölümü yerini yurdunu terk ederek Osmanlı'nın kolay ulaşamayacağı, ulaşsa da coğrafi yapısından dolayı zaptı-rapt altına alamayacağı Doğu Anadolu bölgesine kafile ve kabileler halinde az da olsa sürekli göç durumundaydı.

Tam da bu ortam ve koşullara denk düşen Şah İsmail yayılmacılığı, zalim Yavuz'un babasını tahttan indirip padişah olmasının önemli koşullarını hazırladı. Şah İsmail yayılmasını bahane ederek Anadolu'da cephe arkasını sağlama alma hareketine girişen Yavuz Sultan Selim, İdris-i Bitlisi'nin desteğiyle Doğu Anadolu'da ciddi bir katliam gerçekleştirdikten, Şah İsmail'le belli anlaşma sağladıktan, Doğu cephesini sağlama aldıktan sonra, esas hedefi, Arap-İslam geleneği olan devlet başkanlığı halifeliği (İslam âleminin amiri) gasp ve Mısır'ı ilhak etmekti; öyle de yaptı.

Osmanlı araştırmacısı birçok tarih yazarının, Yavuz Sultan Selim'in kitle katliamını meşru ve haklı gösterme iddialarının tamamı yalan üzerine bir kurgudan ibarettir. Zira Erdebil Tekkesi yöneticilerinin ve Şah İsmail'in başından beri Osmanlı sultanları ile karşılıklı saygıya dayanan diplomatik ilişkileri kendi aralarında oldukça saygın bir seviyededir. Türkçü ve İslamcı yazarların bu bağlamda, Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'e karşı sefer düzenlediği, Anadolu'nun diğer bölgelerinden baskı sonucu doğuya olan göçün de İsmail'e destek amacıyla olduğu uydurma iddialar Yavuz Sultan Selim'i aklama, yaptığı katliamı haklı ve meşru gösterme telaşıdır.

Ancak var olan göç olgusu bu noktada netlik kazanmalı. Anadolu'nun değişik bölgelerinden doğuya olan göçün sebebi, Anadolu'daki isyanların belli bölgelerde yenilgiye uğraması sonucu sağ kalan ve sığınacak yer arayan halk, Şah Kulu örneğinde olduğu gibi batıda kanlı bir yenilgiden sonra Osmanlı'nm kolay kontrol edemeyeceği alanlara kaçma çabasıdır; doğuya olan bu göç, Şah İsmail'e destek değil, Osmanlı zulmünden kaçıştır.

Tonlarca mürekkep yalamış akademisyen ve araştırmacı yazar takımı bildikleri bu basit sosyolojik etki-tepki yasası gerçeğini görmezden gelerek, zalim ve fetihçi Yavuz Sultan Selim'in katliam eylemlerine meşruiyet kazandırma çabası içinde oldukları, tarih doğru okunarak açığa çıkarılabilir. Tarihi çarpıtmakla görevli paranın kulu misyoner yazarların bilim adına yaptıkları bu vicdansızlığı teşhir etmek, her vicdan sahibinin insanlık görevidir.

Söz konusu dönemde Alevilerin Şah İsmail'e "destek verdiği" iddiaları arasında, sözsüz anlatımla ima edilen önemli, ince ve açıklanması zorunlu farklı boyutlar var:

1- Alevilerin ne olduğunu bilmediği kişilerin arkasına takıldığı, bilgisiz, bilinçsiz, ne yaptığını veya ne zaman ne yapacağını bilemeyen sürü benzeri bir toplum olduğu ima edilmektedir.

2- Şeyh Bedrettin, Baba İlyas, Şah Kulu, Kalender Çelebi vb. önder durumundaki kişilerin liderlik niteliği olmadığı, dolayısıyla Alevilerin her girişiminde başarısız olduğu, bundan böyle de öyle olacağı anlatılmaktadır.

3- Alevilerin yücelttiği mürşit, pir, eren, seyit, rehber ve dede gibi unsurların da kalitesiz sıradan insanlar olduğu, başsız gövdesiz bir toplum yapısına sahip oldukları gösterilmekte; bu özellikleri göz önüne alındığında, Alevilerin bir bütün olarak ciddiye alınmaması gerektiği ima yoluyla anlatılmak istenmektedir. Aleviler hakkında devlet destekli bu tür toplumsal kanı sonucudur ki, ciddiye alınmıyoruz, her fırsatta ve çoğu kez yüzümüze karşı açık hakarete, aşağılanmaya ve katliama maruz kalıyoruz.

Alevilik; 'Yetmiş iki millete (inanca) aynı nazarla bakan' temel bir öğretiye sahip olduğundan, sosyal farklılıklar arasında üstünlük

duygusunu yadsımaktadır. Dolaysıyla üstünlük sağlayacak boyutta bir güçlülüğe gereksinim duymamakta, güçlülüğün önemli bir unsuru olan şiddet kullanımının baskı, talan, çapul ortamı yaratacağından, var güçleriyle tesis etmeye çalıştıkları toplumsal barış ortamını bozacağından gereksiz boyutta bir üstünlüğe, güçlülüğe ve şiddete tevessül etmemekte, şiddet aygıtına karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda tarihsel Alevi önderleri (mürşit) öğretileri ve dünya görüşleri gereği nitelikli kişilikleri, tutarlı duruşlarıyla her zaman haklı olarak Alevi dünyasında saygın bir yere sahiptirler.

Şah İsmail'in kim olduğunu, daha doğrusu Alevi olduğunu veya olmadığını anlayabilmek için onunla ilgili bazı sorulara cevap aramak zorundayız.

1- Şah İsmail şeyh soyundan gelmektedir. Alevi yol erkânına göre yolu yürütecek olan; ne olursa olsun makbul olan 'ocak evladı' değil, bir mürşitten el almış, dört kapının sırlarına vakıf olan yol evladı olmalıdır. Şah İsmail, dört kapının sırlarına vakıf mı idi? Kendisinden önceki tekke şeyhleri söz konusu sırlara vakıf idiler mi?

2- Şah İsmail devlet başkanı (Şah) olduğu günden itibaren devletin siyasi sınırlarını ve kendi hükümranlık alanını genişletmek amacıyla sınır komşuları Azerbaycan'a, Gürcistan'a ve Ermenistan'a saldırmış, talan yapmıştır. Alevi yol erkânının hükmüne göre nefsi müdafaa dışında savaşmak, insan öldürmek ve talan, düşkünlük suçu işlemektir ki; cezası, ebediyen toplumdan dışlanmaktır. Şah İsmail'in döktüğü insan kanını ve yaptığı talanı suç sayan bir makam var mıdır, varsa hangi dergâh veya mürşit makamıdır?

3- Düalist Zerdüşt dininin, yine düalist Mani dininin kalıntıları üzerinde şekillenen, İslamı ideolojiyi dayanak alan, İslami figürleri bayraklaştıran Erdebil Tekkesi'nde yetişen Şah İsmail'in, Aleviliğin temel ilkeleri kabul edilen; 'Eline, diline, beline sahip ol' öğretisine, 'Yetmiş iki millete (inanca) aynı nazarda bakmayan bizden değildir' prensibine, 'Varlığın birliği' (vahdet-i vücut) anlayışına, 'Musahiplik' kurumunun önemine duyarlılığı, 'Görgü Cemi'nin toplumsal işlevine dair yaklaşımı nedir? Bu konularda Alevi yol erkânına katkısı var mıdır, varsa nedir?

4- Şah İsmail'in 'Hatayi' mahlasıyla Alevi nefesleri ve duaları yazdığı Alevi toplumunda yaygın bir kanıdır. 12 yaşında devlet başkanı (Şah) oluncaya kadarki çocukluk sürecinde Aleviliğin felsefi gerçekleri ve derinliğini öğrenip nefes yazacak kadar olgunlaşması, hatta "bilge insan" (insan-ı kamil, mürşit) olması mümkün mü?

5- Geçelim çocukluk evresini, 1501'de devlet başkanı olduktan öldüğü 1524 yılına kadar 23 yıllık süreçte devletin bekası ve hükümranlık alanını genişletmek için savaştan başka bir şey düşünmeyen Şah İsmail, doğa-insan, insan-toplum ilişkilerinin hiyerarşik ve diyalektik anlatımı olan Alevi öğretisini araştıracak, anlayacak, kavrayacak ve bunları söylediği nefesler içinde sır edecek bir bilgi birikimine sahip olması mümkün mü?

6- Yavuz Sultan Selim'in Doğu seferinde yaptığı katliamdan kurtulup kendisine sığınan misafir Anadolu Işık halkından insanların önder kesimini kaynar su kazanlarında yakarak, diğerlerini de kılıçtan geçirerek katlederken; Şah İsmail'i, geçelim Alevi ulu ozanı olmasını, sıradan bir Alevi can olabilir mi? Ama gerçek şu ki; Osmanlı'nın kanlı kılıcı karşısında İslamı doğrudan kabullenme yerine, dolaylı yoldan Şii-İslamı yaşamsal örtü malzemesi yapan Aleviler; günümüzde bu örtüyü yırtıp kendi özdeğer ve kimlikleriyle var olduklarını haykırmak zorundalar. Aksi halde korunmak amacıyla söyledikleri "Elhamdülillah müslümanım" yalanının bataklığında yok olmaya mahkûmlardır.

Aleviliğin On İki İmam Kültünün Tarihsel Kökeni

Geniş hacimli somut nesne veya açıklanması yoğun bilgi gerektiren soyut inanış bütünlüğüne 'kült' denir. Bir doğa inancı olan ve bu anlayışı açıklayan Bâtıni doktrinin maddi dünyanın oluşumuna ve doğa-insan ilişkisine dair görüşü, salt algısal soyut bilgi boyutu içinde 'on iki' kültü gizli sırdır. Bir yönüyle "sırlar öğretisi" olan Aleviliğin on iki kültü, tarihin farklı dönemlerindeki siyasal ve sosyal değişimler paralelinde, çoğunlukla da baskı koşullarında değişik motif, figür, sembol, söylem ve simgelerle yer ve ad değişikliğine uğ-

ratılmasına rağmen, gerçek anlamı ve öz tanımıyla Alevi kültürü içinde korunmaktadır.

Söz konusu 'on iki' kültü içinde evrenin oluşum kaynağının; 1- 'Işık' (enerji) olduğu algısından hareketle; bu enejinin maddesel türevi olan; 2- Hava (oksijen); 3- Su; 4- Isı (sıcaklık); 5- Toprak şeklinde cisimlenen maddi dünyanın oluşumunu; 6- Önce cansızların; 7- Sonra canlıların; 8- Daha sonra insan türünün vücuda gelmesi; 9- Ruhun (can/söz) ölümsüzlüğü; 10- Tekâmül (olgunlaşma) yoluyla insan-ı kamil mertebesine ulaşma; 11- Hak'a yürüyüş (bedenin ölümü); 12- Hak'la Hak olmak üzere geldiği ana kaynağa geri dönmesi ve varlığın birliğinin farklı biçimde tecelli etmesidir.

Doğa, dünya ve insanın oluşumu ve gelişiminin o çağın insanının algı ve anlayış sistematiği olarak Alevilikte bu 12 kültle açıklanmaktadır. Bu öğretinin adı Bâtıni Doktrin'dir.

Antik Mısır'da Bâtıni doktrini esas alan Hermetik okullara alınacak rahip adayları, 12 dereceli öğrenim ve sınav sürecinden sonra başarısı, 12 üstat rahip tarafından onanırsa, çırak rahip olarak 12 üstat rahibin gözetim ve denetiminde 'rahip' (Antik Mısır'da 'Ra' tanrı anlamındadır; Ra-hip, Tanrılaşmış kişi, yani yol-erkanın sırlarına vakıf mürşit) sıfatı kazanıncaya kadar öğrenime devam ederdi. Mısır'ın kral tanrıları firavunların insanı köleleştirici yaptırımlarına karşı gizli faaliyet yürüten Hermetik eğitim görmüş Bâtıni inançlı Musa[31] aslen Mısırlı ve Firavun II. Ramses'in öz yeğeni ve akrabasıdır.

Musa, İbranice bilmediği için Ezoterik doktrinin temel sırlarını içeren 'On Emir' kültünü, ana dili olan Antik Mısır diliyle yazdı. Daha sonra yapılan eklerle Yahudi dininin kitabı *Tevrat* haline getirilen Musa'nın On Emir metni, yazılışından yaklaşık 800 yıl sonra, bilmediği Antik Mısır dilinden ana dili İbraniceye çeviren Yahudi Ezra, Bâtıni doktrini temelden çarpıtan ciddi tercüme hataları yapmıştır.

Ezoterizmin 'Varlıkta birlik' ilkesi, yaratanla-yaratılanın birliğini, Tanrının birliği,[32] tekâmül (olgunlaşma) yoluyla Hak'la Hak olma (ruhun ölümsüzlüğü, sözün kalıcılığı) inancını öngörür. Yahudi Ezra, iyi ruhların cennette ölümsüzleştiği, kötü ruhların cehennemde azaba maruz kalacağı, tanrılık güçlü olmayı gerektirdiği için erkeğin

görünen fiziki gücünden hareketle, ancak güçlülerin her şeye hâkim olabileceği yargısıyla, tanrının erkek olabileceği mantığıyla Musa'nın On Emir metnini yanlış yorumlamıştır.

Yahudi Ezra'nın formüle ettiği *Tevrat*'ı, yüzlerce yıllık süreçte ekleme ve çıkarmalarla anaerkil çağın toprakta ortak mülkiyet sistemini yadsıyan, ataerkil çağın özel mülkiyetini kutsayan ilk tek tanrılı Yahudi dininin kutsal kitabı haline getirilmiştir. Başka bir deyişle, Ma (Ana) kültünün yıkılmasının, topluma erkek cinsiyetin hükümran olacağı çağın teorik (fikirsel) zemini yaratılmıştır.

Hermetik Bâtmi öğretinin önemli bir üstat rahibi olan bilge Musa'nın yazdığı iddia edilen "On Emir" kültünü aslında Ezoterik eğitim almış Musa'nın konumu, niteliği ve doğası gereği, 'on iki' şıklı kült olarak formüle etmiş olması gerekir. *Tevrat*'ın tercümesini bilerek veya bilmeyerek yanlış yapan, kendince gerekli gördüğünü ekleyen, gereksiz gördüğünü çıkaran kafa, aslında on iki şıklı kültün, kendi mantığına uygun yorumunu yapamayınca, iki şıkkı çıkararak On Emir'e indirdiği muhtemeldir.

Musa'nın on iki şıklı eserinden yapılan çıkarma ve ilavelerle niteliği değiştirilen söz konusu kültün metni, yozlaştırılarak tek tanrılı din kitabı *Tevrat*'a dönüştürüldü. Yahudi lideri Ezra'nın *Tevrat*'ı yanlış tercümesi[33] üzerinde gelişen ve şekillenen yanlış bilgi; ataerkil anlayışı, bu anlayışın doğası gereği özel mülkiyeti, dolayısıyla sınıflı toplumu ve çıkar çatışması ortamını yarattı. Çıkarcı yaklaşımla Yahudi dinine hakim unsurların, bu ortamdan maddi manevi zarar gören kesim ile önemli oranda Batıni öğreti almış ve Hermetik geleneğe sahip kesim arasındaki görüş ayrılığı, İsa'ya atfedilen Hıristiyanlığın, Yahudi dini Musevilik içinde bir mezhep olarak doğduğu bilinmektedir.[34]

Hıristiyan dininin peygamberi denilen İsa'nın bu dünyaya gelip gelmediği, yaşayıp yaşamadığı zaten tartışma konusu iken, İsa'nın başyardımcıları anlamında "12 Havari" denilen ve *İncil*'i oluşturan cüzleri (bölüm) farklı zamanlarda yazan ve farklı zamanlarda yaşadığı bilinen Hıristiyan teolog ve teorisyenlere "İsa'nın 12 Havarisi" denmesi tesadüfî bir olay değildir. Batıniliğin on iki kültü, Hıristiyan baskısı altında İsa'nın 12 havarisi örtüsü altında devam ettirilmeye

çalışıldı. Aynı coğrafi bölgede birbirinin ardılı olan Musevi ve İsevi toplumlar, her toplum gibi kendinden önceki uygarlık değerlerine olumlu veya olumsuz yeni katkılarıyla birlikte gelişen kültürü, bir sonraki topluma kısmi ad veya imaj değişikliğiyle taşıması, evrim yasasının doğası gereğidir.

Bu bağlamda Bâtıni doktrinin 'on iki' kültü, antik çağdan miladi yıllara kadar farklı ad altında ve değişik töreler içinde taşınarak, gelinen aşamada Hıristiyan dininin teorisyenleri "12 Havari" ünvanıyla tanımlanmıştır. Geleneksel inancını terk edip Hıristiyan olmaya zorlanan ve baskı altında Hıristiyan görünmek zorunda kalan Bâtıni inançlı halk kesimi, kendi kutsalı on iki kültünü, Hıristiyanlığın kutsalları kabul edilen "İsa'nın 12 Havarisi"nin örtüsü altında sırlayıp geleneksel töreleri içinde yaşattı, var etti.

Yahudi dininin Bâtıni geleneğe ters uygulanmasına tepki olarak doğan bu mezhepsel akım, o dönemin yoksul ezilenlerinin ideolojisi konumunda idi. Roma bu ideolojiye ve yandaşlarına karşı iki asır boyunca sert müdahalelerine rağmen başarılı olamayınca, bu idolojinin içeriğini işine geldiği gibi dizayn edip Hıristiyanlığı, hükümranlık alanında devlet dini ilan ederek topluma dayatmıştır.

Anadolu'da istilacı Bizans (Doğu Roma) M.S. 325'de devlet dini ilan ettiği ve yerli dinsiz halka dayattığı Hıristiyan dinini yayma adına, tarihi boyunca yıkmadığı Bâtıni Ma-Beth, yapmadığı talan, uygulamadığı baskı ve katliam bırakmadı. Bu bağlamda Bizans tarihi, insanlık tarihinin en korkunç ve en karanlık dönemini oluşturur.

Tüm bu vahşi yaptırımlar karşısında yer yer ve zaman zaman Mananalisli Silvanus (Pir Sultan), Malatyalı Carbeas (Hüseyin Gazi), Chrysocheir (Battal Gazi) ve Melik Danismend dönemlerinde olduğu gibi Amasyalı Baba İlyas, Kırşehirli Ahi Evran vb. önderliğinde çetin mücadeleler veren Anadolu kadim halkı, giyim ve davranışlarıyla Hıristiyan gibi görünmek zorunda kaldı. Oldukça gizli ve simge diliyle Hıristiyan motif ve figürlerinin arkasına saklanarak, kendi geleneksel değerlerini günün koşullarına uyarladığı töreler içinde yaşamaya, yaşatmaya çalıştı.

Yerini yurdunu terk ettirip halkı dağlara göçüren Bizans zulmü

bir yandan devam ederken, diğer yandan Anadolu'yu istila eden Türk-İslam Selçuklu, İslamı yayma adına kanlı talana girişti. Türk Osmanlı'yla Anadolu'ya hakim olan İslami anlayış, Hıristiyan Bizans'a rahmet okutacak, ardı arkası kesilmeyen vahşi katliamlar Osmanlı'nın tarihi boyunca da İslam adına devam etti. Bu koşullarda yaşayabilmek için "Elhamdülillah Müslümanım" demek zorunda kalan halk, geleneksel değerleri üzerine İslam örtüsü örtmesine, İslami değerleri kutsuyor görünmesine rağmen, İslama hiçbir zaman ne kendisi inandı, ne de inandığına başkalarını inandırabildi.

Doğayı kutsayan inanışın öğretisi Bâtıni doktrinin temeli on iki kültü, Hermetik öğreti içinde çeşitli biçim ve adla önemini, değerini ve varlığını binlerce yıl sürdüregelmiştir. M.Ö. 5000'li yıllarda Mezopotamya toplumlarında on iki kültü, 12 hizmet ritüeli şeklinde geleneksel belli anma günlerinde, belli amaçla düzenlenen şenliklerde, benzer belli törenlerde toplumsal değer olarak varlığını binlerce yıl sürdürdüğü bilinmektedir.

M.Ö. 2000'li yıllarda Hitit kutsalı olarak "12 Yıldızlı Güneş Motifi"ne, Miladi yıllardan sonra Hıristiyan coğrafyasında "İsa'nın 12 Havarisine", M.S. 1000'li yıllardan sonra İslamın baskısı altındaki Anadolu ve İran'da "12 İmam'a dönüşen Batıni anlayışın temel kültü on iki, toplumsal bellekte ve bazı töreler içinde varlığı hâlâ devam etmektedir. Kadim on iki kültü, Osmanlı'nın kılıcı eşliğinde, Şii-İslam Erdebil Tekkesi'nin ideolojik bombardımanı altında, "on iki imam" kisvesine büründürülmüştür.

Şii-İslam'ın 12 İmam kutsallığıyla, zihni çarpıtılan Anadolu halkının önemli bir kesiminin kadim 12 kült algısı ve inancı da çarpıtılmıştır. Aleviliğin geleneksel on iki kültü, günümüzde meselenin farkında olan az denebilecek sayıda arif ve kamil kişilerce bilinip savunulmaktadır. Aleviliğin bu tarihsel gerçeği insanlığın ufkunu bilimsel verilerle aydınlattığı, günümüzde Maraş, Çorum ve Gazi'de dökülen kan henüz kurumamışken, Madımak'ın ateşi insana ait yürekleri dağlamaya devam ederken, Alevi kökenli Alevi-İslamcılar Alevilikle hiçbir ilgisi olmayan, 1332 yıl önce Arap kabileler arası iktidar kavgasında Kerbela'da öldürülen Hüseyin'e ağıt yakma gayretindedirler.

Kerbela Olayı, İmam Hüseyin ve Alevilik

Kökeni Arap Kureyş aristokratlarına dayanan, İslam peygamberi Muhammed'in kabilesi Haşimoğulları ile Ebu Süfyan'ın kabilesi Ümeyyeoğulları arasında, İslam devletine hâkim olma ve kılıç zoruyla müslümanlaştırdıkları topluma hükmetme mücadelesinin önemli bir halkası olarak tezahür eden Kerbela olayı, bir siyasi iktidar kavgası, ranta ve topluma hâkim olma ve bölgede hükümranlık savaşı olarak özetlenebilir.

Bu kabile savaşının kökeni, Arap yarımadasında İslamiyet öncesi bölgede yaygın olan Saabi dininin kutsal mabedi sayılan, geliri iştah kabartan Kâbe'nin yönetimi ve denetimi, bu iki kabile arasında bazen sulh halinde dönüşümlü, bazen de sulhun bozulmasına bağlı itilaf ve kavga nedeni idi. Zira İslam'dan önce de kutsal tapınak olan Kâbe, o dönemin koşullarında azımsanmayacak gelir kaynağıydı.

İslamın doğduğu bölgede kabile mülkiyetinde olan arazileri, Muhammed başkanlığında Medine'de kurulan ilk İslam devletinin şiddet ve gasp yöntemiyle özel mülkiyete dönüştürmesi üzerine, bölgenin İslamdan önceki Saabi dini tapınağı olan Kâbe'nin müslümanların en yüce ve en kutsal mabedi ilan etmesi sonucu Kâbe'nin gelirlerinin de devlet kasasında birleştirilmesi, iktidardaki Haşimoğulları ile muhalefetteki Ümeyyeoğulları arasındaki çıkar çatışmasını daha da keskinleştirdi.

Peygamber Muhammed'in sağlığında görüntüde sulh, gerçekte ise gizli hesaplar halinde devam eden bu iki kabile arasındaki çıkar dalaşı nihayet, Muhammed'in ölümünden sonra Haşimoğulları'ndan Ali mi, Ümeyyeoğulları'ndan Ebu Bekir mi İslam devleti başkanı (halife) olacak itilafında açığa çıkarak kızıştı. Sonuçta ayak oyunlarıyla Ebu Bekir halife, İslam içi sulhu sağlamak üzere Ali de, İslam âlimi olarak halifenin baş danışmanı yapıldı.

Muhammed'in peygamber sıfatıyla Mekke'de İslamı tebliğ ettiği ilk yıllardaki vaazları (*Kuran* ayetleri), barış, eşitlik ve adalet üzerine olduğundan, ezilen yoksul kesimin önemli oranda müslüman olmasını sağlamış, fakat bölgenin Ebu Bekir, Ebu Süfyan, Ömer bin Hat-

tab vb. varlıklı kesiminin ilgisini çekmemiş, hatta yarı köle yoksulları kışkırtıyor diye tepkilerine neden olmuştu. Muhammed'in barışçı vaazlarına ters yönde uyguladığı devlet politikası, bu defa, Müslüman yoksulların tepkisini, zenginlerin de ilgisini çekip, Ebu Bekir ve diğerlerinin müslüman olmasını sağladı.

Halife Ebu Bekir'in ölümünü takiben sırasıyla Ömer, Osman halife oldular; görünüşte, İslama başarılı hizmet verdiği için, esasta ise Haşimoğulları ile Ümeyyeoğulları arasında gizli yürütülen çıkar çatışmasının açık çatışmaya dönüşmesini önlemek üzere, zaten iki kabile koalisyonu olan yeni kurulmuş İslam devletinin ilk üç halifesi de Ali'ye; "İslam âlimi sıfatıyla halife başdanışmanı" payesi vererek, taltif ettiler.

Ancak peygamber Muhammed, Ebu Bekir ve Ömer döneminde savaş ganimetlerinden her iki kabileye de pay verilmesi geleneğini, Halife Osman'ın Haşimoğulları'na pay vermeyerek bozması sonucu başta Ali, Haşimoğulları kabilesi ve yandaşlarının sert tepkisi yol açarak halife Osman'ın öldürülmesiyle sonuçlandı ve Ali halife ilan edildi. Ömer'in Şam valiliğine atadığı, Osman'ın yakın akrabası ve Muhammed'in kayınbiraderi Muaviye, Osman'ın ölümünden Ali'yi sorumlu olduğu bahanesiyle Ali'nin halifeliğini tanımadı ve Ali'ye savaş açtı.

Her iki tarafı da müslüman olan bu savaşta, yaklaşık on bin insan öldürüldükten sonra Muaviye'nin teklifi üzerine, her iki tarafın ortak belirleyeceği bir hakem heyetinin vereceği karara uyulacağı anlaşmasıyla savaş durduruldu. Siyasi kurnazlığıyla ünlü Muaviye, ortak seçilmiş heyetin çoğunluğunu gizliden satın alarak halifelik hakkı tanıyan kararın lehine çıkmasını sağladı. Sonuçta Muaviye halife ilan edildi, Ali de hakem kararına uyarak biat etti ve Muaviye'nin halifeliğini onayladı.

Peygamber Muhammed sağlığında kayınbiraderi Muaviye'ye hitaben; "Senin bilgini, yiğitliğini, adaletini, dürüstlüğünü ve güzel ahlakını, bir gün, âlemlerin yaratıcısı Allah ödüllendirecektir" şeklindeki övgüsü nihayet gerçekleşti ve Muaviye, Allah'ın lütfüne mazhar, İslamın da halifesi oldu. Allahın aslanı, Muhammed'in damadı

başarılı bir savaşçı, başarısız siyasetçi Ali de, "Allah'ın takdiri böyle" deyip yenilgiyi sineye çekerek, köşesine çekildi.

Ancak siyasi kurnazlığıyla ünlü Muaviye; Haşimoğulları'ndan Ali ve evlatları yaşadığı sürece iktidarının tehlikede olduğu gerçeğini çok iyi biliyordu. Üzerine dikkat çekmemek, Ali ve taraftarlarıyla yeni bir savaşa girmemek üzere, Ali'nin çok sevdiği kölesi Mülcem'i satın alarak, huşu halinde namaz kılan Ali'yi, beslemesi Mülcem'e zehirli hançerle yaralattı, sonuçta Ali öldü. Ali oğlu Hasan, (Alevilere göre ikinci imam) Muaviye nin halifeliğine itiraz etmediği halde yine Muaviye, oğlu Yezit'e alacağı vaadiyle Hasan'ı, karısına zehirlettirerek öldürttü.

Kendisi ölmeden tahtını ve halifeliği oğlu Yezit'e devreden Muaviye, "Ali oğlu Hüseyin sağ olduğu müddetçe tahtın tehlikededir" vasiyetinde bulunmuştu. Bu vasiyet üzerine sürekli yaşam koşulları ve ilişki alanı daraltılarak taciz edilen Hüseyin'e, Kûfe halkının; "Yezit'in baskısı katlanılamaz oldu, gel, seni halife ilan edelim. Yezit'e karşı savaşmaya hazırız" çağrısı üzerine, tüm aile efradı ve yakınlarıyla Kûfe'ye hareket eden Hüseyin'in yolu, durumu haber alan Yezit'in silahlı güçleri tarafından Kerbela'da kesilir ve bilinen sonuç gerçekleşir.

Tarihte yaşanmış ve hâlâ devam eden iktidar savaşlarının haklısı haksızı olmaz. Siyasi iktidar savaşlarında tarafların hangi sınıfı temsil ettiği ve güçler dengesi göz önünde tutulur. Bu savaşta Hüseyin'in temsil ettiği Haşimi kabilesi, muhalefetin kalburüstü varlıklı kesimi mağdur durumdadır. Ancak öldürüldüğü savaşta Hüseyin galip gelseydi, Yezit'in temsil ettiği Ümeyyeoğlları'nın zengin kesimi mağdur olacaktı. Her ikisinin iktidarında da Muhammed'in şeriat devletinin devamı olan hakim sınıfın devleti, yoksul kesim üzerinde baskı aygıtı olmaya devam edecekti.

Sınıflı toplumun hâkim kesiminin baskı aygıtı olan devletin asli işlevi, varlıklıların çıkarına yoksul halkı ezmektir. Hâkim sınıfın kendi içindeki bu tür savaşlar, iktidar nimetinden aslan payını kimin alacağı, ezilen halk sınıfını kimin baskı altında tutacağı ve yöneteceği ile ilgilidir, halk yararına değildir. Bu bağlamda Hüseyin'in Yezit'e biat etmediği, dik durduğu veya haklı olduğu iddiaları, hâkim sınıfın

bir kesiminin siyasi temsilcisi Hüseyin'e yakılan ağıtlar ve dizilen övgüler halk açısından tartışma götürür boyutlara sahiptir.

Arap-İslam aristokratların kendi arasındaki siyasi iktidar kavgası için Kerbela'da çarpışırken, Hüseyin'in yanında Ali soyundan 70 kişinin öldürüldüğü biliniyor. Aynı dönemde Anadolu'da Bâtıni inançlı halk, Hıristiyan Bizans'ın talan amaçlı toplu katliam saldırılarına karşı, Mananalisli (Pülümür) Pir Silvan öncülüğünde on binlerce insan maddi manevi değerlerini korumak ve canlarını kurtarma telaşı içinde ölüm kalım savası halindeydi.

İslam devleti içi iktidar kavgasının bir tarafı olan Hüseyin'in, Anadolu'da Hıristiyan Bizans'la boğuşan Işık halkı ile söz konusu halkın da, Yezit'le boğuşan Hüseyin'le mücadele amaçları, dünyaları ve yaşam tarzları birbirlerine oldukça zıttır.

Kerbela'da öldürülenler, akraba Araplar arası taht kavgasının kurbanıdır; insanlık adına yazık olmuştur, özellikle de masum çocuklara ve savunmasız kadınlara çok yazık olmuştur. Ancak Bizans'ın saldırılarında yüzlerce yıl evleri başlarına yıkılarak, evi ocağı talan edilerek katledilen sayısı belirsiz Anadolu halkına, yine sayısı bilinmeyen Türk-İslam Selçuklu ve Osmanlı'nın kitle imha girişimlerinde, Ermeni, Koçgiri, Dersim, Maraş, Çorum, Gazi katliamlarında, Sivas Madımak'ta diri diri yakılanlara çok daha fazla yazık olmuştur.

Alevilerin Kerbela ile ilgili gerçekdışı algı ve anlayışlarını bilmeyen kesime anlatmak için tarihsel gerçekleri açıklarken, amacım, insanlığa karşı işlenmiş ve işlenecek insanlık suçları karşısında, ayırım yapmaksızın duyarlı ve taraf olmayı hatırlatmaktır. Türkçede bu konuya ilişkin çok güzel bir deyim var: "Gözüne batan odunu görmeyip, karşıdaki çöpü görmek." Bu deyimle, tehlikenin veya zararlının hepsini görüp, yakındakine karşı erken, duyarlı ve hazırlıklı olmayı önermek isterim.

Alevilikte Orucun (Yas-ı Ma'tem) Tarihsel ve Töresel Kökeni

Tüm canlılar gibi beslenme, barınma ve üreme içgüdüsüyle hareket eden insanoğlu, özellikle hayati öneme sahip beslenme konusunda kıt kaynak koşullarından, bu konudaki durumunu iyileştirme uğraşı ve telaşıyla günümüze gelmiş durumdadır. Besin maddelerinin yeterli olduğu halde, siyasi nedenlerle, bugün bile dünya çapında yetersiz beslenmekten, daha doğrusu beslenememekten birçok hastalığın yaygın olduğu, hatta açlıktan milyonlarca insanın öldüğü acı veren bir gerçekle karşı karşıyayız.

İlkel tarım araçlarıyla yapılan üretimin düşük, bunun da doğa afetleri ile daha da azaldığı kıt kaynak ortamında insanlar, var olan besin maddelerini bir araya getirerek hazırladıkları yiyecekleri açlıktan ölmemek için günün belli anında doyumluk değil, lokma ederek paylaşım ve dayanışma geleneği içinde yaşamaya, günümüzdeki gibi üç öğün değil, belki günde bir defa yiyerek insan varlığını sürdürmeye çalışmışlardır.

Besin maddelerinin görece bol olduğu zamanlarda, bu nesnelerin kıt olacağı dönemleri anımsamak, açlıktan ölümün insan için ne dayanılmaz acı verdiği gerçeğini insanın belleğinde canlı tutmak amacıyla, yılın belli günlerinde yemek yememeyi, tekrarlanan töre haline getirmişlerdir. "Sakla samanı gelir zamanı" ve "Komşusu aç yatarken, tok yatan bizden değildir" vb. deyimleri, bu sıkıntılı dönemlere vurgu yapmak üzere üretilmiş özdeyişlerdir.

İnsanlığın evrimi sürecinin belli evresinde tarih sahnesine çıkan anaerkil çağ ve bu çağın kutsal simgesi olan Ana Tanrıça, yeryüzünün sahibi ve bereketin kaynağı olduğuna inanılıyordu. Doğurgan özelliğiyle insan neslinin de yaratıcısı olarak algılanan Ana Tanrıça Ma'nın öldüğü günlerde, yeryüzüne bereket sunması için oruç tutulmakta ve onu anma adına düzenlenen Ma'tem (yas)[35] etkinlikleri toplumsal gelenek halini almıştı.

Yüzlerce yıl İslamın yoğun baskısı altında kalan Alevilerin Yas-ı Matem[36] dedikleri otuç ritüelinin kökeni, insanın varlık nedeni ve yeryüzünün sahibi olarak algılanan Ana Tanrıça 'Ma'nın ölümüne

dair bir yas olmasına paralel, ondan bereket ve bolluk dileme geleneğidir. Aleviler her yıl on iki günlük oruç geleneğini, müslüman görünebilmek için her ne kadar Kerbela vahşetinin yasına dönüştürmüş olsalar da, gerçekte bu gelenek, anaerkil çağın Ana Tanrıçası kutsal Ma'ya, "yeryüzüne bereket sunması" (açlıktan ölünmemesi) için adanmış Anadolu halkının köklü bir töresidir. Alevi terminolojisindeki temel deyimlerin, cem törenlerinde tekrarlanan ritüellerin tamamı, zaman içinde kısmen şekilsel değişikliğe uğrasa da, söylemler İslami figürleri dile getirse de, Alevi kültürünün kökeni anaerkil çağa, Ana Tanrıça kültüne ve Anadolu'nun kadim halkı Luvi toplumuna dayanmaktadır.

Alevilikte Ocak Sistemi ve Dedelik Kurumu

Anadolu Alevi ocaklarının kökeni anaerkil çağlara, ocak soylu dedelik geleneği ise Erdebil Tekkesi'ne dayanmaktadır. Zira bu tekkenin kurucu şeyhi, İran hükümdarı Firuz-Şah soylu Safiyüddin İshak Erdebili'dir. Tekkenin gelişimi ve yönetiminde sürekli hâkim unsurlar kurucusu Şeyh Safi'nin soyundan torunlarıdır. Bu soy mensupları aynı zamanda kendilerinin seyit (peygamber) soylu olduklarını yaymışlardır. Adını Şeyh Safi'den alan Safevi devletinin, henüz 13 yaşındayken kurucusu olduğu söylenen Şah İsmail de aynı tekkede yetişmiş aynı soydandır.

Göç geldiği Anadolu'da sosyal tabanı azınlık olan Türk-İslam Selçuklu Sultanı 1. Alâeddin Keykubat[37] toplumsal taban yaratmak amacıyla ve "devlete husumet günahtır" söylemiyle Alevi ocaklarına bağlı toplum içinde etkin konumda olan kişilere (dönemin dedeleri), devlet bütçesinden ödenek yapılacağını ilan etti. Bu öneriyi kabul eden unsurların kendileri ve birinci dereceden akrabalarının vergiden muaf tutulacağını, bu kesimden suçlu duruma düşenlerin ayrıcalıklı özel mahkemelerde yargılanacaklarını beyan etti.

Selçuklu, bu yöntem ve taahhütlerle devletin Alevisini (bu topluma o zamanlar 'Işık taifesi' deniyordu) yaratmayı hedefliyordu. Bir-

çok dedenin bu "yağlı kuyruğa" ağzı sulansa da, onurlu bir kesimi öneriyi kabul etmedi; edenler de, üzerinde etkin olduğu toplumu umduğu kadar etkileyemedi ve toplumdan tecrit oldular. Zalim Selçuklu'ya karşı yükselen halk muhalefeti ve akabinde tarihe 'Babai İsyanı' olarak geçen 1238'deki halk ayaklanması, Selçuklu'nun bu sinsi planının tutmadığının somut kanıtıdır.

Antik çağdan beri site devletler bünyesinde dergâh niteliğindeki Ma-Beth'lerde, Bâtıni inançlı insan-ı kamillerin (mürşit) etkisi altındaki halk örgütlülüğü, zaman zaman despot yöneticilerin toplu katliama varan baskısı karşısında zayıf düşse de, zaman zaman da Silvanus, Carbeas, Chyresocheir, Melik Danişmend vb. Işık mürşitleri öncülüğünde ve Babai isyanında olduğu gibi güçlü bir şekilde varlığını göstermiştir. Osmanlı Beyliği'nin devlete dönüşmesi, tarihsel kökleri olan dergâhlar ve bunlara bağlı ocaklarda etkin Anadolu (Urum-Rum) erenlerinin onayı, bu erenlerin nüfuz alanındaki örgütlü halkın desteğiyle sağlanmıştır.

Varlığının devamını, güçlenip genişlemesini istila, ilhak ve talanda gören Osmanlı, bu politikasıyla, temel düsturu 'barış ve eşitlik' olan kurucu unsurlarına ters düşünce, Selçuklu örneğinde olduğu gibi sosyal taban yaratmak amacıyla Anadolu'daki bâtıni kökenli dergâh ve ocakları Bektaşi tekkelerine dönüştürdü. Bir de Bektaşi tarikatı ihdas ederek, bu tekkelerde toplumu etkileyecek çakma dede-babalar yaratma planını devreye koydu. Osmanlı, bir yandan çakma dede-babalarla, diğer yandan kılıçla isyanları bastırmakta başarı sağlayamadı. Bu planın da başarısız olduğunun kanıtı sürekli isyanlardır.

Bu defa Erdebil Tekkesi'ni örnek alarak, dergâh ve ocaklarda etkin ve bâtıni geleneğe bağlı pirlere, 8. İmam Musa Kazım neslinden seyit soylu ve İslam peygamberi Muhammed'e bağlayan şecereler uydurdu. Osmanlı'nın bu şecere uydurma işini, bir yandan "Seyit soylu" uşak ve bu uşakların etkisi altında tebaa (kul) yaratma girişimi, diğer yandan Doğu Anadolu'da Şah İsmail adma propaganda yapan Erdebil Tekkesi'nden sızma dervişlerin (militan) kendilerinin seyit (peygamber) soylu oldukları beyanlarına karşın,Bektaşiliği onların önünü kesmeye yönelik tedbir olarak planladı.

Şecere planını etkin kılabilmek için verdiği resmi belgelerin altına; "Beytülmal'dan (hazine) para verileceği, 1. ve 2. dereceden akrabaların ve kendilerine verilen arazinin ve gelirlerinin vergiden muaf olacağı, gerektiğinde davalarının Şer-i mahkemelerde değil, ayrıcalıklı özel "Nakibü-l Eşraf" (özel mahkeme) kurumlarında görüleceği Osmanlı devlet güvencesi altına alınmıştı. Uyduruk seyit soylu dedelere tanınan bu imtiyazlı durum, Osmanlı, tarih sahnesinden silininceye kadar şu veya bu şekilde devam etti.[38]

Doğu Anadolu'da siyasi nüfuz alanını genişletmek isteyen Şah İsmail militanlarının propagandası; "sizlerin soyu, Erdebil Tekkesi'ne, Kerbela şehidi İmam Hüseyin'e, on iki imamlara, Peygamber Muhammed'e dayanıyor, sizler kutsal Seyit'lersiniz" şeklindedir. Osmanlı kendisine karşı nifak yuvası gördüğü Alevi mürşit ve pir ocaklarını, başta Hace Bektaş-ı Veli Dergâhı olmak üzere tamamını yedinci İmam Musa Kazım'a, sekizinci İmam Rıza'ya bağlayan uyduruk soy şeceresi vererek dedeleri kullanmaya, toplumu İslami yörüngeye çekmeye, dolaysıyla emre itaatkâr tebaa yaratmaya çalıştı.

Alan çalışması yaparak yerel halktan duyduğunu kitaplaştıran Hamza Aksüt'ün *"Alevilik"* kitabından bazı alıntılar aktarmak yerinde olacaktır: *"Aslında bir seyit örgütü ve ona bağlı topluluklardan oluşan Aleviliğin, 'seyitlerin yurdu' Irak'ta doğmuş olması gerekir ki, araştırmacılar konuyu bu açıdan ele almamıştır." "Alevi topluluklarının izi sürüldüğünde Irak ve Güneydoğu Anadolu coğrafyası karşımıza çıkmaktadır ki, bu bölgenin seyitlerin yurdu olması nedeniyle gayet doğaldır."* [39]

Bu 'seyit'li ve Irak'lı anlayış, yedi bin yıllık tarihi ile Mezopotamya uygarlığında var olan 'On İki Hizmet' kültünü Araplara bağlamaktadır. Anadolu'da Kadın Ana (Ana Tanrıça) adına ihya edilen site (şehir) dergâhlarını ve bu dergâhların yerel şubesi durumundaki Alevi Ocaklarının on iki bin yıllık tarihini, alan çalışması duyumlarına heba etmektedir. Aleviliği, Alevilik tarihi açısından 'dünkü çocuk' denilebilecek ve Alevilikle hiçbir ilgisi, ilişkisi olmayan 1400 yıllık İslama bağlamaktadır.

İnsanlık tarihiyle özdeş olan Aleviliğin tarım kültürüyle tarih

sahnesine çıktığı, tarımla iştigal etmenin insanı yerleşik düzene bağladığı, o çağda tek üretim aracı olan toprağın mülkiyetinin topluma ait, bu mülkiyete dayalı üretimin kolektif olduğu, bu mülkiyet ve üretim tarzına uygun düşen sosyal yapılanmayı düzenleyen siyasi erk (Kırklar Meclisi), bu sistem içinde hak ve sorumlulukları gözetecek hukuk (görgü cemi) kurumu, ocak sisteminin ve dedelik kurumunun bütünlüklü bu sosyal yapının devamını sağlamak için olduğu yazar Hamza Aksüt'ün umurunda değil. Aleviliği araştırırken yaşam kaynağı toprağın mülkiyetinin, üretim tarzının, siyasi ve hukuki yapılanmalarını dikkate almadan, Aleviliği dedelik ve taliplikle açıklamaya kalkışırsa, anlatılan Alevilikten başka her şeye benzer.

"Aleviliği araştırmak demek, dedeliği ve talipliği araştırmak demektir."[40]

Bu anlayışa göre Alevilik, dedelik ve taliplikten ibaret; Aleviler de dedeler ve taliplerden ibarettir. Bu toplumun yaşamsal kaynağı iktisadi altyapı, yönetsel siyasi üstyapı, toplumsal ilişkilere meşruiyet kazandıran hukuksal anlayış ve bu sarmalda oluşturulan kültürel değerleri hiç önemli değildir, diyebilir miyiz?

Özellikle 'Seyit' sözcüğü kullanılarak sergilenen bu yaklaşım, Alevi ocaklarını, peygamberler yurdu ilan eden Irak'ın "kutsal" topraklarına, dedeleri de peygamber soyuna bağlamaktadır. Dolayısıyla dedeleri, ilahi bir güç (tanrı) tarafından özel yaratılmış kutsal kişiler olarak ima yoluyla takdim etmektedir. Alevi inancında ne doğa dışı yaratıcı bir tanrı, ne de yaratılmış kutsal kişi yoktur. 'Yol herkesten uludur' deyimi, Aleviliğin temel prensiplerindendir. Arapça kelime olan "seyit" erkek, "sedet" kadın demektir; kutsallıkla da hiçbir ilgisi yoktur; İmam sözcüğü de Aleviliğe değil, İslama aittir.

Bu asılsız soy kütüğüne dayandırılan uyduruk belgeler, bazı cahil dedelerin, kendilerini kutsal soydan geldiğine inanmalarına, bununla övünmelerine, avunmalarına, talipleri yanıltmalarına, üstünde manevi hâkimiyet kurmalarına sebep oldu. Anadolu'da derin tarihi kökleri olan bu ocaklar üzerine atılan Arap soylu çamur, günümüzde Alevi toplumu zihninde betonlaşmış durumdadır.

Din terminolojisinde mezhep, aynı dinin nüans farkıyla yorumu

ve o dinin tüm kurallarına uyumunu gerektirir ki, tıpkı Hanefi, Şafi, Maliki, Hanbeli ve Şii mezheplerinde olduğu gibi. Şii mezhebi diğer mezhepler gibi İslamın ve *Kuran*'ın tüm hükümlerini kabul eder, ibadet ritüellerini nüans farkıyla uygular. Aleviliği, Şiilik gibi İslami bir mezhep olarak takdim eden yazarımız, Aleviliğin, İslami ibadetin hangi kuralını uyguladığını ve *Kuran*'ın hangi hükmüne uyduğunu, Şiiliğin de Aleviliğin hangi ritüelini uyguladığını açıklamak, iddiasını gerçekçi bir zemine dayandırmak durumundadır.

Bu tür iddialar; "Ben dedim oldu"yla olmaz; açıklamalar, belgeli ve bilimsel mantığa da uygun olmak zorundadır. Aleviliğin Muhammed, Ali ve on iki imam algısının hangi koşullarda oluştuğu, ciddi ve bilimsel verilere dayalı araştırma ve sorgulama konusudur. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Alevi terminolojisinde "imam" sözcüğü yoktur, muteber de değildir. Alevilikte mürşit, pir, dede, rehber ve ana sıfatları önemli ve saygındır. İmam sözcüğü Alevilikte makbul bir sıfat olsaydı, 'Pir' Hace Bektaş-ı Veli yerine, "İmam" Hace Bektaş-ı Veli demek daha uygun olurdu.

Ocak sistemi ve dedelik kurumu, hiç şüphesiz Aleviliğin toplumsal yaşam tarzını düzenleyen yapılanmadır. Aleviliğin oluşum yeri Irak bölgesi değil; ne zaman, ne de içerik olarak İslamiyetle de ilgisi yoktur. Anadolu Aleviliği felsefi olarak Batını öğretiye, toplumsal yapılanması da Kutsal Ma (Ana) tapınaklarında (Osmanlı dönemi ve dilinde dergah, tekke, ocak) insan-ı kamil (mürşit) öncülüğünde kardeşlik (eşitlik) temelini esas alır. Batını doktrine dayalı ocak sisteminin ve dedelik kurumunun öngördüğü sosyal yapılanma, cem törenlerinde uygulanan ritüeller, kadınla ilgili algı, Varlıkta Birlik (Ene-l Hak) inancı, İslamın ve İslami tüm hükümleri esas alan Şiilikle hangi ilkede örtüşmekte veya benzeşmektedir?

"Aleviler ve Şiiler, Muhammet, Ali ve On İki İmam yandaşlığında ortaktır. Ancak bu durum, Aleviliğin ve Şiiliğin ayrı mezhepler olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Alevilikte görgü ve sorguyu temel alan Cem, Şiilikte yoktur. Ayrıca, Şiilik üç vakitlikte namaz ve Ramazan orucu önemli olduğu halde Alevilikte bu ibadetler yer almaz."[41]

Dedelik görevini her ocak evladı değil, Dört Kapı prensibinin

sırlarına ermiş ve bir mürşitten el almış 'Yol Evladı' yetenekli kişiler yapmaktadır. 'Yol evladı mı, bel evladı mı'? sorusuna, 'İlla da Yol Evladı' deyimi, Alevi terminolojisinin temel belgilerindendir. Yetenekli olmadığı halde dedelik yapan bilgisiz ocak soylu dedeler, Alevi yol erkânının yozlaşmasına, cem törenlerinin Kerbela'ya ağıt ayinine dönüşmesine, cem evlerinin minaresiz cami işlevi görmesine katkıları küçümsenmeyecek boyutta, devletin Alevi asimilasyonuna bilinçsizce ve gönüllü destek sunmaktadırlar.

Bizans'ın Hıristiyanlık dayatması ve baskısı altında yaklaşık bin yıl Hıristiyan olmadan Haç çıkarıp Hıristiyan görünerek, Anadolu'yu istila eden İslamın baskısı, zulmü ve katliamları karşısında müslüman olmadan "Elhamdülillah Müslümanım" diyerek var olma mücadelesi veren Anadolu kadim halkı, ne geleneksel yaşam tarzını koruyabilmiş ne de yol erkânını aslına uygun yürütememiştir. Baskı altında değişen toplumsal ve siyasal koşullara uyum sürecinde yozlaşan Alevi yol erkânını, Babai ayaklanması katliamından sağ kurtulan Pir Hace Bektaş-ı Veli sığındığı Sulucakarahöyük Dergâhı'nda, özüne ve çağa uygun olarak yeniden ihya (reform) etmeye girişmiştir.

Aynı dönemde Osmanlı, takip eden süreçte tekkelerde eğittiği misyoner dervişlere "Bektaşi Babası" unvanı vererek dedelik kurumu ve işlevini devre dışı bırakmaya, en azından ektisiz kılmaya çalıştı. Binlerce yıllık geçmişi olan sosyal yapının temel değerlerini devre dışı bırakamayacağını anlayan Osmanlı, toplumun tarihsel belleğini zayıflatmak, zaman içinde silmek amacıyla Anadolu kökenli ve Bâtını inançlı Işık mürşidi Hace Bektaş-ı Veli'yi, Türkistanlı Nakşî Şeyhi müslüman Hoca Ahmet Yesevi'nin müridi, 7. İmam Musa Kazım sülbünden gelme ve İslam peygamberi Muhammed soyundan olduğunu ilan etti. Hace Bektaş-ı Veli'nin ölümünden 200 yıl sonraya tarihli ve onun adına düzmece bir de "*Velayetnâme*" yazdırdı.

Burada şu gerçeğin altını bir kez daha çizmek gerekir ki; yazıya geçirilmiş tarihsel belgeler, tarihin hemen her evresinde hükümranlık sürmüş despotların halka karşı yaptırım ve insanlık dışı uygulamayı haklı ve meşru göstermek üzere yazılmış veya yazdırılmıştır. Yalanlarla dolu bu belgeler içinden doğru bilgileri ayıklayabilmek

ancak, ezilen halk kesiminin cephesinde bir duruş almakla, diyalektik yöntem ve bilimsel bir yaklaşımla mümkündür. Dürüst tarih araştırmacısı ve yazarının görevi, yalan ve kurgudan ibaret belgelerden alıntılar alıp vererek aynı kirli bilgileri bozuk plak gibi tekrar etmek değildir.

Alevi toplumunun bölgesel yapılanma merkezi olan dergâhlar ve bağlaşığı yerel temsilci konumundaki ocaklar, Anadolu'nun ilk yerli halkı olarak bilinen Luvilerin kurduğu site (şehir) devletler ve bu devletlere bağlı yakın çevresindeki daha küçük yerleşim yerlerinin tüm toplumsal ilişkilerini düzenleyen, yöneten sosyal ve siyasal yapılanmalardır.

Alevi ocak kurumuyla, dedelik kurumu farklı olgulardır. Ocak Alevi kadim geleneğinin tarihsel bir yapılanması, dedelik ise Erdebil Tekkesi'nden devşirme Şii-İslam yapılanmasıdır. Alevilikte yol yürüten kişi, erkan yürütmeye ehil 'Pir' olduğuna dair bir mürşit ocağından el (yetki) almak' zorundadır; bu durum 'Ocak soylu' olmaktır. Kan bağıyla dede soylu olmak Alevilikte geçerli olamaz. Aleviliğin günümüzdeki özüne aykırı yozlaşmış hale gelmesi, kan bağı süren, yol yürütmeye ehil olmayan cahil dedeler sayesinde olmuştur.

Tarihin her evresinde, halkın tarihini yok sayan hakim sınıfların uyduruk tarihinden alıntılar yaparak aynı yalanları tekrarlayan satılmış misyonerler ve "eser" ürettiğini zanneden zavallı yazar takımına inat, dini-milli saplantılardan arınmış tarafsız yazarların gayretiyle ve her gün artan arkeolojik veriler ışığında üretilen bilgiler, insanlık tarihini, dolaysıyla Alevi tarihini tüm çıplaklığıyla ve gerçekçi boyutuyla açığa çıkarmaktadır.

Aleviliğin Yedi Ulu Ozanı

Saz veya bağlama ilk bakışta bir müzik aletidir. Fakat Alevi yaşam tarzı ve genel kültürü içinde sazın, bir müzik aleti olmaktan öte çok önemli, olmazsa olmaz bir yeri ve değeri, Alevilerin saza 'Telli Kuran' demelerinin de derin bir anlamı, sazın cem törenle-

rinde zakirle (âşık) eşdeğerde bir görevi vardır. Anadolu Işık taifesine (Alevilere) Bizans'ın Hıristiyanlığı, Osmanlı'nın İslamı zorbaca dayattığı baskıcı koşullarda, yazılı belge üretilmesinin ve bulundurulmasının imkânsızlığı anlaşılır bir durumdur. Her koşulda kültürel değerlerini ortama uyarlayarak yaşamakta mahir Aleviler, söz konusu dönemlerin zor koşullarında temel bilgisel değerlerini, yazılı gelenekten sözlü geleneğe dönüştürerek türkü formundaki nameler içinde ve saz eşliğinde, nesilden nesile aktararak kalıcılığını sağlamayı başardılar.

Aleviliğin ve Alevilerin bilgisel ve kültürel değerlerinin kuşaktan kuşağa taşıyıcı aracı olan saz, mızrabı telle buluşturan ustası kadar önemli ve değerlidir. Alevi terminolojisinde sazı konuşturmasını bilenlere Zakir veya Âşık, şiir formunda felsefi derinliği olan ve kalıcı kültürel edebi eser (nefes) üretenlere de Ozan denir.

Anadolu görsel algıyla kavranması zor, yaşanması güzel gariplikler ülkesidir. Bakınız; Ozan Hüdai sevgiyi, inancı ve insanı bir dörtlük içine nasıl sığdırıyor:

"Canan bizim canımızdır
Teni bizim tenimizdir
Sevgi bizim dinimizdir
Başka dine inanmayız."
(Ozan Hüdai)

Diğer yanda Nesimi, Alevi dik duruşunu bir dörtlükte şöyle özetliyor:

"Sorma be birader mezhebimizi
Biz mezhep bilmeyiz yolumuz vardır
Çağırma meclisi riyaya bizi
Biz şerbet içmeyiz dolumuz vardır."
(Ozan Nesimi)

Öbür yanda Alevi ozanı ve Işık mürşidi Kaygusuz, Tanrı'yı ince bir dille hicvediyor:

"Yücelerden yüce gördüm
Erbabısın koca tanrım
Âlem okur kelam ile
Sen okursun hece tanrım

Erliği ile anılır filan oğlu
Filan deyü
Anan yoktur atan yoktur
Sen benzersin piçe tanrım

Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsin kulum geçsün deyü
Hele biz şöyle duralım
Yiğit isen geçe tanrım"

Garib kulun yaratmışsın
Derde mihnete katmışsın
Anı âleme atmışsın
Sen çıkmışsın uca tanrım

Kaygusuz Abdal yaradan
Gel içe gör şu cur'adan
Kaldır perdeyi aradan
Gezelim bilece tanrım."
(Kaygusuz Abdal)

Öte yanda Harabi, Alevi üslubunca Hakk'ı insanların yarattığını vurguluyor:

"Daha Allah ile cihan yok iken
Biz anı var edip ilan eyledik
Hakk'a hiçbir layık mekân yok iken
Hanemize aldık mihman eyledik"
(Edip Harabi)

Osmanlı'nın balon haline getirilmiş şairlerinin Şii-İslam figürlerine methiyelerinin neresindedir Alevilik?

"Mustafa'dan dinle ey ârif benim evrâdımı
Gel beri gör Murtazâ'dan dem-be-dem feryâdımı
Tâ ezelden hubb-ı Haydar ördüler bünyâdımı
Sevmişim cân u gönülden ben İmâm-ı Kâzım'ı

Şah Hasan Hulk-ı Rızâ'dan zâhir oldu her sıfât
Hem Hüseyn-i Kerbelâ'dan keşf olur envâr-ı zât
Nesl-i Şâh'ı sevdi her kim buldu memâtta hayât
Sevmişim cân u gönülden ben İmâm-ı Kâzım'ı

Şah Alî Zeyne'l-Abâ'dır cânımız cânânımız
Hem Muhammed Bâkır u Ca'fer'durur bürhânımız
Âl ü evlâdına tâ bin candan kurbânımızn
Sevmişim cân u gönülden ben İmâm-ı Kâzım'ı

Şah Alî Mûsâ Rızâ'dır kıblegâh-ı mü'minân
Şah Takî vü bâ-Nakî zikrim dilimde her zamân
Bunların dostluğuna var oldu hep cümle cihân
Sevmişim cân u gönülden ben İmâm-ı Kâzım'ı

Bu Virânî derd-mendim medh-i Şâh'i söylerim
Askerî hem Mehdi-i Peşt ü Penâh'ı söylerim
Gayriden el çekmişim ol Pâdişâh'ı söylerim
Sevmişim cân u gönülden ben İmâm-ı Kâzım'ı"
(Virani)

"Lam eliften arşa pervaz eyledim
Kaf u nun'dan başıma taç eyledim
Beyt-i mamur içre mesken tutalı
Ey Yemin'i günde bir hac eyledim"
(Yemini)

Halk, kendi yaşamı içinde Osmanlı gerçeğini şöyle haykırıyor.

"Şalvarı cartlak Osmanlı
Eğeri kaltak Osmanlı
Eken de yok biçen de yok
Yiyen de ortak Osmanlı"
(Anonim)

"Demir çubuklu öşürcüler geldiler
Zahirem samanım bütün aldılar
Bir tek yaba ile beni saldılar
Defterin dürüle zalım Osmanlı"
(Anonim)

"Nesini söyleyeyim canım efendim
Gayrı düzen tutmaz telimiz bizim
Arzuhal eylesem deftere sığmaz
Omuzdan kırılmış kolumuz bizim

Sefil rençberin yüzü soğuktur
Yil perhizi tutmuş içi koğuktur
İneği davarı iki tavuktur
Bundan gayrı yoktur malımız bizim

Benim bu gidişe aklım ermiyor
Fukara halini kimse sormuyor
Padişah sikkesi selam vermiyor
Kefensiz kalacak ölümüz bizim

Tahsildar da çıkmış köyleri gezer
Elinde kamçısı fakiri ezer
Yorganı döşeği mezatta gezer
Hasırdan serili çulumuz bizim

Serdari halimiz böyle n'olacak
Kısa çöp uzundan hakkın alacak
Mamurlar yıkılıp viran olacak
Akıbet var olur yolumuz bizim"
(Ozan Serdari)

Fuzuli, Hatayi, Kul Himmet, Virani, Yemini, Nesimi ve Pir Sultan'ın doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemekle beraber, Aleviliğin yedi ulu ozanı olarak kabul edilirler. Bu şairlerin yaklaşık tamamının yaşamı, Osmanlı hükümranlığı altında geçmiştir. Bu ozanların yaşadığı 15. ve 16. yüz yıllarda Osmanlı'nın yoğun ve kronik siyasi ve mali bunalımlar içinde olduğu, sosyal yapısının da büyük küçük çapta sürekli isyan ve ayaklanmalar halinde ve kaos ortamı yaşandığı tam da bu döneme denk düşmektedir.

Osmanlı'nın toprak mülkiyeti, üretim tarzı ve soygun boyutundaki vergi sisteminden kaynaklanan halk isyanlarını salt şiddet kullanarak bastıramadığı bilinmektedir. Osmanlı, isyan halindeki halkı sakinleştirecek uyuşturucu olarak kullandığı Bektaşi tekkelerinde Şii-İslam içerikli din eğitimini yoğunlaştırdı. Kendi icadı Bektaşi tarikatının toplum üzerinde etkisini artırabilmek için beslemesi şairlerin, Şii-İslam figürü Hz. Ali, on iki imam ve Ehl-i Beyt kültüne övgü dolu şiirlerini kutsamış, bu şairlere halk dilinde "Hak Aşığı", kendine göre de "Ulu Ozan" payesi vererek toplumu zihnen teslim almaya çalışmıştır.

Osmanlı tarih sahnesine çıktı günden yıkıldığı döneme kadar hükümranlık alanını genişletme, ilhak ve talan politikasını paralel yürütmeye çalıştı. Savaş ve devletin saltanat giderlerini karşılamak üzere halkı soygun boyutunda vergi yüküne mahkûm etti. Tebaasının ezici çoğunluğuyla hiçbir zaman barışık olmayan, ardı arkası kesilmeyen halk isyanlarını katliamla bastıran İslam Osmanlı, gerçek anlamda bir sömürü ve zulüm aygıtıdır.

Osmanlı zulmüne karşı tepki olarak; Doğu ve Orta Anadolu halkının, Safevi devletinin (Şah İsmail'in) siyasi amaçlı yürüttüğü Erdebil Tekkesi'nin Şii propagandasının kısmen ve kerhen etkisinde

kalması ile söz konusu yedi şairin yaşamı, uzun süren bu isyanlar ve karşı baskı dönemine denk gelmektedir. Bu yedi ulu ozanın şiirleri dikkatli incelendiğinde; Bâtını (Alevi) öğretinin temeli olan doğanın oluşumuna ve varlıkta birlik (insan-tanrı) ilişkisine dair anlayıştan da zikrettikleri şiirler içinde çoğunlukla ve baskın olarak Şii-İslam kutsalı motif ve figürlere yoğun vurgu eşliğinde hayalî övgülerin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Ozan, mürşit, pir, dede vb. kim olursa olsun içinde bulundukları baskıcı siyasal koşullar, salt düşünen insanın deneysiz duygusal algısı ile hareket halindeki maddenin özsel ve görsel devinim seyrinin yönünü, alacağı biçimin doğru kavranmasını engeller. Zira beynin, hareket halindeki maddeyi son şekliyle, özellikle de toplumsal hareketliliği kısa zamanda doğru algılama olanağı yoktur. Ulu kabul edilen ozanların doğru düşünme yetenekleri yüksek olmasına karşın, onların da birer insan olduklarını, önemli oranda doğru düşünmelerine rağmen hareket halindeki maddeyi soyut algı yoluyla tanımlar ve yorumlarken yanılgıya düşebileceklerini göz önünde tutmak gerekir.

Aleviliğin büyük ozanı ve mürşidi olmalarına rağmen, klasik yedi ulu ozan arasında Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Harabi vb. yer almaması, bu ozanların, nefeslerinde Şii-İslam kültünden, motif ve figürlerinden söz etmemesi hep dikkatimi çekmiştir. Bu yedi ozanın ululuğuna kim, ne zaman ve ne için karar verdi? Yunus, Kaygusuz, Harabi vb. neden ulu ozanlar arasında ve mertebesinde yer almadı? Bu sorular zihnimde kuşku yaratmakta; bu vb. soruları Alevi toplumu açısından da sorgulamaya değer bulmaktayım.

Bir dostumla bu konularla ilgili konuşma içinde; 'Ozanlıkta ululuğu belirleyen ölçü nedir, bu sıfatı veren yetkili kimdir, biliyor musun'? diye sordum. Engin bilgisine güvendiğim dostum; 'Ozanlıkta ulu sıfatı hak etmek için ölçü, on iki imamların adının geçtiği 12 adet duaz-ı imam üretmiş olmak şart. Bu unvanı veren de, Bektaşi tekkelerine mensup ve Şeyhülislamlığın belirlediği üst düzey dedebabalardan oluşan bir kuruldur' dedi. Aleviliği müslümanlaştırmaya yönelik şeriatçı Osman politikası ile günümüzde, sözde "Alevi Ça-

lıştayları"na Cumhuriyetin "bilim adamı" sıfatıyla ilahiyatçı gönderme politikası birebir örtüşmektedir.

Dostumun soruma cevabının teyidi olan bir duaz-ı imam:

"Serime bir sevda geldi
Muhammed Ali'den beri
Yandı vücudum kül oldu
Ta Kalubeli'den beri

Ali'nin Fatma Kanber'i
Hırka tutunur önleri
Severim On İki İmam'ları
Atası pirimden beri

Hasan'la Hüseyin'i sevdim
İkrarım onlara verdim
Kâfirleri bütün kırdım
Halil-Ür-Rahmandan beri

Zeynel-Abidin yolları
Açılır gonca gülleri
Bakır İmamlar serveri
Severim soyundan beri

Muhammet dünyaya geldi
Şu âlem nur ile doldu
Hacem İmam Cafer oğlu
Okuram Kuran'dan beri

Musahibim Musa Kazım
Rıza'ya bağlıdır özüm
Kolumda şahinim bazım
Beslerim zamandan beri

Taki'den etek tutmuşum
Naki sırrına yetmişem
Askeri'den mey içmişem
Sarhoşum zamandan deber

İkrarım bendi boşandı
İndi turaba döşendi
Mehdi'den kılıç kuşandı
Bilirem zamandan beri

Şah Hatayi'm Hakk'a yalvar
Sevdiğim Ali'dir server
Sorarlarsa bizi Erler
Gelirim divandan beri.
(Şah Hatayi)

Yeri ve zamanı gelmişken bir gerçeği daha vurgulamak zorundayım ki; hiciv diliyle tanrıyı dahi sorgulayan, eleştiren Alevilere ne oldu da, kendi düşünce ve yaşam tarzlarına ters olgu ve olayları sorgulamadan, duydukları her sözü akıl-mantık süzgecinden geçirmeden kabullenir oldular? Zaten etkisi altında olduğumuz eski, basın yayın yoluyla bombardımanı altında kaldığımız yeni kirli bilgi ortamı, birey ve toplum olarak zihinsel ufkumuzu daraltmakta, geleceğimizin yolunu karartmaktadır. İnsanlığın mutlu geleceği açısından, olumsuz bu durumun aşılabilmesi için gözümüze ve kulağımıza yansıyan, hatta daha önce doğru olduğunu sandığımız düşünce ve bilgilerimizi, 'neden, ne için, nasıl' sarmalında sorgulamak; iyiye, doğruya ve güzele ulaşabilmenin en etkin yöntemidir.

Alevi İnancında Sazın Yeri ve Önemi

İlk bakışta saz, diğer bazı müzik aletleri gibi vurgu yoluyla çalman sıradan sesli bir enstrümandır. Ancak Alevi sözlü kültürü

içinde onu kullananla birlikte ele alındığında, sıradan bir müzik aleti olmaktan öte, Alevi ulu ozanlarının nefeslerinin topluma taşınmasında ve anlatımında söz kadar değeri ve önemi vardır.

Yazılı belge oluşturulmasının imkânsız olduğu baskıcı ortam ve koşullarda Aleviler, genel kültürlerinin kalıcılığını ve nesilden nesile aktarılmasını sağlamanın aracı olarak sazı, ozanların şiirlerini türkü formuna uyarlayarak Alevi yol erkânına dair kadim bilgilerin topluma ulaşmasında sazı iletişim aracı haline getirmişlerdir.

Osmanlı'nın kılıcı karşısında "Elhamdülillah Müslümanım" ve "Biz Kuran'ın özüne inanıyoruz" demelerine rağmen Aleviler, İslamın hiçbir gereğini yerine getirmemişler, *Kuran*'ın hiçbir hükmüne uymamışlardır. İslami yaşam biçiminde hiçbir müzik aletinin yeri olmamasına, özellikle sazın söz konusu olmamasına karşın Aleviler sazı kutsamış, inançsal ritüellerinin ayrılmaz parçası haline getirmiş ve saza "Telli Kuran" demişlerdir.

Evinde *Kuran* bulunduran ve okumasını (anlamasını değil) bilen Müslümanlar, onu ellerine aldıklarında nasıl öpüp başına koyuyorsa, evinde saz bulunduran ve konuşturmasını bilen Aleviler de, onu, ellerine aldıklarında da, yerine koyacakları zaman da öperler. Zira saz, zakirle birlikte vardır; zakirle birlikte saz, Alevi temel bilgilerini, yani sözün tel sarmalında insan belleğine taşımanın temel unsurudur. Alevi genel kültürünün tarihin derinliklerinden günümüze taşınmasında sazın önemli etkisi yadsınamaz bir gerçektir.

Alevi terminolojisinde ve cem törenlerinde sıkça zikredilen "Hak-Muhammed-Ali" üçlemesi, gerçek anlamını "Zakir, söz ve saz" üçlemesinde bulmaktadır. Zira cemlerde zakir, saz çalıp türkü formunda ezgilerle nefes okurken, saz ve sözle bütünleşir; o esnada pir makamındaki dede dâhil kimseden ses çıkmaz; herkes, zakirin okuduğu nefesin içerdiği sözlerin anlamı üzerine yoğunlaşır ve zihnen mana çıkarmaya odaklanır. Bu bağlamda saz, Alevi inancına dair bilgi taşıyan temel araç konumundadır ve kutsaldır.

Alevilik ve Türklerin Şaman Dini

Resmi Türk Tarih Tezini esas alan belgeler üzerinden Alevi tarihini yazmayı kendine iş (ekmek kapısı) edinmiş, özellikle Alevi kökenli yazar takımının önemli bir kesimi, beyinlerine vurulmuş paslı prangayı kıramamakta veya kırmamakta istekliler. Anadolu'nun sosyal gerçeği Aleviliği, Türklerin asil yurdu Orta Asya'da arama, Türk geleneklerine ve onların inancı Şamanizme bağlama telaşı ve gayreti içindedirler. Anadolu Aleviliğinin töre ve gelenekleri ile Asya Türk Şamanizminin ufak tefek benzerlikler dışındaki temel ritüellerinde, yani doğanın oluşumu, doğa-insan, insan-toplum ilişkisi ve kutsal değerler algıları, varlıkta birlik (insan-Tanrı) bütünlük inancı açısından önemli ve ciddi farklılıktan öte zıtlıklar var.

Şamanizm düalist bir inanç veya dindir. Şaman inancına göre iyilik ve kötülük tanrısı vardır; iyilik tanrısı gökyüzünde, kötülük tanrısı yeraltındadır; bu inanca göre, kötülük tanrısının şerrinden korunmak üzere iyilik tanrısının ilahi gücüne sığınmak, kurbanlar sunmak, yalvarmak, yakarmak ibadetin esasını oluşturur. Alevilik, Şamanizm gibi korku ve yakarış sarmalında bir din değildir. Aleviliğin kutsal kültü; doğurgan özelliğiyle Ma (Ana) ve yaşam için bereket sunan doğadır. Alevilikte ibadet yoktur, kutsadığı değerleri saygıyla yâd etme, anma şöleni ve toplumsal tüm ilişkileri düzenleyen Cem kurumu vardır.

Şamanizmin zikir ritüelinde ibadeti yöneten Kam (Şaman) esriyip kendinden geçerek (bilincini kaybetmek) toplumun kötülük tanrısından korunması için iyilik tanrısıyla konuşur, transtan uyandığı zaman (bilinci yerine gelince) trans halindeyken ne olup bittiğini hatırlamaz. Kam trans halindeyken, toplum, kadın erkek coşkuyla dünya döngüsünün tersi yönünde, saatin döndüğü istikamette, figürlerinin neyin sembolize anlatımı olduğunu bilmeden, kısmen Alevi semahına benzer şekilde ve çalınan davulun ritmine uyarak hareket ederler.

Alevi cem töreninde Pir makamındaki dede, transa girip kendinden geçmez, şuurunu kaybetmez. O, erkânın hükmüne göre top-

lumu eğitecek bilgi birikimine sahip bilge insandır. Cemde gerçekleştirilen ritüeller doğanın oluşumunu, doğa-insan ilişkisini sembolize eden görsel anlatımlar içerir. Alevi ulu ozanlarının nefesleri eşliğinde aşığın çaldığı sazın ritmine uyularak kadın erkek huşu içinde semah dönerler. Dünyanın döndüğü yönde, dünyaya benzeyen bir daire üzerinde ve kendi eksenleri etrafında döngü esnasında yapılan bedensel figürler, doğanın tasvirine, doğa-insan ve insan-insana muhabbet ilişkisine dair derin anlamlar içerir. Kadın erkek eşitliğinin toplumda içselleşmişliğinin somut kanıtı olan semah, müthiş bir görsel şölen durumundadır. Alevilik ile Şamanizm benzerliği, daha doğrusu benzemezliği, temeldeki ayrılık ve farklılıklar aleni ortadayken, bu konunun önemsiz ayrıntılarına girip boş laf üretmek ve okurun değerli zamanını meşgul etmek anlamsızdır.

Orta Asya ve çevre coğrafya toplumları, tarihsel süreç içinde oluşmuş onlarca dinin şu veya bu şekilde olumsuz etkisinde kalmışlardır. Dinlerin karakterine uygun düşen dayatmacı tutumu karşısında toplumlar, ya göçe zorlanmış, ya kitleler halinde sürgün edilmişler, ya da katledilmişlerdir. Özyurtlarmda coğrafi yapıya bağlı yaşamsal zorluk karşısında zaten konargöçer yaşam tarzı içindeki Türklerin önemli bir kesimi, özellikle de Oğuz boyu, İslam ordularının yaklaşık 200 yıl süren talancı ve katliamcı saldırılarına dayanamayıp, Ön Asya'ya (Anadolu) kabileler halinde kaçarak göçmek zorunda kalmışlardır.

İran'ın kuzeyinden (güneyinden gelenler konu dışıdır) ve Müslüman olmadan Anadolu'ya göçen Türklerin geleneksel inancı Şamanizm, saldırgan olmadığından bu inanca mensup Türk Boyları, saldırgan olmayan Batıni inançlı yerli halkla ciddi sorun yaşamadan kolay ve sosyolojik açıdan kısa denebilecek bir sürede kaynaştılar, yerli inancın töre ve geleneklerine önemli oranda enterne (içine girme, iç içe geçme) oldular. Anadolu Aleviliği, Türk Tarih Tezi ideolog ve yazarlarının iddia ettiği gibi Asya Türklerinin, İslamı, Şaman inancının Anadolu Türkmen[42] yorumu değildir. Anaerkil çağdan beri onlarca uygarlığın kalıntısı arkeolojik bulgular, antik çağın yaşam ve üretim biçiminin, siyasal erk ve hukuk anlayışının maddi

altyapısı bozulmuş olmasına karşın, tüm töre ve geleneklerde kökenine ve özüne uygun biçimde yaşatılıyor olması, Aleviliğin Anadolu kültür varlıklarını yaşayan, yaşatan canlı ve somut kanıtıdır.

Özellikle İslam ordularının zorbalığına dayanamayıp yurdundan kaçmış, özyurdunda da zaten konargöçer bir toplumun, tarihin derinliklerinden günümüze taşınabilecek kalıcı kültürel değerler yaratması olası değildir. "Anadolu Aleviliğinin yaşam tarzı, töre ve gelenekleri Asya Türk kökenlidir" dayanaksız iddialara karşı, bilimsel yöntem ve nesnel dayanağı olan yaklaşımla soruna eğildiğimizde elde edilen veriler, söz konusu iddiayı boşa çıkarmaktadır.

Anadolu kadim halkının binlerce yıllık süreçte yarattığı uygarlık kalıntılarını, yaşatılan kültürel değerlerini, töre ve geleneklerini, Anadolu'ya gelişi 9. ve 11. asra tekabül eden Türklere ve Türklüğe mal etmeye, yerli halkın tarihini yok saymaya kalkışmak, talan, çapul amacıyla insan öldürmeyi "kahramanlık" (gazi), gözü dönmüş ırkçılığı "yücelik", kendinden başkasını düşman gören ve ötekileştirici, anlayışın dışavurumudur.

Anadolu'da binlerce yıllık süreçte oluşmuş tarihi eser ve değerlerin, bu coğrafyada toplumsal yaşama yön vermiş doğa ve insan sevgisinin, hümanist algı ve anlayışın kadimden beri yaratıcısı Anadolu yerli halkıdır. Alevilerin varlığı ve tarihi inkar edilerek, onların yarattığı ve hâlâ yaşattıkları kültür varlıklarını, kendi özyurtlarında benzeri değerler yaratamamış Anadolu'ya göç gelmiş Orta Asya Türklüğüne bağlama veya mal etme uğraşı basit bir yanılgı değildir. İnsanlık tarihine karşı bilinçli ve planlı işlenmiş ciddi bir yanılgıdır. Anadolu gerçekleriyle ilgili bu yaklaşım; Türklüğe ve Türklere hakaret gibi algılanmamalıdır. Alevi-Türk tarihine dair araştırmalarımın sonucu bende oluşan kanaatim ve bana göre objektif bir durum tespitidir bu yaklaşım.

Alevilikte 'Kutsallık' Kültü

İnsanoğlunun "kutsal" kültünün kaynağı korku duygusudur. Korku ile korkaklık farklı şeylerdir. Korku duygusu canlı türleri, hissettiği tehdit karşısında tedbir almaya; korkaklık ise, tehlike karşısında paniğe ve kaçmaya yöneltir. İnsan henüz ilkellik çağının çetin doğa koşullarında var olma güdüsüyle hareket ederken, zaten zor olan yaşamı tehdit eden doğa olayları karşısında korkuya kapılması, akla uygun bir durumdur.

Uzun süren yoğun kış, sağanak yağmurlar ve sel, deprem, kuraklık vb. yaşamı tehdit eden, en azından zorlaştıran korkunç ortamda ve zihinsel kaos içinde nedenini bilmediği, engellemeye gücünün yetmediği olaylar karşısında kapıldığı panik, korku ve içine düştüğü acizlik, insanın, bu afetleri yapanın kendisinden güçlü olduğu algısıyla, güçlüden korkma ve güçlüye minnet duygusu anlayışı, insansal yaşamda günümüze dek hep var olagelmiştir.

Sırlarını bilmediği, engellemeye gücünün yetmediği, kendisinden güçlü birisinin yaptığına inandığı doğa olaylarının her birini ayrı tanrıların yaptığı inancı, toplumu çok tanrılı tarihsel döneme taşımıştır. İnsanoğlu korku duygusuyla yarattığı bu tanrılara (güç), kendisini afetlerden koruması için dua etme ve adak sunma inancı, zaman içinde, insan zihninde tabuya dönüşen "kutsal" denilen bir "olgu" yaratmıştır.

Anadolu'da yağmur duasma çıkmak, kurban-adak kesmek, büyük (ulu) ağaçlara çaput bağlamak, türbelerde dik pozisyonda duran düz taşların yüzeyine küçük taş yapıştırıp dilek tutmak, tapınaklarda ibadet amaçlı dua (yakarış) etmek vb. "kutsal" inanç tezahürüdür. İlk çağm kalıntısı davranışlar zaman içinde toplumsal kültür halini almıştır. Bu kültürün niteliği değişmese de toplum üzerindeki etkisi azalarak günümüze ulaşmış tarihsel gerçekler ve geleneklerdir.

Eski çağın bazı zorba yöneticileri; toplumun korku duygusunu ve "kutsallık" inancını siyasi amaçları uğruna şiddet kullanarak, kendilerini yeryüzünün tanrısı olduğunu ilan edip, hükümranlık alanlarında "Köleci toplum" dönemini başlattılar.

Bu çağda Anadolu kadim halkının eşdeğerde üç "kutsalı"; varlıkta birliğin (Tanrı-İnsan özdeşliği) ana unsuru Işık (enerji), insan neslinin var edeni doğurgan özelliğiyle Kadın Ana (Ma), yaşamsal nesnelerin bereket kaynağı Toprak Ana'dır. Toprağı bereketli kılan nehirler, su kaynaklarını yoğun karlarıyla besleyen yüce dağlar, Yüce Anayı anmak ve kutsamak üzere ziyaret amaçlı toplanılan mekânlar (tapınak), fikirleriyle ışık, hünerli elleriyle halka örnek olan bilge (mürşit) insanlar, Batını (Alevi) inançlı Anadolu kadim halkının, insansal yaşamla ve çıplak doğa ile doğrudan ilgili önemli "kutsal"larıdır.

Dinsel inancının tarih boyunca insanın halet-i ruhiyesini olumsuz yönde etkilemesi, insanı insan kasabı haline getirmesi dinlerin ortak özelliğidir. *Kuran*'ın "kâfirler iman edene kadar cihat ediniz" ve "Dinden çıkanların katli vaciptir" ayetleri, İslam dininin temel hükmüdür. İnancı dinsel, öğretisi saldırgan olmayan Alevilerin, hiç şüphesiz kendilerine özgü, kendi algı ve anlayışlarına göre 'kutsal' kültleri vardır. Aleviliğin kutsallık kavramıyla ilgili algısının maddesel boyutu, insansal yaşamı kolaylaştıran bereketli ürün kaynağı doğanın sunduğu her nesneye atfedilen 'değerli', 'önemli' kavramlarının içeriği "kutsal" anlamındadır.

Kutsal kavramının insansal boyutu; yol ve erkânını zor koşullarda yürüten pirlere, Alevi temel bilgilerini içeren sırları 'Kayıtsız Arşiv' niteliğindeki nefesleriyle nesilden nesile taşımayı başaran ulu ozanlara, eğitici ve üretken bilge kişiliğiyle topluma fedakârca hizmette bulunmuş insan-ı kamillere (bilge insan) gösterilen 'saygı' ve 'saygın ilgi', Alevi kutsal anlayışı veya kültü olarak değerlendirilebilir.

Dinin egemen olduğu toplumlarda "kutsal" kültü somut nesnede anlam bulamadığı için eleştirilemez soyut oluşu, onu dokunulmaz tabu haline getirmiştir. Alevilikte "kutsal" kültü nesnel olguyu içerdiğinden her şeyde olduğu gibi "nedenleri" tartışılabilir; eleştiriye açık niteliğiyle bilimsel boyutu varsayılır.

Günümüz Alevi toplumunun Alevi-İslamcı kesiminin günlük yaşamı içinde "kutsadığı" Ehl-i Beyt ve on iki imamların, Alevilerin temel değer olarak kutsadığı kültlerle ne anlamda ve ne kadar benzeştiğini irdelemek gerekir. Ehl-i Beyt ve on iki imamların insan sı-

fatlarıyla Aleviliğin kutsallık algısına ve mertebesine denk gelen hizmetleri var mıdır? Varsa nelerdir? Aleviler dahil çağdaş herkes; 'kime, ne için' kutsiyet içerikli saygı göstereceğini irdeleme ve sorgulama durumundadırlar.

Ehl-i Beyt ve on iki imamların bir kesiminin, ne zaman nerede doğduğu, nasıl yaşadığı ve nerede nasıl öldüğüne dair yaşamları hakkında doğru ve kesin bir bilgiye sahip değiliz. Kişisel yaşamları zaten ilgi alanımıza girmeyen, ancak sosyal yaşamına dair az da olsa bilgi sahibi olduğumuz diğer kesimin, *Kuran*'ın tüm hükümlerini kabul ettikleri, İslamın bütün vecibelerini yerine getirdikleri, İslam şeriatının tüm hüküm ve kurallarını onaylayıp savundukları, söz konusu kişilerin bilinen bariz özelliği ve yaşamsal gerçekleridir. Alevi yol erkanının içeriği, Anadolu Aleviliğinin temel ve kadim değerleri hakkında hiçbir bilgisi, yaşam tarzı ve dünya görüşüyle hiçbir ilgisi olmayan Ehl-i Beyt veya on iki imamlara, hangi mantığa dayalı, daha doğrusu mantıksız gerekçeyle "Alevi kutsalı" sıfatı 'ne için' verilmiştir?

Alevilerin zaten hiçbir hükmüne ve kuralına uymadığı İslamın, sembolik Kırklar Cemi efsanesi içinde peygamberliği aleni reddedilen Muhammed'in soyu, 'neden ve nasıl' "Alevi kutsalı" olabildi? sorusuna, aklıselim Aleviler yanıt bulabilmek için önce kendi mantıklarını sorgulamak durumundadır. Alevi toplumu, mücahit Hz. Ali'nin Kerbela'da öldürülen on bir oğlu arasında adları Ömer, Osman Bekir vb. olduğunu, Halife Ömer'in boşadığı Atike ile İmam Hüseyin'in evli olduğunu bilseler, cem ayinlerinde onlara ağıtlar yakıp dizlerini dövmeye devam edeler mi bilemiyorum?

Dahası, nasıl oluyor ki, Muhammed'in ilk karısı Hatice'den doğan küçük kızı Fatma ile küçük damadı Ali soyundan gelen torunlar "Ehl-i Beyt" (ev halkı)[43] sayılıyor da, Muhammed'in aynı karısından doğan büyük damadı halife Osman'la evli iki kızından doğan torunları, neden, Ehl-i Beyt sayılmıyor? Sıradan bir dedenin (büyük baba) dahi torunlarına adil davranmayışı toplumda hoş görülmezken, kendi öz sulbü arasında ayrımcı ve ötekileştirici tutum alan Muhammed'in, hem de peygamber niteliğiyle öz torunları arasında eşitsiz yaklaşımına karşın, toplum içinde ve toplumsal sorunlara dair

adaletli olduğu iddia edilmesi gerçekçi ve inandırıcı olabilir mi?

Zihinlerinde cehennem ve zebani korkusu olmayan, cennet ve huri sevdası aklının ucundan geçmeyen, bu türden inancı olanlarla samimi ortamlarda sohbet ederken ince esprilerle alay eden, evinin cennet, eşinin (karısı) huri olduğu inancı ve bilinciyle; 'Eline, diline, beline sahip ol' düsturuyla, çevresi ve kendisiyle barışık olmayı yaşam biçimi haline getirmiş Alevi toplumunun kutsadığı değerlerin işlev ve nitelikleriyle, İslam kutsallarının işlev ve nitelikleri, herhangi bir noktada dahi örtüşmediği gibi, yakınlığı ve benzerliği de yoktur.

Kılıcı kanlı Osmanlı'nın katliam boyutundaki uygulamaları karşısında Alevi toplumu, ölümden korunma telaşıyla ve kerhen müslüman görünmeye çalıştığı dönemde, Osmanlı dayatmalarına karşı İslam kutsallarını korunma amaçlı bir araç olarak Alevi toplumu içinde kutsanmaya başlandığı bilinmektedir. 'Denize düşen, can havliyle dalgaya sarılır' deyiminde olduğu gibi, müslüman Osmanlı'nın kılıcı karşısında, İslam kutsallarına sarılan Alevi toplumunun o dönemde içinde bulunduğu katlanılması zor ortam anlaşılır bir durumdur.

Ancak zor yaşam ortamında kerhen, zorunlu yüklenilen bu vb. zihinsel yükü, Osmanlı tehdidi altında iken bile tanrıyı dahi hicvederek sorgulayan Alevi toplumu, Osmanlı dönemi kadar açık tehdit ve baskının olmadığı günümüz kısmi demokratik ortamında, bu ve benzer konuları sorgulamadan zihinlerde taşınması, sineye çekmesi, anlaşılması zor bir durumdur. Anadolu Aleviliği, Osmanlı döneminde açıkta taşımakta zorlandığı kendine özgü kutsal değerleri üzerine Şii-İslam kutsallarını örtü olarak kullanması doğru idi; fakat günümüz ortamında, Şii-İslam motif ve figürlerin arkasına saklanmak, ne doğru, ne gerekli ne de ahlakidir.

Tarihsel Hz. Ali ve Alevilerin Ali'si

İnsan kimliğiyle M.S. 599'da Mekke'de doğmuş, 661'de 62 yaşında ölmüş, İslam mücahidi tarihsel ve İslami kişilik Hz. Ali ile Alevilerin bin bir ad verip ilahi sıfatlar yakıştırdıkları doğmamış,

ölmemiş, çağrılan her yer ve zamanda hazır ve nazır "kandilde nurdan gelen" Hz. Ali, aynı Hz. Ali mi? Alevi-Sünni arasında; "Sizin Ali" yok "Bizim Ali" itilafı içinde oluşan kafa karışıklığına kısmen de olsa veriler elverdiğince açıklık getirilmelidir.

"Kimi Aleviler, Ali'yi göklere onda evrensel değerler aramayı meslek edindiler. Ali'yi bir insan olarak değil, güzellikler ve erdemler bütünü gibi ele aldılar. Çamuroğlu'nun deyimiyle, "Ali dendi mi, bir insandan çok daha fazlası anlatılmak isteniyor". İyi, güzel; peki, Kureyş aristokrasisinin Haşimi kabilesi mensubu Ali'nin, yine Kureyş aristokrasisi içinede yer alan Ebubekir, Ömer, Osman'dan ne farkı var? Huy, mizaç vs. gibi kişisel özellikleri bir yana bırakırsak; genel kabilecilik anlayışı, akrabalık ilişkileri, siyaset tarzı, İslam şeriatının kuralları içinde hareket etme, Peygamber sünnetini (söz ve davranışları bütünü) uygulama, Allah yolunda Cihad etme, İslam devletini güçlendirme, diğer halkları sömürme açısından, Ali'nin kendisinden önceki üç halifeye üstün olan tarafı ne?"

"Ali, İslam anayasası Kuran ile İslam'ın ikinci direği olan Peygamber sünnetini en iyi izleyen bir Sünni'dir: "Bilin ki Kuran, öğüdünde aldatmayan, yol göstermede insanı azdırmayan, söyleyişte yalan söylemeyen, bir öğütçüdür. Kuran ile oturup kalkan, doğrulukta fazla bir şeye ulaşarak, kötülükte noksana erişerek oturup kalkar. Dertlerinizde Kuran'dan şifa dileyin, güçlüklerinizde O'ndan yardım isteyin" şeklinde öğüt verirdi Ali. "Konuşan Kuran" olarak bilinen Ali'nin; "Allah hakkında (yaratması olayını) düşünün, Allah hakkında (O'nun mahiyeti hakkında) düşünmeyin. Yoksa helak olursunuz" diyen Ali'nin; akılcı, rasyonalist ve özgürlükçü düşünceyi savunduğu söylenebilir mi? Cami-ül Sağir'in 1. cilt, 111 sayfasında aktarılan bu rivayet, düpedüz felsefi düşüncenin, akıl yürütmenin, usavurmanın engellenmesi anlamına gelmez mi? Yani, Ali'ye göre; felsefeyle uğraşmak "helak olmak"la birdir. Bu görüş İslam tarihinde en gerici alim İmam Gazali'nin felsefeyi küçümseyip onu kafirlikle eşdeğer tutan zihniyetin de öncüsüdür.

Günümüz deyimiyle Ali, halis muhlis bir şeriatçıdır. O, insanları, bu ölçüte vurarak ayırırdı: "İnsanlar iki bölüktür: Bir bölüğü Şeriata

uyar; öbür bölüğü, Bid-ata (sapkınlığa) sapar... Bağışlanmayan zulüm, Allah'a şirk (ortak) koşmaktır... Cihad, islam'ın en yüce rüknü (temeli)dür. Namaz kılmak, dinin esasıdır. Zekât vermek farzdır. Oruç tutmak, azaptan kurtarır. Kâbe'yi ziyaret etmek, yoksulluktan kurtarır; günahları yur, yıkar.

Ali, Peygamber soyundan gelmeyi, O'nun siyasetini izlemeyi kendine övünç vesilesi yapmıştır; "Biz, Nübüvvet (peygamberlik) ağacı, vahyin indiği mahal; meleklerin inip çıktığı yeriz... O'na (Hz. Muhammet'e hayatında da, memat'ında da (ölümünde de) benden daha yakın, halifeliğe benden daha layık kimse var mı"?

Ali, İslam devletine karşı çıkanları "kâfir/sapık" sayıp, onları kılıçtan geçirmiştir: "Bilin ki siz, İslam'la bağınızı kestiniz. Dinden çıkanları kahrettim... Allah'a ant olsun ki, savaşta onların kanlarıyla bir havuz dolduracağım."(44)

Tarafların salt iddiadan öte gitmeyen, birbirlerine karşı kullanmaya çalıştıkları ve içeriği net olmayan bu konuya ancak, İslamın "mücahit" Ali'si ile Alevilerin "kandildeki nur" Ali'si hakkında, (üstteki alıntılarda görüldüğü gibi) eldeki veriler karşılaştırılarak açıklık getirilebilir. Mücahit Hz. Ali'nin İslam adına yaptıkları ve sosyal yaşamıyla iç içe geçmiş belgeli icraatları ile *Nehc'ül-Belaga* adlı kitapta derlenmiş İslam şeriatına övgülerden ibaret seçme sözlerine karşılık; Alevilerin, "Gökkubbedeki nur" olarak değerlendirdiği Hz. Ali'nin yaşamı ve sözleriyle ilgili, Alevi ozanların kendilerine has şiir formunda dizdikleri nesnel dayanağı olmayan duygusal methiye niteliğindeki dayanaktan başka, elde somut belge yoktur.

Sünni-Alevi hemen herkesin yaşamına dair şu veya bu şekilde bilgi sahibi olduğu mücahit tarihsel Hz. Ali, İslam peygamberi Muhammed'in amcasıoğlu ve damadıdır. İslamı yaymaya başladığı andan öldüğü ana kadar Muhammed'e her an koruması kadar yakın olan mücahit Hz. Ali, peygamber yanında ve emrinde katılmış olduğu cihatlardan, Muhammed'in diğer sahabeleri (yakın dostları) gibi payına düşen cariye, köle, savaş ganimetlerini meşru bir hak olarak kabul etmiş ve almıştır.

Katıldığı cihatlardan (savaş) komuta ettiği birinde; karşı karşıya

geldiği hasmı; mücahit Hz. Ali'nin yüzüne tükürdüğü, kendisine hakaret ettiği için düşmanının canını bağışladığı; "Eğer seni öldürseydim nefsime uymuş olurdum. Ben Allah rızası için öldürür, Allah rızası için ölürüm" dediği, ne derece doğru bilinmez, fakat bazı cahil dedeler; mücahit Hz. Ali'nin ne büyük hoşgörüye sahip olduğunu cemlerde her zaman anlatagelmişlerdir.

Haşimoğulları kabilesine mensup peygamber Muhammed ölmeden önce amcasıoğlu ve damadı büyük mücahit Hz. Ali'nin İslam devleti başkanlığına (halifeliğe) getirilmesini vasiyet etmesine rağmen, Ümeyyeoğullarından Ebu Bekir, Ömer, Osman, Muaviye aralarında anlaşarak Ebu Bekir'i halife atadılar. Söz konusu iki kabile arasında gizlice süren siyasi iktidar ve çıkar dalaşının açığa çıkıp çatışmaya dönüşmesini önlemek amacıyla da, mücahit Hz. Ali'yi "İslam Âlimi" olarak Halife Ebu Bekir'e başdanışman yaptılar.

İslamiyetten önce de "Kutsal Mabet" olan Kâbe'nin gelirlerine sebep bu iki kabile arasında eskiden beri süregelen çıkar çatışması paralelinde, Kureyşli kabilesi ve akrabaları, bölgenin zengin, güçlü, nüfuzlu aileleri olduklarından birbirlerinden kız alıp vererek süregelen aşiret bağı içinde yakınlıkları zaten var idi. İslam devletinin kurulmasıyla her gün artan siyasi nüfuz ve güç, ganimetlerle zenginleşen devlet bütçesi, iştah ve hırs kabartan bir süreçte siyasi nitelikli evlilikleri de artırdı.

Bu evlilikler; peygamber Muhammed örneğinde olduğu gibi çoğunlukla 9-12 yaş arası kız çocuklarını maddi bedel karşılığı alıp satma yöntemiyle kırk yaşını aşmış varlıklı aileler arasında siyasi çıkar gözetilerek iktidara yakın olma, etkin, güçlü siyasi destek bulma amacıyla yapılan evliliklerdir. Çıkar ve güç ilişkisi sarmalında kendisi 52 yaşında iken Ebu Bekir'in 9 yaşındaki kızı Ayşe ile evlendi. Osman'la evlendirdiği ilk kızı Rukayye ölünce, ikinci kızı Ümmü Gülsüm'ü de Osman'a verdi. Üçüncü kızını da Haşimi kabilesinin devlet içinde temsilcisi olmalı hesabıyla amcası oğlu ve mücahit Hz. Ali ile evlendirdi.

Peygamberliğini ilan etmeden önce evlendiği ve oldukça varlıklı ve de kendinden on beş yaş büyük ilk karısı Hatice ölünce, Muavi-

ye'nin kız kardeşiyle evlenen peygamber Muhammed; daha sonra onlarca kadından oluşan cariyeleriyle (nikâhlı-nikâhsız) birlikte yaşaması, İslam dünyasında, "hikmet-i ilahisi vardır" gerekçesi ve hoşgörüyle kabul edilen bir gerçektir.

Peygamber Muhammed, Osman ile Ali'nin kayınbabası, Ömer, kızı Hafsa'yla evli Muhammed'in kayınbabası, Mücahit Ali de, kızı Ümmü Gülsümle evli Ömer'in kayınbabası, Ebu Bekir de, kızı Ayşe ile evli Muhammed'in kayınbabasıdır. Yaş farkı gözetmeyen, kızı hatta torunu yaşındaki ve maddi-siyasi çıkara dayalı yapılan evlilikler İslam inancında saygıyla karşılanmakta, bu tür evlilikler örnek alınmaktadır.

Alevi yol erkânı hükümlerine göre zaruri ve geçerli sebebi olmayan ikinci bir kadınla evlenmek "düşkün" kalmak (toplumdan dışlanmak) için yeterli sebeptir. Alevi inancına göre düşkünlük suçunu, çok eşlilik yaparak daha baştan işleyen Muhammed ve Ali, daha da vahim olanı, kızı veya torunu yaşındaki çocuklarla evlenerek Alevi yol erkânının bu konudaki hükmünü çiğnemişlerdir. Ay, güneş, yıldız, yaratıcı vb. sıfatlarla anılıp kutsanan hayali Hz. Ali ile İslam mücahidi, şeriatın kanlı kılıcı Hz. Ali'nin zerre kadar benzerliğini bulmak mümkün değildir.

Mücahit tarihsel Hz. Ali'nin İslam alimi sıfatı ve kimliğiyle *"Nehc'ül Belaga"* adlı eserde toplanan açıklama ve nasihatleri, Alevi temel değerleriyle mi, İslamın temel hükümleriyle mi, ilgili olduğunu anlamak için ilgili belgeden bazı alıntılar aktaralım:

"Peygamberin sünnetine, Kura'nın hükmüne uyun."

"Biatten dönenlerle savaştım, gerçekten (İslam dini) sapanlarla mücadele ettim, dinden çıkanları kahrettim."

"Savaş (cihat) İslam'ın en yüce rüknüdür" (dinin varlığı ve devamı için zorunludur)."

"Kuran'ın ipine sarıl, onu kendine öğütçü bil, helalini helal, haramını haram tanı."

"Namaz her temiz kişinin Allaha yaklaşmasıdır. Her şeyin zekâtı vardır, bedenin zekâtı da oruçtur."

"Sakın kadınlara danışma, onların reyleri (karakter) zayıf, azim-

leri (irade) gevşektir."

"Kadınların isteği, çabası, dünya ziynetiyle bezenmek, dünyada bozgunculuk etmektir."

Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın Hz. Ali ile aynı dinden olduğunu, aynı mescitte birlikte namaz kıldıklarını, ramazan orucu tutup birlikte iftar ettiklerini, İslam dininin daha geniş bölgeye yayılması adına birlikte karar alıp katliam yaptıklarını, ele geçirdikleri canlı cansız her şeyi yağmaladıklarını, doğru okumak ve yorumlamak kaydıyla İslam tarihi, konuyla ilgili belgelerle doludur. *Kuran* hükümlerinin en kararlı, tutarlı savunucusu ve uygulayıcısı tarihsel kişilik mücahit Hz. Ali'yi, özellikle Alevi-İslamcılara hatırlatılmalı ve sorulmalıdır ki; ilahlaştırdığınız Ali'nin savunduğu ve uyguladığı İslami kurallar manzumesinin hangisini savunuyor ve uyguluyorsunuz?

İslam coğrafyasında, Osmanlı'nın kılıcının yarattığı korku ortamında hiçbir zaman inanmadığı, hiçbir hükmüne uymadığı *Kuran*'a karşın, Müslüman görünebilmek için Anadolu Aleviliğinin kadim söylemi, fikri ve zikri içinde taşıdığı ve hiçbir zaman vazgeçemediği temel değerlerini gizlemenin örtüsü olarak yarattığı Hz. Ali, kâh ay-güneş, kâh gök kubbede nur-kandil, kâh bilgi, bilim anlamında derya (umman), kâh bin bir donda baş gösteren Murtaza, Haydar-ı Kerrar sıfatlarıyla Alevi cem ayinlerinde zikredilegelmiştir.

Alevilerin can bedeli korku ortammda kendine has yarattığı Hz. Ali, tamamen hayal ürünü, tarihsel İslam mücahidi Hz. Ali ile uzaktan yakından hiçbir ilgisi, ilişkisi ve benzerliği yoktur. Ve Aleviler, kerhen benimsedikleri İslam şeriatçısı ve mücahit Hz. Ali uyduruk kutsalını, kendi gerçek değerleri ile karşılaştırıp sorgulamalarının zamanıdır.

Alevilik-Hıristiyanlık Çatışması

M. S. 325 yılında Bizans'ın (Doğu Roma) Hıristiyan dinini devlet dini olarak dinsiz Anadolu kadim halkına dayatması, halkın şiddetli tepkisine neden oldu. İnsansal yaşamı, var oluşu ve yok oluşu

bu halk, geleneksel bir din inancı verileriyle algılamış olsaydı; "O din oluncaya kadar bu din olsun" yaklaşımıyla belki de, Bizans'ın dayattığı dini, yoğun baskıya maruz kalmamak için istemeyerek de olsa kabullenip sineye çekebilirdi.

"Bu dinsiz adamların tüm sapkınlıklarını, hayat veren kıymetli haça, azizlere, kutsal ikonlara, bizzat İsa'ya ve tanrıya yönelik saygısızlıklarını yazmaya cesaret edemem, kardeşlerim... Bilin ki, bu hünerli güruh aramızda dolanıyor ve ikiyüzlü tavırlarıyla bizim görüşlerimize katılıyor gibi görünüyorlar."(45)

Bu dayatmaya karşı halkın tepkisi sert olunca, zalim Bizans da toplu katliamlara, hatta öncü gördüğü pirleri, şehir meydanlarında kazığa bağlayıp, topluma korku salmak üzere diri diri yakmaya varan canice uygulamalara girişti. Zalim Bizans'ın sözde din yayma adına, gerçekte talancı politikası, Anadolu Işık halkının toplumsal yaşamını derinden etkileyecek boyutta iktisadi, siyasi ve hukuki değişikliklerle, sosyal yaşamda alt-üst oluşlara neden olmuştur.

"Kendisine Titus diyen, İmparatorun emriyle Silvanus'u taşlatan ve onun ardından Sivas'taki ikinci Pir olan ve Justus tarafından Şebinkarahisar piskoposuna ihbar edilen ve İmparatorun emriyle Silvanus'a atılan taşların oluşturduğu kümenin hemen yanında yakılan Symeon'a lanet olsun."(46)

Site devletlere (dergâh) ait ekilebilir toprağın ortak mülkiyet sistemini, Hıristiyanlığın öngördüğü tarzda özel mülkiyete, kolektif (imece) üretimi, çıkarcı, adil paylaşımı fırsatçılığa, hukukun eşitlikçi niteliğini belli zümreyi kayırmacılığa (Roma hukuku) dönüştüren, toplumu birleştiren kardeşlik örgütlenmesi olan sosyal yapıyı, din dayatmasıyla toplumu ayrıştıran ve bu yolla yandaş yaratmaya çalışan, kendisini desteklemeyeni ötekileştirerek halkı düşman kamplara bölen Bizans, bin küsur yıllık tarihinde Anadolu halkına tarihin tanık olduğu en büyük baskıyı, katliamı ve zulmü uygulayarak, günümüzde yaşanan maddi manevi her türden kötülüklerin nesnel zeminini yaratmıştır.

Hıristiyanlığı kılıç zoruyla kabullendiremeyeceğini anlayan Bizans ve denetimindeki Ortodoks din adamları taktik değiştirip, Ana-

dolu Işık halkının kadimden beri taşıdığı temel motifleri, toplumu etkilemenin aracı ve Hıristiyanlığın kutsal figür ve motifleri yaptılar. Kutsal Ana (Ma) kültünü bakire 'Meryem'e, yaşam kaynağı (toprak-su-hava-ısı) dört ana unsurun, dört mevsimin (yaz-kış-bahar-güz), yerkürenin dört ana yönünün (doğu-batı-güney-kuzey), Alevi yol erkânının Dört Kapı ilkesinin simgesi olan dört kültünü haç kültüne dönüştürerek, İsa'nın öldürüldüğü varsayılan "çarmıh" yaptılar.

"Hıristiyanlığın zamanla, temel ilkeler bakımından bile, Hıristiyanlık öncesi inançlardan etkilendiğinin en önemli bir örneğini; İncil'de sadece İsa'yı ve İsa'nın kardeşlerini doğuran bir kadın olarak anılan Meryem'in, Anadolu ve yakın çevresinde kökleşmiş Ana tanrıça tapkısının ve bunun uzantısı Ephesos/Selçuk Artemis'i tapkısının etkisiyle, tanrılaştırılmasında buluyoruz."

"Hakikatte İsa'nın dirilmesi menkıbesi, Anadolu'nun Attys dininden alınmıştır. Katolik memleketlerde bugün bile İsa'nın anası Meryem, hemen hemen İsa'dan daha büyük bir rol oynar. Beşinci yüzyılın münevver Bizans bilginleri daha o vakitler, Tanrının anası Meryem'in, Anadolu'nun Büyük Ana'sından başka bir şey olmadığını kat'iyet ve vuzuhla biliyordu."[47]

Bâtıni inanca göre sosyal yaşam içinde düşülen müşkülleri halletme yöntemini, kilisenin gizli bölümünde papaz huzurunda "günah çıkarma" ayinine, toplumdan dışlanmayı gerektirecek suç işleyenleri "aforoz" etmeye, cem töreninin on iki hizmet kültünü İsa'nın on iki havarisine, bolluk ve bereketin simgesi, adına oruç tutulan ve cem düzenlenen Hızır geleneğini, Noel Baba'ya, Luvi halkının temel kültü ışıkın simgesi çerağ'ı, kilisede mum yakmaya dönüştüren kral ve papaz işbirliğinin bu plan ve uygulaması da, istenen ve beklenen sonucu vermemiştir.

"Marburg Üniversitesi Profesörlerinden Baron (Freiherr) Hans von Soden, Hıristiyanlığın başlangıçta sadece bir Yahudilik mezhebi olduğunu uzun uzadıya anlattıktan sonra, eski inançların ve onlarla bağlantılı geleneklerin, Hıristiyanlık giysisine bürünerek Hıristiyanlığa katılması konusunu işlemektedir. Onun da değindiği üzere, ermiş (aziz, azize) sayılarak birtakım kişilerin ululanması, bunların muci-

zeler gerçekleştirdiğine inanılması; birtakım kalıntıların kutsal sayılması; ikona'lara yani din ulularının, meleklerin resimlerine saygı gösterilerinde bulunulması, ilk Hıristiyanlarda yoktu ve eski inançların etkisiyle Hıristiyanlığa girdi."

"Hıristiyanlığın kutsal günlerinden birçoğu, eski çoktanrılı dinden alındı. Bu arada, eski "Güneşin kış yörüngesine girmesi bayramı", 4. yüzyılda, Roma'da, "Hakkın Güneşi" İsa'nın doğum gününü kutlama bayramı olarak kilise tarafından kabul edildi; işte şimdi bütün dünyada kutlanan Noel Gecesi'nin (24 Aralık- 25 Aralık arasındaki gece) aslı budur. Meryem Ana'nın göğe uçuşu günü diye kutlanan 15 Ağutos'un da, eski Artemis bayramları günü olduğu biliniyor."[48]

Günümüzde "Hızır" geleneği olarak ocak ayının son haftası içinde Alevi toplumunca kutsanan ve kutlanan günün adı, "Noel Baba" olarak değiştirilip bir ay önceye alınması, bir Hıristiyan kurnazlığıdır. İlginç olan diğeri; Meryem Ana'nın göğe uçtuğu gün olarak kutlanan 15 Ağustos ile Anadolu'da Ana Tanrıça Ma adına düzenlenen tarihsel etkinlikler, tarihi bilinmeyen dönemden beri aynı nitelikte şenlikler yapılmakta, aynı gelenek günümüzde, Hace Bektaş-ı Veli anma etkinlikleri olarak her yıl 15 Ağustos'ta yapılmakta; dahası, aynı gelenek Anadolu'nun hemen her bölgesinin birçok alanında özellikle Alevi toplumunun kutsadığı yerlerde yoğun kitle katılımıyla sazlı, sözlü ve semahlı şekilde kutlanmaktadır.

Bizans ve kilisenin tüm şiddet ve entrika boyutundaki yaptırımlarına rağmen alınamayan sonuç ve acizlik, bir alt papazdan bir üst papaza rapor niteliğinde yazılan mektupta açığa çıkmaktadır.

"Mesih karşıtının havarileri her tarafta kol geziyor ve birçoklarını hatta yalnızca sıradan insanları değil rahipleri ve keşişleri de yoldan çıkartıyorlar... Bu bahsettiğim kâfirler tanrıya boyun eğmiyor ve onun göğün ve yerin yaratıcısı olduğuna inanmıyorlar. Tanrı'nın anasına, kutsal haça, kutsal emanetlere, kutsal vaftize ve kutsal kiliselere de inanmıyorlar ve bunları kirletiyorlar. Bu dünyanın efendisine yani Şeytana (Satanael) tapıyorlar. Bu oyuncular, oyunculuk marifetiyle, Hıristiyan gibi görünüyor, keşiş ve rahip taklidi yapıyorlar."[49]

Bu bağlamda toplumun maddi değerlerinin Bizans ve kilise ta-

rafından kılıç zoruyla gaspı, Alevi temel motif, figür ve geleneğinin Hıristiyanlığa aşırılması yanında, Anadolu kadim halkına yönelik karalama, nefret ve iftiraları da yine batılı kaynaklar belgelemektedir.

"Kız kardeşleri, kayınvalideleri veya görümceleriyle kirlenmiş olanlara, ziyafet için toplanıp içki içtikten sonra ışıkları kapayan ve akrabalığa, yaşa ve cinsiyete bakmadan âlem yapanlara lanet olsun"[50]

Soykırıma varan katliamlara rağmen dünyanın hiçbir yerinde, tarihin hiçbir evresinde, hiçbir topluma reva görülmemiş vicdansızlık eseri; "mum söndürürler, ana bacı tanımazlar" hakareti, ahlaken temizden de temiz Anadolu Alevilerine, Bizans ve kilise[51] tarafından hayâsızca atılmış bir iftiradır. Talancı ahlakıyla birlikte Osmanlı'nın Bizans'tan devraldığı alçaklara has bu iftira, Osmanlı'nın birçok boyutuyla devamı olan Türk-İslam temelinde şekillenen Cumhuriyete taşınmış, günümüzde cinsi sapıklar dilinde devlet desteğiyle devam etmektedir.

"Eğer herhangi bir kadın derviş, hayatı yaşama bahanesi ile Tanrının ona bağımlılığını ve itaatini hatırlatmak için verdiği uzun saçlarını bu bağımlılık düzenini bozmak için keserse ona lanet olsun."[51]

Cumhuriyetin 1934'de birçok Avrupa ülkesinden önce kadına; "seçme ve seçilme hakkı vermiş" olduğu iddiasına karşın, iki bin yıllık Anadolu tarihinde din olarak hüküm süren Hıristiyanlık ve İslamdan, siyasi olarak da Bizans ve Osmanlı'dan, doksan yıllık cumhuriyetin kadm olgusuna özellikle günümüzdeki yaklaşım farkını, daha doğrusu farksızlığını, üstteki kısa alıntıyı inceleyerek görmek mümkündür.

Oysa her fırsatta "Ana bacı tanımaz"lıkla suçlanan Anadolu Aleviliği, kadını cismen erkekle eşdeğerde görüp ona 'Can' demiş, yaratıcı doğurgan özelliğinden dolayı yüceltip onun adına Ma-Beht'ler (Ana Evi, Dergâh) ihya ederek mürşit (Işık-Önder) sıfatı vermiştir. Luvilerden beri var olan, Babai isyanının yenilgisinden sonra Hace Bektaş-ı Veli'nin sığındığı Sulucakarahöyük Dergâhı'ndaki Kadıncık Ana'ya kadar geçen binlerce yıllık süreçte, birçok ulu dergâhta bâtını

inancı, Postnişin makamında kadın mürşitler temsil etmiştir.

Bu dergâhların hizmetinde derviş olarak kalmak isteyen erkeklerin, Kutsal Ana'nın onuruna o dönemin tıbbi yöntemiyle cinsel duyarlılıktan gönüllü olarak arındıkları bilinen bir gerçektir. Belli belgelere simge diliyle yazılmış[52] bu gerçeği anlamak ancak Alevi sırlarına yeteri kadar vakıf bilge ve arif kişi olmayı gerektirmektedir. Asırlarca Hıristiyan ve İslam baskısı ve etkisi altında kalmış Alevi toplumunda da, kadına geleneksel bakış kısmen yozlaşmış olmasına rağmen, o köklü ve soylu anlayış önemli oranda varlığını korumaktadır. Anadolu toplumunda "Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır" deyimi, insansal yaşamda kadının erkekten önde olan önemini vurgulayan soylu anlayış, günümüzde yeteri kadar önemsenmese de, kültürek kalıntı olarak toplumsal bellekte izleri görülmektedir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Ana Tanrıça adına ihya edilmiş ve kutsanan Tapınak/Ma-Beth vb. mekânlarda kalmak ve gönüllü hizmet vermek isteyen erkeklerin, dünyevi duygu ve hırslardan arınmaları önkoşulu içinde, özellikle cinsel perhize inandıkları bir gerçektir. Yeri gelmişken vurgulanması gereken diğer bir gerçek de, toplumsal hareketliliğin (isyan) lideri olarak görülen önder kişiler yakalandığında hem bir ceza olarak, hem de "Kurttan kuzu doğmaz" anlayışıyla zürriyetinin üremesi, gelecekte intikam duygusuyla karşılarına bir bela unsuru doğmasın diye siyasi despotlar tarafından söz konusu kişilerin, cinsel organının kestirilmesi tarihin acı gerçeklerindendir.

Halk söylencelerinin dışında, Osmanlı kayıtlarında izine rastlanamayan, fakat 16. asırda Osmanlı zulmüne karşı isyanların başını çektiği söylenen ve halk dilinde efsaneleşen Sivaslı Pir Sultan, gerçekte, M.S. 610-680 yılları arasında yaşadığı bilinen, fakat Sivas'ta katledilmiş Mananalis'li (Pülümür) Pir Silvanus'tur. Zira Pir Sultan'la ilgili konuya ilişkin efsanevi söylencelerde kişi adları değişik olmasına karşın, güvenilir batılı kaynaklarda katliamın yaşandığı tarih, geçtiği yer ve yöntemler aynıdır.

Bizans ve Osmanlı tarihi boyunca haksızlığa karşı isyanların simgesi haline getirilmiş bu ulu mürşite Anadolu kadim halkı, farklı dönemlerde farklı adlar vererek efsaneleştirmiş, geleneksel törele-

rinde, genel kültürü içinde önemli yer vererek yaşatmış ve yaşatmaktadır. Ayrıca belirtmeliyim ki, 'Pir Sultan' mahlaslı şiirlerin tamamı, dil ve içerik bakımından bir kişiye ait değil, birçok kişi tarafından yazılıp söylendiği, konu uzmanlarınca tespit edilmiştir. Bu da gösteriyor ki, aynı geleneği ve duyguyu sahiplenen ozanlar, bu ululara saygı gereği kendi mahlasları yerine, efsaneleşmiş Pir Sultan mahlasını daha uygun bulmuşlardır.

Örneğin;

"Ben Musa'yım sen Firavun
İkrarsız şeytan-ı lâin
Üçüncü ölmem bu hain
Pir Sultan ölür dirilir."

Pir Sultan mahlaslı bu dörtlük içindeki "Üçüncü ölmem bu hain" mısrasından da anlaşılacağı üzere, bu vb. şiirlerin Pir Sultan'm ölümünden sonra yazıldığı aşikârdır.

Anadolu'da işgalci Bizans (Roma'nın doğu eyaleti) öyle korkunç yöntemlere başvurmuş ki, halk, Hıristiyan görünmek, kilise kutsalı haçı, İsa'yı ve anası atfedilen Meryem'i, yani üçlü "Teslis"i görünüşte kutsamak, kendi kültürel değerlerini ve geleneklerini Hıristiyan kıyafet ve görünümü içinde oldukça gizli yaşamak zorunda kalmıştır. Bu yoğun baskı ortamında toplumun bir kesimi, yaşadığı bölge özelliklerine bağlı olarak ulaşımı zor dağ başlarına Trabzon'daki Sümela manastırı benzeri mekânlar imar etmiştir.

Bir kesimi sığınak niteliğinde Kapadokya bölgesinde olduğu gibi yeraltı şehirleri, bir kesimi de, kolay girilemeyen surlarla çevrili kaleler inşa etmişlerdir. Varlıklarını sürdürmek ve savunma amaçlı inşa edilen söz konusu yerlerde halk, kendi geleneksel törelerini yaşamakta, olası baskın ve saldırılar karşısında 'biz de Hıristiyanız' diyerek öldürülmeye karşı tedbir amacıyla buralarda; haç, İsa, bakire Meryem figürleri bulundurmuş, bu mekânları da kilise görünümünde inşa etmişlerdir.

Anadolu halkının Bizans zulmüne karşı yürüttüğü sınıf mücadelesini, uyduruk "Malkoçoğlu" efsanesiyle çarpıtan, sinema sektö-

rüne akıl almaz düzmece film senaryosu ürettiler. Türk tarih yazarları el ve gönül birliği içinde Carbeas'ın (Hüseyin Gazi), Chyrsocheir'in (Battal Gazi) ve Mekil Danişmend'in gerçek adları ve kimliklerini inkâr ederek onlara Türk ve Müslüman ad ve kimlik uydurarak Anadolu halkının toplumsal belleğini silme, tarihini unutturma gayretkeşliği içine girdiler. Güvenilir batılı kaynakların verilerinde Carbeas, Chrysocheir Danişmend gerçekte ne Türk ne de müslüman değildir.

Türklüğün ve müslümanlığın Anadolu'da henüz adının bilinmediği dönemde Bizans'ın yoğun talancı baskıları karşısında yerini yurdunu terk etmek ve dağlara kaçmak zorunda kalmış halka öncü olmuş, ilkçağlardan beri tarihsel adı Melita/Maldia/Melid[53], günümüzde Malatyalı Carbeas, Chryosecheir, Sivas İmranlı'da Cogi Baba, Hafik Yalıncak köyünde Yalıncak Baba, Şarkışla'nın Emlek bölgesinde Cöğlü Baba ve daha nice ulu kişiler Anadolu'nun kadim halkındandır. Bizans'ın dayattığı çetin koşullarda yürütülen isyan hareketlerine komutan, öncü, halka mürşit (Işık) olmuş söz konusu ulu kişiler, savaş meydanlarında Bizans'ı defalarca yenilgiye uğrattılar. Orta ve Doğu Anadolu'da M.S. yaklaşık 700-1050 yılları arasında başkenti Melitene/Malatya, Argaoun/Arguvan, Tephrike/Divriği merkezli Pavlikan, Neocaesarea/Niksar merkezli 1060-1180 yılları arasında Danismendli[54] adlı, Anadolu halkına barış ve refah ortamı sağlayan ortak mülkiyet üzerinde eşitlikçi devletler kurmuşlardır.

Bilgilerinden yararlandığımız değerli yazar Bilge Umar'ın, Niksar merkezli devletin kurucusu olarak bilinen Danişmend'in soyu hakkında aktarımının varsayımlara dayandığı görülmekte; biz de, daha güçlü bir varsayım olarak; Melik Danişmend'in soyunun, Anadolu kadim halkı Luvilere dayandığını, zira kurduğu devlete destek veren ve onun kapsadığı halkın Luvi kökenli, yönetim biçimi ve ilkelerinin eşitlikçi Bâtıni doktrin kaynaklı olduğu gerçeğinden hareketle, akla ve mantığa daha uygun gelen varsayım olarak ileri sürebiliriz.

Bizans'a karşı çetin mücadele sürecinde, öncü mürşit konumunda savaşa katılmış ve katledilmiş Sivas'da Pir Silvan, Ankara'da

Carbeas, Eskişehir'de Chyrsocheir, İmranlı'da Cogi Baba, Hafik'te Yalıncak Baba, Şarkışla'da Cöğlü Baba vb. adı Türkçeleştirilmiş daha nicelerinin gömütü (mezar) varsayılan yerlerde bu ulu kişiler adına; tıpkı, antikçağda Ana Tanrıçayı (Kutsal Ma) anmak üzere düzenlenen şenlik geleneği, günümüz Alevi toplumu tarafından sazlı-sözlü semahlı ve lokmalı anma etkinlikleri düzenlenmekte, bu zat-ı muhteremler saygıyla yâd edilmektedirler.

Anadolu tarihi ve Alevilik hakkında araştırma yapan yazarların Alevi kökenliler dâhil büyük çoğunluğu, Türk-İslam tarih tezi çıkmazında resmi yalanları yaklaşık yüz yıldır, birbirlerinden alıntılar yaparak "al gülüm, ver gülüm" oynarlarken; araştırmacı yazar Erdoğan Çınar duvarına tosladılar. İnkârcı ve tek-tipçi devletin yalanlarını da gün yüzüne çıkaran Erdoğan Çınar'ın ciddi ve gerçek belgelere dayalı ezber bozan; *"Aleviliğin Gizli Tarihi", "Kayıp Bir Alevi Efsanesi", "Aleviliğin Kayıp Bin Yılı", "Aleviliğin Kökleri", "Bahçe Bizim Gül Bizdedir", "Dergâh'ın Sırrı-Aleviliğin Kayıp Hafızası"* adıyla yayınlayıp toplum hizmetine sunduğu eserleri, "Alevilik budur" diye bilinen çarpıtılmış bilgiyi kökünden sarstı, uyduruk verilere dayanan yazar takımını da içinden çıkamayacakları bir boşluğa düşürdü.

Araştıran, yazan, okuyan kamuoyunda, kelimenin tam anlamıyla bir yandan merak uyandıran, diğer yandan şok etkisi yaratan bu eserlerden en çok rahatsız olanlar da, Erdoğan Çınar'ın deyimiyle; Alevi kökenli yazar-çizer "esnaf takımı" oldu. Bu "esnaf takımı" sırça saraylarının çatırdadığını, ciltler dolusu yalanlarının üstsüz (çıplak) kaldığını hissedince, beklemedikleri bir anda varlıkları yok olmuş telaşıyla paniğe kapıldılar. Bu telaşlı halleri bu "esnaf takımını" ortak bir iftira kampanyasında, aynı safta birleştirdi ve koro halinde kendilerince, Işık insanı E. Çınar'ı "teşhir" etmeye kalkıştılar.

"Erdoğan Çınar, Museviliği övüyor", "Hıristiyan misyoneridir", "Aleviliği kilisede aramaktadır", "Kiliseleri Alevi Dergâhı yapmaktadır" vb. ipe sapa gelmez birbirine zıt savlarla kopardıkları yaygara, E. Çınar'ın eserlerini toplumda ilgi odağı haline getirdi.

Erdoğan Çınar, Hıristiyan Bizans'ın, İslam Osmanlı'nın ve devamı Türkiye Cumhuriyeti'nin asırlardan beri elbirliğiyle toplumun

zihnine kurdukları yalan duvarını bir fiskede yıkmıştır. Ve 'yalanların çok tekrarlanarak gerçek olmayacağını', ısrarlı inkârlara inat, gerçeklerin var oluğunu saygı değer uğraşı ve emeğiyle kanıtlamıştır. Çağdışı dinciliğin ve ırkçılığın zihinlerindeki esaret zincirini kıramayan yazar-çizer takımına, inandığınız ve zihninizi şekillendiren yalanlardan ibaret temelsiz bilgileriniz, kabeniz olan Dolar-Euro gibi değerleriniz sizin olsun. 'Alevilerden ve Alevilikten elinizi, dilinizi çekin; bundan böyle sizin ve maşası olduğunuz devletin yalanlarını yemeyeceğiz' demek durumundayız.

Alevilik, Bektaşilik ve Osmanlı

Yazarı, çizeri, araştırmacısı ve akademisyeni ağız birliğiyle Alevilikle Bektaşiliğin, Türklükle kökteş ve özdeş olduğunu vaaz etmekte, Türkiye halkını bu saçmalığa inandırmaya çalışmaktadırlar. Bu iddia doğru mudur? Hayır, doğru değildir. Yetmiş küsur milyonluk bir ülkede bu savı herkes doğru kabul etmişse, kim ne cüretle bu resmi teze 'doğru değildir' demeye cüret edebilir? 'Bu konunun farklı bir tezle açıklanması kimi inandırabilir' sorusunu duyar gibiyim.

'Gerçekler yok sayılmakla yok olmaz', 'yalan, sık ve çok tekrarlanmakla gerçek olmaz', 'Güneş balçıkla (çamur) sıvanmaz' deyimlerinin neyi vurguladığı anlaşılırsa; gerçek bilgiye ulaşmanın tek yönteminin, dinci, ırkçı vb. tarafgir önyargılardan arınarak nesnel temelde bir yaklaşımla sorunlar ele alınırsa, gerçeğin yerine ikame edilmeye çalışılan yalanlar açığa çıkarılmış, problemler de kendiliğinden çözüm yoluna girmiş olacaktır.

Osmanlı devletinin kurulduğu dönemde Anadolu'da 'Işık taifesi' olarak adlandırılan Alevi toplumu içinden; Osmanlı'nın, Bektaşiliği ne için icat ettiğini, Aleviliğe ve Alevilere karşı cephe kurarak Bektaşiliği neden öne çıkardığını anlayabilmek için dönemin Anadolu'daki siyasi, iktisadi, sosyal, inançsal ve etnik yapısını, toprak mülkiyetini, üretim tarzı ve hukuk kurallarını incelemek zorunludur. Aksi durumda, resmi Türk Tarih Tezinin, Alevilik ve Bektaşiliğin

Türklükle kökteş ve özdeş olduğu iddiası, sahte belgelere dayalı ve asılsız savı gibi saçma sapan yalanlar nakarat halinde tekrar edilmiş olur.

Bu çalışmanın ana konusu Türk tarihi olmasa da, kuruluşu itibarıyla bir Türk devleti olan Osmanlı ve Türk kökenli olduğu iddia edilen Bektaşiliği açıklayabilmek için Türklerin Anadolu'ya gelişini ve Anadolu'daki konumlarını kısaca açıklamak zorunludur. Türklerin Orta Asya'dan Ön Asya'ya (Anadolu) kabile ve kafileler halinde göçleri M.S. 800'lü yıllarda başladığı bilinmektedir. Bu göç olayı, resmi Türk Tarih Tezinin iddia ettiği gibi iklim değişikliğine bağlı bozulan yaşam koşullarının zorlaşması sonucu değildir.

Son din olan İslamı yayma adına Emevi devletinin doğuya yönelik başlattığı seferlerle, İslam ordularının ardı arkası kesilmeyen kanlı saldırılarında bölge halkının yoğun katliama uğradığı tarihsel bir olaydır. Bu saldırılarda evlerin yakılması ve yurtların yağmalanması, yaşamsal kaynakların gasp edilmesi, kadınların cariye (kadın köle), yeni yetme gençlerin ve çocukların, asker ve köle yapılmak üzere esir alınması, bölgede yaşamı sürdürmeyi imkânsız hale getirmiştir. Bölge halkı Türklerin bir kesiminin doğup yaşadığı yurdunu terk etmek (İslam'dan kaçmak) zorunda kaldığı, dönemin acı ve trajik gerçekliğini, bilinen göç olayı somut olarak belgelemektedir.

Türk Tarih Tezi temel aldığı, Türklüğün eşliğinde ve paralelinde siyasi dayanak olarak kullandığı İslam'ın kanlı yüzünü gizlemek için, Orta Asya'dan Ön Asya'ya Türk göçünü, iklim koşullarının bozulmasına bağlaması tamamen kurgu ve yalandan ibarettir. Türklerin ana yurdu Orta Asya'da önemli bir kesiminin hayvancılık, avcılık ve fırsat buldukça çapula dayanan konargöçer bir yaşam tarzı içinde olmaları, mevcut yaşamlarının İslam ordularının saldırı ve talanları sonucu bozulması, zaten kaybedecek fazla şeylerinin kalmayışı, en azından canlarını kurtarmak üzere batıya göç (kaçış) olayının altyapısını oluşturmuştur.

İslam ordularının sürekli saldırısına rağmen yerleşik düzen içinde olanlar talan, katliam ve yıkıma karşın yurtlarında kalmayı yeğlemişlerdir. Orta Asya'daki günümüz Türk varlığı başka türlü izah

edilemez. Zaten konargöçer kesim batıya göç sürecinde Anadolu'ya İran'ın güneyinden gelenlerin önemli oranda İslam'dan etkilenmişliği, kuzeyden, Horasan üzerinden gelenlerin de geleneksel Şaman inancını korudukları, dolaysıyla bu kesimin Anadolu kadim halkıyla kısa zamanda kaynaştığı bir gerçektir.

İran'ın güneyinden gelenler İslam'ı, Nakşibendî tarikatının kurucusu Hoca Ahmet Yesevi yorumuyla tanıyıp algıladıkları, güney Anadolu'da Selçuklu Türk-İslam devletini kurdukları bilinmektedir. Kafile ve kabile halinde iki yüz yıllık süreçte İran'ın güney ve kuzeyinden Anadolu'ya gelen Türkler, dönemin Anadolu toplam nüfusunun %6 veya 7'si oranındadır. Günümüzde yapılan kimi çalışmaların verilerine göre ise, Orta Asya'da yaşayan Türklerin genetik değerleriyle, Anadolu'da yaşayan Türklerin birebir örtüşen gen değerleri %3 oranındadır.

Osmanlı icadı Bektaşiliğin ayrıntılarına girmeden önce, öncelikli olarak Osmanlı'mn kurulduğu coğrafyada yaşayan toplumun etnik ve dinsel farklılıklarına değinmek, Osmanlı-Bektaşi ilişkisinin sosyal altyapısına açıklık getirecektir. Anadolu, arkeolojik verilere göre Roma istilasına kadar, Aluvi (Işık ülkesi) olarak adlandırılıyordu; Anadolu'da yaşamış ilk topluma da Luvi (Işık halkı) deniyordu. Luvilerin ardılı olan Thrak, Pala/Bala, Huri, Hatti, Helen, Phrigya, Hitit, Likya, Lidya vb. kavimleri önemli oranda Luvi dilini kullanıyordu.

Bugün Anadolu'da birçok ova, vadi, nehir, dağ, tepe, yerleşim birimi vb. adları Luvi dili kökenlidir. Anadolu'da yaklaşık on on iki bin yıllık süreçte oluşmuş ve günümüze ulaşan arkeolojik kalıntıları bir kenara koyalım, toplumun yaşamında süregelen kültürel mirası da geçelim, Türklerin Anadolu'ya gelişiyle yerli insan nesli buharlaşıp yok olmadı. Tarihsel süreçte, bu coğrafyaya göçlerle gelen halkın etnik ve inançsal kültürleri, yerli halkın aynı değerleriyle kaynaşıp günümüz Anadolu halkının sosyal ve kültürel varlığı oldular.

Binlerce yıldan beri bu coğrafyada birbirinin ardılı olarak var olmuş yerli topluma, göçmen Türklerin de katılımıyla daha geniş tabanlı bir sosyal yapı oluştu. Bu sosyal yapıya hükmeden Hıristiyan-

lıkla İslami güçlerin vergi adı altında ve soygun boyutundaki iktisadi baskısı Babai ayaklanmasını yaratmış, isyanın bastırılmasına karşın Bizans da, Selçuklu da önemli oranda sarsılmış siyasi kaos ve otorite boşluğu sonucunda, Anadolu, beylikler şeklinde paylaşılmış,talan ve çapul ortamı doğmuştu.

Yaşam tarzı olarak çapula karşı olan Anadolu kadim halkı, henüz dinsel inancı ve politik yönelimi belirgin olmayan Osmanlı Beyliği'ni, kendisine siyasi sığınak olarak devlete dönüşmesine, Bâtını örgüt yapılanması biçimindeki mesleki ve ahlaki halk örgütlenmesi olan Ahilik (kardeşlik) yapısı içindeki önderlerin de (mürşit) onayıyla, halk yoğun destek verdi. Daha özet ve net bir deyişle, barışçı ve eşitlikçi geleneğe sahip Anadolu halkı, Osman -gerçek adı Otman olan- Beye altın tepside bir *devlet* olanağı sundu.

Tanrı krallar döneminde olduğu gibi, orta çağda kurulan sınıflı Osmanlı devleti de; talan, işgal, istila ve ilhak üzerine kurulmuştur. Osmanlı'nın oluşum sürecinde toprak mülkiyeti önemli oranda topluma ait iken, otorite olarak güçlenen Osmanlı, kolay kontrol edebildiği alanlarda toprağı gasp yoluyla devlet mülkiyetine dönüştürmüştür. Toplum üretim yapmakla ve devletin istediği ağır vergiyi ödemekle yükümlüdür; yani devlet, "ağa"; üreten halk da "marabadır" (yarı köle). Dönemin hukuk anlayışı ve işleyişi de, bu mülkiyet ve üretim tarzını korumak ve meşru kılmaya yöneliktir. Siyasi yönetim şekli, padişahın kendine has akıl danelerinin (danışman) nasihatine dayalı her sözü bir kanun, kelimenin tam anlamıyla despotik bir hükümranlıktır.

Osmanlı'nın kuruluş ve gelişim yıllarında Anadolu'da yaygın olan inanış, Hıristiyan azınlık ve prensipleri belirsiz, kurum ve kuralları henüz şekillenmemiş salt sözde Müslüman azınlık Türklerin dışında dinsel bir muhteva ve içerik taşımamaktadır. Luvi kökenli halkın, Bâtıni inanış tarzının geleneksel töre ve ayinleri, site (şehir) devleti devamı niteliğindeki dergâhlarda ve bunlara bağlı yerel ocaklar etrafında yaşanmakta ve yaşatılmaktaydı.

Osmanlı'nın devletleşme, yani devletin tüm politika ve kurumlarının oluşumu sürecinde güçlenme ve genişleme politikasının, ku-

rucu halkın barış ve eşitlik prensiplerine ters yönde şekillenişi, halkla Osmanlı'yı karşı karşıya getirdi. Varlığının devamını savaş, istila ve talanda gören ve bu görüşüne uygun politika oluşturan Osmanlı, örgütlü yapısını kontrol edemediği ama edebileceği yeni bir toplum yaratma planını devreye koydu.

Tarihsel Sulucakaracahöyük (Hacıbektaş) Dergâhı'nın Anadolu halkı üzerindeki ruhani etkisini kırmak kolay değil; yok saymak da imkânsızdı. O dönem Hacı Bektaş-ı Veli adıyla ünlü bu dergâhı ve bu dergâha manevi bağlılığı olan olmayan Anadolu Işık halkının kutsadığı tüm ocak ve dergâhları, Bektaşi Tekkesi ilan etti. Hace Bektaş-ı Veli adını, bilge kişiliğini ve halk üzerindeki manevi gücünü kullanma girişimiyle, toplumun temel manevi ve töresel değerlerini açıktan yâdsıma yerine, içeriğini boşaltarak Şii-İslam söylem, motif ve figürlerle doldurup dönüştürmeye yöneldi.

Osmanlı Beyliği'nin devlete dönüşmesi döneminde etkin olan kardeşlik örgütü Ahiliğin zaman içinde etkisini kırarak yerine Bektaşi tekkelerinde örgütlediği gayri-müslim unsur savaş esiri ve devşirmelerden oluşan özel vurucu güç Yeniçeri teşkilatı 1362 kuruldu. Bektaşi tekkelerinde Bâtını inançlı dervişlerden umduğu sonucu alamayan Osmanlı, bu defa Nakşî şeyhi besleme dede-babaları tekkelere postnişin (pir) atadı. Kesintisiz devam eden savaşların ve devletin sefahat giderlerini karşılamak üzere ağırlaştırılan vergi yükünün toplumu derinden etkilemesi, Osmanlı topraklarını ardı arkası kesilmeyen isyanlar ülkesi haline getirdi.

Selçuklu'nun "isyancı başı" olarak suçladığı Bâtmi mürşit Amasyalı Baba İlyas'ı bir suikastla öldürtmesi sonucu, Adıyamanlı Baba İshak'ın harekete geçmesiyle tarihi Babai ayaklanması, ülkenin Orta, Doğu ve Güney bölgesi Anadolu halkını ayağa kaldırdı. Ayaklanan halk Selçuklu güçlerini karşılaştığı her yerde bozguna uğrattı. Durumun vahametini ve bu savaş sonucunda kendi sonunu da gören Bizans, can düşmanı Müslüman Selçuklu'ya tam donanımlı ordusuyla fiili destek vererek Kırşehir yakınlarında Malya ovasında Selçuklu güçleriyle birlikte Babaileri kılıçtan geçirdiler.

Anadolu tarihinde önemli yeri olan ve Selçuklu'ya karşı yapılan

Babai ayaklanmasını Türk Tarih Tezi yazar takımı, isyanın başının da gövdesinin de Türk olduğu iddiasıyla olayı; "Türkmen ayaklanması" olarak takdim etmektedir. Bu iddia, Luviler'den beri Anadolu da yaşamış kavimleri yok saymak, yaratılmış uygarlıkları ve kültürel değerleri Türklüğe mal etme çabasıdır. Orta Asya'dan göç ederek Anadolu halkıyla kaynaşmış, Bizans ve Selçuklu baskısına maruz kalmış yoksul Türk kesimin, yerli halkla birlikte Babai ayaklanmasına katıldıkları bir gerçektir. Ancak bu ayaklanma, Türklerin başını çektiği bir "Türkmen ayaklanması" değildir. Farklı etnik köken ve inançtan oluşan tüm katmanlarıyla Anadolu kadim halkının birlikte, zulme karşı isyanı ve katliamla sonuçlanan tarihi bir başkaldırısıdır.

Miadı dolmuş zorba Selçuklu'dan ve zalim Bizans'tan kurtulma amacıyla Anadolu yerleşik halkının Ahi yapılanması içindeki önder kesimi (Rum Erenleri) ile İslamı kuralları yeteri kadar özümsememiş fakat kendisini Müslüman addeden Türk kabile beyleri (Horasan Pirleri), Osmanlı devletinin kuruluş aşamasında ideolojik[55] ve öncü güç olmuştu. Osmanlı Beyliği'nin devlete dönüşmesine onay veren bu bilge Rum erenleri ile Horasan pirlerinin ortak görüşü özet olarak, Şeyh Edebalı tarafından "Osman Beye nasihat" olarak iletildi.

Anadolu kadim halkının bilge insanları Rum (Anadolu) erenleri ve Türk kökenli Horasan pirlerinin aktif desteğiyle 1330'da kurulan Osmanlı'nın, hükümranlık alanını genişletme politikasının, kurucu unsurların barışçı ve eşitlikçi beklentilerine ters yönde oluşması, destekçi Erenlerin önemli bir kesiminin tepkisine yol açtı. Örneğin; Bursa'nın ilhak savaşma katıldığı varsayılan Abdal Musa Sultan, Osman'ın, Bursa bölgesi sancak beyliği teklifini reddederek desteğini çekmesine karşın, Şeyh Edebalı etki alanındaki toplum üzerinde nüfusunu kullanarak damadı Osman'a aktif desteğe devam etti.

Çapulcu ve talancı Osman'ın ganimet ihsanlarına Şeyh Edebalı gibi tevessül edenler "soylu" geçmişlerine ihanet ettiler. Abdal Musa Sultan gibi asil ve soylu geçmişine sadık kalan kişilikli şahsiyetler Osman'ın otoritesini tanımadı, çevresini terk ettiler. Bu ayrışma, Abdal Musa Sultan gibi Osman'dan desteğini çeken Işık ehli erenler

ile Şeyh Edebalı gibi Osman'ın çapul kültürüne (Gaza) destek verenler, şu veya bu şekilde İslam'dan etkilenmiş Horasan Pirlerinin (Gaziler) bir kesiminin şahsi çıkara dayalı tavır ve duruşları, Bâtını inançlı Anadolu halkıyla, göçmen Türkler arasında hümanist ve inançsal değerler açıdan niteliksel farkın belgesidir.

"Nitekim aynı gelenekten gelen kişiler arasında Edebali yeni devletin piri olur ve Bilecik kentinin gelirine konar, Geyikli Baba yaşanan gerilimler ve İnegöl'ü kabul etmemesi sonrasında kenara düşerken, Abdal Musa ve benzerleri, Osmanlı'nın belirginleşen düzeniyle uzlaşmayıp onun egemenlik alanını terk edecekti."(56)

Bu gerçek, kişisel çıkar gözetmeyen yerleşik ve barışçı bir kültürün temsilcilerinin, tarihin derinliklerinden beri Anadolu halkının yaşam tarzı olan barışçı komün geleneğine tutkuyla sahip çıkması, konar göçer ve at sırtında bir yaşam tarzı içinde çapul ve talanla yaşamını idame edenlerin nitelik farkının açığa çıkmasıdır. Söz konusu fark; Aleviliğin barışçı ve eşitlikçi geleneğinin ana yurdunun, Orta Asya değil Anadolu, bu hümanist değerleri yaşam biçimi yapan toplum da, Anadolu'ya göç gelmiş Türkler değil, yerleşik Luvi (Işık) halkı ardılı toplum olduğu gerçeğidir.

Devletin kuruluş aşamasında destek veren erenlerden, Osman Gazi'nın devlet otoritesini oturtma sürecindeki haksız uygulamaları karşısında desteğini çeken saygın kişiler, devlet baskısı karşısında -Abdal Musa Sultan örneğinde olduğu gibi-(57) sosyal tabanlarıyla birlikte Osmanlı güçlerinin ulaşımı ve kontrolü zor kırsal bölgelere çekilmek zorunda kaldılar. Osman Gazi'nin haksız uygulamalarına rağmen (Şeyh Edebalı gibi) desteğe devam edenler, devlet himayesinde düz, sulak, verimli arazilere, kontrolü ve iletişimi kolay şehir ve yakın çevresine yerleştirildi.

Osmanlı'ya yandaş kesim arasından bilgisi, becerisi, yeteneği ve emre amade özellikleriyle öne çıkanlar; "Kapı Kulu" statüsünde subay, idareci bürokrat ve devlet memurluğuna getirilerek taltif edildiler. Talancı Osmanlı'nın kanlı istila ve ilhak politikasının uygulayıcısı oldular. Ağırlıklı olarak Türk ve kısmen de olsa İslamiyete

inananlardan oluşan bu kesim, devletin siyasi sınırlarının Balkanlara kadar genişletilmesi sürecinde Osmanlı icadı Bektaşiliğin sosyal tabanı ve taşıyıcısı olmuştur.

Talan ve çapul üzerine kurulan Osmanlı, ardı arkası kesilmeyen, giderek hız kazanan istila ve ilhak savaşlarını devam ettirmek için asker temini, asker iaşesi ve devlet giderlerini karşılamakta zorlanıyordu. Uyguladığı soygun niteliğindeki yoğun vergi yüküne karşı Anadolu'da yaygınlaşan (Şeyh Bedrettin İsyanı gibi: 1420) halk isyanlarını, salt şiddet kullanarak bastıramayacağını anlayan Osmanlı, isyan halindeki halkı ruhen ve zihnen teslim alma faaliyetine hız verdi.

Kontrolü altıda olmasına rağmen toplum üzerindeki ruhani etkisini kıramadığı, gücünü bir türlü aşamadığı ve kendisine karşı şer odağı gördüğü Hace Bektaş-ı Veli Dergâhı'na, Nakşî tarikatı Şeyhi Balım Sultan'ı[58] "Bektaşi Tarikatı" kurması için postnişin olarak atadı. Bu tarikatın asli işlevi, Babai katliamıyla önemli oranda dağılan, Hace Bektaş-ı Veli'nin toparlamaya çalıştığı, Abdal Musa Sultan'ın ihya ettiği, Anadolu'da oldukça yaygın ve etkin yürütülen Bâtıni gelenek olan Alevi yol erkânının içini Şii-İslam motif, figür ve söylemleriyle doldurup soysuzlaştırmak ve toplumu İslami yörüngeye çekerek uysal, itaatkâr tebaaya dönüştürmekti.

Bâtıni mürşit Abdal Musa Sultan'ın ruhani öncülüğünde ve Alevi yol erkânının kurallarının öngördüğü yapılanmanın, geniş halk kesimi içinde yoğun taban bulan sosyal gelişmenin önünü kesmek;[59] Osmanlı devletinin geleceği açısından, saray içi şehzadeler arası taht kavgalarından, işgal ve ilhak edilmesi gereken yeni topraklardan çok daha hayati derecede bir öneme sahiptir.

Erdoğan Aydın'ın *"Osmanlı Gerçeği"* adını verdiği değerli çalışmalarıyla ürettiği bilgiden aydınlanıyoruz; ancak, kitabında kullandığı "Kızılbaş" sözcüğü, konu olan tarihe ve topluma uymamakta; söz konusu dönemde, söz konusu olan Anadolu halkı "Işık taifesi" olarak adlandırılmakta ve tanımlanmakta olduğunu hatırlatmak yerinde olur kanısındayım. Zira "Kızılbaş" sözcüğü, çok daha sonraki Yavuz ve Şah İsmail dönemine ait, siyasi bir kavramdır.

Nereden geldiğine dair hakkında belgeli ve kesin bir bilgi bulunmayan Hace Bektaş-ı Veli'nin, 1238'de Orta Anadolu'da Selçuklu mezalimine karşı 'Halk hareketi' olarak bilinen Babai isyanına katıldığı, Baba İlyas'ın halifesi[60] olduğu biliniyor. Malya Ovası'nda yaşanan yoğun katliamdan sağ kurtulduğu, günümüzde Hacı Bektaş ilçesi adıyla bilinen, ancak tarihsel derin kökleri olan Anadolu kadim halkı (Işık taifesi-Aleviler) üzerinde yoğun manevi etkisi bulunan dönemin ulu dergâhı Sulucakarahöyük'e sığındığı, 1270-71'de hakka yürüdüğü (öldüğü) bilinmektedir.

Hace Bektaş-ı Veli ömrünü tamamladığı bu dergâh'ta, kadimden beri Alevi yol erkânına dair edindiği bilgilere, kendi bilgilerini de ekleyerek, Hıristiyan Bizans ve müslüman Selçuklu'nun yoğun baskısı altında yaşanamaz, yaşatılamaz duruma gelmiş Alevi yol erkânını, günün koşullarına uygun yeniden ihya etmeye ve erkânı yürütmeye çalıştığı bilinmektedir. Hace Bektaş-ı Veli yaşadığı dönemde ne tekke, ne 'Bektaşilik', ne de 'Bektaşi Tarikatı' kurmamıştır.

Osmanlı'mn Bektaşiliği benimseyip öne çıkarmasının temel nedeni; Sulucakarahöyük adıyla anılan bu dergâhın geriye doğru bilinen beş bin yıllık süreçte oluşan, Anadolu kadim halkı üzerinde küçümsenemeyecek ruhani gücünün yadsınamaz etkisini kırma girişimidir. O dönemde postnişin 'Kadıncık Ana' anlamında kullanılan 'Ece' sıfatının, İslamı çağrıştıran 'Hacı'ya dönüştürülmesi, Ece sözcüğü çarpıtılarak "Hacı" Bektaş Veli denmesi, bu çarpıtmaya bir de Türk kökenli ve İslam inançlı şecere uydurulması, Osmanlı'nın Anadolu yerli halkını Müslümanlaştırma, en azından İslama yakınlaştırma planının önemli bir parçasıdır.

Hace Bektaş Veli'nin ölümünden sonra Sulucakarahöyük Dergâhı'nda belli süre hizmette bulunan Abdal Musa Sultan'ın burada erkânın kadim bilgilerini öğrenmesi, Hace Bektaş Veli'den kalan eksikleri de tamamlayıp Alevi yol erkânı tekrar ihya etmesiyle, Babai yenilgisinden sonra yok olmak üzere olan yol erkânı, Anadolu sathında hızla toparlanma evresine girdi. Işık taifesi denilen fakat Osmanlı'ya mesafeli bu halk, kendi özdeğerleriyle buluşma, geleneklerini yaşama ortamına kavuştu.

Alevi yol erkânının halkın ruhani birlik, mesleki ve ahlaki Ahilik örgütü sarmalında ve düzenli iletişim içindeki gelişmeyi Osmanlı, kendisine yönelik tehdit, toplumun kutsadığı dergâh ve ocakları da şer odağı saydı. Karşı tedbir olarak Bektaşiliğin daha sıkı örgütlemesine girişti; bu tedbir faaliyetine paralel, isyanlarda vurucu güç olarak kullandığı Yeniçeri teşkilatını sınırsız yetkiyle daha etkin hale getirdi.

Her devlet yönetiminin farkında olduğu ve korktuğu, halkın kahredici örgütlü gücünün, Osmanlı devlet yönetimi de yeteri kadar farkındadır. Bir devlet, sahip olduğu silah ve ordu gücüyle değil, yönettiği toplumu ne kadar parçaya ayırdığı, zihinsel yapısını kendisine karşı ne kadar etkisiz hale getirdiği oranda güçlüdür. İslamın katliamcı ve talancı, Hıristiyan Bizans'ın sinsi ve entrikacı mirası ve geleneği üzerine kurulan Osmanlı, Abdal Musa Sultan'ın ruhani önderliği ve Alevi yol erkânı gelenekli halk örgütlenmesini parçalamak, inançsal yapısını dönüştürmek için icat ettiği Bektaşi Tarikatı'nı, devlet yandaşı toplum yaratmak üzere düzenledi.

Alevi dergâh ve ocak adlarını "Bektaşi Tekkesi" olarak değiştiren, bu mekânlarda yürütülen Işık erkânını, tüm çabalarına rağmen amacına uygun hale getiremeyen Osmanlı, Bektaşi tarikatı uygulamasıyla toplumu Alevi ve Bektaşi olarak ikiye ayırdı,[61] Bektaşilere çok yönlü desteğiyle toplumun asli unsuru Işık taifesini de (Alevileri) din ve devlet düşmanı, sapkın inançlı, düzen ve huzur bozucu ve isyancı asiler olarak ilan etti.

Osmanlı, kuruluşundan (1330) İstanbul'un fethine (1453) kadar 120 yıllık süreçte, Anadolu'da yaygın ve etkin Alevi dergâh ve ocaklarını siyasi amacına uygun yapıya dönüştürmeye, toplumun binlerce yıllık geleneksel değerlerinin etkisini kırmaya[62] ve sosyal taban yaratmak üzere Hace Bektaş Veli'nin yadsıyamadığı ruhani gücünün anlam ve içeriğini çarpıtarak, "Bektaşi Tekkesi" adını verdiği kadim dergâh ve ocakları yoğun, planlı ve etkin bir şekilde kullanmaya çalışmasına rağmen umduğu sonucu alamadı.

Günümüzde Alevi-İslam anlayışıyla Aleviliğe ve sorunlarına yaklaşan vakıf vb. bazı sözde Alevi örgütleri ve diğer çakma Alevi

örgütlerinin misyonu, Osmanlı döneminde Bektaşi tarikatı misyonuyla eşanlamda ve değerde olduğunu görmemek için nasıl bir kafa yapısına sahip olmanın adını okurlar vermelidir.

Kuruluş dönemi hariç hiçbir zaman Osmanlı'yla barışık olmayan kadim Anadolu halkının isyanlarını bastırmak amacıyla her yol ve yönteme başvuran Osmanlı, 1511'de Şah Kulu Ayaklanmasıyla karşı karşıya kalmış, bu defa da ölüm makinesi zalim Yavuz'un kanlı kılıcı devreye girmiştir. Şah İsmail kendisine sığınan Şah Kulu yandaşlarının önder kesimini kaynar suda haşlamış, kalanları da kılıçtan geçirmiştir. 1516'da Balım Sultan'ın ölümünden sonra yerine postnişin atanan Kalender Çelebi, Osmanlı'ya karşı halkın yanında yer almış toplumun sorunlarına ciddi şekilde ilgi göstermiştir.

Osmanlı, ekilebilir toprağın daha da getirimli olması için toprağı kullananları değiştirerek yerli köylülerin önemli oranda dışlanması ve açlığa mahkûm edilmesi karşısında ayaklanan halka liderlik yapan Kalender Çelebi, Osmanlı güçlerini birkaç defa bozguna uğratmış, sonuçta mağlup olmuş, Nurhak'da katledilmiştir. Osmanlı tarihinin önemli halk isyanlarından biri olan ve 'Kalender Çelebi Ayaklanması' olarak tarihe geçen bu isyan da diğer ayaklanmalarda olduğu gibi Bektaşi tekkelerinde örgütlü vurucu güç Yeniçeri örgütüyle bastırılmış, nifak yuvası görülen Hace Bektaş Veli Dergâhı başta olmak üzere Anadolu'da birçok dergâh ve ocak kapatılmıştır.

Osmanlı'nın ardı arkası kesilmeyen yoğun vergi ve asker isteği baskıları karşısında dur durak bilmeyen halk isyanları, devlet otoritesini ciddi şekilde sarsmıştır. Ayaklanmaların örgütleyici odağı görüp kapattığı Hace Bektaş Veli Dergâhı'nı, bu defa halkı sakinleştirmenin bir aracı olarak 26 yıl sonra açmak zorunda kalınca, Sersem Ali Paşa'yı, 1552 de "Sersem Ali Baba" namıyla Hace Bektaş Veli Dergâhı'na postnişin atadı. Sersem Ali Paşa'nın Dergâh'a "Bektaşi Babası" unvanıyla atanması, Bektaşi tarikatı yapılanması içinde "Babaganlar" ve "Dedeganlar" şeklinde ayrışma ve bölünme sonucunu yarattı.

Babaganlar; "Osmanlı yandaşı Bektaşiler" olarak, **Dedegenlar** ise "sapık, katli vacip asi Kızılbaşlar" olarak tanımlanmış ve suçlan-

mıştır. Osmanlı, toplumun tümünü sosyal taban ihtiyacına göre yapılandıramayacağını anlayınca, bu defa "böl-parçala-yönet" politikasını uygulayarak, zaten Anadolu kadim Işık halkıyla ilgisi olmayan Bektaşiliğin, dergâha atadıklarına "Bektaşi Babası" sıfatı verilmesi, temeldeki Alevi-Bektaşi ayrılığının belge niteliğinde kanıtıdır.

Osmanlı yandaşı Bektaşi tarikatının müritleri, çoğunlukla şehirlerde ve kolay kontrol edilir alanlarda yaşamaktaydı. Söz konusu alanlarda yaşayan Anadolu kadim halkının Rum, Ermeni vb. kökenli bir kesimi yerleşik düzenlerini bozmamak adına, istemese de Bektaşi tarikatının müridi, dolaysıyla Osmanlı yandaşı oldular. Farklı özellik ve kültüre sahip halkın barış içinde ve iç içe yaşam ihtiyacı, toplumsal kaderi paylaşma adına, birbiri geleneklerinden etkilenmesi olağan bir durumdur.

Bu bağlamda Türk kökenliler dâhil kırsal bölgelerde yaşayan o dönem Işık taifesi denilen toplum, Osmanlı'nın sürekli asker talebi ve ödenemez ağır vergi baskısı karşısında yaşama çaresini göçmekte bulmuş, sık sık yer değişikliğine bağlı olarak üretim yapamaz duruma, yoksulluğa ve açlığa maruz kalmıştır. Bu ortamda vergi toplama memuru olarak görevlendirilenlerin çoğunluğu Bizans kalıntısı ve devşirme Hıristiyan kökenli, fakat Bektaşi tarikatında yetiştirilmiş unsurlar, Anadolu'da vergi toplama adına adeta soygun yapmışlardır.

Bu soygun karşısında halkın kırsal bölgelerdeki sürekli isyanını, Bektaşi tarikatı ve tekkelerinde yetiştirilen Osmanlı'nın özel kolluk kuvveti Yeniçeriler, isyan halindeki halk hareketini her defasında soykırım boyutunda katliamlarla bastırmıştır. Osmanlı'ya karşı halk ayaklanmaları içinde yoksul Türklerin azınlık oluşturmasına karşın, Anadolu kadim halkının varlığı yok sayılmak için bu ayaklanmalara "Türkmen İsyanı" denmektedir. Asli görevleri uyduruk tarih yazmak (gerçeği inkâr etmek) olan Osmanlı-Türk tarih yazıcıları, bu taraflı yaklaşımı ve yalanı, ağız birliği içinde ve her fırsatta nakarat halinde söylemekte, savunmakta ve yazmaktadırlar.

Osmanlı'nın devlet ve sosyal yapılanması içinde önemli bir yere sahip Bektaşiliğin kurucu piri olarak takdim edilen Hace Bektaş Veli, Sulucakarahöyük'te 1270'de ölmüş olmasına karşın, beyliğini 1299'da

devlet olarak ilan eden Osman Bey'e, 1302'de İznik sarayında Devlet-i Aliye'nin "Elif-i Tacım" giydirdiği iddia edilmektedir. 1350'den sonra Osmanlı'nın gereksinimi sonucu şekillenmeye başlayan Bektaşiliğin, 1270'de ölen Hace Bektaş Veli, kurucu piri olabilir mi?

Tarihin bu kadar da çarpıtılmasına "pes" dedirtecek kadar ileri giden Osmanlı, Hace Bektaş Veli'ye bir de şecere uydurma telaşı içinde, yalan üstüne yalan üretmektedir. Gerçekte nereden ve nasıl geldiğine dair belge olmamasına karşın; Hace Bektaş Veli'nin ölümünden yaklaşık 200 yıl sonra *"Hacı Bektaş Velayetnamesi"* diye bir şecere kitabı yazdırılmıştır. Osmanlı uydurması bu şecereye göre, Nakşî Tarikatı'nın kurucu Piri Hoca Ahmet Yesevi, Bektaş adında bu şahsı dergâhında pişirdikten (olgunluk) sonra Urum diyarını (Anadolu'yu) irşat etmeye (müslüman yapmaya) görevlendirir.

Türk-İslam misyoneri olarak Anadolu'ya gönderilen Hace Bektaş Veli, Sulucakarahöyük'e Batıni Dergah yerine neden bir cami veya mescit kurmadığı sorusu, nedense bizim yazar-çizer, akademisyen aklı-evvel zevatın aklına gelmez?

Bu uyduruk senaryoya göre; Türkistan'dan Rum'a gelirken Mekke'deki Kâbe'yi tavaf ederek "Hacı" sıfatı kazanan Bektaş, Sulucakarahöyük'e dergâhını kurar. Hıristiyan Anadolu'yu İslam dininin ışığıyla(!) aydınlattığı için "Veli" sıfatını da kazanarak "Hacı Bektaş Veli" namıyla anılmaya başlar. İslam adına mucizeler (keramet) yaratan, ölümüne kadar ramazan orucunu tutan, beş vakit namazdan şaşmayan dini bütün bir müslüman yapılır Hace Bektaş Veli. İşin garip tarafı; Türkçü akademik çevreler bilimsellik adına ürettikleri dayanaksız tezlerle, Osmanlı'nın bu akıl almaz yalanına yıllarca destek verdiler; tarihçi, yazar ve ideolog takımı da, bu yalanı nakarat halinde hâlâ tekrarlamaktadırlar.

1270'de yaklaşık 70 yaşında ölen Hace Bektaş Veli'nin doğumu, takriben 1200'ün ilk yıllarında olması gerekir. Hoca Ahmet Yesevi 1160'da öldüğüne göre, Hoca Ahmet Yesevi'nin ölümünden yaklaşık 40 yıl sonra doğan Hace Bektaş Veli'nin Nakşî Piri Yesevi'nin talebesi veya müridi olması imkânsızdır. Varsayalım ki; Hace Bektaş Veli, Yesevi dergâhında İslami eğitim alarak müslüman oldu. Türkis-

tan'dan Türk ve Müslüman kimliğiyle müslümanlaştırmaya geldiği Rum diyarındaki Babai isyanına, Baba İlyas'ın halifesi sıfatıyla katıldığı da biliniyor.

Hace Bektaş Veli'nin müslüman olmayan Baba İlyas saflarında değil de, müslüman misyoner olarak İslam-Türk Selçuklu cephesinde savaşa katılması daha mantıklı değil mi? Savaş sonunda Sulucakarahöyük'e, müslüman olmayan Kadıncık Ana'ya değil de, Türk ve Müslüman Selçuklu'nun başkenti Konya'ya sığınması gerekmez mi? Selçuklu'nun talancı uygulamasına karşı Baba İlyas cephesinde halk ayaklanmasına katılmış bilge insan Hace Bektaş Veli'nin; "İncinsen de incitme" türünden anlamı bulanık, her anlama çekilebilen yuvarlak bir laf etmesi mümkün mü?

Hace Baktaş Veli'nin çevresine toplanan Hıristiyan papazları müslüman yapmak, İslama inandırmak için gösterdiği kerametler olarak; Türkistan'dan atılan yanan odunun Sulucakarahöyük'e düştüğü, onun için buraya yerleştiği, yanık odunun bu mekânda yeşerip ağaç olduğu, buraya güvercin donunda uçarak geldiği, yılanı kamçı yapıp bindiği cansız duvarı yürüttüğü, tarlada ekim yapan ve selamını almayan bir Rum'a "ektiğin taş olsun" demesiyle tarlaya saçılı buğdayın taş olduğu ve daha nice safsata, Bâtıni doktrine dayanan bilgeliği, kişilikli saygın duruşuyla yaşadığı çağın halkı ve ardılı toplumu günümüze dek derinden etkileyen insan Hace Bektaş Veli'ye, insanüstü "mucize ehli" bir sıfat yakıştırmak; bu Işık mürşidini yüceltmez, tersine alçaltır.

Alevilik-Bektaşilik-Türklük ilişkisini özetlemek gerekirse; Osmanlı'nın, Bektaşiliği siyasi gücünün toplumsal tabanı olarak örgütleyip sahiplenmesinin ve desteklemesinin önemli nedenleri arasında:

1- O çağın sınıflı toplum yapısına tekabül eden devlet yapılanması, doğası gereği talan yapabileceği bölgeyi, dolaysıyla hükümranlık alanını genişletmek zorunda olduğundan, bu amacına uygun sosyal taban yaratması gerekmektedir.

2- Osmanlı, kendi fetihçi mantığına uygun, savaş ganimeti uğruna insanlık dışı her eylemi yapabilecek karakterde, anlamsız kah-

ramanlıklar adına öldürmeye ve ölmeye ruh hali uygun kısmen Türk, kısmen Bizans'tan arta kalanlardan, kısmen de Anadolu kadim halkından oluşan yandaş topluluğu, Bektaşi tekkesi ve dergâhlarında örgütleyip, sosyal dayanağı ve destekleyicisi yapmayı planlamıştır.

3- Osmanlı'nın Bektaşiliği ve Bektaşi tarikatını kurmasını gerektiren toplumsal ortam, o dönem Anadolu'da yaygın inanç olan Bâtınilik (Alevilik), Osmanlı'ya mesafeli olmasının yanında, barışçı gelenekleri ve yaşam tarzıyla Osmanlı'nın talancı ve ilhakçı politikasına uygun değildi.

4- Osmanlı, Hace Bektaş Veli'nin halk üzerindeki ruhani otoritesini aşamayacağı, toplum üzerindeki etkisini kıramayacağı koşullarda, bir yandan Abdal Musa Sultan öncülüğündeki Alevi yol erkanını, kurduğu Bektaşi tarikatı içinde dejenere etmek (yozlaştırmak), diğer yandan Hace Bektaş Veli adını ve toplum üzerindeki nüfusunu politik çıkarı yönünde kullanmak istemiştir.

5- O dönemin toplumsal yapısı içinden tek seçeneği Bektaşilik olmuş, mevcut toplumun farklı etnik ve inanç kesiminden sosyal dayanağı olarak Bektaşiliği örgütleme yoluna girmiş, belli oranda başarmıştır da.

6- Osmanlı, Bektaşiliği icat ettiği günden sonra Yavuz Sultan Selim dâhil birçok Osmanlı sultanı politika gereği Bektaşi tarikatının müridi olmuş, Türkçü düşünce akımı olan İttihat ve Terakki siyasi örgütlenmesinin asli unsurları da Bektaşi tarikatı geleneği içinde yetişmiş şahıslardır.

7- Osmanlı, tüm yaptırımlarına rağmen Bektaşilik ve Bektaşi tarikatıyla Alevi toplumu üzerinde istediği etkiyi yaratamamış, Bektaşi tekkelerinde örgütlediği Yeniçeri ordusu kendisine tehdit oluşturmaya başlayınca 1826'da imha etmiş, "şer odağı" gördüğü Bektaşi tekke ve dergâhlarının da tüm mal varlıklarına el koyarak kapatmıştır.

8- Osmanlı ve Türk tarihini yazanların, Aleviliğin kökeninin Orta Asya Türk inancı ve geleneğine bağlamaları, Bektaşiliğin eşittir Alevilik olduğu iddiaları tamamen temelsiz bir yalandır. Eğer Alevi-Bektaşilik Orta Asya kökenli bir kültür olsaydı, oralarda bugün Alevi kültürünün en azından izleri kalmış olmalı, o coğrafyadaki Türkler

de bu izleri yaşatıyor olmalıydı. Hasılı bu konunun akıl ve mantıkla açıklanabilmesi mümkün değildir.

9- 1923 sonrasında bu iddialar, Osmanlı'nın Bektaşilik politikasına benzer bir yaklaşımla farklı etnik köken ve inançtan oluşan Anadolu kadim halkını yok sayan TC'nin, Türk-İslam anlayışına dayalı toplum yaratmaya yönelik bir devlet politikasını halka dayattığı gerçeğiyle karşı karşıyayız.

Aleviliğin Dayanışma-Yardımlaşma Geleneğinin Tarihsel Kökleri

Genel olarak doğa olaylarının yarattığı antik çağın çetin yaşam ve kıt kaynak koşullarından gelen insanoğlu, tarihin hemen her evresinde, yaşadığı coğrafyanın her alanında dayanışma ve yardımlaşma kültürü oluşturmuş, yaşamın zor olduğu dönemlerde varını paylaşarak insansal yaşamı sürdüregelmiştir. Günümüz kapitalist üretim ilişkileri görece iş ve gelir güvencesi sağlaması, insanoğlunun varını paylaşma geleneğini önemli oranda zayıflatmasına karşın, toplumsal dayanışma niteliğindeki mesleki örgütlenme ve örgütler arası eylem birliği anlayışını yaratmıştır.

Türkiye'nin emperyalizme bağımlı iktisadi, siyasi ve hukuki çarpık yapısı, dayanışma niteliğindeki çağdaş örgütlenmelere izin vermediğinden Anadolu halkı, kadimden taşıdığı 'varını paylaşma' anlamındaki tarihi kökeni olan bu soylu dayanışma ve yardımlaşma geleneğini günlük yaşamında önemli oranda devam ettirmektedir. Anadolu halkının bu özelliğini; elinde çekiçten başka aleti olmayan ustanın gördüğü her şeyi çivi sandığı misali, ırkçı Türk tarih yazarları da, Anadolu'da gördüğü her hümanist erdemi Orta Asya Türklüğüne, İslamcı yazarlar da, her soylu geleneği, İslama bağlama gayretkeşliği içindedirler. İnsani erdem olan dayanışma ve yardımlaşma hemen her toplumda olmasına rağmen, Anadolu Alevi toplumunda olduğu kadar hiçbir toplumda tarihi kökleri derinde, halk arasında yaygın ve etkin değildir.

Toprağın üretim amaçlı işlenmeye başlandığı, dolayısıyla yerleşik düzene geçildiği, ekilebilir toprak mülkiyetinin topluma ait olduğu, çalışacak gücü olanların üretime katıldığı, paylaşımın ihtiyaca göre düzenlendiği, yaşlıların çocukların bakımı ve eğitimiyle ilgilendiği, doğa olaylarına bağlı olarak üretimin bazen az, ilkel yöntem ve araçlarla işlenen toprağın getirisinin yetersiz olduğu koşullarda zorunlu oluşturulan dayanışma ve yardımlaşma geleneği binlerce yıl devam etmiş, toplumun iliğine kemiğine işleyen genel kültürü haline gelmiştir. Altyapısı, üstyapısı ve hukuk kurumuyla insanlığın altın çağı denilen bu yaşam tarzı, Anadolu'nun bilinen ilk toplumu Luvi halkının devamı olan Palalar, Huriler, Hattiler, Hititler, Frigyalılar, Likyalılardan sonra Lidyalılarm son döneminde Roma'nın Anadolu'yu işgal ettiği miladi yıllara kadar etkin ve yaygın biçimde devam etmiştir.

Anaerkil çağa tekabül eden toprak mülkiyetinin topluma ait olduğu bu yaşam tarzı, Roma işgaliyle Roma hukuku olan ekilebilir toprağın zaman içinde özel mülkiyete dönüşmesi sonucu alt-üst olan geleneksel mülkiyet, üretim ve paylaşım ilişkileri, sevgi temelli toplumsal yapının bozulmasının temelini oluşturdu. Roma hukukunun özel mülkiyet dayatması, Anadolu'ya aynı zamanda insanın insan tarafından sömürülmesini de beraberinde getirdi. M.S. 325'de Bizans'ın (Doğu Roma) Hıristiyan dinini devlet dini olarak dinsiz Anadolu halkına dayatması, dini yayma adına giriştiği talan ve çapul hareketi, katliamlara varan caniliği, toplumun yerini yurdunu terk etmesine, kuş uçmaz kervan geçmez dağ başı ve orman içlerine sığınmasına yol açtı.

Bizans'ın yaklaşık bin yıllık hükümranlığı sürecinde ve yoğun baskı ortamında oluşan çetin yaşam koşullarında halk dayanışma ve yardımlaşma geleneğini daha içten duygularla varını paylaşarak yaşamı sürdürmek zorunda kaldı. Böyle bir yaşam ortamında dil, din, soy farkı gözetmeksizin oluşturulan yeni yerleşim alanlarında kız alıp vererek akraba oldular, etle tırnak gibi iç içe geçtiler. Dolayısıyla zor koşulların kaynaştırdığı Anadolu halkı arasında saf kan ırk aramak abesle iştigal olur ve bu halka yapılacak en ağır hakarettir.

Selçuklu Türk-İslam devletiyle Anadolu'ya giren, Osmanlı hükümranlığı döneminde topluma İslam adına dayatılan baskılar, Hıristiyan Bizans'a rahmet okutacak boyutta, talan, çapul ve soyguna dönüşmüş, sanki Anadolu halkından intikam alırcasına, dünyada eşi benzeri olmayan katliam ve soy kırım uygulanmıştır. Osmanlı vahşetinin tahammül sınırını aşan baskısı sonucu yerleşik düzenini terk ederek dağ başlarında açlıktan ölmemek için ot ve yabani meyve yemek zorunda kalan halk, bu defa üretim yapması, vergi ve asker vermesi için yerleşik düzene zorlanmış, Osmanlı zulmünden yurt yuva tutmakta ağır bedeller ödemiştir.

Osmanlı'nın yedi yüz yıl süren hükümranlık sürecinde en belirgin olaylar, Şeyh Bedrettin, Şah Kulu, Kalender Çelebi, Bozoklu Celali ayaklanmaları ve daha nice büyüklü küçüklü isyanları bastırmaya yönelik katliam boyutundaki vahşet sonucu yerini yurdunu terk etmek zorunda kalmış, bulabildiği yaşamsal nesneleri paylaşım ve dayanışma geleneğiyle, katlanılamaz koşullarda yaşamını devam ettirmeye çalışmış, zor koşulların yarattığı bu ortam ilişkilerinde kız alıp vererek dişle damak gibi birbirine geçmiş bu halkı kim hangi hak ve mantıkla "özbeöz Türk" saymaya kalkışırsa şovenizmle suç ortaklığı yapmaktadır. Eski çağın kadim geleneği olan dayanışma ve yardımlaşmayı günlük yaşamında hâlâ önemli oranda sürdüren bu halkı, Türk-İslam sentezi kalıbında şekillendirmeye, içimizdeki, paranın kulu riyakâr "hınzır paşa"ların" ihanetine rağmen hiçbir kuvvetin gücü yetmez.

Tarihsel Süreçte Bâtını İdeolojik Temelli Alevi Örgütlenmeleri

Var olan evrende gözle görünen görünmeyen, elle tutulan tutulmayan her şey örgütlü bir yapının tezahürüdür. Aksi durumda doğayı var eden matematiksel denge bozulur, maddenin ne olduğu bilinemez. Yağmur, kar vb. doğa olaylarının gerçekleşmesi; mevsimlerin, gece ve gündüzün vb. oluşumu, nesnel, fiziksel varlığın dengeli

örgütlülüğünün sonucudur. Doğanın kendi içindeki denge unsuru olgular, fizik yasalarıyla açıklanır.

"Örgütlü birey bir güç, örgütsüz insan bir hiçtir" deyimi, sosyolojik anlamda zorunlu bir gereksinim ve gerçekliğin dile getirilişidir. Örgütlenmek; varlığını sürdürme yöntemidir. Kişi açısından örgütlü olmak, bireysel kapasitesinin üstünde "güçlü olmak" demektir. "Bir elin nesi var, iki elin sesi var" deyimi, özü itibarıyla; örgütsüz bireyin güçsüz, örgütlü kişinin güçlü olduğunu ima etmektedir. İnsanın örgütlü yaşamının somutlaştığı aile, üretim faaliyet alanları, yerleşim birimleri, meslek örgütleri, devlet, inanç merkezleri vb. toplumsal yaşamın dengeli olmasını gerektiren yapılanmalar, sosyoloji yasalarıyla açıklanmaktadır.

İnsani yaşama dair örgütlenmek, iradi bir olay değil, bir zorunluluktur. İlk çağlarda bu örgütlü yapılanma, kıt kaynak koşullarında yaşamsal ihtiyaç nesnelerinin ortak temini ve olası tehlikelere karşı korunma duygusu ve dürtüsüyle kendiliğinden (içgüdüsel) oluşmuştur. Doğanın bir parçası olan insanoğlu var olduğu günden beri, özellikle de belli bir bilinç seviyesine ulaştığı dönemden itibaren bilgisi ve bilinci az da olsa, örgütlü bir yaşam içinde olmuştur. Zira örgütlenme toplumsal yaşamın olmazsa olmazıdır.

İnsanoğlunun bu bilinçli örgütlenmesi, tarihsel süreç içinde üretim araçları üzerinde özel mülkiyet sisteminin oluşmasıyla, genelde iki boyutlu bir yapılanma kazanmıştır. İki boyutlu bu yapılanmanın birisi, sömürü amaçlı, topluma baskı uygulayan devlet, diğeri, sömürüye ve baskıya karşı halk örgütlenmesidir. Tarihin önemli bir boyutu, bu iki farklı nitelikteki örgütlü sosyal yapıların çatışması olaylarıyla ilgilidir. Devlet örgütlenmesi iradi bir olay iken, toplumsal örgütlenme yaşam koşullarının dayattığı bir zorunluluktur.

12 bin yıl önce son buzul çağının son evrelerinde, Kuzey Avrupa'da henüz insansal yaşam oluşmadığı dönemde, Anadolu'da ve güneyindeki coğrafyada toprağın ortak mülkiyetine dayalı tarım yapan toplumlar yerleşik düzene geçmiş ve kadının kutsandığı Anaerkil çağ yaşanmaktaydı. Bu yaşam tarzı, varlığını sürdürebilmek için kendine ve koşullara uygun örgüt yapıları yaratmıştı.

Anadolu sathında toprağın ortak mülkiyetine ve kolektif üretime dayalı 3-5 bin civarında insanın yaşadığı site devlet yapılanması içinde olan bu toplumların, Bâtıni anlayış temelinde ve kendi bütünlüğü içinde üç boyutlu örgütlü yapıdan birisi, olası saldırılara karşı eğitimli, silahlı 'Amazon' [63] denilen kadın örgütleriydi. Diğeri, bilge insanlardan oluşan yönetsel erk (Kırklar Meclisi), öbürü insanı kamil olmayı (cehaleti bilgiyle aşmayı) öngören, Ma-bethlerde (Ana evi) Bâtıni (Ezoterik) eğitim verilen kardeşlik örgütlenmesiydi. Birbirini tamamlayan bu üç ana örgütlenmeyle organik bağ içinde olan aile, üretim, ulaşım, meslek vb. yapılanmaların varlığı da toplumsal yaşamın gereğidir.

Antik çağ Anadolu'sunda toprağın ortak mülkiyeti üzerinde şekillenen toplumsal yapının gereği ve ihtiyaca uygun örgütlenmelere, Bâtıni doktrinin değer yargıları ve ölçüleri ideolojik temel niteliğindeydi. Aynı çağda Bâtıni ölçü ve değer yargıları, Antik Mısır ve çevre coğrafyada, toplumsal yaşama dair örgütlenmelere de temel teşkil ediyordu. Mısırlı bilge Osiris'in batık Atlantis ülkesinden esinlenerek formüle ettiği, Hermes'in (İdris) geliştirerek yaygınlaştırdığı Bâtıni doktrin hükümlerini esas alan İnisiye[64] edilmiş kardeşlik, yapı, (konut, kale mabet) tarım ve diğer meslek örgütleri gerektiğinde birbirine destek veren toplumsal yapılanmalardı.

Museviliğin içinde muhalif mezhep olarak gelişen İseviliği, daha sonra Roma'nın devlet dini olarak kabul edip topluma dayatmasıyla Batı Avrupa'da Bâtıni inanç kökenli toplum tepki olarak, yaygın ve o çağda geçerli meslek olan yapı ustaları Mason örgütü ile Hıristiyanlığa karşı durdular. Yüzlerce yıl kilisenin karşıtı bir yapılanma içinde olan mason örgütü mensupları, gizli faaliyetlerine rağmen açığa çıkarılanlar sorgusuz katledildi, lider konumunda olduğu tespit edilenler, topluma korku salmak üzere ibret olsun diye şehir meydanlarında kazığa bağlanarak diri diri yakıldılar.

Avrupa genelinde Mason örgütlenmesinin bağlıları olarak gelişen Tapınak Şövalyeleri ve Kızıl Haç örgütleri de, kilise despotizmine karşı önemli Bâtıni yapılanmalardır. Batı Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketi içinde Volter, Diderot, Montesquieu, Lafayette,

Boucher, Danton, Pastoren, Bruno, Galileo ve daha nice bilge insan Bâtıni doktrini esas alan bilimsel faaliyetlerini, değişmeyen sloganları; "Kardeşlik, Eşitlik, Özgürlük" olan mason locaları vb. örgütler içinde toplumu birleştirmenin ve yönlendirmenin başlıca aracı olarak formüle edilmiştir.

Anadolu kadim halkı geleneksel örgütlenmesini, anaerkil çağa tekabül eden Luvilerden sonra birbirinin ardılı onlarca topluluk dönemlerinde de kısmi değişikliklere uğramasına rağmen, aynı misyon ve biçimiyle, Roma'nın Anadolu'yu işgali miladı yıllara kadar açıktan devam ettirdiler. Zira, kısmen sosyal, siyasal ve iktisadi yapıları örtüşen bu toplulukların da toplumsal örgütlenme biçimi olmuştu.

Roma işgalinin Bizans İmparatorluğu'na dönüşmesi ve Hıristiyanlığın M.S. 325'de devlet dini olarak ilanından sora başlayan siyasal baskı ortamı, talan ve katliamlar Anadolu kadim halkının örgüt yapılanmasını kısmen dağılmak, alanını daraltmak ve gizli yapılanmak zorunda bıraktı. Bâtıni doktrinin öngördüğü sıkı disiplinli kardeşlik örgütlenmesi daha da dar alana çekildi, meslek örgütleri Hıristiyan görünümü altında dini kisveye büründü.

M.S. 600'lü yıllarda Mananalisli (Pülümür) Bâtıni Mürşidi Pir Silvan (ağaç eri, günümüz deyimiyle Tahtacı), Hıristiyan Bizans'ın yoğun baskısı karşısında örgütlenmesini denetimden uzak dağ başlarına taşıdı. Bâtıni öğretinin sosyal yapılanması olan 'Kardeşlik' (bilgelik) örgütlenmesini daha dar kapsamlı ve daha sıkı bir gizliliğe, Bâtmi öğretinin kalıcı yapısını da yazılı gelenekten çoğunlukla simge dili kullanılan sözlü geleneğe dönüştürdü. Alevi kültürünün yazılı olmaktan sözlü geleneğe dönüşmesi, Hıristiyan Bizans'ın imha politikasına karşı maddi ve manevi korunma tedbiridir.

Bizans'ın kanlı baskılarına rağmen Bâtmi (Alevi) ideolojik anlayışla örgütlü halk hareketi, M.S. 700'lü yıllada Malatyalı Bâtıni mürşit Carbeas'ın (Hüseyin Gazi) öncülüğünde Bizans'a karşı mücadele sonucu Doğu ve Orta Anadolu bölgesinde Divriği merkezli, Bâtıni yaşam tarzına, prensip ve geleneğe dayalı "Tehprike"/Divriği Devleti kurulmuştur. Carbeas'ın ölümünden sonra bu Bâtıni devlet, Chyresocheir (Battal Gazi) yönetiminde Batı Anadolu'yu da dene-

timine almış, Bizans'ın başkenti İstanbul'a dek genişlemiştir.

Chyresocheir'in ölümünden sonra batıdan Bizans'ın, doğudan Türk-İslam Selçukluların saldırıları sonucu ezilen Anadolu halk hareketi, 'Ahi'[65] adını verdiği örgütlenmeyle, kadim geleneğine uygun toplumsal yapılanma içinde ve Bâtıni mürşit Melik Danişmend öncülüğünde 900'lü yıllarda Niksar merkezli Danişmend devletini kurdular.

Türk-İslam tezi ideologları Arapçada "kardeşim" demek olan "Ahi" sözcüğünü, Anadolu'daki tarihsel anlam ve işlevini çarpıtıp İslama mal etme gayreti içindedirler. Anadolu sathında Bâtıni toplumun örgüt yapılanması olan Ahilik, işlev olarak yaygın olduğu dönemde, İslam Araplar Anadolu'yu henüz tanımıyordu. Luvi diline ait baş, başkan anlamındaki "Akra" sözcüğü, binlerce yıllık evrim sürecinde dönemin diline uygun hale getirilip "Başkan Baba" anlamında "Ahi Baba" olarak telaffuz edilir olmuştur.

M.S. 900-1300 yılları arasında yaygın ve etkin olan "Ahi" örgütü içinde Anadolu kadim halkına her daldan mesleki, özellikle gençlere yönelik meslekte ustalık eğitimi yanında, Bâtıni temelde ahlaki eğitim, coğrafi bölgeye hâkim devlete rağmen askeri eğitim de veriliyordu. O dönemde yaygın, güçlü halk örgütlenmesi olan Ahilik, Türk-İslam Selçuklu zulmüne karşı ayaklanan 1238'deki Babai isyanının temel toplumsal gücüdür.

Osmanlı Beyliği'nin devlete dönüşmesinde etkin bir toplumsal güç olan Ahi örgütüne, Bâtıni ereni(?) olduğu varsayılan Şey Edebalı, damadı Osman Bey, Orhan Bey ve 1. Murat vb.nin üye olduğu bilinmektedir. Var olmasının devamını çapul, talan ve istilada gören Osmanlı, kendisinin tarih sahnesine çıkışını sağlayan fakat savaşa, çapula ve talana karşı olan "Barış ve Kardeşlik" örgütlenmesi Ahi teşkilatını ortadan kaldırması gerekiyordu.

Bu politikanın uygulaması olarak 1362'de Osmanlı, Yeniçeriliği Bektaşiliğe dayalı özel vurucu güç olarak teşkilatlandırırken, Bâtıni inançlı toplum üzerindeki güçlü ruhani etkisini yadsıyamadığı Hace Bektaş Veli'nin adını kullandı. Bâtıni inançlı yapılanma olan Alevi dergâh ve ocaklarını da yandaş toplum (sosyal taban) yaratmak üzere Bektaşi tekkelerine dönüştürdü; bir de, İslami içerikli söylem

ve ritüellerle donatılmış Bektaşi tarikatı ihdas etti.

Osmanlı'nın bu politik kalıbına girmeyen toplum kesimine yönelik katliam boyutundaki baskıları, Bâtıni inançlı toplumun önemli bir kesiminin yerleşik düzenini bozmasına, ulaşımdan ve denetimden uzak dağ başlarına sığınmaya zorlamıştır. "Kuş uçmaz kervan geçmez" deyimine uygun alanlarda yaşamak zorunda kalan halk, Ahilik vb. geleneksel örgütlenmelerinin sosyal ortamı kalmadığından zaman içinde unutmuş, "Dede-Talip" ilişkisi sarmalında evrensel eğitim ve gelişmelerden uzak bir yaşam tarzına maruz kalmıştır.

Osmanlı tarihi boyunca çağdışı bir yaşama mahkûm edilmiş, geleneksel örgütlenmesini yaşama geçirme olanağı bulamamış Alevi toplumu, okul kapısı görmemiş ozanların kendi yetenekleriyle ürettikleri şiir formundaki nefesleri kutsamış, bu nefesler içinde Bâtıni öğreti ve inançlarını dile getiren, ideolojik köklerini çağrıştıran anlamlar aramış, yorumlar yapmıştır. Bu mahrumiyet ortamlarında Bâtıni doktrine dair sistematik yazılı belge oluşturma veya bulundurma olanağından yoksun ve yol ulusu kabul edilen ocak soylu pir/dede vb. kişilerin ağzından çıkan her söz, sorgusuz "doğru" kabul edilerek Cumhuriyet dönemine gelindi.

Cumhuriyet Sonrası Aleviler

Alevilerin Çağdaş Örgütleri

Özellikle Yavuz Selim'in katliamından sonra geleneksel örgütlerini oluşturamayan Aleviler, kırsal alanda köy tipi yerleşim birimlerinde dede-talip ilişkisi içinde dar kapsamlı ve içine kapalı yapılanmayla yaşamlarını 1960'lara kadar devam ettiregeldiler. Şehirlere yönelen iç göçle başlayan işçilik koşullarında sendikal faaliyetle tanıştılar. Hak mücadelesi sürecinde öğrenci dernekleri ve emek eksenli kitle örgütleri bünyesindeki halk kesimiyle dayanışma ve eylem birliği içinde örgütlenmenin önemini kavradılar. 12 Eylül 1980 faşist darbesinin yasaklarıyla etkisizleştirilen kitle örgütleri, 1990'lara kadar sessizliğe gömüldü.

Darbe öncesi yaşanan Maraş, Çorum katliamlarıyla düşünsel altyapısı oluşan Alevi örgütlenmesinin, 1993'deki Sivas Madımak yangını fiiliyata geçmesine sebep oldu; İstanbul Gazi katliamı hız kazanmasını sağladı. 15 yıl gibi kısa denebilecek sürede ülke çapında kitleselleşen Alevi örgütlenmesi, yurtiçinde ve yurtdışında federasyon oluşturacak güce ulaştı. ABF'nin (Alevi-Bektaşi Federasyonu) "Eşit Yurttaşlık" talebi ve çağrısıyla değişik tarihlerde Sivas, Adana, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerde, 2012 sonlarına doğru beşincisi Ankara'da düzenlenen mitingler, toplumun devrimci-demokrat kesiminin de katılımıyla yüz binleri aşan kitle gösterilerine dönüştü.

Türkiye çapında Alevilerin üst örgütü ABF ve bileşenleri PSAKD (Pir Sultan Abdal Kültür Derneği), AKD (Alevi Kültür Dernekleri), ABKV (Alevi-Bektaşi Kültür Vakıfları) HAKD (Hubyar Alevi Kültür Derneği) vb. örgütlerin değişik illerde düzenlediği geniş katılımlı onlarca konferans, Ankara'da kurulan Alevi Enstitüsü, örgütlü yapının önemli faaliyetlerindendir. Avrupa ülkelerindeki Alevi-Bektaşi Federasyon yapıları, bu yapılanmanın üst organı AABK (Avrupa-Alevi-Bektaşi Konfederasyonu) gayretleriyle, Aleviliğin kendine özgü bir inanç oluşunun Alman devletince resmen kabulü, Alman okullarında isteyene Alevilik dersi verilmesi, Alevi örgütlenmesinin büyük başarılarıdır.

Alevi örgütlülüğünün önemli başarılarından biri de, devletin; Alevilere yönelik planlı tuzağı niteliğindeki "Alevi Çalıştayları" girişimiyle, diyanet kurumuna dayalı veya yanında bir temsil yapısı içinde Alevileri ve Aleviliği devlete yedekleme, kontrolü altına alma planını, Alevi örgütlerinin ilkeli dik duruşuyla boşa çıkarmasıdır.

Kentsel yaşam içinde yaygınlaşan Cem Evi yapılanması, cenaze kaldırma ve kültürel etkinlik açısından Alevi örgütlenmesinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Alevilik adına Şii-İslam anlayışın hakim olduğu kafaların etkin olduğu cemevleri günümüzde, Kerbela'ya ağıt mekanı olrak kullanılmakta, bir anlamda minaresiz cami işlevi görmektedir.

Örgütlü yapı içindeki genç kuşak, yaşlı kuşağın Alevilik anlayışına, sorgulayıcı yaklaşımıyla Alevi gerçeğini öğrenme gayreti için-

dedir. Günümüz Alevi örgüt yapılarında gözlemlenen yanlış veya eksik gibi görünen işlevsel, örgütsel zaaflar, genç kesimin sorumluluk duygusuyla yapacağı araştırma ve reform faaliyetleriyle aşılacağı umudunu taşımaktayım.

Üstte kısaca özetlenen demokratik yapılanmalar ve faaliyetler, çağa uygun örgütlenmelerdir. Yaklaşık iki bin yıllık Bizans ve Osmanlı dönemlerinde katliamlarla yok edilmeye, baskılarla sindirilmeye çalışılan Aleviler, zihinlerindeki korku duvarını 15 yıl gibi kısa sürede yıkmış, kimliklerini ve demokratik haklarını meydan mitinglerinde dillendiren kitlesel güce ulaşmışlardır. Asırlar boyu sindirilmişlikleri ve sessizlikleri göz önüne alındığında, bu büyük başarının yanında, aşılması gereken önemli hata ve zaaflarını söylemek, onları küçümsemek değil, söz konusu eksik ve yanlışların aşılmasına yardımcı olmaktır.

Çağdışı Türk-İslamcı resmi ideolojinin labirenti dışına çıkmış gibi görünen, siyasi alanda CHP'yi eleştiriyormuş gibi bir üslupla anlamı bulanık dil kullanan, mesafeliymiş gibi durmaya çalışanların, fırsat bulsa CHP'de siyaset yapmaya eğilimli, hatta istekli unsurların Alevi örgüt yönetimlerinden ayıklanmasının zamanıdır. Bu konuda söylemi ve duruşu net daha tutarlı gençlerin öne çıkarılması, ötekileştirilmiş toplum kesimleriyle siyasi faaliyet içinde birlikte olunmasının önünü açacaktır. Alevi mağduriyeti üzerine oturtulmuş yoğun söylem tarzının, aynı paralelde kapsamı genişletilerek toplumun ezilen diğer kesimlerini, daha geniş boyutta etkileyecek ve içine alacak bir söylem dili ve üslubunun geliştirilmesi gerekmektedir.

Klasik Alevi ozanlarının nefeslerini sazında ve sözünde dillendiren belli simaların, Alevi kimliğinin gün yüzüne çıkmasına önemli katkıları olmasına karşın, toplumsal gelişimin gerisinde kaldıkları, günümüzde Alevilere rantçı (çıkarcı) yaklaşım içinde oldukları ve faşist sistem çarkının bir dişlisi konumuna gelmiş oldukları teşhir edilerek, Alevi kültürünün etkinlik alanlarından bu tipleri uzak tutmanın zamanıdır. Anma etkinliği, miting, kültürel vb. faaliyetlerde öne çıkarılması ve sahiplenilmesi gereken sanatçılar, faşist sisteme karşı tutarlı duruşlarıyla katıldıkları etkinliklerde her söylediği şarkı

ve her konuşması suç sayılarak, haklarında cezai soruşturma açılan aydınları, yazarları, sanatçıları desteklenmeli, sahiplenilmelidir.

Aleviliğin yedi ulu ozanı sayılan şairlerden bazılarının nefesleri tamamen Şii-İslam içerikli ve haksızlık karşısında toplumu tevekkül (kaderci) çıkmazına sokmasına karşın, bazılarının nefesleri, halkın zalime karşı isyanlarının destanı olduğu kadar, günümüz sınıf mücadelesine önemli oranda ışık tutan tarihsel belgelerdir. Bu içerikte şiirlerin, haksızlığa karşı çıkışın geleneksel devamı olduğu bilince çıkarılmalı, büyük ozan Nazım Hikmet ve benzerlerinin eserleri, halkın diline girmesine, dolaysıyla günlük yaşama geçirilecek foruma getirilmesine özen gösterilmelidir.

Zira Nazım usta vb.lerinin eserleri, geleneksel Alevi kültürüne ters olmadığı gibi günümüz Alevi toplumu ile ötekileştirilmiş kesimlerin baskıdan ve sömürüden kesin kurtuluşu için başka seçeneği olmayan siyasi birliğini sağlayacak sınıf temelinde örgütlenmenin, bu tür değerli yazınsal eserler, toplumsal hareketi doğru yönde geliştirecek zihinsel oluşumu sağlayan kültürel altyapı niteliğindedir. Özellikle Rus yazarların evrensel boyutta hâlâ değerini koruyan klasik edebiyat eserleri, Rusya'da, sosyalist devrimin kültürel altyapısı olduğu unutulmamalıdır.

Alevi örgütlerinin düzenlediği miting ve söyleşilerde kullanılan üslubun, özellikle CHP'ye yönelik dilin niteliği, cumhuriyet döneminin şekillendirdiği zihinsel yapıdan köklü bir kopuşun oluşmadığının belgesidir. CHP'ye mesafeli olunduğu söylemlerine karşın, Alevi kimlikli de olsa CHP'li sıfat taşıyan siyasi simsarlara söz konusu alanlarda konuşma olanağı sağlanması, Alevi örgüt yöneticilerinin bir başka zaafıdır. Bu tutum, Alevilere ve ötekileştirilen toplum kesimlerine yönelik CHP'nin devlet politikası olan gerçek yüzünün gözardı edilmesine, dolaysıyla CHP konusunda bulanık bir anlayışın devam etmesine, dahası, toplumun ezilen diğer kesimiyle Alevilerin kitleselleşmesi önünde önemli, ciddi ve aşılması gereken bir engel oluşturmaktadır.

Alevilerin muzdarip olduğu, zihinlerini uyuşturan ve yüzleşmeyi göze alamadıkları tabu, kurtuluş savaşı sürecinde Hace Bektaş

Veli Dergâhı postnişini Cemalettin Çelebi ile başlayan, takip eden dönemde misyoner Bektaşilerin Mustafa Kemal'i toplumun Alevi kesimine Bektaşi gösterme gayretiyle oluşan Atatürkçü hastalıktır. Ve onun kurucu başkanı olduğu CHP'den köklü kopuş sağlanamamasının temel nedenleri arasında; "Osmanlı döneminde olduğu gibi en azından toplu katliama uğramıyoruz" anlayışıyla cumhuriyeti kerhen sahiplenme görülebilir. Değil salt Aleviler, tüm halk kesimi, siyasi arenada CHP'nin hangi sosyal sınıfın siyasal temsilcisi olduğunu görebilmesi, liderlerin ve ona atfedilmiş ideolojinin etkisinden kurtulabilmesi, toplumsal sorunlara siyasal, sınıfsal ve ideolojik yaklaşım gerektirmektedir.

Alevilerin sosyal yaşam tarzının ideolojik kaynağı olan Batıni doktrinin barışçı ve eşitlikçi öğretisi, baskıcı siyasi egemenliğe ve sömürü hükümranlığına cevaz (izin) vermemektedir. Ancak, Alevileri de kapsayan geniş halk kesiminin siyasi baskı ve sömürü ortamında bulunması, sömürülen toplumun birlikte mücadelesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda Alevilerin siyasi baskı ve egemenlik amacıyla değil, fakat baskı altından kurtulmak, özlemini çektikleri barışçı ve eşitlikçi toplumun yaratılması için siyasete müdahil olmak, sınıf kardeşleriyle birlikte siyasi iktidar içinde bulunmaları zorunludur. Bunun için de mevcut siyasal sistemi temelden değiştirecek bir bakış açısına, halk kesimiyle siyasi zemin ve ortamda birleşmeyi sağlayacak dil ve üslup geliştirmek, hayati derecede önemlidir.

Kurtuluş Savaşı Öncesi ve Sürecinde Aleviler

Osmanlı'nın asırlar süren iktisadi, siyası ve dini baskılarına karşı bazen yerel, bazen bölgesel, bazen de tüm Anadolu sathına yayılan, ardı arkası kesilmeyen halk isyanlarının her defasında canice bastırılması sonucu, yerini yurdunu terk ederek dağ başı ve orman içlerine sığınan halk, üretim yapamaz, dirlik sağlayamaz aç, açık ve sefil durumda çaresizlikten bitap düşmüştür..

Bu koşullarda oluşturulan küçük çaplı mezra ve köy tipi yerle-

şim alanlarında varını paylaşarak dayanışma içinde yaşam mücadelesi veren halk, devletten uzak, içine kapalı toplum haline gelmiş, barışçı, eşitlikçi gelenekleriyle kadim inanç ve törelerini ortama uyarlayarak varlığını sürdüren kaderci bir görünüm içindeydi.

Dağ başı, orman içi ve kırsal alandaki Aleviler bu şartlar ve minval içindeyken, Bektaşiler şehirlerde yerleşik, hali durumları rahat, tekke ve zaviyelerde yürüttükleri cem ayinlerinde, sultanın sağlığı ve devletin bekası için dua etmekteydi.

Çöküş sürecinin sonuna gelmiş Osmanlı'nın içine düştüğü iktisadi ve siyasi bunalım, saray içindeki taht kavgaları, gelişen kapitalizm, halklara birbirini boğazlatan milliyetçilik, bilimsel gelişmeler ve çağın akışından bihaber, devletin ulaşamadığı dağ başlarında ve orman içlerinde kendine has, bir anlamda "dünyadan kopuk" yaşam sürdüren Alevilerin, Anadolu'nun emperyalist işgalinden ciddi şekilde etkilendiği de söylenemez. Aslında, Osmanlı'nın yıkıldığının, böyle bir zulüm mekanizmasının tarih sahnesinden silindiğinin farkında bile değildiler.

Erzurum ve Sivas kongrelerinden sonra Ankara'ya geçerken Hace Bektaş Veli Dergâhı'na konuk olan Mustafa Kemal'in, Postnişin mürşit Cemalettin Çelebi'yle sohbetinde; *"Kurtuluş savaşı kazanılacak, Alevi-Bektaşiler de zulümden kurtulmuş olacak, desteğinize lüzum hâsıl olmuştur"* açıklaması sonunda, Cemalettin Çelebi'nin dergah ve ocaklara gönderdiği ve destek istediği bilgilendirmeyle, Anadolu'nun ne durumda olduğu öğrenilebildi. Alevilerin en güvendiği kaynak olan Hace Bektaş Veli Dergâhı'ndan gelen haberle, asırlarca zulüm görmüş Alevi toplumu içinde oluşan heyecan ve kurtuluş umudunun yarattığı coşku, "Kurtuluş Savaşı"na koşulsuz ve var güçleriyle katılmalarını sağladı.

23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan ilk TBMM'ne milletvekili seçilen, daha doğrusu Mustafa Kemal tarafından milletvekili atanan Cemalettin Çelebi, Meclis Başkan Vekili olarak kayıtlara geçirilir. Cemalettin Çelebi, Meclis Başkan Vekilliğine atanmasına rağmen, Mustafa Kemal'in talimatı üzerine ve onun Bektaşi yandaşları aracılığıyla, yaşlılığı ve hastalığı bahane edilerek Ankara'ya getirilmedi

ve atandığı kürsüye hiç çıkarılmadı.

I. Meclis, toplumsal mutabakat ve destek sağlanması amacıyla toplumun hemen her kesiminden, (Türk, Rum, Ermeni, Musevi, Çerkez, Kürt, Alevi vb.) seçimden ziyade atama yöntemiyle belirlenen temsilcilerden oluşmuştu. Ruhani otoritesi ve etkin kimliğinin arkasında büyük bir sosyal gücün varlığı iyi bilinen 1. dönemin milletvekili Cemalettin Çelebi'nin, 2. dönem seçimleri öncesinde şaibeli ölümü, nasıl öldüğü ve ölüm sebebi hâlâ bilinmemektedir.

İkinci dönemin meclisi daha "ince eleyip sık dokuma" yöntemiyle oluşturulmuş, gayri Müslimlerin ve Alevilerin temsilcilerinin meclise girmesi engellenmiş, meclis içinde veya dışında Mustafa Kemal'in görüşlerine, "tek adam" otoritesine şu veya bu şekilde muhalefet edenler şu veya bu şekilde etkisiz hale getirilmiştir.

Bakanların mecliste seçim yöntemiyle belirlendiği o dönemde, Mustafa Kemal'in önerdiği fakat İngiliz yanlısı olduğu bilinen bakan adayları karşısında, meclisteki Halk Zümresi grubunun seçtiği bakanları (Gizli TKP'nin genel sekreteri olduğu bilinen Tokat Mebusu Nazım Bey'in, İç İşleri Bakanı seçilmesinde vb. olduğu gibi) Mustafa Kemal; "Bunlar İngiliz casusudur, ben bunlarla çalışmam" diyerek istifa ettirdiği, bir takım değişik taktiklerle yasa çıkarttırarak bakanları atamayı yetkisine aldığı belgelerle sabittir.

Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey, Lozan görüşmeleriyle ilgili Meclis konuşmasında; *"Mehmetçiğin süngüsüyle ve şehitlerin kanıyla kazanılan muazzam zafer, Lozan'da heba ediliyor. Yani harp meydanlarında kazandıklarımız, götürülüp masada kaybediliyor"* demesi üzerine, "Bolşevik casusu" olarak suçlandıktan kısa zaman sonra "faili meçhul" olarak ortadan kaldırılıyor.

Birinci Meclis, bir yandan odaklandığı "Kurtuluş Savaşını yönetirken, bir yandan da Mustafa Kemal'in meclis içinde ve dışında temsil ettiği zümrelerin (sosyal sınıf) çıkarına uygun düşecek yetkilerini artırmak üzere dayattığı yasaları çıkarmakla uğraşıyordu. II. Meclis, devletin temel ilkelerini, iktisadi yönelimini, icra kurumlarını belirlemiş, "ünlü" 1924 Anayasasını düzenlemiş, TC devletini şekillendiren temel yasaların (Devrim Yasaları?) hükümlerini uygula-

maya koymuştur.

TC devleti; tüm ilkeleri, kurum ve kurallarıyla 1920-30 yılları arasında uygulanan "devrim"(?) yasalarıyla şekillenmiş, sistemleşmiş, rayına oturmuş, günümüz devleti ortaya çıkmıştır. "Devrim" denilen siyasi uygulamalarla; Osmanlı'dan devralman iktisadi alt yapı ve özellikle ekilebilir toprakta özel mülkiyet sistemi, yani ağalık, (feodalizm) olduğu gibi korunmuştur. Osmanlı'nın siyasi üstyapısı olan hanedanlık diktası, sözde "demokratik seçim"(?) yöntemiyle değişen hükümetlere rağmen, devlete hâkim belli zümrenin diktatörlüğü olarak devam etmektedir.

Osmanlı'nın çok milletli ve çok dinli toplumsal yapısını oluşturan sosyal katmanlar; TC'nin "Devrim" yasalarıyla yok sayılarak, tüm toplum Türk ve İslam olarak tanımlanmış ve öyle olmaları dayatılmış, bu dayatmayı kabul etmeyen ve kendi tarihsel kimliğiyle yaşamak isteyen toplum kesimlerine uygulanan asimilasyon politikası paralelinde yer yer göçe zorlanmış, zaman zaman da katliamlarla sindirme yoluna gidilmiştir. Osmanlı'nın; üzerinde durduğu üç ayağından biri olan talan politikası, diğeri baskı ve katliam devam ettirilirken, öbür ayağı din, yani Şeyhülislamlık (halifelik) adı değiştirerek, yerine ihdas edilen Diyanet, devletin temel kurumu konumuna getirilmiştir.

Dinsel gericiliği ezme gerekçesiyle, 13 Aralık 1925'de 677 sayılı yasayla çıkarılan ünlü "Tekke ve Zaviyeler Yasası"na, Türkçü ve İslamcı anlayış ve siyasi amaçlı yaklaşımla, başta Hace Bektaş Veli Dergâhı olmak üzere TC'nin hükümranlık alanındaki tüm Alevi dergâh ve ocakları kapatılmış, o dönem ülke nüfusunun %40 oranındaki beş milyon Alevinin varlığı, bu "devrimci"(?) uygulamayla inkar edilmiştir.

"Tekke ve Zaviyeler ile Türbelerin Seddine ve Türbedarlar ile Bazı Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun; bütün tarikatlarla birlikte şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik seyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük, gaipten haber vermek ve murada kavuşturmak amacıyla muskacılık gibi, eylem, unvan ve sıfatların kullanılmasını, bunlara ait hizmetlerin yapılmasını ve bu unvanlarla ilgili elbise giyilmesini de yasaklamıştır."(66)

Alıntıda görüldüğü gibi Alevi terminolojisinde kullanılan; dervişlik, müritlik (taliplik), dedelik (pirlik), seyitlik, çelebilik, babalık, mürşitlik vb. Alevilerce kutsal sıfatlar; falcılık, büyücülük, üfürükçülük ve muskacılık vb. gibi aşağılık suç kapsamında cezai yaptırım öngören Mustafa Kemal, kapattığı Hace Bektaş Veli Dergahı'nda konuk olmuş, unvanını yasakladığı Postnişin Çelebi'yi ziyaret etmiş, mebus atamış, kendisi meclis başkanı iken de meclis başkan vekili, yani kendisine vekil tayin etmişti. Bu duruma siyasi literatürde; "pragmatizm" (faydacılık, çıkarcılık,) yani "kullan, sonra at" denir. Halk dilinde ne denildiğini 'okurlar anlatsın' demekle yetineceğim. Fakat cemevlerinin duvarlarına Hace Bektaş Veli'nin resimlerinin yanına, Mustafa Kemal'in resimlerini itina ve saygıyla asan Alevilere; "Celladına aşık toplum" tümcesinden daha iyi yakışan başka bir deyim bulamıyorum.

Bizans'ın Hıristiyanlığı, Selçuklu'nun İslamı dayatmaları ve zalim uygulamaları karşısında, Osmanlı devletini sığınacakları siyasi şemsiye algısıyla, "altın tepsi" içinde Osman'a sundukları devlet kurma olanağına karşın, belli süre sonra Osmanlı'nın yoğun destek aldığı Anadolu kadim halkına karşı vahşi uygulamaları, bu mazlum toplumu nasıl hayal kırıklığına uğratmışsa, TC devletinin kurulması için ve kurtuluş umuduyla Mustafa Kemal'e sundukları destek, umulan sonucu vermemiş, devletin Alevilere yönelik inkarcı politikası ve kanlı uygulamaları, bu toplumun bilinçli kesiminde hayal kırıklığı yaratmıştır.

Tekke ve Zaviyeler Yasasının yürürlüğe girdiği 1925'ten 1950'lere kadar 25 yıl boyunca söz konusu "devrim" yasası hükmünce çarşı pazarda görülen sakal ve bıyığıyla Alevi görünümlü insanlar, karakollara götürülüp sorgulanmış, dayak atılmış, sakalı bıyığı kesilerek insanlık suçu denilecek uygulamalara maruz kalmışlardır. Sakallı insanlar köylere jandarma geldiğinde köy ortasında sakalı bıyığı kesileceği, en azından toplum içinde dalga geçilerek hakarete maruz kalacağı korkusuyla jandarma köyden gidinceye kadar saklanıyorlardı.

Bu koşullarda köylerde yürütülen cem törenleri son derece gizlilik, sessizlik ve korku ortamında yapılırdı. Bu satırları okuyacak ba-

zılarına bu anlatılanlar; "Özgürlükçü cumhuriyet karalanmak isteniyor, böyle akıl almaz saçma şey olur mu? Bu hikâyeye kim inanır" dedirecek bir kanı uyandırıyorsa bu açıklama; o yılları yaşamış yaşlıların anlattığı bu gerçeklerin duyum tanığını, şimdiki yaşlı kuşak arasından yeteri kadar bulmak mümkündür.

Toplumda fark gözetmediği, dinci gericiliğe karşı, çağdaş, eşitlikçi ve "halkçı" olduğu iddia edilen bu devlet, bir yanda Alevilere ait dergah ve ocakları kapatıp kutsal sayılan sıfatları suç kapsamına alırken; öte yanda ne hikmetse tüm cami, mescit ve kuran kursu sayısını artırmış, hacı, hoca, imam, molla hafız vb. dinci gericiliğin militan sıfatlarını yüceltmiş, ihdas ettiği Diyanetin kadrosunu, bütçesini ve yetkilerini ülkenin nüfus artışının hayli üstünde bir oranda her geçen yıl artırma politikası izlemiştir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde Bektaşi tekkelerinde Türkçü ve İslamcı faaliyet için toplantılar yapan İttihat ve Terakki içinde örgütlü Mustafa Kemal ve yandaşları, bu defa yeni devletin sosyal yapılanması içinde bulunan ve ülke nüfusunun yarıya yakınını oluşturan Alevilerin, yeni düzenin uysalları konumuna, etkisiz ve tepkisiz duruma getirilmesinin önemini biliyorlardı. Bu amaçla Allevileri bir kez daha maskaralık boyutunda aldatmaya yönelik bir yalan furyası başlatıldı.

Şöyle ki; baba adının Ali Rıza oluşu, Mustafa Kemal'in Alevi olduğunun kanıtı gösterildi. Sivas'tan Ankara'ya başka yol varken Hace Bektaş Veli Dergahı'na yüz sürmek amacıyla oradan geçtiği, Hace Bektaş Veli soyundan geldiğinin kanıtı olarak, Dergahı ziyaretinin asıl anlamının; kurtuluş savaşına girişmek için Çelebi Efendi'den izin istediği, onun da, Mustafa Kemal'in sırtını sıvazlayarak dua edip izin verdiği, bu dua sayesinde "Türk askeri, gavur askerinin gözüne yedi başlı dev gibi göründüğü" dedeler tarafından Alevi toplumuna epey bir süre anlatıldı.

Osmanlı'nın Hace Bektaş Veli'yi Hoca Ahmet Yesevi'nin müridi ve Türk-İslam gösterdiği yalan misali bu akıl almaz, saçma sapan uyduruk zırvalıklar, ülke nüfusunun önemli bir kesimini oluşturan Alevi toplumunun gözünde ve gönlünde Mustafa Kemal'in kutsan-

ması, dolaysıyla yeni düzenin haksızlıkları, hukuksuzlukları ve pisliklerinin görülmemesi, Alevileri ilgilendiren yaptırımlara tepki verilmemesi içindir.

O dönemde okuma yazma olanağı bulamamış, zaten devletten uzak alanlarda yaşayan ve duyduğuna inanan Alevi toplumunun zihnine, yerel Bektaşi babaları ve işgüzar dedeler kullanılarak atılan bu zırvalık tohumları, yaklaşık 50 yıl sonra acı meyvesini vermeye başladı. Alevilerle alay edilircesine uydurulan bu zırvalığın ürünü, cemevlerinde Hace Bektaş Veli resminin yanına özellikle ve özenle konulan Mustafa kemal resimleri şeklinde 1980'li yıllardan sonra kendini göstermiştir.

Bu yalanın en etkin, en tehlikeli ve yıkılması için uzun zaman gerektiren boyutu, Alevi toplumunun zihninde; CHP bir din gibi, kurucusu Mustafa Kemal'in de bu dinin peygamberi gibi algılanmış veya zihinlere yerleştirilmiş olmasıdır. Aleviler kendilerine yönelik ötekileştirici, aşağılayıcı, kirli bilgi batağında hakarete varan suçlamalar vb. devlet yaptırımlarından muzdaripseler -ki öyleler- yapılması gereken yarım ağız sızlanma değil, eylem olarak atılması zorunlu ilk adım; cemevlerindeki Mustafa Kemal resimlerini, o mekândan dışarı çıkarmaktır.

Günümüzde yönünü, yolunu şaşırmış olan bir kesim Alevilerin kendine gelebilmesinin çarpıcı ilk eylemi, Mustafa Kemal resmini hak ettiği yere koymak olmalıdır. Şahısların bunu yapma olanağı yoktur. Bu işin vebali, Pir Sultan gibi dik durmasını becerebilecek Alevi örgüt yöneticilerinin boynundadır.

Cumhuriyet Döneminde Siyaset ve Aleviler

Kapitalist üretim ilişkilerinin belli bir gelişmişlik evresinde, belli bir coğrafi kesitte belli toprak parçasına ve üzerindeki üretici topluma hakim olma dürtüsüyle gelişen ulus devlet anlayışını, çağa uygun düşmeyen Osmanlı'nın yıkılışını, yerine ulus devlet olarak TC devletinin kurulmasını, çağın akışının somut bir olgusu olduğu

gerçeğini kabul etmek gerekir. Tarihin bu evresinde feodal üretim ilişkileri hızla çözülürken, gelişen kapitalist mülkiyet ve üretim ilişkileri üzerinde şekillenen burjuva yaşam tarzı, milliyetçi, ırkçı ideolojiyi yarattı.

Bu Türkçü-İslamcı akımın öncüleri, çağın akışı içinde bu akımın siyasi yapılanması olan İttihat ve Terakki örgütünün üyesi önemli simalarıdır. Dr. Nazım, Namık Kemal, Mithat Paşa, Ziya Gökalp, Talat Paşa, Enver Paşa, Mustafa Kemal vb. aynı zamanda Bektaşi idiler. Osmanlı medreselerinde eğitim görmüş subay-sivil zevatın bir kesimi, Türkçülük (milliyetçilik) ideolojisini esas alan İttihat ve Terakki örgütünün istişare ve iletişimini çoğunlukla Bektaşi tekkelerinde yapıyordu. Bu tekkelerde yürüttükleri Türkçü siyasi faaliyetlerini "Bektaşi" örtüsü altına gizliyor, kendilerinin de Bektaşi olduğunu söylüyorlardı.

Türk-İslamcı İttihat ve Terakki siyasi örgütlenmesini Bektaşi tekkelerinde yürüten bu kesimin çoğunluğu, 1. emperyalist paylaşım savaşı sürecinde Osmanlı tarih sahnesinden silinince, Anadolu'da, "Milli Mücadele" adı altında yürüttükleri faaliyetin akabinde kurulan TC devletinin de, kurucu heyetin unsurlarıdır. TC'nin siyasi, iktisadi ve toplumsal yapılanmasına yön veren düşünce akımını savunan Türkçü-İslamcı milliyetçi kadrolar, devletin kurulduğu dönemde siyasi arenada zaten olmayan Alevileri, dönemin siyasi arenadaki Bektaşiler aracılığıyla politik ortamdan uzak tutmayı görev edindiler.

Asırlarca dağ başlarında, orman içlerinde ve korku ortamında yaşamları sonucu eğitimsiz kalmış, dolayısıyla siyasetin toplumsal yaşamdaki önemini kavrayamamış Aleviler, çarpıkta olsa 1950'lerden sonra gelişen sanayinin ihtiyacı emek unsurları olarak iç göç dalgasının etkisiyle büyük şehirlere akın ettiler. Zor şartlar altında da olsa çocuklarını okutma olanağı bulan Aleviler, kısmen okuyarak, kısmen emek örgütü sendikalarda, kısmen de hak talebi içeren 1970'te 15-16 Haziran vb. kitlesel eylemler içinde siyaseti tanımaya, önemini kavramaya başladılar. Bu tür ortamlarda kazanılan siyasi bilinç, Alevilere, kader birliği içinde oldukları diğer toplumsal kesimlerden sınıf kardeşleriyle birlikte hareket edilmesinin zorunlu-

luğunu da öğretti. Dolaysıyla Alevilik veya diğer toplumsal sorunlara yaklaşımda, şehirlere göçmüş kesimle köylerde yaşayan kesim arasında ciddi fikir ve görüş ayrığı oluşmuştur.

1950'de çok partili dönemle sözde "demokrasiye" geçiş, partiler arası iktidar yarışında oy deposu görülen Alevi toplumu, salt oyları sebebiyle siyasi arenada söz konusu olmaya başladı. Bu ortamda politikayı istikbal kapısı gören ağa veya eşraf konumdaki Alevi unsurlar, adayı oldukları bölgelerdeki Alevi potansiyele ve nüfuzlarına bağlı aldıkları yeterli oylarla milletvekili seçilip postu Ankara'ya attılar.

Devlet olanaklarıyla Ankara'da beslenip semiren bu zevat, bu ülkede Alevi varlığını, onların sorunlarını dile getirmek bir yana, Alevi sözcüğünü ağızlarına almadıkları gibi Alevi olduklarını da gizlediler. Konunun çarpıcı bir örneği: 1950 genel seçimlerinde CHP'den Malatya milletvekili seçilen Alevi kökenli bir zat, CHP'nin değil de DP'nin iktidar olmasıyla CHP'den istifa ederek DP'ye geçmesine gerekçe olarak, *"Alevilerin yararına Başbakan Menderes'ten söz aldım"* der. Fakat bu söz neyi, hangi konuyu ihtiva eder, Alevi toplumuna yansıması ne olmuştur hâlâ bilinmemektedir.

17 Ekim 1966'da kurulan Birlik Partisi'nin en önemli özelliği, Alevilerin ilk siyasi deneyimi olmasıydı. Doğayı, insanı ve emeği kutsayan Aleviliğin siyasi sembolü, 12 imamı temsil eden 12 yıldız ve Hz. Ali'yi sembolize eden aslan motifi olmamalıydı. 12 Ekim 1969 seçimlerinde 8 milletvekili çıkaran bu parti; Amasya'dan Kazım Ulusoy, Tokat'tan Yusuf Ulusoy, Çorum'dan Ali Naki Ulusoy, İstanbul'dan Haydar Özdemir, Malatya'dan Sami İlhan, Ankara'dan Hüseyin Balan, Sivas'tan da Mustafa Timisi ve Hüseyin Çınar, Birlik Partisi'nin Alevi kimlikli milletvekilleri olarak meclise girdiler. Girdiler de ne oldu? Demirel hükümetine güvenoyu verdiler. Verdiler de ne oldu? Bu partinin milletvekilleri Alevi toplumundan; "satılmışlar" damgası yediler. Yediler de ne oldu? Bir daha da Alevilerin karşısına çıkamadılar, parti de dağılıp yok oldu. Her çağdaş toplum gibi Aleviler de siyasi ihaneti fark edince, sonuç böyle oluyor.

Birlik Partisi kurucularının sınıfsal konumlarını, yazdıkları parti programını inceleyen herkes kolayca anlar. Ancak, belli dere-

cede varlıklı olmaları, kapitalist üretim ilişkileri sarmalında şekillenmiş burjuva yaşam tarzlarına, yani yeni sınıfsal kökenlerine ihanet edip, kendilerini sorgulayan bir duruş almadan, Alevi toplumunun asırlar boyu oluşmuş, giderayak Alevileri de aşarak insan hak ve özgürlükleri boyutuna ulaşmış Alevi sorunlarına çözüm üretecek kararlı bir iradeye sahip olamayacakları görülmektedir.

Kökenine ihanet içindeki bu zevatın kurduğu partinin siyasi yönelimi, ırkçı-İslamcı İttihat Terakki zihniyetinin kurduğu TC devletinin Kemalist ilkelerine karşı çıkmadan, devletin söz konusu ilkeleriyle, varlığı zaten inkar edilmiş Alevi toplumunun sorunlarına çözüm üretebilir mi sorusu, bilimsel verilere dayalı cevap ister. Birlik Partisi bünyesinde yürütülen önemli tartışmalardan birisi de devletin Diyanet kurumu idi. Alevilerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda neden temsil edilmediği noktasında yürütülen tartışma, Diyanet'in "inanç grupları arasındaki denge ve eşitliği sağlayacak ve bunların inanç ve vicdan özgürlüğüne saygı gösterecek şekilde" teşkilatlandırılması yönündeydi.

Uluslararası laiklik tanımı ve anlayışı karşısında, kendisini laik tanımlayan bir devlette, Diyanet kurumu meşru değildir. Evrensel insan hakları ve laisizm tanımına ters düşen, Alevilerin her hal ve durumda zaten meşru görmediği Diyanet kurumu içinde Alevilerin de temsil edilmesi talebi, Diyanete, Aleviler nezdinde de meşruiyet kazandırma ve devlete yedekleme çabasıdır.

Birlik Partisi'ni kuran bu anlayış, belki de farkında olmadan Aleviliği din kategorisinde algılayarak, onun binlerce yıllık dinsiz yaşamını ve tarihini yadsır duruma düşmüştür. Birlik Partisi bünyesinde yer alan unsurların siyaset ve Alevilik konusuna tek doğru yaklaşımları, salt Alevi bir iktidar yanlısı olmadıkları, kendi algılarına göre toplumun demokrat kesiminin desteğinde demokrat politikacılarla birlik ve beraberlik içinde iktidar olma anlayışı taşıyor olmasıdır.

Gerçek anlamı bulanıklaştırılarak emek-sermaye uzlaşmasına dönüştürülmüş "sosyal demokrat" tanıma uygun bu anlayışlarını,

Türk siyasi arenasında hayata geçirecek ortamın yaratılmasına mevcut devletin temel ilkelerinin müsaade etmeyeceğini görememeleri, devletin ilkesel sınırlarını tanıyamamaları, her iyi niyetli siyasetçi gibi Birlik Partililerin de temel zaafıdır.

Alevi politikacılarla Alevi yaşam tarzı anlayışının siyasi arenaya taşınmasını her yönteme baş vurarak engellemeye çalışan devlete hakim zümre; Alevilik siyaset üstüdür, Aleviler cumhuriyetin bekçisi, laikliğin sigortasıdır, Aleviler demokrasinin savunucusu ve güvencesidir, bu ülkenin yerlisi Alevilerdir, Aleviler özbeöz Türk ve müslümanın hasıdır vb. yaldızlı tümcelerle Alevilere bir yandan verdikleri hap, diğer yandan afyon yutmuş gibi yıllarca uyuttu bu toplumu. Alevileri gaza getirerek şişiren, tumturaklı politik vaatlerle uyutan Demirel, Ecevit vb. kurt politikacılar, Maraş'ta, Çorum'da, Gazi'de Alevileri kurşunlayarak, Sivas-Madımak'ta yakarak bir daha uyumaz, uyuyamaz hale getirdiler Alevi toplumunu.

Alevilerin potansiyel varlığı oranında siyasi arenada yer alamayışları, yaşam tarzlarına uygun yeterli eğitim alamamış olmaları, burjuva tipi yalana dayalı ve çıkarcı siyasete ilgi duymayışları, asırlar boyu baskı altında siyasetten uzak yaşamanın oluşturduğu alışkanlık vb. temel etkenler olarak sayılabilir. Politik arenada Alevi kimliğiyle boy gösteren ve toplum tarafından tanınan bu simalar, Alevilerin Diyanet kurumunda temsil edilmesi için, yani Aleviliğin İslamlaşması, düzenin uydusu haline gelmesi için ciddi bir gayretkeşlik ve şuursuzluk içindedirler.

Resmi ideolojinin etkisiyle asıl kökeni ve kimliğine yabancılaşmış unsurlar, mevcut siyaset ortamında burjuva pastadan pay almanın cazibesiyle gözleri kamaşan ve siyaset olanaklarına iştahları kabaran siyaset simsarları, sisteme hakim zorbaların, Alevileri sistemin uysal çocukları haline getirme politikasının maşası durumundadırlar. 1960'lı yıllarda yükselen halk muhalefetini "Ortanın Solu" bataklığında boğmak üzere CHP'nin yakasına asılan "Sol" yaftası eşliğinde yaratılan Ecevit'in (Karaoğlan) yerine, bu defa Alevi-Kürt kimlikli siyasi simaların CHP yönetim organlarında öne çıkarılması tesadüf değildir.

Düzene karşı halk muhalefetinin geliştiği ve CHP'nin dağılmak üzere olduğu 2000'li yıllarda halk muhalefetinin eyleme dönüşmesini ve Alevi oyların partiden kopmasını önlemek üzere iş başına getirilen Alevi kökenlilerin gayretiyle CHP dağılmaktan kurtarıldı. AKP karşısında büyük beklentiler içinde olan emekçi halk kesimin ve Alevilerin ezici çoğunluğunun oylarını CHP'ye çekerek, halk muhalefetinin tansiyonunu düşürdü. Günümüz Alevilerinin okumuş ve okuyan genç kesimi, Türk siyasi simalarının gerçek yüzünü görüyor, devletin varlık nedeni temel politikalarının nasıl işlediğini anlıyor, politikaya, alışılmışlığm tersi yönünden, geleceğe farklı açıdan bakıyor. Okumayan, araştırmayan, vasat kesim ise Türkçü ve İslamcı ideolojiyle uyuşturulmuş, düzenin düzenbazlarına umut bağlayarak siyasi yalan lapalarıyla beslenmeye devam ediyorlar.

Anadolu Alevilerinin siyasi yelpazede 'sol'a ilgileri, geçmişten beri taşıyageldikleri barış, eşitlik, kardeşlik, adil paylaşım, sevgi, dayanışma vb. yaşamsal değerlerini, solcuların, hümanist temel değerler olarak savunuyor ve dillendiriliyor olması, bir anlamda, Aleviler özgeçmişleri ile buluşuyor olmalarındandır. Sol kavramı içinde somut anlam kazanan söz konusu hümanist değerler, geçmişte geniş tarihsel süreç içinde Anadolu'da nesnel ve kültür boyutunda yaşanır ve yaşatılırken, çağımızda, materyalist felsefenin açılımları kapsamında sistemli, evrensel bir 'doktrin' haline gelmiş ve devrimci bir nitelik kazanmıştır.

Emeğin, insan özgürlüğünün, barışın, kardeşliğin, hakça paylaşımın, adil hukukun, sevginin vb. Alevi tarihsel değerleri toplamının günümüzde ifadesi olan solculuk, çağımızda evrensel değer olarak insanlık âleminin her alanında ve kesiminde taban bulmuş, özellikle emekçi halk kesimi arasında ete kemiğe bürünmüştür.

Luvilerden beri Anadolu halkının yaşamına temel teşkil eden ve yön veren söz konusu değerlerin toplamı, Orta Çağ Avrupa'sında gelişen Rönesans (yeniden doğuş) ve Reform (yeniden yapılanma) hareketleri döneminde, Hümanizm (insanlık) olarak ifade edilmiştir. Resim, heykel, edebiyat, şiir vb. sanatsal üretimin her alanında simgesel anlatımlar içinde yer bulan söz konusu hümanist değerler,

yaratıcı sanat adamlarının da ilham kaynağı olmuştur.

Çağın akışı içinde günümüz burjuva siyaset, sanat ve bilim adamlarının içeriğini boşaltarak, anlamını çarpıtarak da olsa savunmak zorunda kaldıkları bu değerler, dünya halklarının soygunculara karşı yürüteceği bilinçli siyasi mücadelesi sonunda, emekçi halkların yeniden ve yaşamsal değerleri olarak insansal yaşama yön vereceğinden kuşku duyulmamalıdır.

Bu bağlamda günümüz Alevilerinin vasat kesimi cemevlerinde, 12 imamlara ağıt ayini düzenleme yerine, anlamı çarpıtılmış kadim değerlerini güncelleştiren etkinlikleri daha sık tertiplemesi, kendilerine ve tarihlerine daha uygun bir iş yapmış, kendileri dışındaki emek güçleriyle tez elden buluşma yoluna girmiş olurlar. Alevi toplumunun siyasi duyarlı kesimi zaten sola sıcak bakmakta, sempati duymakta, kendilerini sol içinde görmekte, 'solcu' tanımlamaktadırlar.

Ancak köklü değişimden yana marksist sola mesafeli durmakta, Avrupa benzeri bir solun yandaşı ve isteklisi olduklarından "sol" diye yutturulan CHP'ye umut bağlamakta, "sosyal demokrat" söylemli adaylara oy vermektedirler. Farkında olmadıkları gerçek, Avrupa'nın vasat soluna, emperyalist sömürünün yarattığı ve dünyanın hemen her kesitinden Batılı devletlere akan artı-değerden kısmen, yerli emekçi kesime "sosyal yardım" adı altında "sus" payı verebiliyor; Türkiye'nin kendisi modern sömürge olduğundan, Avrupa tipi ekonomik anlamda bir sosyal devlet olanağına sahip değildir.

Türkiye'nin dış sömürüden geliri olmadığı, hatta kendisi sömürge olduğu, emekçi halkın ürettiği artı-değerler kâr payı adı altında emperyalist devletlere aktığı için, kendi emekçisine -köylüler dâhil- böyle bir "sus" payı verecek kaynağı yoktur. Türkiye ile Avrupa arasındaki bu nesnel gerçeğin farkında ve bilincinde olmayan Aleviler ve toplumun sola sempati duyan diğer kesimleri, Avrupa benzeri sol siyaset beklentisiyle Ecevit'in "Ortanın Solu" hikâyesinden beri her seçimde sahte sol CHP, DSP vb. partilere oylarını da, umutlarını da rüzgâra kaptırıyorlar.

Türkiye'de hiçbir zaman olmamış, bu gidişle de olmayacak demokrasinin savunucusu, düzenin düzenbazlarından başka kimsenin

işine yaramayan laikliğin güvencesi, varlığım yok sayan Cumhuriyetin bekçisi ilan edilerek, kurtarıcı zannettikleri Kemalizmin uysal kulları derekesine düşürülen Aleviler, külahlarını önlerine koyup ne yaptıklarını sorgulamalarının ve ne yapacaklarını ciddiyetle düşünmelerinin zamanıdır.

Koçgiri Ayaklanması

Ulusalcılık (milliyetçilik) kavramı, kendisinden başkasına hayat hakkı tanımayan, başkalarını yok ederek var olma anlayışı olan ırkçılığın, gerçek anlamını ve vahşi yüzünü gölgelemek veya üstünü örtmek amacıyla üretilmiş kavramdır. "Ulusal Kurtuluş" veya "Milli Mücadele" denilen savaşlarda yapılan her vahşi eylem, aslında, ırkçı anlayışın somut tezahürüdür. Ulus devletler, "kurtuluş" kavramının masumiyet örtüsü altında yapılan toplu katliamlarda yok edilenlerin kemikleri, yağmalanan malı mülkü üzerinde kurulmuş ve yükselmişlerdir.

TC devleti de sözde "Milli Kurtuluş" savaşı sürecinde aynı yöntem ve aynı nesnel temel üzerinde şekillenmiştir. 'Sözde' diyorum, zira "Sevr Anlaşması"nı dayatan fiili işgalci Fransız, İngiliz, İtalyan ve Rus güçlerine karşı yürütülen, Ankara hükümetinin komutasında resmi ordu ile bir savaşı tarih yazmamaktadır. Bu durum karşısında işgalci güçlerin savaşsız geri çekildiği gerçeği, işgalci devletlerle gizli anlaşmalar mı yapıldı, ne tür tavizler verildi kuşkusuna yol açmakta, ortaya, cevabı bulunması gereken ciddi ve önemli sorular çıkarmaktadır.

Bu bağlamda Koçgiri olayına da; dönemin nesnel ve tarihsel gerçeklik boyutunda bakmak gerekiyor. Söz konusu dönemde Osmanlı'nın yıkıldığı, devlet otoritesinin kalmadığı, yıkılan devletin hâkimiyet alanında onlarca ulus devlet kurulduğu, bu ortamda Türklerin Anadolu'da ulus devlet kurmaya giriştiği Anadolu'da, yüzlerce yıl Hıristiyan Bizans ve İslam Osmanlı'nın tahakkümü altında insanlık dışı uygulamalara maruz kalmış Kürt halkının, ana yurdunda kendi ulus devletini kurma hareketidir Koçgiri olayı.

Anadolu'da devlet otoritesi ciddi sarsıntı içinde ve kaos ortamı

devam ederken toplanan Erzurum ve Sivas kongreleriyle, yıkılan Osmanlı'nın atadığı fakat henüz görev başında olan bölge valilerine; "Ankara da kurulacak Türk-Kürt ortak hükümetinin valileri olarak göreve devam edecekleri, bölge halkına böyle propaganda yapılması" gerektiği mesajı ve haberi iletildi. "Türk-Kürt ortak hükümeti" propagandası bölgede etkisini gösterdi. Dersimli Diyap Ağa vb. bir kesim, Mustafa Kemal öncülüğündeki bu harekete destek verirken, bir kesim "bekle gör" anlayışıyla tarafsız kaldı.

"Sütten ağzı yananın yoğurdu üfleyerek yemesi" misali Türk-İslam Osmanlı'nın ve Kızılbaş katili Yavuz Selim'in yaptıklarını belleğinde taşıyan Koçgiri coğrafyası aşiretleri Kürt Aleviler, ayrı devlet kurma isteklerini Ankara'ya Mustafa Kemal'e ilettiler. Ankara'nın; "Ayrı Kürt devletine gerek yok, bu devlet zaten Türk ve Kürtlerin ortak devletidir" cevabı üzerine; "Devlet kurma isteğimizden vazgeçtik, özerk bölge yönetimi istiyoruz" taleplerine cevap alamadılar.

Türk-Kürt ortak devleti propagandasıyla yalnızlaştırılarak güçsüz düşürülen Koçgiri bölgesi aşiretlerini tahrik etmesi için görevlendirilen Topal Osman, çetesiyle birlikte Ankara'nın talimatına uygun faaliyetlere girişti. Bu faaliyetler kapsamında bölgede kadm kaçıran, yağma ve katliamlar yapan Topal Osman çetesi hakkında defalarca yapılan şikayetlere duyarsız kalan ve çeteye müdahale etmeyen devlete tepki olarak Koçgirili aşirete mensup silahlı bir grup, 1920 mart'ında Zara merkeze bağlı bir köy karakoluna baskın düzenledi, askerleri öldürdü.

Karakol baskını halledilmesi kolay bir mesele iken, "bu olay, devlete karşı bir isyandır" diyen Ankara'dan icazetli bölge komutanı Sakallı Nurettin Paşa, Topal Osman çetesine rahmet okutacak boyutta barınakları (ev-ahır) yakıp yıktı, halkın geçim kaynağı büyükküçükbaş hayvanları gasp etti, yaşlı-çocuk demeden katliam yaptı, en acısı ve tiksindiricisi de yaşlı-genç ayırmaksızın kadınlar, ırzına geçildikten sonra öldürüldü. Bu vahşet ortamında sağ kalanların gördükleri ve yaşadıklarını gözyaşı içinde hicap duyarak ve sıkılarak anlattıkları, torunlarının belleğinde yürek burkan acı gerçekler olarak anımsanmaktadır. Koçgirili Alevi-Kürt toplumuna uygulanan bu vah-

şet, TC devletinin Osmanlı'dan, kurucu kadrosunun da Kızılbaş kasabı Yavuz Selim'in devraldığı insanlık ayıbı bir politik mirastır.

Ankara'da oluşturulan hükümetin, Türk-Kürt ortak devletini kuracağı yalanına inamlmasaydı, bu yalanın Kürtler üzeninde etkili olup bir kısmını yanma çekmeseydi, bir kesimini de "bekle gör" anlayışıyla tarafsız duruma getirmeseydi, bu yalanlara inanılmayıp Koçgiri bölgesi halkına destek verilseydi, Anadolu'nun sosyo-politik yapısı bugünden farklı olacaktı. Batı Anadolu'da Türkçülük esaslarına dayalı Türk devleti oluşurken, temel esaslarının ne olabileceğini bugün tahmin etmek mümkün olmayan "Ulusal Kürt Devleti"nin Doğu Anadolu'da kurulma olasılığı oldukça yüksekti.

Koçgirili Kürt Alevi aşiretlerinin 'özerklik' talebi makul karşılansa, TC yerine 'Anadolu Halklar Cumhuriyeti' kurulsaydı, maddi manevi değerleriyle yaşamak isteyen Koçgirili Alevi Kürt halkı imha edilmeseydi, TC'nin kurucu kadrosu onurundan ne kaybederdi? O dönem, TC devletinin kurucularının zihniyet yapıları ve sınıfsal çıkarlarının yanısıra, siyasi, iktisadi ve diplomatik boyutta emperyalist odakların planı ve etkisi de söz konusudur.

Bu gerçeklerin başında gelen, emperyalist sömürü mekanizmasının, devletiyle barış içindeki bir toplumda yaşam ortamı bulamayacağı gerçeğidir. Diğeri, işgal altındaki bir coğrafyada kurulması planlanan devletin, emperyalist devletlerin çıkarlarına uygun istemleri doğrultusunda şekillenmesi zorunludur. Zorunludur, zira hareketin öncü kadrosu temsil ettiği sınıf katmanının çıkarları yönünde hareket etmesi, maddenin tabiatı gereğidir. Öbür gerçek; işgal altındaki Anadolu'da Türk-İslamcı tefeci-tüccar-toprak ağası işbirlikçi sınıfının çıkarlarıyla, işgalci güçlerin çıkarlarının örtüşmesidir.

Emperyalistlerle işbirliği içinde şekillenen TC devletinin kurucu iradesinin yarattığı resmi Türk Tarih Tezi, her ne kadar afakî kahramanlık teraneleriyle tarihsel gerçekleri çarpıtmaya çalışsa da, yalan, çok tekrarlanmakla gerçek olmuyor, gerçekler de yok sayılmakla her şeye inat ortadan kaybolmuyor; üzerindeki yalan örtüler günün birinde aralanıyor, gerçekler gün yüzüne çıkıyor. Ancak, çekilen acılar ağıtlara dönüşerek nesilden nesile yürekleri burkmaya

devam ediyor, geçmiş hataları düzeltme olanağı zaten yok, insanlığa karşı işlenen suçlar hukuk boyutunda karşılıksız kalırken, salt insan vicdanında mahkum oluyor.

Lozan Anlaşması sonucu uluslararası boyutta TC'nin siyasi tescili sonrasında, Kürtlüğü savunan kesimin devlet içinden dışlanmaları, Kürt beylerini hayal kırıklığından öte ihanete uğramışlık duygusu içinde Şeyh Sait öncülüğünde harekete geçmelerine sebep oldu. Türk devletinin bu tutum ve politikasına karşı isyana kalkışan müslüman Kürt ağa ve beylerine bu defa, bölgedeki Alevi Kürtler destek vermedi, isyan kanlı bir şekilde bastırıldı. Bölgedeki müslüman Kürtlerin, oluşum sürecindeki Türk hareketine destek vermesinin, daha sonra ihanete uğrama duygusuyla giriştikleri Kürt devleti kurma girişimine Alevi Kürtlerin destek vermemesinin tarihsel açıdan geçerli ve gerçek nedenleri vardır.

Geçmişte Koçgiri ve Dersim bölgelerinde gelişen Kızılbaş ayaklanmalarının bastırılmasında müslüman Kürtlerin, Alevi Kürtleri "din düşmanı" yargısıyla Osmanlı'ya ciddi destek verdikleri, katliamlara katıldıkları bölge Alevi Kürtlerinin belleğinde hâlâ canlılığını korumaktadır. Alevi Kürtlerin önemli bir kesiminin, müslüman Kürt hareketi gördükleri PKK'ya sıcak bakmayışlarının altında bu gerçek yatmaktadır. Koçgiri ve Dersim katliamının siyasi boyutu, emperyalizmin böl-yönet politikasının, yerli işbirlikçiler eliyle uygulandığı, parçalayarak güçsüzleştirme siyasi stratejisinin farklı taktiklerle devam ettirildiği olgusu tartışmaya değer ayrı bir konudur.

Dünyamızda henüz baş enerji kaynağı petrolün miadını doldurmak üzere olduğu çağımızda, geleceğin favori enerji kaynağı görülen dünya Bor madeni yatağının %70'i Anadolu'da olduğu, bu madenin işlenmemiş yerinde haliyle ve günümüz rakamlarıyla iki yüz trilyon dolar değer taşıdığı göz önüne alındığında, Anadolu'daki etnik ve dinsel farklılıkların bir yandan gizli politikayla kışkırtılarak halk arasında düşmanlıklar yaratıldığı, diğer yandan toplumsal gelişmelerin bastırılmasının nedeni, bu vb. zengin kaynakların varlığı göz önüne alındığında kolay anlaşılır bir durumdur.

Sağlıktan tarıma, sanayinin tüm dallarından taşımacılık sektö-

rüne, her türlü iletişimden uzay teknolojisi vb. çok geniş bir alanda kullanılacak türevleri olan Bor madeninin dünyadaki ana yatağı Anadolu'nun, değil Türklere, tek başına hiçbir millete bırakılmayacak kadar değerli ve önemli olduğu gerçeği, yaklaşık bir asırdır emperyalist soyguncuların iştahını kabartan kâr kaynağıdır. Emperyalistlerin böl-yönet politikasını yıllarca güncelde tutmak üzere koşullanmış paranın kulu yazar-çizer takımının, akademisyen unsurların, TV laklakçılarının, cebinden başka düşüncesi olmayan ve birbirlerine karşılıklı laf yetiştirmeyi politika sanan siyasi zevatın ortalığı her gün velveleye vermesi; çıkarcı, işbirlikçi yüzlerini, konforlu yaşamları içinde tükettikleri her nesneyi üreten halktan gizleme telaşıdır.

Osmanlı'nın yıkıldığı, Anadolu halklarının siyasi arayış içinde olduğu kaos ortamında öne çıkarılan Mustafa Kemal'in; "Anadolu'da Türk-Kürt ortak devleti kurulacak" açıklamasına inanılması, siyasi algı, bilgi ve analizden yoksun Orta Anadolu'da Bektaşi olarak tanımlanan Alevilerin, Dersim bölgesinde Diyap Ağa'nın etki alanındaki Alevi Kürt aşiretlerin Mustafa Kemal'e destek vermeleri, Seyit Rıza'nın etki alanındaki aşiretlerin bekle gör anlayışına saplanması ile ortaya çıkan bölünmüşlük, Koçgiri hareketinin yalnızlaştırılıp bozguna uğratılmasına sebep temel etmenlerdir.

Bu duruma ilave olarak Osmanlı zulmünden bitap düşmüş halkın çaresizlik içinde oluşu, okur-yazarlığa bağlı olarak toplumun genel kültür seviyesinin çok düşük olduğu, bölgeler arası koordineyi sağlayacak iletişim ağının olmayışı vb. etkenler, dönemin ciddi olumsuz faktörleri arasında; Koçgirili Alevi-Kürt hareketinin yenilgisine yol açan önemli etmenler olarak görülebilir. Anadolu Alevi toplumunun günümüzde içinde bulunduğu çok boyutlu olumsuz durumunun kökeni de, Koçgirili aşiretlerin haklı özerk talebinin Anadolu Alevi toplumunun ortak geleceği açısından öneminin algılanamayışında, dolaysıyla desteksiz kalan özerklik girişiminin yenilgisinde aranmalıdır.

Dersim Olayı

Dersim katliamı, o dönemde TC devletini yönetenlerin planlı, programlı imha politikası olarak uygulandığı, devletin kayıtlı belgelerinde ve sağ kalan tanıkların anlatımlarında gayet açıktır. Konuyla ilgili araştırma yapanların ağız birliğiyle; "Dersim'de isyan vardı" iddiaları, devleti ve olayda sorumluluğu olan yetkilileri aklamak gayretkeşliği içinde olaya Türkçü-ırkçı yaklaşımla uydurdukları dayanaksız kocaman bir yalandır.

Mezopotamya uygarlığından beri Doğu Anadolu; Zerdüşt Pers, Hıristiyan Bizans, İslam Osmanlı ve daha nicesinin hükümranlık dönemlerinde birçok istilaya uğramasına rağmen, bölgeye hiçbir güç kesin hakim olamamış, Dersim halkı binlerce yıllık süreçte şu veya bu şekilde özerk, özgür, maddi manevi kadim gelenekleriyle, TC'nin hükümranlık alanında ve ilk çeyrek asırlık döneminde de aynı yaşam tarzını devam ettirmekteydi.

Anadolu'da ulus devlet adı altında yapılanan ırkçı siyaset, hükümranlık alanının her noktasını sömürme anlayışıyla henüz yeteri kadar kontrol edemediği Dersim bölgesine harekât düzenleyerek, geçelim direnenleri, direnç gösteremeyecek durumdaki çocuk, yaşlı ve kadınlar öldürülmüş, sağ kalanlar sürgün edilmiştir. Türkçü yazar-çizerlerin; "Devletin kendisine yönelik isyanı her türlü aracı kullanarak bastırması meşrudur, Dersim isyanını ezmek uluslararası hukuka da uygundur" iddiaları, Dersim'de isyan olmadığı halde, varsayalım ki isyan durumunda dahi, sorunun çözümü için devletin elinde birçok seçeneği olduğu halde planlı katliamı illa da haklı göstermek adına bu yazar-çizer takımının yaptığı, insanlık açısından ciddi bir suç, çağdışı ırkçılık ve gözü dönmüş azgınlıktır.

Dersim olayının iç politika sorunu oluşu yanında Orta Doğu'da yeni gelişen kapitalizmin sorunları eşliğinde, uluslararası iktisadi bunalımın kapitalist sistemi ciddi şekilde sarstığı, Avrupa genelinde özellikle de Almanya'da faşizmin hızla tırmandığı, Sosyalist Sovyetlere yönelik korkunç bir saldırının planlandığı bir ortama, bu ortamın hazırlandığı bölgesel ve uluslararası koşullara, bu koşullarda TC

devletinin misyonunun ne olduğuna Türkçü yazar-çizer takımı hiç değinme gereği duymamaktadır.

Bu zevata göre; "Anadolu Türk vatanıdır; TC devleti de Türklerin siyasal ve kutsal gücüdür. Bu kutsal devlete karşı Dersim isyan halindedir. Devletin de bu isyanı kanlı bir şekilde bastırmak hakkıdır" yaklaşımı, Anadolu kadim halkı Kürt, Ermeni vb. farklılıkları yok sayan bu anlayış, gözü dönmüş ırkçılık değilse nedir?

Ülkede siyasal ve sosyal bir sorun varsa, bu sorunu çözecek birçok seçenek, yöntem ve araç varken, devletin dayattığı Türk olmayan ve İslama inanmak istemeyen, kendi tarihsel kimliğiyle yaşamak ve salt özerklik isteyen yurttaşlarını uyduruk bahanelerle imha etmek amacıyla bölgeye ilişkin raporlar hazırlatan devlet de, yöneticileri de, bu vahşete kılıf uydurarak savunan yazar-çizer takımı da çağdışıdır.

Osmanlı'nın tarih sahnesinden silinişi sonucu bölgede devlet otoritesinin zayıfladığı veya yok olduğu Anadolu dahil Orta Doğu'da, emperyalistlerin denetiminde oluşturulan ve şekillenme sürecindeki TC devleti de dahil bölgedeki ulus devlet sınırları içinde, 1930'lu yıllarda feodal toprak ağalarına karşı yoksul halk kesiminin yürüttüğü mücadeleler dönemine denk gelen, kapitalizmin 1930 yıllardaki uluslararası iktisadi buhranın yoğunlaştığı, Avrupa'da enflasyonun saat başı artışı yakıcı ve yıkıcı bir hızla yükselmekte idi.

Aynı dönemde sosyalist Sovyetlerin ekonomi ve teknoloji alanında hızlı gelişimi, dünya emekçi halkı nezdinde saygınlığının arttığı, uluslararası diplomasi alanında etkin bir pozisyona geldiği dönemle örtüşmektedir. Başta Almanya, İtalya ve İspanya'da hızla yükselen faşist devlet yapılanmasını sessizce izleyen Avrupalı diğer kapitalistler, saldırı hedefinin sosyalist Sovyetler olduğunu, çıkacak savaşın kendilerinin de krizden kurtuluşlarına ortam hazırlayacağını biliyordular.

Sovyetlere yönelik saldırı süreci veya sonrasında, TC'nin devlet otoritesi yeterince oturmamış Doğu Anadolu'dan, özellikle Dersim'den Sovyetlere destek verileceği kuşkusuyla 2. Dünya Savaşı başlamadan cephe arkasını sağlama alma amacıyla kurgulanan emperyalizmin "Dersim'i dağıtma" planıyla örtüşen söz konusu bölgede TC devletinin otoritesini oturtma planı, 1937-38'de uygulan-

mıştır. Tarihsel süreç içinde hiçbir dinin etkisi altına girmemiş, 'yetmiş iki millete aynı nazarda bakma' prensibini korumuş ve hiçbir ırkçı duyguya saplanmamış, kadimden taşıdığı sevgi temelli, paylaşımcı ve barışçı yaşam tarzı içindeki Dersim halkı, dünya kapitalist sisteminin ve Türk-İslam devletinin o dönemde ortadan kaldırması gereken çıbanbaşı görülmüştür.

Sadece para kazanma ve dünyaya hükmetme amaçlı sömürüye dayalı, savaşçı ve talancı kapitalist sistem, dünyada tek örneği kalmış komün yaşamı devam ettiren Dersim halkını, şuursuz Türk ırkçı anlayışına katlettirmiştir. Dersim vahşeti, dinci ve ırkçı anlayışın kendisi gibi inanmayan ve düşünmeyen bir toplumu sudan bahaneyle ötekileştirerek nasıl imha ettiğinin, kapitalist sistemin nasıl bir canavar olduğunun, o dönemde bu planlı cinayeti işleyen güruhun, yakın tarihimizde "faili meçhul" cinayetlerin arkasındaki katillerin, günümüzde bu tür olayları insanlık suçu saymayan devlet adamlarının, henüz yeteri kadar insanlaşmamış olduklarının da belgesidir.

Yaklaşık 60 yıl ölü sessizliğine gömülen Dersim halkı, 2000'li yıllarda kendine gelip Dersim olayını sorgulamaya başladığında, bu defa devlet, Dersim coğrafyasını katletmek üzere bölgedeki akarsular üstüne barajlar yaparak zaten yok denecek kadar az olan ekilebilir araziyi su altında bırakma, dolaysıyla bölge halkını aç bırakıp yoğun göçe zorlama politikasına girişmiştir. Doğa katliamı olan bu uygulamaya karşı direnen halkın karşısına, karakol adı altında hava destekli ağır silahlarla donanımlı, Türkiye'de kilometre başına düşen askeri üs sayısının misliyle yoğun olduğu alan Dersim bölgesidir.

Toplumun uzaktan görüp okuyabileceği dağ yamaçlarına büyük harflerle "Ne Mutlu Türküm Diyene" sloganı yazılmış, üç helikopter yirmi dört saat Dersim bölgesi üzerinde sürekli uçmakta, sindirme politikasıyla psikolojik baskı uygulamaktadır. 1990'lı yıllarda "PKK operasyonu" adı altında yürütülen baskınlarda köyler yakılıp yıkılırken, tarihsel kültür varlığı anıt mezarlar havadan bombalanarak Dersim'in tarihsel kalıntıları da yok edilmek istenmiştir.

TC devletinin Dersim bölgesindeki mezar taşı imhası, 1826'da Osmanlı Sultanı 2. Mahmut'un; "Yetmiş bin Kızılbaş kesiniz" emrini

uygulayanlar; "Sultanım, kesilecek Kızılbaş kalmadı fakat yetmiş bine tamamlayamadık" diyen canilere; "Öyleyse mezar taşlarını kırın" emriyle örtüşmektedir.

Çarpık da olsa gelişen sanayinin yarattığı iç göçe bağlı olarak Dersim bölgesinde de yaşanan göç, operasyonlarda yakılıp yıkılan birçok köyün tamamen boşalmasına yol açmış, nüfusu azalan köylerin okulları kapatılarak çocuklar il ve ilçe merkezlerindeki okullara yönlendirilmiş, barınak olarak da Nurcuların denetimindeki yurtlar tahsis edilmiştir. Zalim Yavuz Sultan Selim'in kılıçla, Cumhuriyetin tank, top, süngü ve zehirli gazla yok edemediği Dersim halkını, devlet bu defa, Nur cemaatinin yurtlarında İslamlaştırarak, Dersim coğrafyasını da yaptığı barajlarda boğarak yok edebilecek mi, zaman gösterecektir.

CHP milletvekili, genel başkan yardımcısı ve grup başkan vekili sıfatıyla meclis kürsüsünde konuşan emekli diplomat, *"PKK Mehmetçik öldürmesin, analar ağlamasın bahanesiyle terörünün üstüne yeterince gidilmiyor. Oysa Dersim'de de analar ağlamıştı, fakat devlet gereğini yaptı..."* açıklaması, Dersim olayının resmi siyaset ortamına taşınmasına ve tartışılmasına vesile oldu. Konunun zaten halk arasında tartışılıyor olması yanında, bu duruma siyasi bilinci yeterli olmayan bir kesim Dersim'linin anlamsız tepkisine karşın, Meclis kürsüsünden yapılan bu itiraf, sorunun, demokratik kitle örgütlerinde, medyada, velhasıl ülke genelinde ve her platformda o açıklamadan sonra açıktan tartışılır bir boyut kazandı.

Yürütülen siyasi tartışmalar sonunda, Dersim olayının siyasi faili bilinen CHP'yi köşeye sıkıştırma maksatlı ve bir politik manevra olarak Başbakan Erdoğan'ın; "Özür dilemek gerekiyorsa, özür diliyorum" demesi, AKP'nin gerçek yüzünü halktan gizlemeye yönelik olduğu, hiçbir siyasi anlamı ve hukuki itibarı olmayan bir açıklamadır. Gelişen süreç ve ortamda, Dersim halkı başta olmak üzere devrimci sosyalist çevrelerden ülke çapında yükselen; "Devlet, Dersim olayıyla yüzleşsin" talebi, yerinde bir istem olmakla beraber, bu istem devletin, demokratik bir niteliği olmadığının beyanı ve onu demokratik duruş almaya davettir.

Zira TC devleti, Türk-İslam sentezi üzerine kurulmuş, başından beri demokratik nitelikten uzak, farklılıkları asimile, direnen kesimi imha etme politikası uygulamaktadır. Bu politika, bu devletin varlık nedenidir. Osmanlı katliamlarını "kahramanlık" olarak ders kitaplarında anlatan TC devleti, bu anlayışla kendi yaptığı katliamları meşru ve haklı davranış görmekte, bu görüşünün şimdilik son kanıtı da; 13 Mart 2012'de, Sivas-Madımak davasıyla ilgili "zaman aşımı" kararı devletin hukuksal değil, siyasi duruşunun belgesidir.

Bu devletin ve yöneticisi siyasi kadroların demokrat bir nitelik kazanabilmesi için önce, kendi özgeçmişi olan zalim Osmanlı'nın kanlı kılıcını mahkûm etmesi gerekiyor. Yurttaşlarına barışçı bir mesaj verebilmesi için de, insanlık suçu bu politikalara bir daha tevessül etmeyeceği, bu tür suç işleyenleri korumayacağı, hak edenlere gerekli cezai yaptırımın uygulanacağına dair açık bir politika izleyeceğini beyan etmesi zorunludur. Siyasi iktidarın, TC devleti tarihinde uygulanmış bu tür politikaların gizli dosyaları açıklaması, halktan, gerçek anlamda özür dilemesi anlamına gelir ve siyasal, sosyal ve hukuksal bir değer taşır.

TC devleti, bilinen niteliğiyle böyle erdemli ve çağdaş bir duruş sergileyebilir mi? 23 Nisan1920'den beri devleti yöneten iktidarların, adı ne olursa olsun, siyasi parti ve kadroları kim olursa olsun, bu temel politikadan şaşmamışlar; şaşamazlar, çünkü bağımlı ve işbirlikçisi oldukları emperyalist sömürü odakları, halkıyla barışık bir devlet istemiyor. 10 yıllık AKP iktidarı halkla barışık olmamak için demokratik hak talebiyle meydanları dolduranlara yönelik hukuku hiçe sayan uygulamalarına hepimiz tanığız. AKP hükümetleri döneminde değişen tek şey; Türk-İslam sentezi formülü, İslam-Türk sentezine dönüştürülmüştür.

Maraş ve Çorum Alevi Katliamları

'68 Kuşağı' olarak Türkiye tarihine geçen öğrenci gençlik hareketi, sendikal faaliyet içindeki işçi kesimiyle bütünleşerek kitleselleşmiş, ülke çapında çığ gibi büyüyen emek yanlısı sınıf mücadelesine dönüşmüştü. 12 Mart 1970 faşist darbesi ile bastırılmaya çalışılmasına ve gençlik içindeki öncü kadroların imha edilmesine karşın, köylülüğü de içine çekerek halk hareketine dönüşen eylemler karşısında paniğe kapılan burjuva sınıf, tedbir üstüne tedbir alarak hakim oldukları devletin yasal ve yasa dışı tüm şiddet aygıtı güçleri devreye sokarak, ülkeyi uzun erimli sıkıyönetimlerle idare etmeye yöneldiler.

1970'li yıllarda uygulanan her türlü baskıya rağmen, toplumda hızla gelişen emek eksenli sosyalist bilinç karşısında milliyetçi duygular gerilemekte, devletin sosyal tabanı durumundaki milliyetçi-mukaddesatçı kesim güç kaybetmekteydi. Ülkede güç kaybeden Türk-İslam milliyetçiliğine güç kazandırma amacıyla yurtdışında ve yurt içinde gizli, paravan örgütleri sahneye sürerek Türk-İslam yayılmacılığını planladı, körükledi.

Tüm baskı ve entrikalara rağmen ülkede yükselen sınıf mücadelesinin gücünü kırmak amacıyla devlet, 1 Mayıs 1977'de kitle katliamı düzenledi. Gelişen halk hareketinin hedefini şaşırtma amacıyla Alevi-Sünni çatışması yaratılmasının planları yapıldı. Bu plan, o dönemde Amerikan CIA örgütünün Türkiye masası şefi ile MİT yetkililerince hazırlandı. Planın ilk adımı Maraş'ta devlet destekli sivil faşistler eli ile gerçekleştirildi.

"Devlet destekli" denmesinin kanıtı; iki saatte Kıbrıs'a çıkarma yeteneği ve gücü olan devlet, 1978 aralık ayının üçüncü haftası başında Maraş'ta Alevi katliamı başladıktan bir hafta sonra müdahale etti. Zira uygulamaya konulan plan, bir haftalık sürede gerçekleşebilmişti. Dahası, katliamı planlayan, göz yuman devlet yetkililerine dokunulmamış, olayda kullanılan piyonların az bir kesimi göstermelik yargılama ve cüzi cezalarla geçiştirilmiş, en uçtaki piyonlar daha sonra milletvekilliğiyle taltif edilmişlerdir.

1970 yıllarda sınıf mücadelesi niteliği kazanan halk hareketini bölmek, amacından ve hedefinden saptırmanın planı olarak devlet eliyle kurgulanan, Alevi-Sünni çatışması görüntüsü verilerek uygulanan planın ikinci adımı olan Çorum olaylarında Aleviler resmen katledilmiştir. Çorum olaylarına dair görülen hukuki uygulama niteliği, içeriği ve sonucu itibarıyla Maraş davasının aynısıdır. Maraş ve Çorum olaylarında faşist canilerin kullandığı temel ve ortak sloganları; "Komünistlere ölüm, Komünistler Moskova'ya" haykırışlarının, Alevilerin dinsiz olduğu ve Türk olmadıkları anlamındadır. Dolaysıyla devletin, Türk-İslam kategorisine girmeyenlerin imhası gerekir anlayışı, saldırganların Türk-İslamcı inancıyla örtüşmekte olması, daha fazla insan öldürmeyi göze alabilecek şuursuz ruh hali içinde bir sürü yaratmaktadır.

Dinciliğin ve ırkçılığın, kendisi gibi düşünmeyen ve kendisinin inandığı değerlere inanmayanı yok ederek var olma anlayışı, çağımızda miadını doldurmuş ruhsal sapıklık olmasına karşın, siyasi iktidarların dinci ve ırkçı politikasından etkilenen, devletin örgütleyip beslediği, zamanı gelince de kullandığı az da olsa sapık ruh haline sahip yaratıklar, eşyanın tabiatı gereği sınıflı toplumlara has devletlerde her zaman var olmuş ve olacaktır.

Farklı dinsel inanç ve etnik kökenden oluşan Anadolu'nun çok kimlikli toplumsal yapısına ve bu sosyolojik gerçeğe rağmen, var olan farklılıkları yok sayan Türk-İslam temel ilkesi üzerinde şekillenmiş TC devleti, tüm kurum ve kuruluşlarıyla bu temel ilkesi doğrultusunda tek ırk, tek din ve tek dilli bir toplum yaratma politikasıyla başından beri tek tip insan yaratma faaliyeti içindedir.

Emeğiyle yarattığı değerlerden ihtiyacı kadar pay almak isteyen üretken halk, sınıflı topluma has çıkar çatışması şeklinde tezahür eden sınıf mücadelesinde, yani halk, hak talebi için eyleme giriştiğinde, devleti hep karşısında bulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde '68 kuşağı hareketiyle 70'li yılların sonuna doğru zirveye ulaşan halk hareketi döneminde Maraş, Çorum vb. kitle katliamlarının güncellenmesi, devlet tarafından yok sayılan toplumsal farklılıkların öne çıkarılması ve devletin lüzum gördüğünde kendisini

hedeften çekmek üzere gizli kamplarda örgütlediği Türk-İslamcı şuursuz güruhu devreye sokmasıdır.

Şu veya bu yapılanma içinde devletin örgütlediği kışkırtıcı ajanların gazına gelerek kitle katliamına girişen sıradan unsurlar aslında, katlettikleri insanlarla aynı toplumsal ortamı ve kaderi paylaşmaktadırlar. Devlete hükmeden soyguncu sınıfın ideolojisi olan dinciliğin ve ırkçılığın etkisinde kalmış bu cahil zevatın çoğunluğu, o zaman ne yaptığının bilincinde değildi. Yaşları ilerledikçe olgunlaşan ve dönüp o dönemi değerlendiren birçok ülkücünün; "Maraş ve Çorum'da yaşanan insanlık dışı vahşettir" dediklerine tanık oldum.

Karşı durdukları, öldürmeye kalkıştıkları unsurlarla birlikte hareket etmeleri, kendilerinin de yararına olduğunu fark etseler, tüm insanlığın ortak malı olan doğanın tahribattan, halkın zulümden ve sömürüden kurtuluşuna katkı sunmuş olacaklar. Böyle bir duruşun, insan olmanın sorumluluğu ve bir erdem olduğunun farkında değiller. Hadi bu cahil zevatı hoş görelim; hoşgörüyü hak etmeyen kesim, toplumsal hareketliliğin itici ve çekici motor gücü durumundaki yazar-çizer ve akademisyen aydın denilen kesimdir.

Üretken halkın yarattığı değerlerle konforlu bir yaşam süren aydınımsı yazar-çizer takımı, kullandıkları olanakların yaratıcısı emekçi halk olduğunu bildikleri halde, kendilerine makam, mevki sunduğu algısıyla devlete ve yöneticilere sadakatle bağlılıkları, parayı verene kul köle olduklarının, çalışarak üreten halka ihanet içinde bulunduklarının kanıtıdır. Maraş, Çorum vb. yerlerdeki Alevi katliamlarına veya benzer olaylara, kariyer sahibi Prof., Dr. unvanlı aydın zannedilen kesim üzülmüş olabilir; fakat "aydın" sorumluluğu taşıyan bu zevat, yapabileceğini yapmıyorsa veya yapmamışsa salt "üzülerek" bir şey yapmış olamaz, sorumluluktan da kurtulamaz.

Çağdaş hukuk normlarında, dini, ırkı ve dili ne olursa olsun insanlık suçu sayılan kitle katliamlarında, toplumun zihinsel geri kalmışlığının ana motoru durumundaki aydın kesimin büyük sorumluluğu vardır. Zira bu kesim bilgi birikimi açısından siyasi bilgisi ve sezgisi halk kesiminden daha ileri ve fazla olduğundan, insanlık suçu sayılan olaylar karşısında sorumluluklarını zamanında

yerine getirip getirmedikleri sorusunu kendilerine sormak durumundadırlar.

Toplumu bir insan bünyesi biçiminde düşündüğümüzde, aydınlar insan bünyesinin kafa kesimini, yani düşünen beyin, gören göz, duyan kulak, koku alma organı burun ve konuşan dilini oluştururlar. İnsan bedeninin diğer organları da, toplumsal yapı niteliğindedir. Bu bağlamda aydınlar, mensubu olduğu toplumun siyasi duyarlılığı ve bu duyarlılık doğrultusunda toplumsal hareketlerin yönlendirici ve hareket ettirici merkezi konumundadırlar. Bu konumları itibarıyla aydınlar, toplumda oluşan olumlu veya olumsuz gelişmelerin doğrudan veya dolaylı sorumlusudurlar. Ülkemiz aydın kesimi, Türk-İslamcı Kemalist ideolojinin labirentleri içinde debelenmekte, bilim ve insanlık adına içeriği boş laf üretmekte; çoğunluğu bu nitelikleriyle, Türkiye'de çarpık aydın sorununun önünde aşılması gereken engel oluşturuyorlar.

Sivas-Madımak Olayı ve Aleviler

Sivas'ta Madımak Oteli yangınıyla ilgili birçok miting, panel ve söyleşi düzenlenmesine, birçok platformda dile getirilip lanetlenmesine karşın, "Bu vahşet ne için yapıldı?" sorusunun sorulduğuna ve cevap arandığına hiç tanık olmadım ve duymadım. Her olayda olduğu gibi bu katliamın neden yapıldığı sorusu açıklık kazanmadan söylenen her söz, olayla ilgili belli bir doğruluk payı içerse de, Türkiye'nin döneme ilişkin iktisadi ve siyasi durumun ana noktası göz önüne alınmadan, Madımak olayını tüm çıplaklığıyla ortaya çıkaracak her çaba eksik ve yetersiz kalır.

Dolaysıyla Madımak vahşeti, Türkiye'nin o dönem içinde bulunduğu siyasi, iktisadi ve sosyal durumu açıklandığında; ne için, kim tarafından yapıldığı daha da netleşir. Emperyalist dayatma olan 24 Ocak 1980 ekonomik kararlarının en önemli iki ayağından birisi KİT'lerin özelleştirilmesi, diğeri sendikal hareketin belini ve gücünü kıracak, işçi kesimini örgütsüzleştirecek taşeron sisteminin yasal alt-

yapısı hazırlanmıştı. 60 ve 70'li yıllarda demokratik kitle örgütleri ve yükselen halk hareketi içinde siyasal duyarlılığı gelişmiş Alevi işçi-öğrenci kesimi, toplumun diğer ilerici kesiminden ayrıştırıp, bastırılmış Alevilik duygusu etrafında örgütlenmeye yöneltmek amacıyla kurgulanan planın uygulama evresine gelinmişti.

Kamu İktisadi Teşekküllerinin (KİT) satılması (tekelci emperyalist şirketlere peşkeş çekilmesi) sonucu işsiz kalacak işçi kesimi arasında Alevi kökenli işçilerin, 12 Eylül faşist darbesi öncesinden mücadele ve direnme geleneği olan önemli ve potansiyel bir güç olduğu siyasilerce bilinmekteydi.

1- Özelleştirme sonucu iş kaybına karşı gelişecek direnişin ve sendikal hareketin belini kırmak üzere yapılandırılan taşeron sistemine karşı olası direnişleri zayıf düşürmek;

2- O dönemde yükselen Kürt hareketine Alevilerin vereceği desteği önlemek,

3- Pir Sultan vb. anma etkinlikleriyle toplumsal bir güç olma yönünde gelişen demokratik kitle hareketlerine, toplumun muhalif kesimi görülen Aleviler şahsında gözdağı vermek, Madımak katliamı planının ana halkalarıdır.

Bu planın, Alevi duyarlılığını istenilen yöne çekmesi, etkisinin, dinsel içerikte toplumsallaşmayı sağlaması amacıyla yapılan kışkırtma girişimleri;

1- Star TV'de Turnike adlı programda yarışmacılardan bir bayana, şovmenin, "Babandan mı hamilesiniz, yoksa siz Kızılbaş mısınız?" maskaralığı,

2- Yine TV Çarkıfelek programının haddini bilmez, şoven ve aymaz sunucusu, Erzincan'dan telefonla katılan yarışmacıya canlı yayında; "orada Kızılbaşlar gibi mum söndü mü yapıyorsunuz?" diyerek başından büyük yediği halt,

3- Tayyip'in İstanbul Belediye Başkanı iken Karacaahmet Cemevini gece dozerle yıkmaya kalkışması,

4- Susurluk olayını protesto etmek için Türkiye genelinde uygulanan ve akşam saatinde evlerde 1 dakika ışıkların kapatılması eylemine; Erbakan'ın "Mum söndü" oynuyorlar demesi,

5- Madımak canilerinin avukatı yeminli Alevi düşmanı zatın, "Cemevi ibadet yeri değil, cümbüş evidir" diye zırvalaması,

6- Devletin aleni ve doğrudan uyguladığı İstanbul'da Gazi katliamı,

7- Alevi-İslam görüşünü savunan çakma vakıf, dernek vb. girişimlerle Aleviliği İslam içinde eritme faaliyetleri ve daha nice benzer olaylar, devletin, Alevileri toplumun demokrat kesiminden tecrit etmeye, kendi içine kapalı ve dinsel temelde örgütlenmeye yöneltme, aynı dönem için tezgahlanan stratejinin provakatif, taktiksel halkalarıdır.

Yok saymakla yok olmayan, kırmakla bitmeyen, verilen gözdağından uslanmayan ve işlemediği halde potansiyel suçlu görülen Alevileri, emek dünyası ve Kürt hareketi dışında, kendi dar alanı içinde örgütlenmesi için olmadık sinsi yöntemlere başvuran devlet, Osmanlı'nın Batıni halk içinden Bektaşi babası yaratması gibi bu defa, Alevilerin içinden "kınalı keklik" yazar-çizer takımına elaltından destek vererek ve emre amade hınzır paşaları devreye koyarak, Alevileri böl-yönet planı uygulanmaya konmuştur.

"Hacıbektaş Belediye Başkanı Mustafa Özcivan, törenlere davet etmek için ziyareti esnasında Süleyman Demirel'le yaptığı uzun bir sohbet içerisinde bu ilginç durumu dinledi. Daha sonra bu sohbeti detaylıca olarak Sürek dergisinde yayınladı."(67)

Adının başında "Uluslararası hukuk Prof. Dr" unvanı taşıyan bir zatı muhterem, Madımak yangınıyla ilgili davalara geçelim müdahil olmayı, davayı izleyici sıfatıyla da katılmamış, yangın mağduru hiçbir aileyi ziyaret edip "Geçmiş olsun" dileğinde bulunmamıştır. Aynı zatı muhterem, Maraş, Çorum, Madımak vb. olaylar dile getirildiği oturumlarda "Bu olayları kaşımak doğru değildir, toplumsal barışı, Alevi-Sünni kardeşliğini bozar" demekte, fakat kendisi 1332 yıl önce olmuş Kerbela olayının katliam ve dinsel boyutunu saatlerce, ısrarla kaşımaktadır.

ABF (Alevi Bektaşi Federasyonu) ve bileşenlerinin 2008 Kasım ayında Ankara Ulus'ta 'Eşit yurttaşlık' talebiyle düzenlediği, demokratik kitle örgütlerinin ve emek ekseni siyasi partilerin yoğun desteğiyle yüz bini aşan coşkulu ve başarılı ilk Alevi mitingi öncesinde İzzettin Doğan efendi; *"Ateist, anarşist ve terörist maceracıların dü-*

zenlediği bu mitinge katılım 2-3 bini geçmez" şeklinde açıklama yapmıştı. Aynı talep ve amaçla 2009 Kasım ayında İstanbul Kadıköy'de, 2010 Mart ayında İzmir'de, 2012 Mart ayında yine İstanbul-Kadıköy'de fakat bu defa devletin Madımak davasının "zaman aşımı" kararına tepki olarak toplumun her kesiminin yoğun katılımıyla gerçekleştirilen mitingler öncesi yaptığı benzer açıklamaları ve tavrıyla İzzettin Doğan, görmek isteyenlere kimin yanında, safında ve hizmetinde olduğunu yeteri kadar göstermiştir.

Sivas'ta Pir Sultan'ı anma etkinliği düzenleneceğini birkaç ay öncesinden bilen devlet, Sivas'taki MİT biriminin denetimi ve yönetimi altında ön hazırlıkları yaptırmış, dincilerin kışkırtılmasında kullanılan unsurlara her türlü maddi destek sağlanmış, olaydan sonra tutuklanmayacaklarına, hatta isteyenin yurtdışına çıkabileceğine dair güvence verilmiştir. Olaydan sonra yakalanan ve göstermelik yargılananlar en uçtaki eylemciler; neyi, ne için yaptığının farkında olmayan gaza getirilmiş piyonlardır.

Sivas MİT biriminin kullandığı kışkırtıcı ajanların aranır olmalarına rağmen bir kesimi askere gitmiş, resmi evlilikler yapmış, sigortalı işlerde çalıştırılıp emekli edilmiş, bir kesimi yurtdışına çıkarılmış, görülüp teşhis edilenler Türkiye'ye getirilmemiştir. Velhasıl devlet, kışkırtıcı ajan olarak kullandığı unsurlara verilen güvence sözünü tutmuş, zamanı gelince de, Madımak dosyasını "zaman aşımı" kararıyla kapatmıştır.

İki saatte Kıbrıs'a çıkarma yeteneği ve gücü olan devlet, Madımak Oteli'ne 5 km mesafede tümen düzeyinde askeri birliğe sahip olan devlet, Ankara'ya gün boyu telefon trafiğine rağmen, 8-10 saat süreyle otelden yükselen "İmdat!" çığlıklarını duymamıştır. Plan, gereğince uygulandıktan, amaç hasıl olduktan sonra devletin en yetkili ağzı başbakan; *"Güvenlik güçleriyle halk karşı karşıya gelmemiştir, Sivas halkı sükûnet içindedir"* diyebilmiştir.

Devletin bu vahşet karşısındaki duruşunun demokrat kamuoyunca sorgulanmaya başlaması, toplumun aklıselim kesiminin devlete olan güveninin sarsılması karşısında telaşa kapılan devlet, kendisini gündemden düşürmek, yeni gündem yaratmak üzere Baş-

bağlar köyünde düzenlediği katliamla "Aleviler misilleme yaptı" söylencesini yayması, Alevi-Sünni gerginliği yaratma planı tutmamış, devletin kanlı yüzünü gizlemeye yetmemiştir.

Aleviliğin Geleneksel Yapısının Çözülmesi

Aleviliğin sosyal yaşamı, gelenekleri, töresi ve yol erkânı, irade dışı değişen iktisadi, siyasi ve toplumsal değişikliklere bağlı olarak tarihi boyunca birkaç kez çözülmüş, içinde bulunduğu koşullara uyum sağlayacak şekilde ve özünden sapmaksızın yeniden yapılanmıştır.

Hıristiyan Bizans döneminde başlayan İslam Osmanlı ile devam eden yüzlerce yıllık süreçte iktisadi ve siyasi baskıya maruz kalan Anadolu kadim halkı Aleviler, devletin kolay ulaşamayacağı kuş uçmaz kervan geçmez yerlerde, doğa koşullarının çetin, yaşam kaynaklarının kıt olduğu alanlarda köy-mezra tipi yerleşkeler oluşturarak bulundukları coğrafyanın siyasal sisteminden, dolayısıyla dış dünyadan kopuk yaşamak zorunda kalmışlardı.

Bu koşullarda mevcut olanaklarla "kapalı ekonomi" denilen tarzda ihtiyaca göre üretim yapmakta, bu dar sosyal yapı ve dedetalip ilişkisi içinde barışçı, eşitlikçi kadim geleneklerini ve törelerini yeni ortama uyarlayarak yaşamaktaydı. Bu yaşam tarzı, 1950'li yıllarda emperyalizme bağımlı montajcı sanayinin Anadolu'da gelişme göstermesine kadar devam etti. Gelişen sanayi endüstrisinin ihtiyacı olan emek unsurlarını büyük kentlere çekmesi sürecinde toplumun diğer kesimleri gibi Aleviler de, bu emek göçüne yoğun bir şekilde kaçınılmaz olarak katıldılar.

Bu göçe ilk katılanlarm çoğunluğu kente yerleşme amacıyla gitmiş değil, tarımsal hasat zamanı köyüne geri dönen gurbetçi veya mevsimlik işçi niteliğindeydi. Geçici gittikleri şehirlerde devamlı iş olanağı bulanlar, kentsel yaşamın köy koşullarından daha kolay ve rahat olduğunu görüp anladıkça kentte kalıcılık yaygınlaştı. Büyük şehirlerde akraba, köylü ve hemşeri ilişkilerine dayalı mahalleler oluştu, kent varoşları adeta köylerin kente taşınmış bir görüntüsünü

verdi. Bu koşullarda dede-talip ilişkisi, geleneksel toplum yapısı çözülen Alevilik, yol erkân yürütemez, dolayısıyla geleneksel kültürünü yeni kuşaklara aktaramaz bir duruma düştü.

Yeni yaşam ortamına bağlı işyerinde oluşan sorunlar sendikalarda, mahalle vb. yerlerde çıkan sorunlara devletin idari, hukuk, belediye vb. kurumlarında çözüm arama zorunluluğu doğdu. Dolaysıyla Alevilerin hemen her sorununun çözüm merci ve merkezi olan Alevi yol erkânı işlevsiz kaldı. Alevi örgütlenmesinin acı dolu işaret fişeği ve dumanı hâlâ tüten 2 Temmuz 1993 Madımak katliamı, aynı zamanda Alevilerin yoğun olduğu kent ve mahallelerde Cemevi ihtiyacının dillendirilmesine, güncellenmesine vesile, inşa ve örgütlenmesinin de başlangıcı oldu.

Aleviliğin çözülen eski yapısının, yeni koşullara uygun yeniden yapılanmasının merkezi konumuna gelen Cemevleri, yeni yapılanma içinde ve ortamında, geleneksel yol erkânı hükümlerinin bazılarının devam ettirilmesi mümkün görünmemektedir. Alevi toplum düzeninin sağlanmasında musahiplik kurumu önemli bir işlev görmekteydi. Toplumun tüm kesimleriyle iç içe geçmiş şehir yaşamı içinde otokontrol sistemi musahiplik, söz konusu asli görevini nasıl icra edebilir?

Musahip tutmak, şeriat kapısından geçip tarikat kapısında yol oğlu sıfatı kazanarak on iki hizmet ritüellerinde görev almayı, marifet ve hakikat kapılarında olgunlaşmayı, dolaysıyla Aleviliğin bilgi ve sırlarına ermeyi öngörür. Her isteyenin istediği bilgiye ulaştığı, her türlü bilginin toplumsallaştığı ve toplumun ortak değeri haline geldiği, Alevi sırrı olarak adlandırılan doğa-insan oluşumuna dair bilgilerin, ciltler dolusu belgelerde ayrıntılarıyla yazılıp anlatıldığı günümüzde, hangi bilimsel sırdan söz edilebilir?

Bu bağlamda ve ortamda musahipliğin (yol kardeşi) kutsallığına veya gerekliliğine günümüz bilinçli Alevilerini kim, nasıl inandırabilir? Alevi olmayanla kızını evlendirmek, Alevi erkanına göre düşkünlük sebebi sayılırken, iş ve okul arkadaşlığı, mahalle ve apartman komşuluğu vb. sosyal ilişkilerin zorunlu sarmalında ve yeni yaşam biçimi içinde bu tür evliliği yadsıma veya toplumdan dışlama

şeklinde cezalandırma olanağı var mı?

Kapitalist ticari ilişki ortamında kimin eli kimin cebinde olduğu bilinmiyorken, bu alanda doğan sorunlar sistemin hukuk kurumlarına intikal ettiği ortamda, Görgü ceminde alacak-verecek sorunu nasıl çözülebilir? Bilimin her dalı ve alanıyla ilgili, isteyenin hem de anında kolaylıkla bilgi edindiği günümüzde, Aleviliğin eğitim kurumu kademeli Dört Kapı prensibi içinde öğretilen bilgilerin *'sır'* niteliği veya gizlilik hali kaldı mı?

Baskın korkusuyla devletten ve Alevi olmayanlardan titizlikle gizli yürütülen cem ayinleri, yeni yaşam ortamında devlet yetkilileri dâhil isteyen herkesin katılabileceği ortamlarda yürütülmekte iken, gizlilik ve sır kavramları anlamsız kalmıştır. Kırklar semahının stilize ettiği evrenin dönüşü ve kadın-erkek eşitliği vurgusu dışında, sembolize ettiği içeriğin açılımı, sosyalizmin hukuk normları içinde zaten fazlasıyla mevcuttur.

Sayısı belirsiz araştırmacı, yazar, akademisyen bilim ve sanat adamı yetiştirmiş Alevi toplumuna, ehl-i beyte ve on iki imamlara dizilmiş övgü ve yakılmış ağıttan başka şey bilmeyen dedeler, Cem ayinlerinde bu topluma bilim adına *sır* denilen ne verebilir?

Alevilerin yeni yapıları içinde eski bazı kuralların uygulanamazlığı ve istesek de istemesek de ortadan kalkacağı aşikârdır. Ancak eski yapının çözülmesiyle yozlaşan Alevi cenaze defin geleneği, İslami bir görünüm ve çelişik bir durum arz etmektedir. Cemevlerinin güncellenmesine sebep önemli bir etken, bazı cami imamlarının haklı olarak; "Sağlığında camiye gelmeyenlerin, cenazesi neden camiye getiriliyor" tepki içerikli sorusudur.

Aleviler, bazı cami imamlarından cenazelerine yönelik tepki almasaydı, cenazelerini camiye götürmeye devam eder miydi bilinmez, fakat bilinen şey, cenazeyle ilgili camide ve defin esnasında uygulanan İslami ritüeller, aynen cemevlerinde de uygulanmaktadır.

Madem ki camiye kabul edilmiyorlar, o halde Aleviler de cenazelerini İslami töreye göre defnetmek zorunda değiller. Cemevindeki cenazeye, kendilerine özgü törelerinin uygulanmasına cami imamlarının hatta devletin müdahale hakkı ve yetkisi olmadığına göre,

Aleviler zaten müslüman kabul edilmiyorlar, müslüman olduklarına dair ısrarlı, İslam dışı sayıldıkları için de üzüntülü değiller. Bu konuda ısrarlı ve üzüntülü olsaydılar, cenazelerini camiden kaldırmak için direnirdiler. Direnmeyip başlarının çaresine baktıklarına göre cemevindeki cenazeye, İslami defin töreni uygulamanın mantıklı bir açıklaması olmalıdır. Böyle bir açıklama var mı? Ben henüz duymadım. Duyan varsa beri gelsin.

Asırlar boyu baskı altındaki Alevilerin yazılı tarihi oluşmaması, tarihsel gelenek ve törelerinin kültürel kökeninden koparılıp çarpıtılarak İslami kültür değerlerine dönüştüğü sürecin belli evresinde şehirlere göç olayı yoğunlaştı. Yeni yerleşim ve iş alanlarında Sünni kesimle iç içe olan Alevileri, komşuluk ve arkadaşlık ilişkisi içinde Sünni tanıdıklarının ve kendi cenazelerinde camiye gitmelerinin başlangıcı oldu.

Osmanlı'nın kılıcı altında "elhamdülillah müslüman'ım" demeyi ihtiyat edinmiş bazı Aleviler, kent yaşamı ortamında komşuluktan dışlanmamak için yılda iki defa da olsa bayram namazlarına, zorda kaldıklarında Cuma namazına gitmeyi yeğlediler. Ramazanda oruç tutmamalarına rağmen oruçla ilgili gelecek muhtemel soruya verilecek yalan cevabı doğrulamak amacıyla, sahur vakti kalkıp ışık yakmaya, hakarete maruz kalmamak için oruçlular yanında yemek yememeye, korkularını "saygı" sözcüğü altında gizlemeye özen gösterdiler.

Kentte şekillenen bu yaşam ortamına uyum sağlama gayreti içindeki Aleviler, farkında olmadan devletin asimilasyon politikasına destek verir konuma geldiler. Kentte yerleşik yaşama geçmiş çoğunluk, Aleviliğin tarihsel kökleri, felsefesi, geleneksel töre ve kültürüne dair bilgileri yok denecek kadar az olduğundan, çocuklarına gerekli bilgiyi veremez, kendilerini ifade edemez, inançlarını savunamaz duruma düştüler.

Özellikle kış mevsimlerinde sözde "Talip ziyaretine" gerçekte para toplamaya gelen çıkarcı cahil dedeler dönemi başladı. Kent yaşamında genel kültürü yükselmiş, soru dağarcığı hayli kabarmış taliplerin Aleviliğe dair cevap aradığı sorular karşısında, birçok dedenin cahillikleri tescil edildi, talip karşısında ciddi itibar kaybına uğradılar.

Zaman içinde maddi durumunu düzelten Aleviler, bulundukları alanlarda esnaf oldular, bu sıfatlarıyla Sünni kesime şirin görünmek ve müşteri tutunmak amacıyla bunlardan bir kesim Sünni olduğunu iddia etti; bir kesimi de Aleviliğini gizleme veya inkar etme yolunu tuttu.

Yaklaşık 50-60 yıllık süreçte yüksek tahsil yapma olanağı bulmuş Alevi kökenli önemli bir kesim makamlı devlet memuru olarak resmi ideolojinin çarkını döndüren dişlisi, bir kesimi şirket sahibi ve holding ortağı konumunda sınıf atlayıp, bir kesimi de siyasette parsa kapma ve cep doldurma faaliyetine girişerek geldikleri halk sınıfı karşısında devletin asimilasyon politikasının parçası ve yıkılası Kemalist ideolojinin kaleleri oldular. Tüm bu gerçekler karşısında Aleviliğin günümüzde algılandığı, asli niteliği ve boyutuyla yeniden yapılanmasını ummak saçmalık olduğu kadar, imkânsızı istemek gibi bir saflık olur.

Özellikle kentlerde Aleviliğin yeniden yapılanma sürecinde;

1- Cemlerde yürütülen ve adına on iki hizmet denilen, fakat içeriği, ne zaman doğup nasıl yaşadığı, nerede ve nasıl öldüğü bilinmeyen, Alevilikle de uzaktan yakından hiçbir ilgisi, ilişkisi olmayan on iki imamlara ağıt niteliğindeki görüntü, cemevlerinde etkisiz hale getirilmeli; cemevlerinin, asli işlevi olan toplumsal sorunların Alevi erkanı pespektifiyle görüşülüp çözüm yolu arandığı mekanlara dönüştürülmelidir.

2- Devletin, Aleviliği İslama asimile politikasının manevi unsuru olan Hz. Ali ve "Devrim yasaları" kapsamında Alevi dergahlarını kapatan Mustafa Kemal resimleri cemevlerinin dışına çıkarılmalıdır.

3- Cenazeler, cemevlerinden Alevi töresine uygun kaldırılmalı, İslami uygulama terk edilmelidir.

4- Cenaze yemekleri, adaklar, sunaklar vb. etkinlikler cemevlerinin vazgeçilmez hizmeti olarak toplumun tüm kesimine açık olmalı, özellikle cenaze adına verilen yemeklerden sonra *Kuran* okunmasına son verilmelidir.

5- Cemevi tasarımları mümkün olduğunca külliye şeklinde planlanmalı, toplumun her kesiminden kız-erkek gençliğin saz, semah, folklorik değerler öğretilen-öğrenilen, farklı konularda bilgi ve sanatsal eğitim verilen mekânlar haline getirilmelidir.

6- Tiyatro, yabancı dil, bilgisayar, resim, kermes, festival ve anma etkinliklerinde sergilenecek el sanatı eserler vb. beceri kursların düzenlendiği halk evleri niteliği kazandırılmalıdır.

7- Alevilik doktrinini Batını felsefenin kapsamlı tarihi içinde dinler tarihiyle mukayeseli (karşılaştırmalı) açıklayan, doğa-insan, insan-toplum ilişkilerini içeren, evrensel insansal haklarının tartışıldığı konferanslar verilmelidir.

8- Burjuva siyasetin riyakârlığını, toplumsal barışın önemini, teknolojinin insan yaşamını kolaylaştıran değerini, salt tüketmenin değil üretimin erdemini, sağlıklı olmanın dengeli beslenmeye bağlı olduğunu, kitabın, edebiyatın insanın zihinsel gelişimindeki önemini içeren söyleşiler düzenlenmelidir.

9- Çağdaş cemevleri, örgütsüzlüğün haksızlık karşısında güçsüzlük, örgütlülüğün zor karşısında güçlülük olduğu bilinciyle hümanist değerlerin geliştirildiği, siyasetin ötekileştirdiği toplum kesimlerinin emek eksenli hak arama faaliyeti içinde birleşerek toplumsal güç odakları arasında yer alması sağlanmalıdır.

10- Cemevleri, 1330 yıl önce Arabistan'da ölmüşlere ağıt yeri olmaktan çıkarılmalı, toplumu geleceğe, mutlu günlere hazırlamanın, zihinleri bilginin ışığıyla aydınlatan bilim yuvalarına (Mürşit Dergâhı) dönüştürülmelidir.

Her türlü haksızlığa ve yanlışa karşı olduğunu söyleyen Aleviler, eğer bu sözlerinde samimi iseler, onlara yakışan, yeni birlik mekânı cemevlerini, toplumsal ihtiyaçlar için etkin işlev görür konuma getirmeliler. Aleviliğin çok önemsediği, 'cehaleti bilgiyle yenme' anlayışının kadimden beri somut tezahürü olan kademeli eğitim sistemi Dört Kapı prensibi, üstteki şıklar vb. faaliyet içinde çağdaş anlam ve değerini bulacaktır.

Yine Alevi yol erkânının temel kurumlarından olan yol kardeşliği musahipliğin, yeni yapılanma içinde oluşacak samimi, insani ilişkilerin sınıf yoldaşlığına dönüşmesi, her çağa ve ortama uyum sağlamasını beceren Alevilerin tarihsel gelenekleri ve törelerine uygun, Bâtını doktrine ters değil, onun günümüz gereklerine denk düşmektedir.

Aleviliğin hukuk kurumu niteliğindeki Görgü Cemi, herkesin birbirini tanıdığı azami 3-5 yüz kişilik köy yaşamında toplumsal ilişkilerin belirli ve sınırlı olduğu koşullarda barışı ve adaleti sağlamanın aracı olarak, zamanı ve yerinde etkin ve başarılı bir işlev görmüştür.

Bir ucundan diğer ucu 30-50-80-100 km'yi bulan kentlerde, çok karmaşık ilişkiler ve farklı kesimlerle iç içe yaşayan Alevilerin köydeki görgü sorgu geleneği, yeni yapılanma içinde geleneğe uygun varlığını sürdürmesi mümkün olduğu kanısında değilim. Cemevi yaptırma dernekleri ve daha geniş tabanlı Alevi örgütlerinin yönetim-denetim kurullarının olağan veya olağanüstü toplantı veya kongrelerinde, kitle önünde hesap verme veya sorma şeklinde, gerektiğinde eleştiri-özeleştiri tarzında, gerekli hallerde görevden almaya varan uygulamalar, görgü-sorgu geleneğinin yeni yapılanmaya ve ortama yansımasıdır; başka türlüsü de zaten mümkün görünmüyor.

Bilinci çarpık bazı Alevi örgüt yöneticilerinin; "Cemevleri Alevilerin ibadet merkezi olarak tanınmalı" iddialarına karşın, Cemevleri kadimden beri ibadet yeri değildir. Alevilerin Anadolu'da yaklaşık on bin yıllık geçmişi Luvi döneminden beri bir din saplantısı, günah çıkarıp cennet kazanma gibi bir anlayışları veya inançları olmamıştır.

Cemevlerinin asli işlevi, Alevi yaşam tarzının toplumun katılımıyla düzenlenmesi, günlük yaşamda oluşmuş düşkün ve müşkül durumların halledilmesi, genel anlamda toplumsal adaletin ve barışın tesis edilmesidir. Cemevleri bu temel işlevini kendi etki alanında Osmanlı'nın kılıcı, Şii-İslamın etkisi altında olduğu zor dönemlerinde dahi ihmal etmemiş, eli öpülesi bilge pirler sınırlı bilgilerine rağmen yola bağı duruşlarıyla erkanı aksatmadan günümüze taşımıştır.

Cem törenindeki figürler, topluma simge diliyle anlatılanlar dikkatli incelendiğinde, söylemlerin tamamı insanın bireysel, toplumsal ve nesnel yaşamıyla, doğanın oluşumu ve bereketli yaratıcılığının kutsallığıyla doğrudan ilgili olduğu görülecektir. Aleviliğin bugün içinde bulunduğu siyasal sistemden kaynaklı birçok çarpıklığa ve olumsuzluğa rağmen, geçirdiği tüm badirelere ve maruz kal-

dığı baskılara karşın, tarihin derinliklerinden günümüze taşıdığı barışçı, eşitlikçi, hakça paylaşımcı ve sevgi temelli sosyal yapılanma geleneğinin, devletin asimile politikasıyla İslamlaştırarak yok edilmesine karşı çıkılmalıdır.

Bu karşı çıkma salt Alevilerin görevi değil, onların tarihten taşıdığı hümanist değerlerin ve doğa sevgisinin bilincinde olan tüm toplum kesiminin görev ve sorumluluk alanına girer. Bu bağlamda Alevi örgütlerinin düzenlediği insansal hak talebi içeren eylemlere farklı kesimden emek örgütlerinin destek olması, emek eksenli örgütlerin düzenleyeceği her türlü siyasal ve demokratik hak talebi içeren eylemlere Alevi örgütlerinin kitlesel katılımı da aynı derecede bir sorumluluk gereğidir.

Dahası, devletin Alevi-Sünni ayrıştırmasına, böl-yönet politikasına inat, sınıf kardeşliği duygusu ve kader birliği sarmalında, Alevi-Sünni emekçi halkların ortak çıkarları gereği birlikte hareket etmesi bir zorunluluktur. Meydanlarda haykırılan: "Ya hep beraber, ya hiç birimiz" sloganını düstur edinmeleri gerekiyor.

'68-'78 Kuşağı ve Aleviler

1966 Çin Kültür Devrimi'yle başlayan, dünyanın hemen her kesitinde, özellikle de Avrupa'da yükselen emek yanlısı öğrenci ve emekçi halk hareketleri, ülkemizde yüksek öğrenim gençliği içinde ve işçi kesimi arasında, sendikal faaliyet kapsamında farklı etnik köken ve dinsel inançtan oluşan Anadolu halkının da gündemine girdi.

Okuyan, araştıran yüksek öğrenim gençliği, sorunun asıl olan siyasal boyutunun öne çıkarılmasında önemli bir etken oldu. İşçi-öğrenci sarmalında yürütülen mücadele içinde devletin, Türk-İslam sentezine dayalı tek dilli, tek dinli ve tek ırktan oluşan toplum yaratma politikasına karşı, 'İşçilerin birliği' ve 'Halkların kardeşliği' ilkesi öne çıkarıldı. Bu ortamda ve bu anlamda yükselen halk hareketine, işçi sınıfı ve öğrenci gençlik içindeki Alevi kökenliler, 68

ve 78 kuşağının yürüttüğü mücadeleye asli unsur olarak katıldılar.

Geçmişte Anadolu'da iktidar gücüne hakim sınıfın yok etmek üzere hedefe koyduğu Işık taifesi (Alevi-Kızılbaş), TC tarihinde hedef yelpaze genişletilerek sol kavramı içinde yer alan özellikle devrimci kesimi de, inanç ve etnik yapısı gözetilmeksizin hedef tahtası haline getirerek operasyonlarına hız verdi.

Zalime karşı mücadelede toplumun farklı kesiminden sınıf kardeşleriyle kaynaştılar, gerektiğinde açlıklarını ve ekmeklerini paylaştılar, faşizmin işkence tezgâhlarına beraber çekildi, göğüslerini kör kurşunlara birlikte siper etti, birbirlerinin kucağında can verdiler. Önyargılı infazla faşizmin idam sehpasında ölümsüzleşen Deniz Gezmiş Sünni, Yusuf ve Hüseyin Alevi, Kızıldere'de imha edilen Mahir Çayan ve arkadaşlarından bir kısmı Sünni, bir kesimi Alevi, Diyarbakır zindanlarında parçalanarak katledilen Kaypakkaya Alevi, Orhan Bakır (Ohanes Bakırcıyan) Ermeni, birçokları Çerkez, Arap ve Kürt vs. kökenliydi.

Çeşitli milliyetlerden olan bu ölümsüzler, Anadolu halklarının bağrına gömüldü, toplumun sınıf mücadelesinde bayraklaştılar. Milliyetçiliği, dinciliği maske edinmiş sermaye sınıfı ve siyasi sözcüleri, sınıf çıkarlarına karşı duranı ırkına, dinine bakmadan öz evlatları da olsa sistemli bir şekilde katlettiler, ediyorlar. Emekçi halkın devrim mücadelesinin meşalesi bu ölümsüzleri, Alevi-Sünni, Ermeni-Kürt-Türk-Çerkez-Arap vb. tanımıyla ayırmayı ve anmayı ben de doğru bulmuyorum. Ancak para hırsı, soyguncuları nasıl birleştiriyorsa, emekçi halkın ortak çıkarları ve devrimci ideoloji de, işçi sınıfını genciyle, yaşlısıyla nasıl ve ne boyutta etkileyip birleştirdiğini, 'sınıf savaşının' böyle olduğunu örneklemek istedim.

Sınıf savaşımı, marksist materyalist felsefenin 'zıtların birliği ve mücadelesi' yasasına uygun işlediğinden, onu doğru algılayabilmek için ona diyalektik yöntemle yaklaşmak zorunludur. Bu bağlamda sermaye sınıfının uygulamaya koyduğu ilk yöntem, kendisini yok edecek zıt fikre karşı, özellikle eğitim sistemiyle zihinleri kontrol edip itaatkâr bir toplum yaratma politikasıdır.

TC devletinin başından beri kullandığı Türk-İslam sentezini,

12 Eylül faşist darbesi sonrasında daha etkin kullanacağı şekilde Diyanetin bütçesini, kadrosunu ve yetkilerini genişleterek, kuran kurslarını sınırsız ve kontrolsüz artırdı. Basın yayın alanında dinsel içerikli konuların yazılıp tartışılması ülke gündeminden düşmeyen olaylar haline getirildi.

Hiç de karmaşık olmayan, basit ve salt siyasi iradeyle çözümü mümkün Kürt sorunu, PKK bahane edilerek içinden çıkılmaz duruma, Türk milliyetçiliğini körüklemenin, Kürtleri toplumda düşman görmenin aracı haline getirildi. Uluslararası sermayenin işbirlikçisi Türk sermaye sınıfının, toplumu kendisi için zararsız hale getirebilmesinin aracı olarak kullandığı Türk-İslam sentezi çağdışı ideolojiyi, her yönteme başvurarak her aracı ve olayı toplum zihninde hâkim kılmaya çalışmaktadır.

Yaklaşık bir asırdır halk kesimine yoksulluk, sefalet ve acıdan başka şey vermemiş hâkim sınıf ideolojisi ırkçılığın ve dinciliğin zihinlerdeki etkisini kırmak, halkı kurtuluşa götürecek yolda atılması gereken ilk adımdır. Zıtların birliği ve mücadelesi yasasını en etkin şekilde kullanan işbirlikçilere karşı halk da, zihinlerden zalimin ötekileştirici ideolojisini silmek, yerine birleştirici ve eşitlikçi kendi ideolojisini ikame ederek, ilk cepheyi bu noktadan açmak zorundadır.

Aksi halde bilimdışı sübjektif tahlil ile girişilen eylemle oyalanmış olunur, bilimsel yöntemleri ıskalamanın kaçınılmaz sonucu mücadelede yenilgidir. Sınıf mücadelesinin ilk birkaç evresinde emekçi halkın yenilgiler yaşaması, hata ve zaaflarından ders çıkararak yenmeyi öğrenmesi bir süreç sorunudur.

Türkiye tarihinde ilk defa '68 kuşağı öncülüğünde başlayan harekete yön veren kısmen yanlış ve eksik sosyalist sınıf bilinci, yükselen halk hareketi içinde gelişmiş, 12 Eylül faşist darbesiyle kesintiye uğratılmasına karşın, gereğinde kullanılmak üzere halkın duyarlı kesiminin bilincine ve belleğine yerleşmiştir.

Teori ve pratiğin birbirini etkilemesiyle yürütülen işçi sınıfı mücadelesi, zıtların birliği ve mücadelesi yasası kapsamında, karşı sınıf ideolojisini ters yönde etkilemenin ilk evresidir. Bu evrenin sloganı; "Zihinleri örgütle, iktidarı al" şeklinde formüle edilebilir. Burjuvazi

çıkarı doğrultusunda örgütlediği zihinleri, onun etki alanından çıkarma faaliyeti, onun güç kaybına uğramasına, işçi sınıfının güçlenmesine, zaman içinde güçler dengesinin bozulmasına yol açacaktır. Bu süreç içindeki gelişim, diyalektik felsefenin 'nicel birikimin nitel dönüşümü' değişmez ilkesinin tezahürü olacaktır.

Yani işçi sınıfının her etkin eylemi, karşı sınıfın nicel olarak zayıflamasını, kedi cephesinin nicel olarak güçlenmesini sağlayacaktır. Bu temel yasanın sağlıklı işleyişi, güçler dengesinin ters yönde bozulmasını, diyalektiğin 'yadsımanın yadsıması' -eskinin bağrından yeninin doğuşu- yasasını işletecek, toplumsal alt-üst oluşu, aynı amaçla örgütlenmiş zihinlerin iktidarı almasını, yani devrimi getirecektir.

Siyasi erki, ekonomi gücü, hukuk sistemi, şiddet aygıtı vb. tüm kurumlarıyla örgütlü, sayısız olanağa hükmeden sermaye sınıfını alaşağı etmek, elbette kolay değildir. Ancak burjuvazinin, emekçi kesimin zihnine kurduğu iktidarı yıkmayı başarmış, toplumsal hareket haline gelmiş halk gücünün önünde, hiçbir gücün duramadığının, yerle bir olduğunun tanığı tarihtir.

Tarihi boyunca insanoğlunun düşüncesini içinde bulunduğu nesnel koşullar belirlemiş, bu düşüncelerin öngördüğü şekilde eyleme geçilmiştir. Ocak 1991'de başkente gitmek üzere eyleme geçen Zonguldak maden işçilerinin talebi, siyasi iktidarı almak değil, gasp edilmiş ekonomik haklarını almaktı. Yürüyüş korteji Ankara'ya ulaşmadan henüz Mengen'de iken, devletten koparılan belli tavizler sonucu bitirildi.

Zihinler, belli ekonomik talep üzerine değil de, siyasi iktidarı alma üzerine şekillenmiş olsaydı, yüz bini aşkın bu güce paralel aynı duygu, amaç ve kararlılıkla 1971'in 15-16 Haziran tecrübeli İstanbul, İzmir, Adana, Kayseri, Samsun vb. yönlerden yola çıkacak kitle karşısında, askersel gücünü bu halktan alan devlet, bu devasa halk gücünün önünde durabilir miydi? Sermaye sınıfının devleti, halkı dinsel ve milli duygularla bölebildiği, iktidarını esas olarak toplum zihnine kurabildiği kadar güçlüdür.

'68-78 Kuşağı ve Aleviler' başlığı altındaki bu bölümde özenle vurgulamaya çalıştığım 'Zihinsel örgütlenme' konusu, sınıf mücade-

lesinin ana yönünü oluşturmaktadır. Zira düzenin düzenbazları zihin konusunun önemini iyi bilmekte, bu noktadaki planlarını var güçleriyle uygulamaya koymakta, halkın zihnine kurdukları iktidarlarının paslı zincirlerini kalınlaştırmaya uğraşmaktadırlar. Devletin bu planını etkisiz kılmaya yönelik sorumluluk da, salt Alevi genç ve aydınlarının üzerinde değil, toplumun halk kesiminden okuma, araştırma, yazma olanağı bulmuş, hitabet ve örgütleme yeteneği olan aydınların görevidir.

Türkçü-İslamcı ideolojiyle ufku daralmış, zihni bulanmış "aydın" denilen kesimden böyle bir görev ve sorumluluk taşımasını beklemek hayalciliktir; toplumun bu duruma gelmesinin mimarı da zaten onlardır. Aydın kavramının içerdiği anlam ve sıfata ülkemizde layık olan ve adı bilinenler arasında Sabahattin Ali, Nazım Hikmet, Yılmaz Güney, Aziz Nesin, Turan Dursun, Fakir Baykurt, İsmail Beşikçi gibi şahsiyetler sayılabilir.

Hiç şüphesiz, emekçi halk safında yer almış fakat adlarını burada anmadığım, düzenin sınırlarını halk yararına zorlayan bir hayli aydınımız var. Ancak her nedense, seslerini birlikte duyuracak, toplumu aydınlatacak, halka güven veren bir örgütlenme içinde olduklarını söylemek oldukça zordur. Aydınları örgütsüz bir toplum, beynini kullanmasını beceremeyen çaresiz insanın durumuna, düşman karşısında acze, zorbaların istediği konuma düşmektedir.

Zalime karşı mücadelede aydınlar örgütü, halk kesiminin zihnini, yolunu aydınlatan meşale gibidir; aksi halde toplum, görme organı olmayan, el yordamıyla yola giden insan durumuna düşer. Zihinleri iktidar olmak üzere örgütlenmiş toplum, içinde bulunduğu yerel koşullara uygun faaliyet ve eylem türlerini yaratacak, hedefe daha uygun adımlarla ilerleyecektir. Bu alanda Alevi, Kürt, Türk vb. tanımların yeri olamaz; tarihi boyunca hep ezilmiş, uğradığı haksızlığa karşı mücadele geleneği olan, iktidardan hep uzak tutulmuş Aleviler, toplumun yürüteceği siyasal eylemde katılımcı değil, asli unsur olarak yer alacakları kuşku götürmez bir gerçektir.

Toplumsal Gençlik İçinde Günümüz Alevi Gençliği

Genellikle yaşlıların çoğunluğu sohbeti hep geçmişten açar, acı-tatlı anılarını anlatırken, gençler, geleceğe ilişkin hayal kurar, enerji dolu yapılarıyla fazlaca ayrıntılı hesap yapmadan yaşama dair kurgularını gerçekleştirmek üzere devindirici, dinamik ve yaratıcı özellikleriyle eyleme girişirler.

Gençliği yaşama sıkıca bağlayan sevdaları, umutları ve hayattan beklentileri kadar önemli olan kin, öfke ve nefretleri de, onların, mutlu bir yaşam için mücadele azmini desteklemekte, güçlendirmektedir.

Asırlar boyu ozanın dilinde, sazın telinde namelere dönüşen duygular, hünerli ellerde motiflerle halı, kilim vb. sanat üzerine nakşedilen tutkular, sevdalar, umutlar, umutsuzluklar, dualar ve kahır dolu beddualar çoğu kez murada ermeden genç yaşta yaşamdan kopmuş veya koparılmışların öyküleridir.

Toplumsal eylem ve etkinliklerin ana gövdesini, toplumsal devinim gücünü oluşturan ve yükünü taşıyan gençlik, halaylarda coşku, tarlalarda ürün, atölye ve sanayide üretim, mitinglerde zalime karşı sıkılan yumruktur. Sevdaları, tutkuları, toplumcu idealleri uğruna her acıyı gözlerini kırpmadan göğüsleyen, idam sehpalarında ve işkencelerde destanlar yaratan ve destanlaşan yüce gençlik, her zaman ve her koşulda toplumsal devinimin dinamizmi, insanlığın geleceğinin temsilcisidir.

Toplumun yaşlı kuşağının, gençliği çoğu kez dik kafa, uyumsuz, cahil, maceracı vb. yargılarla suçlamaları, gençliğin yaşına uygun yapısal özelliği olan kendisi olma, bağımsız davranma, toplumsal değer yargılarıyla özgürlük sınırlarının daraltılmasına bilinçli veya tepkisel duruşlarını, yaşlı kuşağın bu tepkinin nedenini anlamadığından kaynaklanıyor.

Genel anlamda "Kuşak çatışması" denilen bu olgu, sosyolojinin devinim yasasına uygun ve doğal bir olaydır. Toplumsal sorunlara mevcut değer yargılarıyla yaklaşan, babası gibi düşünen ve onun gibi davranan genç neslin, insanlığın geleceğine katkısı ne olabilir?

"Ben sadece ölen babamdan ileri
Doğacak çocuğumdan geriyim,
Hızını tarihten almış bir kavganın
Adsız neferiyim"

diyen büyük ozan Nazım Hikmet, kuşak çatışmasını ne güzel ifade etmiştir.

Zira mevcut toplumsal değer yargıları, üretim araçlarının özel mülkiyet ilişkileri üzerinden yapılan sömürüyü meşru görmekte, bu iktisadi yapıyı dayatan siyasal sistem, çağdaş gençliğin sağlıklı ve düzenli geleceğinin önündeki en önemli engeli oluşturmaktadır. Bu düzeni devam ettirmek için her yönteme başvuran, özellikle de eğitim politikasıyla insanı doğasına ve doğal duygularına yabancılaştırmaya uğraşan sermeye sınıfının üzerinde en çok oynadığı, en çok değiştirdiği yasalar eğitim öğretim yasalarıdır.

27 Aralık 1947'de ABD ile yapılan Türk eğitim sistemi konulu anlaşmanın 5. maddesine göre:

"Türk eğitim politikasını dördü TC vatandaşı, dördü ABD vatandaşından oluşan 8 üyeli bir komisyon düzenleyecek, bu komisyonun daimi başkanı ABD'nin Türkiye misyon şefi, yani ABD Büyük Elçisidir, alınacak kararlarda oyların eşit çıkması durumunda kurul başkanının oyu, kararın alınmasında belirleyici olacak."(68)

Emperyalist sömürüye tepki veremeyecek, tavır alamayacak insanlardan oluşan bir toplum, bu sömürüyü organize edecek, yönetecek işbirlikçi siyasi kadrolar yaratmayı hedefleyen ve ABD ile yapılan "Türk Milli" eğitimi"ni(?) yönlendiren anlaşma, 17 Şubat 1923 İzmir İktisat Kongresi kararlarıyla örtüşmektedir. Bu kongrenin açılış konuşmasında;

"Efendiler; iktisadiyat sahasında düşünür ve konuşurken zannolunmasın ki ecnebi sermayeye hasımız; hayır bizim memleketimiz vasidir (geniş). Çok say (emek) ve sermayeye ihtiyacımız var. Kanunlarımıza riayet şartıyla ecnebi sermayelerine lazım gelen teminatı vermeye her zaman hazırız" diyen Mustafa Kemal'in, emperyalizme bağımlı iktisat anlayışı, ülkenin dışa bağımlı eğitim politikasına uygundur.

Temelsiz hayali övgülerle "milli kahraman" ilan edilen liderlerin

ve ardıllarının hamasi nutuklarına karşın, dünyada, yabancı sermayenin girdiği bir ülkeyi kalkındırdığı, siyasi kadroları işbirlikçi olarak kullanmadığı bir ülke var mı?

27 Aralık 1947'de imzalanan söz konusu anlaşmasıyla, Türkiye'nin eğitim politikasını 65 yıldır ABD belirlemektedir. Eğitim öğretim kurumlarında Türk-İslam sentezinin işlevsel ideal olarak merkeze konması, bu anlaşmanın hedefidir. Türk-İslamcı ırkçıların: "Türk düşmanı ecnebi", "Hıristiyan gavur, İslam düşmanı" türünden söylemlerine karşın, söz konusu anlaşma istenilen Türkçü ve İslamcı toplum yarattığı gerçeği bir yana, bu tür suçlamalar, ecnebilerin ülke üzerindeki etkinliğini gizlemekte, ülkede ırkçı-dinci toplum yaratılmasında etkin söylemlerdir.

Emperyalist güçler aslında ırkçı ve dinsel inançları çağrıştıran söylemleri her ülkenin değer yargıları ve kültürüne uygun tarzda dizayn etmekte, böl-yönet politikalarının aracı olarak her fırsatta kullanmaktadırlar. Öğrenim sürecindeki geçliği, insanın doğal duygularına ve hümanist refleksine yabancılaştırmak, onun düşünme, sorgulama, değerlendirme ve yargılama yeteneğini köreltecek ezberci eğitim müfredatı düzenlemekte, düzenletmekte ve iktidarlarını esas olarak körelttikleri toplum zihni üzerine kurmaktadırlar.

Okullardaki zorunlu din dersi ve ırkçı müfredatla yetinmeyen hâkim sınıfın, 4x3 eğitim yasası kapsamında okullaşma yaşının 5'e çekilmesi, "Kuran dersi ve Muhammed'in hayatı" konularını da ders müfredatına almaları, körpe beyinleri uyuşturmak, toplumda zaten var olan din inancını kronik hastalığa dönüştürmeyi, çağdışı sürü bir toplum yaratmayı hedefleyen yeni bir hamledir.

Emperyalistler ve işbirlikçilerinin hiç şaşmayan politikaları, öğrenim sürecindeki gençlik üzerinden istedikleri tarzda düşünen insan tipi, dolaysıyla itaatkâr toplum yaratmaktır. Hâkim sınıf bu hedefine önemli oranda ulaşmış olmasına rağmen, gençliğin yıkıcı ve yok edici korkusu, onları, her zaman tedirgin etmektedir.

Hakim sınıfın köleleştirme girişimlerine rağmen gençlik, elde etmek istedikleri ortak değerler uğruna, ortak düşmana karşı yürüttükleri mücadelede ırksal, inançsal ve cinsel fark gözetmeksizin tek yürek

tek yumruk olmakta, ortak şiarlarını birlikte haykırmakta, devletin gazlı, coplu, panzerli vb. terörist saldırılarını birlikte göğüslemektedir.

Günümüz Alevi gençleri, demokratik Alevi örgütleri içinde aktif görev almalarına karşın, Alevilik adına ayrı bir siyasi platformda mücadele içinde yer almayı doğru bulmamakta, bu konuda diğer sınıf kardeşleriyle birlikte hareket etmektedirler. 2011 genel seçimlerinde Alevilerin yoğun olduğu İstanbul 1. bölgeden AABK Başkanı Turgut Öker'in Aleviler adına aday olmasına rağmen, aynı bölgeden Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloğunun adayı olan Alevi kökenli Sebahat Tuncel büyük farkla seçilmiştir. Bu durum Alevi gençliğinin, salt Alevilik ve Aleviler adına siyaset yapılmasını doğru bulmadığının, Alevi sorunlarının diğer toplumsal sorunlar içinde ve birlikte çözüleceğine dair inancın somut kanıtıdır.

Burjuva Demokrasisi ve Alevilik

İlk olarak eski Yunanistan site-devletlerinde uygulanan demokrasi, sözcük anlamı; "yöneticileri yönetilenlerin seçmesi" anlamındadır. Latince demos (halk zümresi) ile kratos (iktidar) sözcükleri birleştirilerek dimokratia kavramı türetilmiş ve Türkçeye, Fransızca 'démocratie' sözcüğünden geçmiştir. Bu kavramın anlamı ülkeden ülkeye ve zamana göre anlam daralmaları ve genişlemelerine uğramıştır. 1789 Fransız burjuva demokratik devriminde; "Kardeşlik (Fraternité), Eşitlik (Egalité) Özgürlük (Liberté) sloganı ile kilise despotizmine, kral baskısına ve soyguncu feodal asillere karşı harekete geçen halk sınıfının hedefi, 'halk egemenliği' idi.

O dönemde devrimci (Revolutoinnere) Fransız halkının sloganlarının siyasal içeriğinin demokratik sistem olduğu, halkın 'demokrasi' algısı da; iktisadi, siyasi ve sosyal yapının halk yararına tam uyumu anlamına gelmektedir. Halkın beklentileri yönünde vaatte bulunan burjuva sınıf, siyasi iktidara hâkim olduktan sonra verdiği sözü tutmadı; vaat edilen halk demokrasisi yerine, emeğin sömürüsünü meşrulaştıran, eşitsizliği dayatan, özgürlükleri kısıtlayan, bur-

juvazinin demokrasi anlayışı ikame edildi.

Bundan başka iktisadi ve siyasal sistem seçeneği yokmuş gibi övülerek yere göğe sığdırılamayan ve burjuva anlayışla soysuzlaştırılan demokrasi, o günden bugüne sermaye sınıfının halkı zihninden vurduğu en güçlü silahı, emeğin üzerindeki diktatörlüğünü maskeleme aracıdır. Burjuva demokrasisinin en belirgin özelliği ve en çıplak yalanı; "Yasalar önünde herkes eşit" şeklindeki tumturaklı iddiasıdır. Bu eşitlik sadece fırsatçılığı, vurgunculuğu ve düzenbaz olmayı becerebilenlerin sınırsız mülk edinme eşitliğidir. Bu "eşitlik"(?) anlayışını ülkemizde net bir dille ifade eden; "Adalet mülkün temelidir" formülü ele vermektedir; yani bu eşitlik anlayışına göre adaletin tecellisi için hareket noktası, insan veya insan hakları değil, mülk temel alınmaktadır.

Türkiye'de demokrasiden söz edenler, her fırsatta örnek gösterdikleri Avrupa demokrasisini yaratan güç olarak burjuva sınıfını işaret etmektedirler. Oysa Avrupa burjuvazisine ve siyasal rejimine sözde "demokratik" denecek nitelik kazandıran esas etmen, emeğin sömürüsüne karşı kitleselleşen işçi sınıfının yürüttüğü örgütlü, güçlü ve tehditkâr mücadeledir. İşçi sınıfının bu gücü karşısında sermaye sınıfının yok olma korkusu ve telaşıyla tanımak zorunda kaldığı kısmi demokratik örgütlenme, ekonomik ve sosyal haklardır.

"Batı uygarlığı" denilen canavar, demokrasi maskesi arkasında toplumsal bölücülük ve düşmanlık unsuru ırkçılığı güncel tutmak, emek sömürüsünü meşru görmek, "evrensel hukuk" adına çağdaş insan haklarını baskı altına almak, yaşam kaynağı doğayı talan etmekten başka bir şey değildir.

Sözde "demokrasi"nin vazgeçilmez unsuru olarak takdim edilen siyasi partiler, iktidar ve devlet olanaklarından "aslan payını" kimin alacağı yarışı içindeki hâkim sınıfın hangi kliğinin halkı bir dönem baskı altında tutacağının siyasi yapılanmalarıdır. Demokrasi adına, "demokratik yarış" veya "demokrasi şöleni" denilen milletvekili seçimlerinde, aday belirleme şekli başta olmak üzere seçim sürecinde uygulanan tüm yöntemlerle, kişisel kariyer hırsı ve maddi çıkara dayalı ayak oyunları ile tam bir demokrasi maskaralığı sergilenmektedir.

Çağımızın "evrensel dini" durumuna getirilen ve halka, bazı ülkelere de şiddetle dayatılan burjuva demokrasisi gerçekte adaletsizliğin, eşitsizliğin, bölücülüğün, hukuksuzluğun, kitle katliamlarının, kültürel zenginlik olan farklılıkları baskıyla yok etmeninin ve sömürüyü sürdürmenin soyut, fakat somut sonuçları olan güçlü işlevsel aracıdır. Cilalı sözler ve hamasi nutuklarla gerçek yüzü ve işlevi gizlenmeye çalışılan burjuva demokrasisi, halk demokrasisi Batıni bakış açısıyla irdelenip sorgulandığında, tam bir 'riyakârlık manzumesi' ile karşı karşıya gelinmektedir.

"Davulun sesi, kulağa uzaktan hoş gelir" deyimi, davul yanınızda çalındığında çıkardığı o yoğun ve baskın ses, kulak zarlarınızı olumsuz etkiler, rahatsız olursunuz; davuldan uzak durulmalı anlamındadır. Burjuva demokrasisi de teorik olarak anlatılırken kulağa hoş gelmekte, yaşama geçirildiği aşamada hiç de anlatıldığı gibi hoş olmadığı, hakim sınıfın halka karşı uyguladığı her türlü baskıyı maskeleme, toplumu aldatma aracı olduğu açığa çıkmaktadır.

Antik çağda halkın demokrasi anlayışı, çetin doğa ve yaşamsal kıt kaynak koşullarında insanın varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan ortak mülkiyet, kolektif üretim ve hakça paylaşım ortamında şekillenen bir yaşam biçimi olmuştu. Burjuva demokrasi anlayışı ise, üretim araçları üzerinde özel mülkiyeti temel hak, üretimde sömürüyü, paylaşımda eşitsizliği, bu duruma karşı çıkanları da şiddetle baskı altında tutmayı öngören burjuva diktatörlüğüdür.

Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleri sonrasında gelişen Fransız burjuva devrimi sürecinde halkın; kardeşlik, eşitlik ve özgürlük sloganlarının odağında anlam bulan 'halk demokrasisi' anlayışının ideolojik kökeni, Hıristiyanlığın, M.S. 325'de Anadolu halkına dayatıldığı ve toplumun sert tepkisine neden olduğu dönemde, Anadolu'daki halk gücünü kırmak üzere Avrupa'ya özellikle Dersim, Koçgiri ve Kapadokya bölgesinden sürgün edilenlerin taşıdığı geleneksel komüncü yaşam tarzı düşüncesine, Antik Mısır'da Hermetik kardeşlik ekolünün etkisinin -Museviliğe tekpi olarak ortaya çıkan Kabalacı düşüncenin- Avrupa'ya uzanan Batıni doktrine dayandığı bilinmektedir.

Beslenme, barınma ve üreme refleksiyle eyleme girişmek zorundaki insanoğlu, belli bir zihinsel gelişmişlik düzeyine ulaştığı dönemde ve doğal duygularla hareket ettiği çağda var olabilmek için üretimde dayanışmacı, tüketimde paylaşımcı olmanın zorunluluğunu hissetti. Bu toplu yaşam ortamında barışçı, dayanışmacı, eşitlikçi ve hakça paylaşımcı bir sosyal düzeni şartların dayattığı koşullarda, bu yaşam tarzına uygun düşen ortak iktisadi altyapının, yönetsel siyasi üstyapının, tüm bunlarla ilişkili meşruiyet anlayışı olan demokrasi, ortamı düzenleyici hukuksal değerler bütünü olarak kendiliğinden oluştu.

'Halk demokrasisi' denilen yaşam biçimi, tarihte ilk Anadolu'da anaerkil çağda, Luvi halkı döneminde ve yaşamsal kıt kaynak koşullarında, toplumun barış içinde var olma doğal ihtiyacının zorunluluğundan doğmuş ve şekillenmiştir. Günümüzde 'halk demokrasisi' olarak adlandırılan, tarihsel adı 'Komün' (yerel ortak yaşam) olan bu sistemde, üretim araçlarının toplumun ortak mülkü olduğu, üretime herkesin gücü oranında katıldığı, paylaşımda herkesin ihtiyacı kadar aldığı, siyasi erkin seçimine üretime katılan reşit her ferdin eşit hakla katıldığı, bu yaşam biçimini düzenleyen hukukun her konuda azami eşitliği sağladığı tarihi bir gerçektir.

Anadolu tarihinde onlarca despot kralın toplumu ataerkil tarzda köleleştirme amacıyla dıştan saldırısına rağmen, yerli halk, kadın örgütleriyle (Amazon) birlikte direnmiş, geleneksel anaerkil sosyal yapıyı korumuş, site devletler yapısı içinde komün (halk demokrasisi) yaşamını Anadolu'da, Bizans (Doğu Roma) işgaline kadar devam ettirmeyi başarmıştır. Atina'da yaşamış Antik Yunan filozofu Sokrates'in (M.Ö. 470-399) savunduğu, 'demokrasi' fikrinin ve Eflatun'un (Platon M.Ö. 427-347) "Ayak takımı yönetimi" suçlamasıyla eleştirdiği 'demokrasinin' ana kaynağı, Anadolu uygarlıklarını yaratan kadim halkların yaşam biçimine dayanmaktadır.

Hıristiyan zorba Bizans'ın iktisadi, siyasi ve hukuki nitelikte devamı İslam Osmanlı'nın tüm kanlı baskılarına rağmen, Anadolu Işık halkının kadimden beri dergâhı konumundaki antik site devlet arazileri, alanı daraltılarak ve barındırdığı nüfus azaltılarak da olsa, II.

Mahmut'un 1826'da "Vaka-i Hayriye" hareketine kadar geleneksel demokratik işleyişini, şeklen ve kısmen bozulmasına karşın, özünden ve kökeninden şaşmadan varlığını sürdürmüştür.

Zorba II. Mahmut'un bu şer olayıyla, başta Hace Bektaş Dergâhı olmak üzere demokratik düzenini ve komün yaşamını sürdüren Alevi dergâhlarının tüm mal varlıkları gasp edilmiş, yazılı yazısız tüm belgelerine el konularak imha, dergâhların postnişin mürşitleri idam, dervişleri de hapis veya sürgün edilmiştir.

Yaratıcı bir tanrıya tapınma anlamında dinsiz Anadolu Işık halkının; bilinen 10-12 bin yıllık tarihsel süreçte, doğayı ve bilgiyi kutsayan bir inançla yarattığı kültürel değerler, sürdürdüğü eşitlikçi komün yaşam tarzı ve gerçek anlamda barışçı demokratik sistem, dinli Bizans ve Osmanlı dönemlerinde yoğun baskılarla yok edilmeye çalışılmıştır. Özellikle son 2000 yıllık süreçte yazılı tarih oluşturmasına olanak tanınmayan, var olanı da imha edilen Anadolu kadim halkı kültürel değerlerini, ince bir ustalıkla baskın kültürün kutsal simalarını kullandığı figürleri içinde sır etmiş, sözlü geleneği yaşattığı töreler içinde semboller ve simge diliyle nesilden nesile aktarmayı başarmıştır. Araştırmacı tarihçilerin, "Aleviliğe dair kaynak belge yok" iddiaları, art niyetli değillerse Aleviliği tanımadıklarının ve anlamadıklarının belgesidir.

Alevi tarihi insanlık tarihiyle özdeş olması yanında, ozanın dilinin, sazın telinin, cem törenlerinde sergilenen ritüellerin, görgü cemindeki sorguların vb. şifreleri ve kodları 'arif kişi' yaklaşımıyla ele alınıp çözüldüğünde, Aleviliğin nasıl gerçekçi somut belgelere sahip olduğu, ne derece görkemli bir kaynağa dayandığı, komün yaşam tarzının ve halk demokrasisinin Alevi toplum geleneğinde nasıl algılandığı tüm çıplaklığıyla görülecektir.

1- Alevi toplum yaşamının temelini; 'Yol herkesten uludur' tümcesi oluşturur. Bu deyim, eşitlik ve barış içinde toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar bütününü, yani Alevi yol erkânının hiç kimseye ayrıcalık tanımadığının ve demokratik hukuk anlayışını tanımlamaktadır.

2- 'Gönül kalsın, yol kalmasın' deyimi, toplumsal barışı sağlayan

Yol kurallarının kişisel imtiyaz ve üstünlük tanımadığının, erkânın hükümlerinin hak'ın yanında, haksızlık karşısında taraf olduğunun beyanıdır.

3- 'Eline, diline, beline sahip ol' düsturu, hakkın olmayan nesneye elini uzatma, elini topluma yarar sağlayan üretim için kullan; dilinle kimseyi incitme, yerinde, zamanında, ölçülü, faydalı bilgi anlatımında ve gerektiğinde susmasını bilmeyi önermekte; toplumsal huzuru bozan düşkünlük durumu yaratacak cinsi sapıklığa karşı da, beline sahip olmayı öğütlemektedir.

4- Görgü, Abdal Musa, Hızır, Lokma vb. yani birlik cemlerine katılanların cem sonrası yapılacak lokmaya her hanenin yaklaşık eşit katkısı, tarihsel komün geleneğinin ve demokratik ortak yaşamın devamı niteliğinde tanığı ve kanıtıdır.

5- Her evin ortak katkısıyla hazırlanan ve cem sonrası dağıtılan lokmayı ilk alan can, en son kişinin lokma payını almasını bekler, sofracı görevini bitirip; dede, 'destur' dedikten sonra, dede; 'Her can payını aldı mı' diye sorar? Topluma vekâleten sofracı; 'Eyvallah dede' der. Dede de; 'Her can payına düşene razı mı' diye sorar? Toplumun; 'Eyvallah erenler' cevabından sonra dede; 'Lokmalarınızı hak erenler kabul etsin, ulu dergâhta ışığınız olsun, destur canlar' duasını verdikten sonra herkes lokmasını yemeye başlar ve hemen herkes, kendi lokmasından yanındakine bir parça lokma verir.

6- Birlik cemlerine her evden getirilen yiyecek katkısı, orada hazırlanan lokmanın herkese eşit pay edilişi, dedenin 'destur' duasından sonra yenmeye başlanması, basit gibi görünen bu olay, Alevi toplumunun komün dönemindeki eşitlikçi ve adil paylaşımcı demokratik yaşam tarzının günümüze kadar taşınabilmiş kadim geleneğin devamı ve töre şeklinde yaşatılmasıdır.

7- Anadolu'nun çevre coğrafyalarında veya başka toplumlarda yeteri kadar belirgin görülmeyen kadın-erkek birlikteliği, Alevi cem törenlerinde, özellikle de eşit sayıda kadın ve erkeğin döndüğü semah ritüelinde, kadın-erkek demokratik eşitliğinin Alevi toplumunda ne boyutta içselleştiğinin somut kanıtıdır.

8- Alevilikte 'musahiplik' (Yol kardeşliği), aileleri, dolaysıyla ka-

bileleri kan bağına dayanmayan akraba yapması, Yol kurallarına ve Erkan hükümlerine aykırı düşecek davranışları önleyici, toplumsal barış düzenini sağlayıcı oto kontrol niteliğiyle 'halk demokrasisi' sisteminin sosyal boyutunu oluşturmaktadır.

Günümüzde izlenmesi gereken yol, burjuva sınıfın korkulu rüyası olan emek eksenli demokratik, mesleki ve askeri (tarihsel Ahilik gibi) sınıf örgütlerini güçlendirmek, devletin terörist saldırılarına karşı, halk demokrasisi talep eden eylemlere yoğun katılımla yaygınlaştırmak zorunludur. Zira sınıf mücadelesi tarihin her evresinde böyle yürütüldü ve böyle kazanıldı. Evet, her halükarda 'demokrasi toplumsal yaşam biçimidir'. Ancak, halk demokrasisi toplumda iktisadi, siyasi, sosyal ve hukuksal eşitliğin adı iken, burjuva demokrasisi, tam tersi bir yaşam biçiminin adıdır.

Özetlemek gerekirse; günümüz burjuva sınıfının, toplumu zihinsel esaret altına alma silahı demokrasi kavramının Antik Atina devletinde ortaya çıktığı, 1789'da Fransız burjuva demokratik devrimiyle toplumsal yaşama geçirildiği iddia edilmektedir. Bu iddia, kapitalist mülkiyet, üretim tarzı ve burjuva yaşam biçimini meşru gösterme gayreti içindeki burjuva ideolog ve tarihçilerin bilinçli yaklaşımıdır. Bu tip tarihçiler sınıfsal konumları gereği, Anadolu'daki toprakta ortak mülkiyet sistemini görmezden gelerek, o dönem Atina'da uç vermeye başlayan toprakta özel mülkiyet anlayışını öne çıkarmaktadırlar. Aslında, Antik Atina'da savunulan demokrasi düşüncesini, oraya taşıyan tarihsel bilge insanların önemli bir kesimi, Hermetik öğretiyle inisiye edilmiş Batmi görüşlü ve Anadolu kökenlidirler.

TC Devleti ve Aleviler

Hıristiyanlığın ve İslamın tüm dinsel kurallarıyla hâkim olmaya çalıştığı yaklaşık iki bin yıllık süreçte Anadolu kadim halkı Aleviler, düşünce sistemi ve yaşam biçimleriyle, siyasal iktidara hâkim güçlerin yok etmesi gereken bir hedef toplum durumunda oldular, bu baskıcı devletlerle hiçbir zaman barışık olamadılar/olmadılar.

Osmanlı'nın yıkılışından sonra kurulacak Türk devletinin ilk evresi olan "kurtuluş savaşı"nda, Aleviler, gerçek yüzünü ve niyetini bilmedikleri Bektaşiliği kullanan öncü kadrolara inanıp, büyük umutlarla fiilen destek verdiler. Koçgiri katliamı, söz konusu kadroların gelecekte Aleviler hakkında nasıl bir politika izleyeceklerinin somut kanıtı olmuştur.

Sözde "kurtuluş savaşı" sonucu temel ilkeleri belirlenen yeni devletin iktisadi yapılanması, dünya kapitalist sisteminin bir parçası ve emperyalizme bağımlıdır. Türk-İslam ideolojik sentezi üzerinde şekillenen, kurumları oluşturulan ve adına "Türkiye Cumhuriyeti Devleti" denilen bu siyasi yapılanma, "İnkılâp Yasaları" uygulaması ile "Tekke ve Zaviyeler Yasası" kapsamında Anadolu'daki tüm Alevi dergâhlarını kapattı. Bu uygulama, devletin Alevilere ve Aleviliğe yönelik temel politikasının yasal tescili ve ilk belgesidir.

Tek parti döneminde her konuda ahkâm kesen siyasi yetkililer, "Alevi" sözcüğünü kullanmamaya özen göstermiştir. Devletin beş temel ilkesi belirlenirken kullanılan "halkçılık" sözcüğü, devletin, kapitalizme has sınıflı toplum gerçeğini inkâr etmeye yönelik sinsi bir riyakârlıktır. Devlet, sömürenle sömürüleni "halkçılık" kapsamı içinde kapitalist sömürünün üzerini örtme gayreti yanında, hak talebi içeren her halk eylemini şiddetle bastırma politikası izlemiştir.

Sanayi sektöründe gelişen sendikal faaliyet içindeki herkes sorgulanırken Aleviler özel sorgulamaya tabi tutulmuş, "KKK" (Kızılbaş, Kürt, Komünist) damgasıyla fişlenmiş, sürekli polis takibine alınmıştır. 1950'de DP iktidarıyla çok partili rejime, yani sözde demokrasiye geçişle Aleviler oy deposu olarak görülmüş, burjuva partilerinin iktidar yarışında Türkçü-İslamcı propagandanın bombardımanı altında asimile edilmeye çalışılmıştır. Gerçekte olmayan "laikliğin güvencesi", sözde "demokrasinin bekçisi" olduğu vaaz edilmesine karşın, Alevilerin, Alevi kimliğiyle siyasi arenada görünmesi engellenmiş, Aleviliğin barışçı ve eşitlikçi dünya görüşüne siyasette ve iktidarda yer verilmemesine özen gösterilmiştir.

Askerlik sürecinde; yüzlerine karşı "Ana-bacı tanımaz" hakaretine mazur kalmamak için Alevi kimliğini gizlemek zorunda kalan-

lar, askerler arasında Alevileri aşağılayan şakaları sessizce sineye çekmek zorunda kalmış, ramazanda istemeyerek oruç tutmuşlardır. Dengesiz, ayrımcı ve cahil öğretmenlerin teşhir amacıyla okullarda; "İçinizde Alevi var mı?" sorusu, Alevi çocukların okul arkadaşları arasında aşağılanmasına, iç dünyalarının yıkılmasına sebep olmuş, birçok velinin yetkili makamlarda şikâyette bulunmasına karşın, insanlık suçu işleyen hiçbir öğretmen hakkında yasal işlem yapılmamıştır.

Birçok işyerinde Alevi olduğu bilindiği halde, kendini ve haddini bilmez bazı iş arkadaşlarının; "Mum söndürdüğünüz yere beni de götür", "Tavşan geçen tarlayı yedi sene neden ekmiyorsunuz" vb. hayâsızca yaptığı şakalar, ramazan ayında okul önlerinde ve sokak ortalarında oruç tutmadığı için meydan dayağı çekilen, hatta bıçaklanarak öldürülen Alevilerin gerçek sorumlusu, TC devletinin Alevileri yok sayan inkarcı politikasıdır.

TC devleti Anayasasının; *"Herkes yasalar önünde eşittir"* hükmünü kaale almayan, görmezden gelen Cumhuriyet hükümetleri yöneticileri, Alevilere yönelik Bizans ve Osmanlı'nın baskıcı ve katliamcı politikasını sistemli bir şekilde uyguladılar ve uygulamaya devam ediyorlar.

Muğla'nın Ortaca ilçesi Kızılyurt köyü imamı Nurcu şeyhin; "Alevilerin namusu olmaz" fetvası üzerine, ormanda odun toplayan komşu Fevziye köylü Tahtacı bir Alevi'yi ağaca bağlayarak gözünün önünde karısına tecavüz eden beş tarikat müridine karşı, 5 Haziran 1966'da eyleme geçen Alevileri kurşun yağmuruna tutan Müslüman canilerin dosyası; "faili meçhul" gerekçesiyle suçlular hakkında cezai işlem yapılmadan kapatılmıştır.

Maraş, Çorum olayları devletin denetim ve gözetiminde gerçekleştirildi. Olayda devletin rolünü gizlemek amacıyla göstermelik yargılama ve cüzi cezalarla olaylar geçiştirildi. Sivas-Madımak katliamında piyon durumundakiler, devleti aklamanın aracı olarak göstermelik yargılandı, olayın gerçek faili siyasiler, katliamı organize için görevlendirilen ajanların bir kısmını yüksek mevkilerde yönetici, bir kesimini de milletvekili seçtirerek ödüllendirildiler.

2 Temmuz 1993 günü olaydan sonra; *"Oteli saran yurttaşları-*

mıza bir şey olmamıştır" açıklamasını yapan dönemin Başbakanı Tansu Çiller ile 13 Mart 2012 günü dava zaman aşımından düşürüldükten sonra; "Milletimize hayırlı olsun" diyen Başbakan RTE'nin beyanları, askere ve vergisi alman Alevilerin, yurttaş kabul edilmediğinin devletin en yetkili ağzından itirafıdır.

İstanbul'da Gazi olaylarında devlet, piyon ve ajan kullanmaya bile gerek duymadan, hedef gözeterek tetik çeken kolluk güçleriyle Alevilere yönelik 'sindirme' planını açıktan uyguladı. 75 milyon nüfusun üçte birini oluşturan Alevileri yurttaş saymayarak bölücülük yapan, işine geldiğinde; "Milletçe, her zamankinden daha çok birlik ve beraberliğe ihtiyacımız var" diyerek devletin trajikomik politikasını uygulayan siyasilerin, "Yasalar önünde herkes eşittir" teranelerinin tutarsızlığı, ikiyüzlülüğü, aklıselim toplum vicdanında sorgulanmakta; bu sorgulama, Alevilerin örgütlü güçleriyle, bu ülkenin eşit yurttaşı olduklarını devlete dayatıp kabul ettirinceye kadar da devam edecektir.

Türk-İslam sentezi temel ilkesi üzerinde şekillenen devlet yapılanmasından, çağdaş insan haklarına saygılı politik uygulama beklemek, kurttan kuzu olmasını ummak olur. Ülkemizde milliyetçi (ırkçı) anlayış ve dinci inanç politikası, kendisi gibi düşünmeyeni önce çeşitli baskı yöntemiyle dayattığı Türkçü-İslamcı kültürü kabul etmeye zorlamakta; direnenleri, varlığını tehdit eden unsur olarak ayrıştırmakta, ötekileştirmekte, topluma zarar getiren, hâkim sınıfa yarar sağlayan çatışma ortamı yaratmaktadır.

Milliyetçilik ve dincilik doğası gereği toplumu bölücü, barışı bozucu, emekçiyi sömüren, doğayı talan ve tahrip eden bir karaktere sahip miadını doldurmuş ve sömürünün dayanağı çağdışı düşünce akımlarıdır. TC devleti bu niteliğine uygun politikayı, Maraş, Çorum vb. yerlerde terör boyutunda uyguladı. Ancak her türlü baskıya rağmen sindiremediği Alevileri, devlet, Sivas-Madımak olayıyla "içine kapalı" Alevi örgütlenmesini, dolaysıyla gelişen emek örgütlerinden ve yükselen Kürt özgürlük ve demokrasi hareketinden koparma planını devreye koydu.

Tutmayacağı başından belli olan bu plana sahip çıkanlara büt-

çesinden ödenek veren devlet, kontrolü altında vakıf, dernek vb. örgüt kurdurup "Alevi-İslam" safsatasıyla Alevileri kendi içinde bölmeyi planladı. Bu plana ek olarak sonucu başından belli olan "Alevi Çalıştayları" devreye sokuldu. Alevi sorununun çözüm merkezi ilan edilen Çalıştaylara, Aleviliğe dair bilgisi, ilgisi, ilişkisi olmayan konuşmacılar, Alevilerin kaldırılmasını istediği Diyanet temsilcileri, dahası Alevilerle alay edercesine Maraş katliamının elebaşısı olan katil davet edildi.

Söz konusu "Çalıştay Sonuç Bildirgesi"ne, Alevilerin laik devlette meşru görmediği ve kaldırılmasını savunduğu Diyanetin görüşü ve fetvası damgasını vurdu. Eh, şimdi soralım; Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu!" İkisi bir arada olur mu? Türk-İslam sentezi üzerinde yükselen "Devlet Baba" böyle istiyorsa bal gibi olur(!)

Toplumun demokrat kesimi ve bizzat Alevilerin de sıkça dile getirdiği; "Aleviler haksızlığa karşıdır, her zaman ezilenlerin yanında yer almıştır" tümcesi, Aleviler hakkında toplumda, sanki Aleviler siyasi otorite tarafından haksızlığa uğratılmamış, ezilmemiş gibi bir algı oluşmasına, devletin Aleviler üzerindeki baskısının gözardı edilmesine yol açmaktadır.

Oysa Alevilerin haksızlığa karşı duruşu ve toplumun ezilen kesimiyle birlikte hareket etme geleneği, onların, tarihleri boyunca kılıcı kanlı despotların baskısına sürekli maruz kalmalarından, yani özyurtlarında her zaman hakları gasp edilerek, varlıkları yok sayıldığındandır. Alevilerin haksızlığa karşı, ezilenle birlikte hareket etmesi, onların karakteristik özelliği değil, siyasi ortamın dayattığı baskıcı yaşam biçiminin sonucudur.

TC devletinin ilk 50 yıllık evresinde Alevilerin sessizliğe gömülmesinin sebebi, bir yanda Cumhuriyetin anayasasında, Osmanlı fermanları gibi, "Kızılbaşın katli vacip, malı namusu helal" fetvası bulunmayışının yarattığı kısmen can güvenliği duygusu, diğer yanda okullarda yürütülen eğitim yoluyla İslamlaştırma ve asimile politikasının farkında olunmayışıdır. Farklı etnik köken ve dinsel inançtan oluşan, ancak Türk-İslam olmayan halk kesimine, özellikle de Alevilere yönelik insanlık suçu sayılabilecek siyasi amaçlı devlet uygula-

maları, devletin bu politikasından cüret alan şuursuz ve hayâsız bazı tiplerin hakaretleri saymakla bitecek gibi değildir.

Alevilere yönelik tüm bu çağdışı uygulamalara karşın üstüne üstlük bir de, "Alevilik siyaset üstü" türünden hamasi sözlerle, "Alevilerin onura edilmesi"(?) iması arkasında, Aleviliğin politik görüşünün toplumsal taban bulmaması için aktif politika ortamından uzak tutulmasını sağlamaya yönelik sinsi bir düzenbazlık ve art niyet vardır.

Zira eşitlikçi, paylaşımcı ve barışçı bir siyaset olan Alevi yaşam tarzı; ne "siyaset üstü"dür, ne de "siyaset dışı"dır; doğrudan siyasetin kendisidir. Dolayısıyla Alevilerin ve Aleviliğin sorunlarının kaynağı, karşı oldukları her türlü haksızlığın yaratıcısı burjuva siyasettir; çözümü de, diğer halk kesimlerinin tüm sorunları ile birlikte çözecek olan emek eksenli sosyalist siyasi mücadele içindedir.

Alevilik Konusunda Alevi Kökenli Yazarlar

Hıristiyan Bizans ve İslam Osmanlı dönemlerine ait belgelerde, Anadolu Alevileri (Işık Taifesi) "katli vacip", "din düşmanı dinsiz", "gizli toplantılarında içki içen, "mum söndüren", "ana bacı tanımayan sapıklar" olarak anlatılmaktadır. TC tarihinde ise Aleviliğin Anadolu'daki tarihsel kökeni yok sayılmakta, geleneklerinin Asya Türklüğünün töreleri, inançlarına dair ritüellerin Şamanizm kökenli, İslamı da Şamanist yorumla algıladıkları, dolayısıyla Aleviliğin yaşamsal biçimi ve değerleri Türk, inançsal kültürleri İslam kaynaklı olduğu, Alevi-Sünni tüm yazarlar tarafından ısrarla iddia edilmektedir.

Bu temelsiz iddiayı sürdürenlerin temel dayanağı, Osmanlı'nın son evresinde hortlayan ırkçı İttihat Terakki'nin perspektifiyle oluşturulan TC devletinin Anadolu'da Türklüğü hâkim kılma politikasını meşrulaştırmak üzere düzenlenmiş uyduruk resmi "Türk Tarih Tezi"dir.

Alevilikle ilgili araştırma yapan yazar takımının büyük çoğunluğu, Ord. Prof. Mehmet Fuat Köprülü'nün ürettiği uyduruk belgeleri

kaynak göstermektedirler. Fuat Köprülü'nün dayandığı kaynaklar ise, Osmanlı'nın 14. yy.'dan sonra Alevi-Kızılbaş düşmanlığı üzerine oluşturduğu kayıtlarıdır. Altta verdiğim kimliğinden de anlaşılacağı üzere Fuat Köprülü,[69] Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk günlerinden itibaren Türkçülüğü esas alan, Anadolu'nun tarihi geçmişine inkârcı bir yaklaşımla her sosyolojik ve kültürel olguyu Türklükle açıklamaya çalışan misyoner bir Türkologdur. Bu nitelikle bir araştırmacı yazarın dayandığı kaynaklar ne derece gerçekçi, ileri sürdüğü tezler ne kadar bilimseldir okurun takdirine bırakıyorum.

Tamamen kurgudan ibaret bu tezi bir an gerçek sayarsak; yaklaşık on bin yıldan beri Anadolu uygarlıklarını yaratan yerli toplum, bu coğrafyada anaerkil çağdan beri Alevilerin kadına duyduğu geleneksel saygı, antik site devletler döneminde 'Kutsal Ana' adına ihya edilen Ma'Bethler (Ana Evi, Tapınak) nasıl açıklanır? Türklerin Asya'dan Anadolu'ya gelmesiyle yerli halk buharlaşıp uçtu mu? Veya bu halk, Türkleri Anadolu'da görünce tüm kültür ve değerlerinden vazgeçip Türkleşmeleri mümkün mü? Veya göçmen Türklerle yerli halk arasında zora dayalı dönüştürme (asimile) savaşları oldu mu? Olduysa bu savaşların belgeleri nerede, kanıtı nedir?

Alevilik tarihi yazanlara, özellikle de Alevi kökenli yazarlara sormak gerekiyor; Alevi toplumunun doğayı kutsaması, 'Benim kabem insandır' diyerek insana beslediği saygı ve sevgi, ışığa, ışık kabul ettiği bilgi ve bilime verdiği önem ve değer, dinlerin kutsadığı ve tabulaştırdığı Tanrıyı hiciv diliyle eleştiren Alevi anlayışı, Asya'nın göçer toplumunda ve çöl Bedevisinde var mıdır?

Dahası, Anadolu Aleviliğinin 'Elinle koymadığını alma' düsturuyla, göçer toplumun yaşam tarzının gereği talancılığı; İslamın, "Münkirler iman edinceye kadar cihat ediniz, ele geçirilen ganimetler helaldir" anlayışıyla, 'Yetmiş iki millete aynı nazarla bakmayan bizden değildir' öğretisini bağdaştırıp Aleviliği; Türk töresi ve İslam inancıyla açıklamaya çalışmanın mantığı tutarlı olabilir mi?

Anaerkil çağdan beri Anadolu kadım halkı Aleviler, özellikle Hıristiyanlığın ve İslamm kesintisiz 2000 yıllık yoğun baskısına karşın, kültürel değerlerini kısmi değişikliğe uğramasına rağmen tarih-

sel kökeninden ve özünden saptırmadan günümüze taşımış, geleneksel töre şeklinde hala yaşamakta ve yaşatmaktadırlar. Türklüğe mal edilmeye çalışılan Alevilik ve kültürel değerleri, Türklerin hâlâ yoğun bulunduğu özyurtları Asya'da, hiçbir baskıya maruz kalmadıkları halde, neden, Anadolu'daki kadar varlığını koruyamamış, canlı ve güncel yaşatılamamaktadır?

Eğer Aleviliğin özyurdu Asya idiyse, Alevi ulu dergâh ve ocakların kökleri Asya'da olmalıydı. Olduğunu varsayalım, varsa, neden Anadolu'dakiler kadar aktif ve işlevsel değiller? Kültürler, geleneksel töreler, oluştukları coğrafyanın temel değerleri durumundadır. Örneğin, dil gibi binlerce yılda oluşan kültürel değerler kolay yok olmaz ve yerleşik toplumla özdeşleşirler. Çoğunluğu özyurdunda kalan yerleşik Türklerin temel kültür değerlerini, "Anadolu'ya göçen azınlık kesim beraber getirmiştir" demek, herhalde saçmalık olur. O halde Aleviliğin Anadolu kökenli olduğunun somut kanıtı, Anadolu uygarlıkları kalıntısı arkeolojik veriler bir yana, tarihi gelenekler, töreler halinde Alevi toplumunun günlük yaşamının önemli parçası olarak devam ettirilmektedir.

1960'lı yıllarda değiştirilen köy adlarının çoğunluğu, Anadolu'daki dağ, tepe, nehir, ova ve vadilerin, özellikle de kutsanan yerlerin adları, konuşulan Türkçenin önemli kısmının kelime kökü, Dersim bölgesi halkının konuştuğu Zaza dilinin kelime kökü önemli oranda Luvi diline dayanmaktadır. 1930'lara kadar Anadolu'da konuşulan Rumca, Ermenice, Kürtçe, Zazaca, Arapça, Çerkezce, Farsça vb. diller arasında Türkçenin konuşulma oranı %30'dur.

Cumhuriyetle birlikte Türkçenin resmi dil olarak kabul edilmesi, diğer dillerin yasaklanması sonucu, okullaşma oranıyla Türkçe, yaygın konuşulan dil haline gelmiştir. Günümüzde Türkçe egemen dil olmasına karşın diğer diller varlığını sürdürmekte, farklı dil konuşan toplum kesimleri kendi içlerinde, gelenek ve törelerinde ana dillerini kullandıkları Türkiye'nin somut gerçeğidir.

Birçok Alevi kökenli, fakat mevcut sistemin ısrarlı savunucusu olmuş Alevilik ve Türklük konusundaki açıklamalarında, Hace Bektaş Veli'yi, Nakşî tarikatı kurucu piri Hoca Ahmet Yesivi'nin Ana-

dolu'yu (Rum Diyarı) irşat (Müslümanlaştırma) etmeye görevlendirdiği militan (halife-misyoner), Aleviliği de Şaman inançlı Türklerin İslami yorumu olarak anlatmakta bu zatı muhteremler. Bu tipler, kitaplarının çok satılmasını isteyen bir Alevi esnaf mı, katıldıkları TV açık oturumları prestijlerini artırdığına mı inanıyorlar, karşı olduklarını sandığım soyguncu sınıfın beğenisine mi mazhar olmak istiyor anlamakta zorlanıyorum.

Bu zevattan birisi bir TV programında; "Türklerin, Anadolu'ya göçü sonrası Dersim bölgesindeki nüfusun %85 ini oluşturduğunu, bölgede Zazaca konuşan %15 kesimin Türkleri Kürtleştirdiğini" açıklamıştı. Bu dostumuza buradan sormak istiyorum; bir toplumda %15 oranındaki azınlık, %85 oranındaki ezici çoğunluğu asimile etmesi, dilini değiştirecek kadar dönüştürebilmesi mümkün mü? Bir toplumu asimile etmek için bir devlet ve bu devletin bu amaçla sistemli bir politikası olması gerekir.

O dönemde böyle asimilasyoncu Zaza Kürt devleti var idiyse, tarihsel belgelerde şu veya bu şekilde ondan söz edilmesi gerekmez mi? Toplum karşısında iddia edilen veya hakkında kitap yazılan konular, kabul edilebilirliği bilimsel mantık ölçüleri içinde olması gerekir. Dönemin vahşetini örtmek üzere siyasi amaçlı düzenlenmiş devlet belgelerini kaynak alarak yazılan kitaplarından al gülüm ver gülüm alıntılarla, aynı yalanları nakarat halinde tekrarlayarak toplumun zihnini bulandıran yazar takımı, bundan böyle yalanlarıyla sadece kendilerini avutabilir.

Aleviliğin toplumdaki farklılıklara bakışını iyi bilen, özellikle Alevi kökenli yazarlar; 'Yetmiş iki millete aynı nazarla bakmayan bizden değildir' öğretisini, Aleviliğin insanlığa bakışında, algı ve anlayışında ırkçılığa yer olmadığını bildikleri halde, Alevilerin salt Türk ırkından olduğu bir yaklaşımla açıklamaları samimi bir yanılgı olamaz.

Alevi inancında yoktan yaratıcı bir Tanrı, cehennem korkusu, cennet ve huri sevdası olmadığını, doğduğunda hak'tan geldiğine, öldüğünde hak'a yürüdüğüne (geldiği kaynağa geri döndüğüne) inanan, 'Benim kabem insandır' diyen, kutsadığı her olguyu doğa ve insan yaşamıyla özdeşleştiren Aleviliği, İslamla Aleviliğin temel il-

kelerde uzlaşmaz zıtlığı gün gibi ortadayken, kendisine "Alevi aydınıyım" diyen zevat, bu çelişkiyi nasıl görmezden gelebiliyor akıl alır gibi değil.

Müslüman olduğu günden öldüğü güne kadar kılıcından insan kanı kurumamış, tek amacı İslam hukuku şeriat hükmünü ulaştığı her yerde hâkim kılmaya çalışmış Hz. Ali'yi, Alevi erkânı hükümleri ve görgü ceminde uygulanan hukuk anlayışıyla sorgulamayan bir kişi, unvanı ne olursa olsun Alevilik hakkında yazdığı kitap düzmece, dayandığı kaynak hurafe, ürettiği fikir yalandan ibarettir.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği Yasası)

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 3 Mart 1924 tarih ve 430 numaralı kanun ile kabul edilmiş olan ve ülkedeki bütün eğitim kurumlarının Maarif Vekâleti'ne (Milli Eğitim Bakanlığı'na) bağlanmasını öngören yasadır. 'Eğitim' kavramından önce kullanılan 'Milli' kelimesi, eğitime ırkçı bir muhteva kazandırmakta, eğitimde amaç, eğitimle insan yetiştirmek değil, ırkçı zihniyette insan tipi yaratmayı hedeflemektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitimin temel kanunu kabul edilmiş ve daha sonra çıkarılan eğitimle ilgili kanunlara esas teşkil etmiştir. 1982 faşist anayasasında zorunlu din derslerini de kapsayan 174. maddeyle koruma altına alınmış "inkılâp kanunlarından"dır söz konusu yasa.

Türkiye'de eğitim alanında; tek tipçi Türk milliyetçiliğini ve Sünni İslam prensiplerini esas alan, sözde "modernlik" adına Anadolu'daki farklı kültürleri asimile etmek amacıyla hazırlanan kanun; Halifeliğin Kaldırılması'na Dair Kanun ve "Şeriye ve Evkaf Vekâleti'nin Kaldırılması Hakkında Kanun"la aynı gün çıkarılmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ayrıca tekke ve zaviyelerin kapatılması; sözde "dinsel" olduğu düşünülen Arap harflerinin kaldırılması ve Latin harflere geçiş gibi diğer bazı "Atatürk devrimleri"(?) denilen uygulamaların siyasi altyapısını oluşturmuştur.

Bu "Türk Tarih Tezi" ve Türk-İslamcı öğretim yasası paradigmasıyla hazırlanan eğitim müfredatının tezgahında şartlanan yazar takımı, Asya ve çevre coğrafyaların tarihini ve kültürlerini salt Türklükten ibaret sanmakta, bölgede, özellikle de Anadolu'da uygarlıklar yaratmış tarihsel toplulukları yok saymaktadır.

"Türk Tarih Tezi" adlı bir düzmecenin esiri olmuş özellikle Alevi kökenli yazarlar, Türk-İslam-Alevilik konusunu iç içe işlerken, bilim adına büyük yanılgı içinde ciddi hata yapmaktadırlar. Olguların tarihsel kökeni, kültürel değerlerin toplum üzerindeki kalıcı etkisi, geleneklerin ne tür iktisadi, siyasi koşullarda ve yaşam tarzı sürecinde oluştuğu, günümüze taşınmış yaşayan törelerin nasıl bir kültürün devamı olduğu incelenip sorgulanmadan yapılan değerlendirme ve ileri sürülen fikirlerin, Alevilik gerçeğiyle herhangi bir ilgisi ve bilimsel hiçbir değeri yoktur.

Alevilik Neden Yok Edilmek İsteniyor

Alevilik, Anadolu'da, insansal somut ve soyut uygarlıklar tarihinin başlangıcı olarak bilinen kadının kutsandığı anaerkil çağda oluşmuş, Batıni doktrinin öngördüğü ortak mülkiyete dayalı iktisadi altyapı üzerinde şekillenen sosyal yapılanmadır. Köleci sistemle tarih sahnesine çıkan toprakta özel mülkiyeti dayatan ataerkil çağın siyasi otoritesi Tanrı kralların yok etmesi gereken hedef toplum haline gelen eşitlikçi-ortakçı yaşam toplumları, talancı krallara karşı binlerce yıl başarılı mücadeleler yürütmüştür.

Hakim sınıf ideolojisi olarak şekillenen tek tanrılı dinlere inanmayanı ötekileştiren, toplumu ayrıştırarak düşman saflara bölen, çatıştıran özellikleri, toplumu, ezenler-ezilenler olarak sınıflı hale getirmiştir. Geleneksel kültüründe zaten yoktan yaratıcı bir tanrıya inanmayan, üretim aracı toprakta ortakçı mülkiyeti savunan Aleviler, din düşmanı gerekçesiyle siyasi iktidarların sürekli baskı uyguladığı, gerçekte talan kaynaklı baskının yoğunlaştığı dönemlerde tepki veren Anadolu halkını yok etmek amacıyla, despot yöneticile-

rin vahşi katliamlar uyguladığı biliinen tarihsel gerçeklerdir.

Roma İmparatorluğu'nun tarım yapılabilir toprak üzerinde özel mülkiyet hakkını yasal güvence altında hukuksal kurallara bağlaması, Roma'nın uzantısı Bizans, aynı yasa ve hukuku Anadolu'da uygulamaya koymuş, bu uygulama Anadolu topraklarını işgal, istila ve halkın maddi değerlerini talan şeklinde gerçekleşmiştir. M.S. 325'de Bizans'ın imparatorluk alanında Hıristiyanlığı devlet dini ilan etmesiyle, bu dayatma dini kabul etmeyenlerin mal varlığı gasp edilmeye, talan ve soygun bu defa din kisvesi altında yapılmaya başlanmış, direnenler kılıçtan geçirilmiştir.

Arkeolojik verilere göre Anadolu'nun bilinen ilk yerli halkı Luviler'den Bizans işgaline kadar ki süreçte, geleneksel komün yaşam tarzını şu veya bu şekilde devam ettirmekteydi. İşgalci güçler karşısında nicel olarak çoğunluk oluşlarından başlangıçta Bizans işgalini, önceki talancılar gibi gelip geçici vurguncu sanmış, dayattığı Hıristiyanlık dinini de ciddiye almamış, hatta "İsa çarmığa (haç) gerilerek değil de, iple asılarak öldürülseydi şimdi ipe mi tapacaktık" diyerek Hıristiyanlıkla alay etmişlerdir.

Üretiminde kendi emeği bulunmayan değerleri gasp amacıyla istilacı, çapulcu ve katliamcı geleneği olmayan Anadolu kadim halkı, Bizans'ın savaş aletleriyle donanımlı saldırgan güçlerine direnmişler, başlangıçta düşmanı ciddi yenilgilere uğratmış ise de, zaman içinde yoğunlaşan profesyonel savaşçı ordular karşısında sonu büyük acı dolu yenilgiler almışlardır. Anadolu kadim halkının yarattığı maddi değerleri kılıç zoruyla gasp eden, binlerce yıllık süreçte oluşmuş manevi kültürel değerleri yok etmeye girişen Bizans, yakaladığı halk önderlerini (mürşit) şehir meydanlarında kazığa bağlayıp halkın gözü önünde yakmıştır.

Yerini yurdunu terk edip dağlara kaçanlar kurtulmuş, direnen halkın gücünü kırmak, zayıf düşürmek amacıyla sağ yakaladığı binlerce insanı aç sefil koşullarda Hıristiyanlığın yoğun olduğu Batı Avrupa'ya sürmüştür. Bizans'ın tarihte eşi benzeri görülmemiş vahşi uygulamalarla yok etme sürecinde, komün yaşam tarzına tekabül eden ortakçı iktisadi altyapısını, demokratik siyasi üstyapısını kay-

beden Anadolu Işık halkı (Aleviler) çaresiz, Hıristiyan görünümü altına gizlenerek kadim kültürel değer ve geleneklerini zamana ve zemine uyarlayarak var olma mücadelesi vermişlerdir.

Bizans'ın yaklaşık bin yıllık kanlı ve vahşi uygulamasından bunalan yerli halk, Anadolu'ya göç gelen Türk boylarıyla birlikte Osmanlı Beyliği'ni devlete dönüştürerek, hükümranlık alanında korunabileceklerini umdukları siyasi bir güç yaratmaya girişmişlerdir. Çevre beylikleri (aşiret yapılanması) istila ve talan ettikçe güçlenen, güçlendikçe talan iştahı kabaran ve saldırganlaşan Osmanlı, bu politikasıyla, kurucu unsuru ve destekçisi yerli halkın barışçı dünya görüşü ve eşitlikçi yaşam tarzıyla ters düşmüştür.

Osmanlı, ganimet amaçlı istila politikasını devam ettirebilmek için vergi adı altında yürüttüğü soygun, mezbahaya celep toplar gibi asker toplamak için uyguladığı dayanılmaz baskı halkın tepkisine, giderayak yaygın isyanlara dönüşmüştür. Hükümranlık alanında varlığını üretime dayalı değil, işgal ve ilhak yoluyla talan politikasına dayandıran Osmanlı, bu fetihçi ve çapul politikasını maskelemek amacıyla isyan halindeki Anadolu Işık halkını din düşmanı ilan etmiş, emrindeki şeyhülislamlara; "Işık taifesinin (Alevilerin) katli vacip, malı namusu helal" fetvaları çıkarttırmıştır.

İsyanları katliamlarla bastıramayacağını anlayan Osmanlı, barışçı, eşitlikçi ve paylaşımcı gelenek üzerine kurulmuş Anadolu'daki Alevi dergah ve ocaklarına yandaş misyoner din adamı atayarak bu tarihsel ve kutsal mekanları Hace Bektaş Tekkesi, Sulucakarahöyük (Vuenesa, Hacıbektaş) dergahını Serçeşme ilan etmiş, tekkeye dönüştürdüğü dergah ve ocakları da bu Serçeşme'ye bağlamıştır. Şii-İslam figür ve söylemleriyle donattığı bir de Bektaşi tarikatı ihdas ederek Anadolu kadim halkını "Bektaşi, Kızılbaş" şeklinde bölerek Bektaşileri yandaş, Kızılbaşları din düşmanı ilan etmiştir.

Tarihin ilk evrelerinde Anadolu halkının toprakta ortak mülkiyet temeli üzerinde şekillendirdiği barışçı, eşitlikçi, adil paylaşımcı sosyal yaşam tarzının, Bizans'la başlayan zora dayalı bozulması, Osmanlı döneminde de devam etti. TC devleti, üretim araçlarının özel mülkiyet sistemi üzerine kurulu olduğundan, özel mülkiyetin zıddı

olan komünal (ortakçı) yaşam tarzını, somut mülkiyet yapısı bozulmuş olmasına rağmen, soyut kültürel gelenek şeklinde devam ettiren Alevileri İslama asimile ederek, kapitalist değer yargılarını ve yaşam biçimini yadsımayan edilgen toplum olması isteniyor. Bu politikanın hedefine ulaşması için devlet, tarihi boyunca Aleviler üzerinde planladığı ve oynadığı oyunları aktarmaya gerek yok; zira bütün bunlar, güncel yaşamın bir parçası halinde devam ediyor.

Toplum Olan Alevilerin Topluluk Konumuna Düşmesi

Anadolu merkezli çevre coğrafyalardaki bölge, dağ, ırmak, ova vb. tarihsel adların kelime köklerinden başka verilerden anlaşıldığı kadarıyla söz konusu coğrafyada yaşadığı, eldeki verilerle saptanabilen ilk topluma Luvi (Işık) halkı denmektedir. Anaerkil çağ denilen bu dönemde, doğurgan özelliğiyle insan neslinin devamını sağlayan ana unsur görüldüğü için kadın, "Ana Tanrıça" (yeryüzünün sahibi) olarak kutsanmış, adına "Ma-Beth"ler ihya edilerek dönemin site devlet (Alevi terminolojisinde Rıza şehri) halkının "Kutsal Ma" inancına uygun tapınaklar imar edilmiştir.

Bu çağda ve bu bölgede dağ, göl vb. coğrafi kesimlere, Ana Tanrıçanın "Ma", kocası "Adra/Atra"nın adlarını çağrıştıran, anımsatan kutsiyet içerikli adlar verilmiştir. Yaklaşık 10-12 bin yıl öncesi tarihi geçmişi henüz saptanamamış fakat Anadolu'da yaşamış toplum, bölgesel lehçe farkıyla aynı dili konuşmakta, toprakta ortak mülkiyete dayalı yaşam biçimine ve nüans farkıyla (Alevi deyimiyle, yol bir gidişat bin bir şeklinde) aynı inanca sahiptiler. Çevre bölgelerden yaşama daha uygun yer arayan kabileler, bazen talan amaçlı baskın yapan, bazen de kendi yerleşik alanlarını talan baskınlardan terk edenlerin Anadolu'ya göç ve akınları, yüzlerce yıl sürmüştür.

Hangi nedenle olursa olsun yüzlerce yıllık süreçte Anadolu'ya gelen göçmenler, zaman içinde yerli halkla karşılıklı etkileşim, kaynaşma ve dönüşüm sürecinde yarattıkları kültürel ve uygarlık kalıntıları, tarihten günümüze veya günümüzden tarihe ışık tutan önemli

arkeolojik verilerdir. Luvilerin ardılı Pala/Bala, Hatti, Urartu, Hurri, *Thrak, Helen, Phryg, Hitit, Lydia, Lykia ve daha nice topluluklar her* ne kadar Anadolu'nun değişik bölgelerinde yaşamış olsalar da, bu coğrafyada zaman zaman İskender gibi despot kralların saldırısına rağmen Luvi kültürü kökeni üzerinde birbirini kesintisiz etkileyen topluluklar, Anadolu'nun bütünlüklü toplumunu ve kültürel uygarlıklarını yaratmıştır.

Üstte belirtilen adların bir kısmının kelime kökeninin anlamı saptanamamış olmasına karşın, paragrafta verilen adlardan örneğin; Lydia, Lykia ve benzerlerinin Luvi dilindeki "Lu" (ışık) köküne dayandığı biliniyor. Yine söz konusu adların Türk, Ermeni, Rum, Kürt vb. ırksal bir içerik taşımadığı, Zerdüşt, Sabi vb. gibi ilkçağa dair dinsel inanç kökenli olmadığı ve böyle bir anlam içermediği bir gerçektir. Zira ilkçağ Anadolu'sunda Kutsal Ma (ana) dışında inançsal (din), Işık halkı anlamına gelen "Luvi" sözcüğünden başka, ırksal çağrışım yapan bir kelime veya coğrafi ad köküne rastlanılmamaktadır.

Miladi yıllarda Roma'nın Anadolu'yu istilasına kadar kendi içindeki küçük çaplı görece çatışmalara rağmen Anadolu kadim halkı, siyasi ortamın değişmesine bağlı olarak kısmen de olsa mülkiyet ilişkileri ve yaşam biçiminin değişmesine karşın, Batıni inanç kökenli gelenek ve törelerini, kültürel etkinlikleri içinde aslına uygun şekilde devam ettirdiler. Toplumların tarihiyle özdeş olan ve binlerce yılda oluşan kültürel töre ve gelenekler, bir anlamda, onu yaşayan ve yaşatan toplumun kimliği niteliğindedir. Her türlü baskıya rağmen birkaç asırda kolay yok edilemez; yeter ki, o kültürü yaşayan toplum son ferdine kadar soykırım hareketiyle yok edilmesin.

Bizans'ın (Doğu Roma) M.S. 325'de Hıristiyanlığı devlet dini ilan edip toluma dayatması, kitlesel katliamlar eşliğinde mülkiyet biçiminden üretim şekline, geleneksel inanç törenlerinden giyim tarzına kadar toplumsal alt-üst oluşlara neden oldu. Bu döneme kadar Batıni inançlı Anadolu halkı, Antikçağdan beri ekilebilir toprağın ortak mülkiyetinin, kolektif üretim ve ihtiyaca göre paylaşım tarzının bozulması yanında, Kutsal Ma (Ana Tanrıça) adına ihya edilmiş Ma-Beth'lerde (tapınak) geleneksel anma törenleri açıktan yapıla-

maz olması, toplumsal yaşamda çok büyük sıkıntılar ve sürekli çatışma ortamı yaratmıştır.

Bizans'ın Anadolu'da bin yılı aşan hükümranlık süresinde bazen yoğun ve çetin çatışma ortamında dayattığı Hıristiyanlığa, Anadolu toplumundan az da olsa bir kesimin boyun eğmesine karşın, önemli bir kesim, Hıristiyan vari giysilere bürünerek Bizans'ın kiliseye dönüştürdüğü (Osmanlı'nın Alevi kadim dergahlarını Bektaşi tekkesine dönüştürdüğü gibi) Batıni tapınaklarında (Ma-Beth) geleneksel ayin ve törelerini[70] gizlice devam ettirdiler. Vahşet ortamında önemli bir kesim katledildi; dağ başı ve orman içine kaçan kesim canını kurtardı, sağ yakalanan kesimi de her defasında ve toplu halde toplumsal gücü kırmak amacıyla açlık ve sefalet içinde, Hıristiyanlığın yoğun olduğu Avrupa'ya sürgün edildiler.

Bizans, üst alıntıda belirtilen vb. daha nice gerekçelerle Bâtıni inançlı topluma bir yandan baskı uygularken, diğer yandan halkın neyi varsa talan ediyordu. Bu ortamda toplumu ya Hıristiyan ya karşıtı (dinsiz) şeklinde ayrıştırıyor, Hıristiyanlaştırma adı altında yaptığı talan ve çapulculuğa mazeret uyduruyor, meşruiyet kazandırmaya çalışıyordu. Bizans'ın zalimliği karşısında yerleşik düzenini terk etmek zorunda kalan halk, Nevşehir'in Derinkuyu kasabası vb. yerlerde (günümüzde turistik amaçlı ziyaret edilen) yeraltı sığınak alanları kuruyor, ya aynı bölgede Ihlara Vadisi benzer yerlere saklanıyor, ya da Trabzon'un Maçka ilçesi dağları vb. sarp ve ulaşımı zor doruklara, Sümela Manastırı gibi barınak yapıyor, bu mekanları Hıristiyan figür ve motifleriyle süslüyor, olası baskın anında haç çıkarıp "Biz de Hıristiyanız" diyorlardı. Tıpkı şimdi "Elhamdülillah müslümanım" deyip de İslamın hiçbir vecibesinin yerine getirilmediği gibi.

Bir yandan Bizans'ın asırlar süren baskı ortamından, diğer yandan İslamın ilk iki yüzyıllık evresinde Emevi ve Abbasilerin, daha sonraları Türk-İslam Selçuklu'nun çapul, talan ve baskılarından bunalan Anadolu kadim halkı, tarihe "Ahi teşkilatı" adıyla geçen ahlaki, mesleki, kardeşlik vb. çok yönlü örgütlülüğü içinde "Baba İlyas isyanı" olarak bilinen halk hareketinin yenilgiye uğramasına karşın, Selçuklu'nun yıkılmasının, Bizans'ın devlet otoritesinin önemli

oranda sarsılmasının, Anadolu'da topluma güven verecek yeni bir siyasal yapının ön koşulunu hazırladı.

Ahilik örgütü yapılanması içinde ve önde bulunan bölgesel-yerel önder konumundaki yerli halktan Şeyh Edebalı vb. Orta Asya ve Horasanlı göçmen Türk kökenli aşiret liderlerinin aktif katılımı ve bu önder bilge insanların etki alanındaki Anadolu halkının %80 gibi büyük çoğunluğun[71] yoğun desteğiyle 1299'dan sonra Osmanlı devletinin oluşumuna, kurucu öncü unsur erenler ve etki alanındaki halk kesimi, toplumsal barışın ve eşitliğin güvence altına alınacağı siyasi yapılanma olarak umut bağlamışlardı.

Beylikten devlete dönüşen Osmanlı devlet kurumları ve otoritesinin oturması sürecinde belirginleşen iktisadi, siyasi ve hukuki politikalarının, kuruluşunda aktif katılım sağlayan öncü kesimle, destekçi toplumun beklentilerine ters yönde oluşumu, tarihi boyunca Osmanlı ile hükümranlık alanındaki toplumun çoğunluğu arasında, bazen yoğunluklu fakat kesintisiz bir çatışma ortamı oluşmasına temel teşkil etmiştir.

Devamını ve gelişimini çapul, talan, istila ve işgal savaşlarına dayandıran Osmanlı, Batıni inançlı barışçı ve eşitlikçi geleneğe sahip Anadolu yerli halkına bu politikasıyla ters düşüp toplumsal desteği kaybedince, kendisine sosyal taban yaratmak üzere, toplumun kutsadığı kadim dergahları Bektaşi tekkesi ilan etti; kurallarını, işlevini devletin belirlediği söylem ve ritüelleri Şii-İslama dayanan bir de "Bektaşi Tarikatı" ihdas edildi.

Denetimine alarak çok yönlü kullanmaya çalıştığı bu tekkelere ve buralara politik amaçlı postnişin atadığı, ancak çoğunluğu devşirme (Müslüman olmayan savaş esiri çocuklar) unsurlardan oluşan misyoner Bektaşi babalarına Osmanlı her türlü desteği sağladı. Toplumu Bektaşi, Türkmen (müslüman), Hıristiyan, din-devlet düşmanı Işık taifesi şeklinde dörde bölerek, o dönemde aktif muhalif Işık/Işıkçı/Işık taifesi olarak adlandırdığı kesime sürekli baskı ve imha politikası uyguladı.

Bu sosyal ayrıştırma içindeki müslüman (Türkmen) ve Hıristiyanlardan devlete yakın duran bir kesime, istendiği zaman geri

almak şartıyla tarıma elverişli toprak tahsis edildi; aynı zümrelerin yetenekli kesimine orduda subaylık ve devlet katında memuriyet (kapı kulu) görevi verildi. Ancak her iki zümreden kesimleri Bektaşi tekkeleri ve tarikatında örgütlenmesine özen gösterildi. Söz konusu Türk müslüman ve Hıristiyan kesimden devlet uygulamalarına muhalif konumda olanlar, isyan ve ayaklanmalar içinde asli muhalif kesim Işık taifesi yanında yer aldılar ve de Osmanlı'nın kılıcından paylarına düşeni fazlasıyla aldılar.

Saldırgan yapısına sosyal taban yaratmak için -deyim yerindeyse- bin bir ayak oyununa başvuran Osmanlı, tarihi boyunca amacına ulaşamadı. Büyük plan ve umutlarla Bektaşi tekkesine dönüştürdüğü Batıni dergahlar, beklenen sonucu vermedi; 600 yıllık devlet ömrü, Şeyh Bedrettin, Kalender Çelebi, Celali, Şahkulu vb. geniş tabanlı toplumsal isyanları ve küçük çaplı onlarca yerel ayaklanmayı bastırmakla geçti. Osmanlı'nın 1362'de devletin özel vurucu gücü olarak Bektaşi tekkelerine bağlı örgütlediği Yeniçeri teşkilatı, "Devletin başına bela oldu" gerekçesiyle 1826'da Sultan II. Mahmut'un "Vaka-i Hayriye" kararıyla son ferdine kadar imha edildi.

Söz konusu süreçte Anadolu'daki tüm Bektaşi tekkeleri "şer odağı" suçlamasıyla kapatıldı, birçoğu yıkıldı. Kapatılan tekkelerin sorumluları (postnişin) idam, hizmetlileri (derviş) sürgün, belge sayılabilecek yazılı kayıtlar imha edildi. Söz konusu yerlerin "Vakıf malı" (ortak mülkiyet) denilen tüm mal varlıklarına el konuldu; Hace Bektaş Veli Dergâhı'na da, şimdi beş vakit ezan okunan ve namaz kılınan cami yapıldı. O dönem Kızılbaş denilen Batıni inançlı Işık taifesi üzerinde uygulanan katliamda, bir rivayete göre yetmiş bin Kızılbaş'ın kesildiği söylenmektedir.

Tarihi "şanlı" gösterilen Osmanlı; gerçekte, eli ve kılıcı kanlı bir tarihe sahiptir. Tarih sahnesinden silinişine evrilen son yüz yılında Anadolu kadim halkını Türk, Kürt, Ermeni, Rum vb. etnik bölünmeye, Müslüman, Hıristiyan, Alevi vb. dinsel ayrıştırmaya çalışmış, tarihin derinliklerinden gelen asırlar boyu barış, eşitlik ve varını paylaşarak dayanışma içinde yaşamış bu toplumu, birbirini boğazlayan topluluklar haline getirme sürecinde döktüğü kanda boğularak ken-

disi de yok olup gitmiştir.

Osmanlı'nın kuruluşunda %80 gibi büyük çoğunluğu oluşturan Batını inançlı Anadolu halkı, TC devletinin kuruluşunda, toplam nüfus içindeki Alevi oranı %40'a gerilemişti. Anadolu'da Osmanlı'nın Yavuz Selim'i ve II. Mahmut dönemlerinde soykırıma dönüşen toplu katliamlar sonunda iki kez kapatılan Anadolu halkının kadim kutsal dergâhları, Cumhuriyet döneminde 677 sayılı "Tekke ve Zaviyeler Yasası"yla 30 Kasım 1925'te üçüncü defa kapatıldı; hâlâ aynı yasa hükmünce kapalıdır; Kültür Bakanlığı'na bağlı müzeler müdürlüğü denetimindedir.

Bektaşi tekkesi ve zaviyesi adı altında kapatılan bu mekânlar aslında, Anadolu'nun binlerce yıllık tarihinin abideleri, kültürel odakları, toplumun manevi örgütlülüğünün merkezleridir. Gözü dönmüş ırkçılık, kendisini var edebilmesi için ulusalcılık maskesi arkasına saklanarak, kendisinden başka herkesi ve her şeyi yok etme hırsıyla davranmakta, kullanamadığı her değeri ya inkâr etmekte ye da tahrip etmektedir.

Osmanlı'nın Bâtını inançlı Alevilere bakışını ve yaklaşımını esas alan ve söz konusu yasayı çıkaranların amacı, Anadolu kadim halkının (Alevilerin) toprakta ortak mülkiyeti öngören, barışçı ve eşitlikçi anlayışını tarihsel, kültürel ve sosyal boyutuyla toplum belleğinden silmekti. Bu politikalarını başarabilmeleri için ilk adım olarak, Anadolu'daki tüm Alevi dergâhlarını bu yasa kapsamında kapattılar. Alevileri ve Aleviliği yok etmeye yönelik bu yasaya göre:

"Madde 1 - *Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde gerek vakıf suretiyle, gerek mülk olarak Şeyhinin tasarrufu altında, gerek diğer suretlerle tesis edilmiş bulunan bilumum tekkeler ve zaviyeler, sahiplerinin diğer şekilde temellük ve tasar ruf hakları baki kalmak (yani başka maksatlar için kullanılmak) üzere kâmilen kapatılmışlardır. Bunlardan mevzu usulü dâhilinde halen cami veya mescit olarak kullanılanlar ipka edilir. Bilûmum tarikatlarla, Şeyhlik, Dervişlik, Müritlik, Dedelik, Seyitlik, Çelebilik, Babalık,*[72] *Emirlik, Naiplik, Halifelik, büyücülük, üfürükçülük, falcılık ve gaipten haber vermek ve murada kavuşturmak maksadiyle nüshacılık gibi unvan ve sifatların istimaliyle, bu unvan*

ve sıfatlara ait hizmet ifa ve kisve iksâsı (elbise giyilmesi) memnudur" (...) "Kapatılmış olan tekke ve zaviyeleri veya türbeleri açanlar veya bunları yeniden ihdas edenler veya tarikat âyini icrasına mahsus olarak velev muvakkaten olsa bile yer verenler ve yukarıdaki unvanları taşıyanlar veya bunlara mahsus hizmetleri ifa veya kıyafeti iksâ edenler (elbise giyenler) üç aydan eksik olmamak üzere hapse ve elli liradan aşağı olmamak üzere para cezasına çarptırılırlar."[73]

Osmanlı; 600 yılda, Bektaşi tekkelerinde ve kitle katliamlarıyla %80'lik toplumsal potansiyeli, ancak, %50 oranında asimile ederek eritebilmiş, TC devletinin kuruluş aşamasında toplum içindeki Alevi oranı %40'a gerilemiştir. 90 yıllık Cumhuriyet sürecinde Tekke ve Zaviyeler yasasının milli eğitim programı içindeki Türk-İslam müfredatına etkin yansıması, Diyanetin tüm faaliyeti kapsamında yoğun dinsel propaganda bombardımanı altında kalan Aleviler, görünmeyen el, yani çevre baskısının da oluşturduğu ortamda, başlangıçta %40 olan oran, %50 asimile edilerek günümüz popülâsyonu içinde %20'ye gerilemiştir. Yani; Osmanlının 600 yılda başardığını, TC devleti 90 yılda başarmıştır.

Aleviler açısından ilk bakışta karamsarlık yaratan bu tablo, yani "toplum" konumundan "topluluk" duruma gerilemesi, salt dış güçlerin, yani devletin başarısı gibi görünen durum aslında talidir, ikincildir. Alevilerin toplum içinde azınlık konumuna düşmelerinin asli nedeni, yani birincil etken kendileridir. Bu nedenin dayanağı, asırlar boyu baskı ortamının yarattığı ulaşımı zor yerlerde, köy gibi küçük yerleşim alanlarında içine kapalı yaşam tarzı içinde çağa uygun sosyal ve genel kültürel gelişim sağlanamaması sonucu, tepki verecek toplumsal duyarlılık oluşamamıştır.

Osmanlı'nın kanlı kılıcı karşısında haklı olarak sinmelerine ve sessiz kalmalarına karşın, Cumhuriyet rejiminin 1920'den 1970'e kadar sürecinde (isyan olarak itham edilen Koçgiri ve Dersim katliamı dışında), Aleviler, yaşam hakkını açıktan tehdit etmeyen, zaman içinde dönüştürmeyi esas alan eğitsel yönüyle yumuşak geçiş döneminin altında yatan asimile planını sezinleyip tepki veremediler. Bu hinliği sezen Alevi kökenli bazı kurnaz ve çıkarcı kesimin sistemle siyasi, ik-

tisadi ve kariyer ilişkisi içinde olmaları yanında, bilgisi yetersiz kanaat önderi dedelerin Alevi toplumunun gelenek, töre ve ritüellerinde İslamı çağrıştıran söylemleri yoğun kullanmaları, toplu yemek ve cenaze defin sonunda *Kuran* okunması vb. uygulamalar, Alevilerin topluluk konumuna düşmesine, dolayısıyla devletin de istediği İslami mecraya doğru gidişe hız kazandırdı.

1970-1980 arasındaki kitlesel hareketlilik içinde aktif ve yoğun görülen Aleviler, örgütlenmenin, toplumsal bir güç olmada önemini gördü ve kavradılar. 1980 faşist darbesi, devrimci halk hareketinin üzerinden silindir gibi geçerken, en çok ezilen kesim Aleviler oldu. Yüzlerce yıllık süreçte zihinlerde oluşan korku duvarı, 1970-80 arası hareketlilik içinde yıkılmış, örgütlü güç olmanın önemi yeteri kadar olmasa da kavranmış, Aleviler için artık "cin şişeden çıkmıştı". Takip eden süreçte faşist baskı ve yasakların devam etmesine karşın, Aleviler bu defa, "Alevi-Bektaşi" vb. adı altında demokratik örgütlenmeye yöneldiler.

Toplumsal yaşamda çok kısa denilebilecek yirmi yıl gibi bir süreçte yaratılan Alevi örgütlülüğü, Cumhuriyet döneminde kendileri gibi varlığı inkar edilmiş, insansal ve demokratik hakları yok sayılmış toplum katmanlarının siyasal rejim kaynaklı sorunlarını benimseyen Alevi örgütlerinin girişimiyle tertiplenen meydan mitinglerinde, söz konusu toplum katmanlarının da katılımıyla yüz binleri aşan ve ortak sloganları birlikte haykıran kitlesel bir güce ulaştılar.

Bu bağlamda emek eksenli örgütlerin düzenlediği eylemlere örgütleri ve kitlesel katılımlarıyla destek vermeleri ve kendi eylemlerine toplumun hemen her kesiminin verdiği destek, toplumsal gelecek açısından oldukça önemlidir. Bu karşılıklı destek ve etkileşim, Alevilerin ülke emekçi halkının önemli bir parçası olduğunun, ortak sorunların çözümünün birlik içinde sağlanacağının, ırksal ve dinsel çarpık anlayışla oluşmuş ayrılıkların toplumu, sanki, birbiriyle ilişkisiz topluluklara böldüğü, birlikte mücadelenin zaman içinde ayrılıkları alt ederek barış ve eşitlik sarmalında yeni bir toplum yaratılacağı anlayışının somut ve önemli ipucudur.

Özetlemek gerekirse; insanoğlunun beslenme, barınma, üreme içgüdüsüyle giriştiği eylemi içinde yarattığı doğal hümanist değerlere, salt sömürü amacıyla böl-yönet yöntemiyle aykırı politika izleyen siyasal rejimler ve despot yöneticiler tarih sahnesinden silinmiş, geriye sadece kötü unvanları ve adları kalmıştır; çağımız despotları da, aynı yolda aynı sonuca doğru gitmektedirler.

Anadolu'da Roma istilasına kadar binlerce yıllık süreçte uygarlık yaratmış kavimler, Luvi dili kökeni üzerinde dil birliği, Ana Tanrıça (Ma) kültü üzerinde inanç birliği, bu inanç birliği kökenli kültürel değerler yaratmış, bu değerlerini geleneksel törelere dönüştürmüş, ritüeller formunda yaşam biçimlerinin bir parçası toplum olmuşlardır. Yarattıkları kültürel değerlerle özdeş toplumlar, kesintisiz tarihsel süreçte hep var olmuşlar, Anadolu'ya dinlerin girmesiyle inançsal ayrılığa, ırkçılığın hortlamasıyla da düşman topluluklara bölünmüşlerdir. Çağımızın emek eksenli değerler mücadelesi, birbirine yabancılaştırılmış toplulukları zaman içinde birleştirecek, hümanist değerler etrafında yeni bir toplum yaratacaktır.

Anadolu Kadim Halkına Dayatılan Irkçı "Türk Tarih Tezi" Safsatası

Tüm canlıları hareket ettiren temel etmen, var olma ve varlığını devam ettirebilme doğal içgüdüsü, her canlıyı beslenme, barınma ve üreme ihtiyaçlarını karşılamak üzere faaliyete yöneltir. Diğer canlılardan insanı ayıran en belirgin özelliği, önceki faaliyetinde edindiği deneyi bilgiye dönüştürebilmesi ve o bilgiyi tecrübe olarak bir sonraki eyleminde kullanabilme yeteneğidir. Böyle bir devinim içindeki insanoğlu, giriştiği her eyleminde edindiği bilgi birikimiyle ve bilgisi elverdiği oranda yaşamını kolaylaştıracak ilkel aletler yaparak teknolojik gelişimin önünü açmıştır.

Kesintisiz devam eden insansal yaşam, sürekli faaliyet içinde teknolojik aletleri daha da geliştirerek makineyi üretti. Ham maddeyi mamul mala dönüştürmede ve üretimin arttırılmasında etkin

kullanılan makine, sanayi denilen üretim faaliyetinin temel unsuru haline geldi. Bu makinelere sahip olan toplumsal katman burjuva (şehirli) sınıf, salt toprağa dayalı mülkiyet ve üretim tarzına hakim ve topluma hükmeden feodal sınıfı siyasi iktidardan alaşağı etmek, siyasi iktidara hakim olma, mülkiyet ve üretim ilişkilerini dönüştürme, dolaysıyla tüm toplumsal ilişkilere yön verme perspektifiyle 1789'da Fransız burjuva demokratik devrimiyle, dünyada ulus devletler döneminin yolunu açtı.

Ulus devletlere hükmeden burjuva sınıfın öngördüğü hukuk kapsamında mevcut devleti savunacak, gerek gördüğünde başka uluslara saldıracak, burjuva hukuk sisteminin öngördüğü tüm olgu ve olayları meşru görüp gereğini yapacak düşünsel yapıya sahip bir toplum yaratılması gerekiyordu. Ulus veya milli kavramıyla yumuşatılmış fakat bilimsel dayanağı olmayan uyduruk "kafatasçı ırkçılık" anlayışının, kapitalizmin rekabetçi evreden, tekelci emperyalist aşamaya ulaştığı dönemde burjuva sınıfın ideolojisi olarak kurgulanan "üstün ırk" ideolojisi, 1800'ün son çeyreğinden 1900'ün ortalarına kadar özellikle Avrupa'da Ari ırkı tanımıyla yeteri kadar kabul gördü. Bu "üstün Ari ırkı" anlayışı İtalya'da Mussolini'yi, Almanya'da Hitler'i, İspanya'da Franco'yu yarattı.

Burjuva mülkiyet tarzının, siyasal ve hukuk sisteminin ideolojisi olan milliyetçilik (ırkçılık), dünyada ulus devlet oluşumlarında aktif bir şekilde öne çıkarılmış, feodal mülkiyetin, siyasal ve hukuk sisteminin ideolojisi olan tek Tanrılı dinler, bütünlüklü burjuva gelişim ve yaşam tarzının önünde engel görüldüğünden, gereğinde ve yeterince kullanılmak üzere tali plana alınmıştır. Tam da bu dönemde kurulan TC devleti; İslam-Türk değil de, Türk-İslam sentezi esasları üzerinde şekillenmiş ve kurumlaşmıştır.

"Maarif Vekili Dr. Reşit Galib ise, bir yazısında doğrudan doğruya ve tümüyle Atatürk'ün icadı olarak gösterdiği bu sav'ın temel öğeleri üzerine, "Türk tarihi hakkında Gazi Mutafa Kemal tezinin başlıca esasları" girişiyle bilgi veriyor ve (o yılların Alman ırkçılığını aynı zamanda eleştirip yadsıdığı, üstelik genel ve doğru bir yargı ile "insanları yüksek ırklar ve aşağı ırklar diye ikiye ayırmak hiçbir surette doğru

değildir" dediği halde) açık seçik bir "Türk ırkının üstünlüğü" öğretisini dile getiriyor."[74]

Mustafa Kemal'in Türk ırkçılığı tezlerinden:

"1. İnsanlığın beşiği Orta Asya'dır. Hayat en evvel orada başladı ve en evvel orada Tekâmül etti.

2. Dünyanın ilk medeniyeti Orta Asya'da ve Orta Asya'nın asli halkı ve ilk sakini olan Türk ırkı tarafından kuruldu.

(...)

5. Orta Asya'nın muhtelif devirlerde şiddetini arttıran kuraklık hadiseleri en mühim amil olarak, Türkler büyük göçlerle dünyanın muhtelif sahalarına yayılmışlar ve buralarda eski medeniyetleri kurmuşlardır. Menşei ve yaratıcısı bir olan bu medeniyetler yeni muhitlerin hususi şartlarına göre inkişaf göstermişlerdir.[75]

"7. Eski medeniyetler için olduğu gibi, -haksız olarak İslam medeniyeti denilen- daha yeni devirler medeniyetine de birinci derecede kuruculuk ve yapıcılık rolü Türklerindir.

8. (...) Anadolu paleolitik devir sonlarından itibaren Türkleşmeğe başlamış; kalkolitik devirde bu Türkleşme azami derecede genişlemiş ve Selçuk devri sonlarına kadar binlerce yıl süren istilacı ve hülulcu (sızma biçiminde kendini gösteren-Umar) akınlar, Anadolu'yu ırki manzara itibariyle Türklüğü en saf, en melezsiz temsil eden sahalardan biri haline getirmiştir. O derecede ki, Türklüğün en eski tarihi Orta Asya'da olduğu kadar Anadoluda da mütalaa edilebilir.

9. Türk milletinin cihan medeniyetinin yürüyüşü ve yükselişinde son birkaç asırdır tarihi rehberlik vazifesini ifa edemeyişi, arizi sebeplere ve amillere bağlı arizi bir safhadır. Bütün yüksek ve yaratıcı cevherlerini yaşatmakta olan ırk bünyesi salimdir. Arizi inhitat (düşkünleme-Umar) amilleri inkılâplarla ortadan kaldırıldığına göre Türk milleti, ezeli ve tarihi medeniyetçilik ve insanlığın yükselişi rehberliğini mutlak ve zaruri bir vazife olarak yeniden ele alacaktır."[76]

"M. Ali Dinçol, Luvilerin İÖ 3. bin yılda Anadolu'ya göçmen geldiğini kabul eder. Buna karşılık, Füruzan Kınal, bakır-taş çağı kültürünü yaratanların luviler olduğu, Mersin, Hacılar ve Alişar kazılarıyla

anlaşılmıştır der (tam Schachermeyr'in korktuğu gibi) ve böylece o yörelerdeki İÖ 2500 öncesi kültürleri, hatta Hacılar'daki İÖ 6. binyıl kültürünü, Luvilere bağlar. Gerçekten bu zorunlu sonuçtur, çünkü Batı Anadolu'da Luviler öncesi hiçbir dil, kendi dili olan hiçbir kültür saptanabilmiş değildir."[77]

"(...) Biz de şunları anımsatalım:

Birinci olarak, Troia 11'nin (İÖ 2500-200) sonunu getirdiği varsayılan, Trakya'dan gelme saldırgan, yakıp yıkıcı yaban yığınların Hititler ya da Luviler olduğunun hiçbir kanıtı yoktur. Trakya'da, Troia yöresinde hiçbir yerde Hitit keramiğiyle bağlantılandırılabilecek keramik bulunamamıştır. Bu yaban yığınlarının, Anadolu'ya akan ilk Luviler olduğunu söylemekte olanaksızdır; çünkü Anadolu'da Luvi diline özgü takılar taşıyan adların İÖ 2000 dolaylarından yüz yıllar önce var olduğunun belgelerine sahibiz. (...) İkinci olarak, onomastik (adların incelenmesi bilimi), bize, Luvilerin ve Hititlerin ana yurdunun Anadolu olduğunu gösteriyor. Çünkü, yalnız Hitit diline özgü olan sözcükleri, takıları içeren tarihsel kent, dağ, ırmak vb. adlarının bir tekine bile Anadolu dışında rastlanmıyor."[78]

Bilimsel hiçbir dayanağı, tarihsel hiçbir belgesel kaynağı olmayan böyle bir hayale, hem de lider konumunda olan aklıselim kim kapılabilir? Ulus devlet oluşumunda zihnini ırkçı hastalık kaplamış lider durumundaki kişiler, hep bu temelsiz bakış açısından muzdariptirler. Irkçılık saplantısı, liderleri, gözü dönmüş sevgisiz bir ruh hastasına dönüştürmekte; kendisi gibi düşünmeyen, inanmayan ve siyasi dayatmaya itaat etmeyen toplum kesiminin varlığını yok saymaya, "ben varım" diyenlere baskı, direnenleri şiddet kullanarak sindirme, daha da olmadı imha girişimine yöneltmektedir.

"Örneğin, Şemseddin Günaltay'ın Lise 1. sınıf için yazdığı "Tarih" adlı kitapta, İÖ 3000-2500 arasında Orta Asya'dan yola çıkıp Ege Denizi adalarına, Girit'e, Yunanistana yayılan brakisefal yığınların ege, bugünün Türkçesiyle ağa denen kişiler yönetiminde olmaları yüzünden Ege Denizine bu adın verildiği söylenmekte; ilkçağın erken dönemindeki büyük Ege uygarlığı için, "Ege kültürünün menşei şarktır. Bu menşe, Anadolu ve Sümer yoluyla Orta Asya'ya dayanmaktadır" denmektedir."[79]

"Aynı dönemin diğer bir ünlü tarihçisi, Yusuf Akçura ile Maarıf Vekili Dr. Reşit Galib de bu doğrultuda yayın yapmışlardır. Akçura, bir yazısında şöyle diyor:

"Filvaki bugün ilk medeni insan cemiyetini Sümerlilerin kurduğuna itiraz eden yoktur; ve Sümerlilerin insan ve lisan abidelerinden bunların ari ve sami namlarıyla Türklerden ayırt edilen kavimlerden değil, Turani tabiriyle tamim olunmak (genellemek; genel bir ad altında anılmak- Umar.) istenilen Türklerden bulundukları; arkeoloji, lisaniyat ve tarih âlimlerinin ekserisi tarafından kabul olunmuştur.

Şimdiye kadar yerden çıkarılıp ölçülen kafalardan ilk medeniyet müessislerinin Orta Asya'dan gelme geniş kafalı insanlardan oldukları anlaşılmıştır. Geniş kafalı insanların umumiyetle Türk ırkından ise, bugün yaşamakta olan insan kitleleri üzerinde yapılan tecrübelerle sabittir."

"Sümerlileri takip eden devirde Anadolu'da ilk medeniyeti amil olan milletin, Eti (Hitit, Hatti, Hatay)'lerin antropoloji, lisan ve asarı atika vasıtasıyla tetkikleri Türk ırkından olduklarına birçok delil vermiştir."

"Afrika'nın şimal-i şarkisinde ilk ve muazzam bir medeniyet tesis eden eski Mısırlıların mitolojisi ve ilahi isimleri üzerinde yapılan lisan tetkikatiyle menşelerinin taharriyatı, bu kavmin de aynı ırktan neş'et ettiğine kuvvetle ihtimal vermektedir.

Girit'te ve bugün Yunanistan denilen memlekette yerleşip oralarda ilk medeniyetleri tesisi ve inkişaf ettiren kavimlerin de gene Orta Asya'dan gelme geniş kafalı ırktan oldukları ve kullandıkları lisan ve inandıkları mitolojilerle Türk dil ve itikat efsaneleri arasında dikkate şayan benzeyişler bulunduğu nazarımıza çarpar."[80]

"Oysa, burada, niçin bütün geniş kafalıların (brakisefallerin) Türk soyundan sayıldığı açıklanmalı ve kanıtlanmalıydı. Çünkü Türklerin genellikle geniş kafalı olası, her geniş kafalının Türk olduğunu kanıtlamaz."[81]

"Böyle bir kanıtın bilim dünyasında önemsendiğinin belirtisini hiçbir bilgi kaynağında görmedim; hatta, doğrusu, herhangi bir kanıttan söz edildiğini de görmedim. Akçura, sözünü ettiği "birçok

delil"den hiç değilse bir tanesini ansa çok iyi ederdi."[82]

Irkçı liderler, halkın çok boyutlu yaşamsal sorunlarına çözüm üretmiş, halkın bağrından çıkmış, yine halkın bağrına gömülmüş kahramanlar değildir. Bu liderler siyasal arenada temsil ettiği sömürücü sınıfın yeminli uşağıdır. Burjuva sınıf, halka karşı çıkarını, bütünlüklü üstünlüğünü sistemli bir şekilde savunacak yetenekte gördüğü kişileri lider yapar. Halkın ensesinde boza pişirerek beslediği Prof. Dr. unvanlı ve yazar-çizer vb. şürekâsını devreye sokup, uyduruk hamasi nutuk ve yalanlar sarmalında yarattığı kişiyi "halk kahramanı" payesiyle yüceltir.

"Büyük bilginimiz Zeki Velidi Togan da, yine az önce belirttiğimiz üzere, konuya değinir ve hatta Orkhun anıtları abc'sinin kökenini, Anadolu üzerinden gelmiş, ilk Hint-Avrupa dillerinden birini konuşan halkın Anadolu'dan getirmiş olabileceği bir yazı türünde görür. Diğer yandan Türkçemizin en eski metinlerinde de görülen ana, ata gibi sözcüklerin tıpatıp aynı anlamda, olsa olsa küçük ses farklarıyla Luvi ve Hitit dillerinde bulunması, görülüyor ki, rastlantı ürünü değildir."[83]

Tarihsel verilerden anlaşıldığı kadarıyla insanlık tarihinin beşiği ve başladığı coğrafya parçası Anadolu olduğu bilinirken, Orta Asya'da bulunan en eski yazıt dilinin, birçok coğrafi bölge adının, bir takım sıfat sözcüğünün Anaerkil çağ Anadolulu Luvi halkı dili kökenli olduğu kanıtlarla sabit iken, bu tarihsel gerçeği tersyüz ederek Anadolu uygarlıklarını, dahası, tüm dünya tarihsel uygarlıklarını Orta Asya Türklerine mal etmek için söylenen yalanlar, çok tekrarlanmakla gerçek olmuyor; gerçekler, tarihin derinliklerinden "Ben varım ve buradayım" diye belgelerle haykırıyor.

"Erve'nin, Sovyet bilgini Smirnova'ya katılarak vardığı sonuca bakılırsa, Arap tarihçilerindeki yazıma göre Tarkhun, Tarkhan diye okunan adlar, Sogdiana yerli dilinde Türkhün diye söyleniyor olmalıdır. Geçmişin kaç yüzyıl, kaç bin yıl ötelere uzandığını bilemediğimiz böyle bir sözcüğün, İngilizcedeki Lord, Helen dilindeki Kyrios gibi sözcüklerle aynı anlamda, yani "Egemen olan, hükümdar, buyruk yürüten" anlamında bir sözcük olarak Sogdiana dilinden Türkçeye geçmiş olabileceği ve Türk adının kökeninin bu sözcüğe dayanabileceği, kimsenin

aklına gelmiş görünmüyor. Oysa, kanımca, üzerinde özellikle durulması gereken olasılık işte budur ve sanıyorum, ortada yalnız bir olasılık değil, kanıtlarından söz edebileceğim bir gerçek vardır. Şöyle ki:

1- Sibirya Türklerinde baş kam'lara Tarkhan ve Yakutlarda, yeryüzünün, özellikle bitkilerin tanrısına Ana Darkhan Hatun deniyordu.

2- Daha da önemlisi, konuya değinen ortaçağ tarihçilerinden hiçbiri, hatta Togan gibi bir dev, Anadolu'nun İÖ 2. binyıl Luvi baş tanrısı Tarkhun'un (Hititlerde daha çok Hurri dilindeki adıyla Teşup olarak anılırdı) Adını olsun duymuş görünmüyor. Dolaysıyla hiç kimse, bu tanrının adı ile Semerkand yöresindeki İS 8. yüzyıl başı dönemin hükümdarı Tarkhun/Türkhün'ün adı arasında bağlantı bulunduğunu (yalnız adların tıpatıp aynı olması yüzünden değil, bir de İÖ 2. binyıl Sogdiana kültürüyle Luvi kültürü arasında yakın hısımlık nedeniyle) kabul etmek zorunda olduğumuzu fark etmemiştir.

3- Hepsinden önemlisi şudur ki, Luvi dilinin yakın hısımı Hitit dilinde tarkh- ya da tarkhu- diye bir fiil vardır ve "Kudretli olmak, hâkim olmak, muktedir olmak, yenmek anlamındadır."(84)

İnsanoğlunun toprağı, yaşamsal ihtiyaç nesnelerini üretim amaçlı kullanmaya başlaması, yani tarihsel süreçte başardığı en büyük devrim olan tarım kültürünü yaratmasıyla, konar göçer yaşam tarzından yerleşik düzene geçmesi eşzamanlıdır. Dar kapsamlı oluşan ilk yerleşik düzen toplumları, birbirlerini ayrıştırıcı özelliği ve anlamı olan dinsel ve ırksal aidiyet kavramlarını bilmiyordu; dolaysıyla toplumlar kendilerini, üzerinde yaşadıkları coğrafya parçasına verdikleri adlarla grup halinde tanılıyorlardı. Tarihteki kavim ve kabile adları da bu şekilde bir anlam ifade ediyordu.

Örneğin antikçağ Anadolu halkı, Anadolu'ya Aluwi derken, "Işık ülkesi" veya "Işıklı ülke" demiş oluyorlardı. Aluwi'nin başındaki (A) harfi telaffuzda düşürülerek, "Luwi" şeklinde telaffuz edilişiyle, "Işık insanı" veya "Işık halkı" denmiş oluyordu. Bu örnekler çoğaltılabilir. Bu bağlamda Türk sözcüğünün bir ırkın adı olmaktan öte, o çağlarda Orta Asya coğrafyasında bir bölgenin adı da değildir. Luvi dilinde güçlü, kudretli anlamına gelen tarkh- ya da -tarkhu, söz konusu bölgede ve günümüz Türkçesinde başbuğ veya yönetici hakan anla-

mında kullanılması, sözcüğün Anadolulu kelime kökenine ve anlamına oldukça yakın, hatta bağlı görünmektedir.

İnsanlığın geçmişi, tarih denen bilimle açıklanır. Tarihsel gerçekleri bilebilmesi için insanın geçmiş tarihi yeni baştan yaşaması diye saçma bir şey söz konu olamayacağına göre, tarihi öğrenmek için geçmişe ait belge ve bulguların bilimsel yöntemlerle yorumlanması, sonucun, topluma doğru aktarılması insansal bir sorumluluktur. Bu iş, elbette, geçim telaşında olan halk kesiminin işi değil; konuya ilişkin eğitim almış, uzman kişilerin işidir. Çağımızda, özellikle de ülkemizde, dinsel ve ırksal ideolojiden arınmış, olay ve olgulara bilim insanı sorumluluğuyla yaklaşan nitelikte insan sayısı, çok azdır. Bu vasıftaki insanların araştırma ve öğrenebildiği bilgileri halkla buluşturma olanakları da zaten, hâkim sınıfın siyasi güçleri tarafından kısıtlanmaktadır. Hal böyle olunca, meydan, toplumu yanıltmaya, zihnini köreltmeye yönelik uyduruk, safsata ideolojileri üreten ve yayan yazar çizer zevata kalıyor.

İnsanoğlunun, yerleşik düzene geçtiği, tarım kültürünü başlattığı çağdan günümüze kadar geldiği evrelerde, ne tür bir mülkiyet ve üretim ilişkileri kurmuş, ne tür sosyal ve siyasal yapılanmalar yaratmış, bu altyapı-üstyapı hiyerarşisini ne tür bir hukuksal anlayışla meşrulaştırmıştır. Tüm bu olgu ve olayların tarihsel süreçte hangi nedenlerle nasıl değişip dönüştüğünün bilinmesi; özlenen barışçı, eşitlikçi ve sınırlı sorumlu özgürlükçü toplumun nasıl yaratılacağına dair yöntem bulunmasını sağlayacaktır. Soyguncu sınıf, halkın, tam da bu yöntemi bulmasını engellemek için bilimdışı ideolojileri, tüm kurum ve olanaklarıyla toplumun zihnine doldurma uğraşı içindedir.

"İÖ 2. binyıl Anadolu halklarının Türk kökenli olmadığı"... "Bunları Türk kökenli çıkaran, 1930'ların resmi tarih tezi"(...) "Türkiye'de, özellikle eski kuşak arasında hala yaygın olan bir inanca bakılırsa, Hititler, Orta Asya kökenli Türklerdendir. Bu sav, bir aralık, devletçe benimsenmişti. 1930'lu ve hatta 1940'lı yıllarda ulusal eğitim kurumlarında okutulan ders kitapları, devletin tuttuğu "Güneş-Dil Öğretisi"ni ve Orta Asya'dan dünyaya dağılan en eski Türklerin, tüm dünya uygarlıklarının yaratıcısı olduğu savını en açık biçimde yan-

sıtmakta idi."[85]

Varlığının devamını kendisinden başkasını yok etmekte gören ırkçı saplantı, Osmanlı'nm son döneminde İttihat ve Terakki ırkçı siyası teşkilatlanması ile çağdaşlık ve batılılaşma adına Anadolu'yu Türkleştirme eylemine, 1915'de Ermeni soykırımı ile başladı. TC ile devam eden Türkleştirme hareketi, düzmece ve asılsız isyan bahanesiyle 1920'de Koçgiri'de yapılan uygulama doğrudan ve açıktan soykırım boyutundadır. 1924'de Beytüşşebab, 1925'de Şeyh Said, 1926'da 1. Ağrı, 1927'de 2. Ağrı, 1930'da Zilan, 1930'da Pülümür katliamları, devletin ırkçı yaklaşımıyla bölge halkını zorla Türkleştirme saldırısıdır. 1937-38'de Dersim'de sergilenen vahşilik, soyut ırkçı ideolojinin somuta dönüşmüş halidir.

6-7 Eylül 1955'de İstanbul ve İzmir'de Rum ve Ermeni azınlıklara yönelik çapul ve katliam hareketi, 1966'da Muğla Ortaca'da Tahtacı Alevilerin ekilebilir arazi ve otlak meralarına Müslüman Türk yerleştirme girişimi, aynı ırkçı politikanın tezahürüdür. 1967'de Elbistan, 1978'de Maraş, 1980'de Çorum, 1993'de Sivas-Madımak katliamı, İstanbul Gazi mahallesi ve daha niceleri ya doğrudan devlet eliyle, ya da devletin planlayıp kışkırtarak seyrettiği olaylardır. Siyasi güdümlü yargılamalar sonunda eylemcilerin çoğu kez "delil yetersizliği" gerekçesiyle aklanması, ya da "zaman aşımı" kararlarıyla ödüllendirilmesi, devletin tek tip toplum yaratma ırkçı politikasının somut verileridir.

Deyim yerindeyse bir anlamda "ilkel" denebilecek topluluklardan, burjuvazinin toplum yaratma anlayışına da, bir anlamda "çağdaş" düşünce denilebilir. Zira topluluklar belli zamanlarda barış içinde yaşasalar da, belli ortam ve koşullarda çatışmaya açıktır. Dolaysıyla topluluklardan barış içinde yaşayabilecek toplum yaratma fikri, ilk bakışta insanlık açısından mantıklıdır. Ancak barış içinde toplum yaratabilmenin tek koşulu; toplulukların varlığını yok saymadan, eşitlikçi bir yaklaşımla topluluklara ait farklı kültürel değerleri, zaman içinde barışçı bir eğitim yöntemiyle geçerli bir üst kimlik çatısı altında kaynaştırıp bütünleştirmektir.

Görece gelişmiş kapitalist ülkelerde burjuva sınıf, topluluklar-

dan toplum yaratma projesini uygularken, ırkçı ideolojiyi, sanayi gelişimine uyumlu ulusalcılık boyutuyla kullanmıştır. Hükümranlık alanındaki farklı kültürlere açık baskı uygulamadan, ekonomik,[86] demokratik ve siyasi talepli kitle hareketlerine, varlığını tehdit etmeyecek boyutta tavizler vererek, çoğu kez de eğitimde görece fırsat eşitliği sağlayarak ilkel topluluklardan, burjuva demokrasisi çatısı altında burjuvaca çağdaş toplum yaratmayı başarmışlardır.

TC devleti başından beri emperyalizme, özellikle iktisadi boyutuyla bağımlı oluşu, dış ticari girdisi sağlayamadığı gibi, tersine, işbirlikçi sınıf, halkın yarattığı ulusal gelirden dışarıya önemli oranda emperyalist pay aktarmaktadır. Bu ortam ve koşullarda ülkemizde, ulusalcı söylemlere rağmen ırkçı ideoloji, farklı etnik kökenden, dinsel-mezhepsel inançtan olan kesime ve dinci-ırkçı anlayışa karşı Alevilere, kafatasçı anlayışla etnik ve kültürel kıyımlar şeklinde uygulanmaktadır.

Tahtacı "Türkmen"lerin Sosyolojik, Kültürel Ve Tarihsel Kökeni

Anadolu'nun hemen her kesitinde bulunan, Alevi genel kavramı içinde yer alan Bâtını inançlı topluluklar, Doğu ve Güneydoğuda Kızılbaş, Karadeniz ve Marmara bölgesinde Çepni, Ege ve Akdeniz bölgesinde Tahtacı, Orta Anadolu'da Abdal olarak adlandırılmakta, bu toplulukların Orta Asya kökenli Türk boylarından oldukları iddia edilmekte ve bu topluluklar da, inkâr edilmiş gerçek tarihlerinden bihaber, kendilerini iddia edildiği gibi Türk soy ve boylarından olduklarını sanmakta, hatta büyük çoğunluk bu söylentiye inanmaktadır.

Konu başlığından da anlaşılacağı üzere çalışmanın bu bölümünde; yoğunluğu Akdeniz kıyılarında, Batı Torosların iki yakasında ve Ege bölgesinin güney kesiminde bulunan "Tahtacı Türkmen" olarak adlandırılan Alevilerin, sosyal ve kültürel yönleriyle, Orta Asya kökenli ve Türk boylarından[87] oldukları iddiasının, dolayısıyla "Türkmen" sözcüğünün de, kelime kökeninin bilinen

Türk ve Türklükle hiçbir ilişkisi ve yakınlığı yoktur.

Tarihsel olgu veya olaylar araştırılırken alan çalışmasında elde edilen güncel bilgilerle, konuya ait tarihin derinliklerindeki kültürel bağ kurulamaz ise, yazarın da belirttiği gibi "bölük-pörçük" bilgi ile yazılan tarih, masaldan öte bir anlam ve değer taşımaz.

Tahtacı tarihi ve inancında çok önemli bir yeri olan İzmir'deki "Yan Yatır Ocağı" aslında "Yanan Yatır Ocağı"dır. Zira bu ocak Bâtını inançlı Işık toplumunun kutsadığı, kökeni eski çağlara uzanan ve adı unutulmuş bir Işık mürşidi mekânı (Dergâh) olduğundan, burada sürekli veya sıkça ışık yakıla geldiğinden doğru sıfatı ve gerçek adı, "Yanan Yatır Ocağı"dır; zaman içinde ve Türkçede, Yan Yatır Ocağı olarak ifade edilir olmuştur.

Ege bölgesinin verimli toprakları ve iklim koşulları yerleşime uygun olduğundan, Anadolu'da uygarlıklar yaratmış toplumların hemen hepsinin bu bölgede izleri bulunmaktadır. Luvilerden beri bu toplumların belirgin ölçüde kelime kökü itibariyle dil birliği, inanç boyutuyla Ana Tanrıça kültü, yaşam biçimi olarak anaerkil gelenek, ortak özellikleri olduğu arkeolojik bulgulardan bilinmektedir. Bu bağlamda İzmir'deki Yanan Yatır Ocağı, Vuanessa (Hace bektaş Veli Dergahı) benzeri tarihi kesin bilinmeyen ulu bir batını mürşit ocağı olması mantığa aykırı değildir.

Osmanlı'nın yaklaşık son yüz yıllık döneminde tarih sahnesine çıkan Türk ırkçısı İttihat Terakki düşünce akımıyla başlayan Anadolu'yu Türkleştirme politikası, aynı politikanın devamı olarak TC devletinin Anadolu'daki etnik farklılıkların varlığını inkâr ederek yok sayılması sonucunda, Akdeniz ve Ege bölgelerinde konar göçer yaşam sürdüren söz konusu Anadolu kadim halkının boynuna "Türkmen" yaftası asılmıştır.

İlkçağların çapul savaşlarından korunma güdüsüyle o çağ toplumunun bir kesimi, ulaşımı zor dağ başlarında konar göçer yaşama yönelmiş, söz konusu dağlık yöre halkının başlıca yaşam kaynağı hayvancılık yanında, orman ürünleri ile iştigal etmeleri, bu toplumun "Tahtacı" (Silvanius, ağaç eri) sıfatıyla adlandırılmasına haklı olarak gerekçe olmuş; ırksal içerik taşıyan "Türkmen" sıfatı ise, Ana-

dolu'nun bâtını inançlı, ırkı belirsiz diğer yerli katmanlarına, "Türk boyu"ndan oldukları iddiası gibi, tamamen politik amaçlı ve bilimsel bir kanıta dayanmayan temelsiz yakıştırmadır.

Darwin'in (1809-1882) Evrim Teorisi'nden hareketle, insanın kalıtsal geni araştırması yapan İngiliz Sir Franci Galton'un (1822-1911) çalışmasını esas alan ardılları, "insan toplumu içinde biri diğerine üstün" yaratıldığı savıyla "ırk teorisi" üretmeye giriştiler. Bu ırk teorisi ile, burjuva sınıfın öncülüğünde gerçekleştirilen demokratik devrimler çağında oluşturulan, üretim araçları üzerinde özel mülkiyet hakkını öngören "ulus devlet"in siyasal meşruiyetini, misak-i milli sınırlarını kabullenen ve savunan bir toplum yaratılmak hedefleniyordu.

Kapitalizmin tekelci aşamaya ulaştığı çağda bu ırkçı teoriyi; kafatası (kafa kemiği) bilimsel(?) ölçümleriyle tanımlamaya ve kanıtlamaya çalıştılar. Bu ölçümlere göre iri ve kısa olanı "Brakisefal", yine iri ve yassı olanı "Dolikosefal", ikisinin ortası irilik ve yapıda olanı da "Mezosefal" olarak adlandırdılar. Kafatası ölçümünde şekil ve rakamsal verileri, 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupalı Ari ırk ve üstün ırk ideolojilerine temel teşkil etmiştir.

Bilimsellik adına yapılan kafatası ölçüm saçmalığından, "daha dün" denecek kadar yakın tarihimiz 20. yüzyılın ilk çeyreğinde kurulan TC devletinin kurucu ve yöneticileri, bu ırkçı zırva ideolojiden yeteri kadar nasiplendiler; hatta daha da ileri giderek, insanlık tarihinin Türklerle başladığını, dünyadaki tüm tarihsel uygarlık ve kültürlerin yaratıcısının Türkler olduğu yalanını, hükümranlık alanındaki topluma dayattılar; Anadolu kadim halkını Orta Asya'nın farklı Türk boylarından, Bizans'ın Hıristiyanlık, Osmanlı'nın İslam dininden hiç etkilenmemiş orman içlerinde ve dağ başlarında yaşayan Trakya kökenli Tahtacı Alevileri de Türkmen (ne anlama geliyorsa) boyundan ilan ettiler..

"Çağdaş dillerde kullanılan Thrak, Thrak'lar, Thrakia gibi sözcüklerin tümü, ilkçağ Helenlerinin kullandığı Thrax (ya da Thrakos), Thrakes, Thrake sözcüklerinden gelir. Bu halkın kendi dilinde, yurdunda kendini nasıl andığını bilmiyoruz. Ama, Hellas, Helen adları

gibi Thrake, Thrakos adının da Luvi dilinden geldiğini; hellen ağzında Thrake biçimine bürünen ve é'si eskiden a'ya yakın değerdeki eta harfiyle yazılan adın, öz biçiminde (A)tra-ka, Adra-gah, Adra-yeri olduğunu; buradaki (A)tra'nın, tıpkı Adramytteion/Atramytteion'daki Adra/Atra, Skorda (İşkodra)'daki Odra, Drina'daki Dr(a), Troia'daki Tra gibi ve Odra (Almanlarda: Oder) ırmağının adı gibi, Erkek/Koca'ya, Ana tanrıça Ma'nın erkeğine (Marda Dağı adındaki Ma-Adra'yı burada da anımsayınız: Ma'nın Erkeği) işaret ettiğini güvenle söyleyebiliriz." (88)

Anaerkil çağda Luvi halkı dağ, tepe, göl, ırmak-akarsu, ova, yerleşim alanı vb. coğrafi yerlere, Kutsal Ma ve kocası Adra/Atra'yı çağrıştıran adlar vererek bu coğrafya alanlarını da kutsadıkları bilinmektedir. Üstteki alıntıda da görüldüğü gibi, Luvi dili kökenli Adra/Atra sözcüğü (kutsal Ma-Ana'nın kocası), onlarca kavimin dilinde ve binlerce yıllık evrim süreci sonunda Helen çağında (2. ve 1. binli yıllarda) ve ağzında "Thrak", "Thrake"(*) şeklinde bir sese dönüşmesi, kelimenin (A)tra-ke kökenine oldukça bağlı görünmektedir.

Thrake diye anılan bölgenin kapsamı:

"Aslında Thrax/Thrakos (Trak) adı, ülkenin adı Thrake'den (Kutsal Ma'ın kocası Adra/Atra-B.Ö) çıktığı halde sanki tam tersine ülkenin adı halkın adından, Thrak Yurdu anlamında olarak türetilmiş anlayışıyla kullanılan ve hatta Romalılarca Thracia."(89)

Kutsal Ma ve kocası Adra/Atra adına yakıştırılmış yer adlarının anlamını bilmeyen topluluklar, söz konusu yerlerde yaşayan topluluklara bölgenin adını vererek, kelimenin köküne kendi dillerine uygun takılar ekleyerek telaffuz etmiş, bölge adını, yerel halkın adı haline getirmişlerdir.

"Daha da eskiden; ilkçağın hellenistik, klasik ve arkhaik dönemlerinde, Helenlerin Thrakes (Thrax'lar, Thrakos'lar) diye andığı halkın ülkesi olan bütün topraklara Helenlerce Thrake deniyordu ve bu ülke, Herodotos'un (IV 99) çok açık biçimde belirttiğine göre, İstros/Tuna ırmağına kadar uzanıyordu; ondan kuzeyi, Skythia (İskit Yurdu) idi."(90)

Bugünkü Yunanistan'ın kuzey doğusunu, Türkiye'nin Marmara

bölgesi dahil kuzey batısını ve Balkanların güney kesimini içine alan coğrafya parçası Antikçağda, Adra/Atra/Atrak-e adıyla bilinirken, Helenistik çağda Thrake,[91] Roma döneminde Thracia, günümüz Türkçesinde ise Trakya olarak telaffuz edilmiştir. Bu da gösteriyor ki, Thrak sözcüğü, Orta Asya Türklerine değil, Orta Avrupa'nın güney kesimine ve bu bölgede yaşamış toplumlara işaret etmektedir.

"Antikçağda Trakya'dan çapul savaşlarından kaçanlar, vur-kaç yöntemiyle çapul için gelip kalanlar ve daha başka nedenlerle Anadolu'ya Trakya'dan toplu göç ve akınlar yüzyıllarca devam ettiği, bunlardan bir kesimin yerleşik düzene geçtiği, bir kesimin de yine çapuldan kaçma sebebiyle dağ başı ve orman içi yaylak-otlak yerlerde konargöçer yaşam tarzı içinde asırlar boyu hayvancılık ve orman ürünleri ticaretiyle yaşamlarını idame ettirdikleri az da olsa tarihsel belgelerden ve bu halkın günümüze kalıntısı ulaşan yaşam biçimlerinden anlaşılmaktadır.

"İliada'da (antik Truva savaşı destanı B.Ö) *Thrak önderi Peiroos'un babası diye gösterdiği kişinin adı, İmbrasos, özellikle ilgimizi çekiyor. Sanıyorum ki bu ad aslında Enez'in en eski adlarından biridir, Luvi dilinden gelmektedir ve Enez'in Meriç ağzında bulunduğuna işaret eden öz biçiminde İbrassa idi.. Türkiye'deki Tarihsel Adlar kitabımda, pek çok akarsu adında gördüğümüz Abra/Ebra/İbra'nın, Luvi dilinde "Bol su, gür su, köpüklü su" anlamına geliyor olması gerektiğini, tümevarım yöntemiyle, göstermiştim."*[92]

"Anabasis'ten, Thrak halkı üzerine bölük pörçük bilgi ediniyor ve örneğin Perinthos/Marmara Ereğlisi dolaylarından Istıranca dağlarına kadar uzanan yörede Thrakların Thyn'ler, daha kuzeyde de Salmydesos (Midye/Kıyıköy yakınlarında Melinophagos'lar boyunun oturduğunu öğreniyoruz."[93]

Thrak halkı hakkında antikçağa ilişkin yeterli bilgiye ulaşılamadığı, ilkçağ ve sonrasında oluşmuş belgelerin ele edilenlerinden öğrendiğimiz kadarıyla, üstteki iki alıntıda adları geçen Meriç, Enez, Marmara Ereğlisi, İstranca Dağları, Kıyıköy hatta bugün dahi İstanbul'un ana su kaynağı Terkos gölü vb. yerlerin günümüz Trakya böl-

gesindeki varlığı, bu bölge halkına tarihte Thrak/Thrax/Thrakos denildiği ve bu yöre halkının yüzyılları kapsayan zaman içinde boy, kafile ve kabile şeklinde herhangi bir sebeple Anadolu'ya göçtükleri ve Anadolu kadim halkıyla kaynaşıp yerli toplumun önemli bir katmanı haline geldikleri bilinen tarihsel belgelerle kanıtlanmaktadır.

"İmbaross adı, "Meriç'in kenti" anlamında, İbra+(a)ssa ögelerinden oluşturulmuş İbrassa'nın Helen ağzında çarpıtılmış biçimidir sanıyorum." "Tarihin Babası Herodotos'a göre, yeryüzünde, Hintlilerden sonra en kalabalık olanlar Thraklardır; uluslaşabilmiş, tek adamın komutasına girebilmiş olsalar, ulusların en güçlüsü ve en kalabalığı olurlardı. Oturdukları yere bağlı olarak değişik adlar alırlar. Böyle iken bir iki boy dışında görenekleri hemen hemen aynıdır." "Çalışmayı küçümserler, hele tarım işlerinde çalışmayı onursuzluk sayarlar. Savaşa girip çapul yapmak onlarca soyluluktur." "Yöresel beyler, ayrıca, Hermes'i sayar ve onun adına and içerler. Ölülerini ya da ölenlerin küllerini gömerek üstüne tümülüs yığarlar. Bu tören sırasında şölen verilir, içki içilir, oyunlar oynanır." (94)

Üstteki alıntıda önemli gördüğüm iki noktaya dikkat çekmek isterim: Birincisi, bâtını mürşit Hermes'e saygı gösterilmesi ve kutsanması, Tahtacı Alevilerin inanç kültünün batıni doktrine dayandığı, tüm Tahtacı Alevilerin Pir kabul ettiği ve adına hâlâ cem töreni düzenledikleri Abdal Musa Sultan'ın da Thrak kökenli ve bir batıni mürşidi olduğu gerçeğidir. Abdal Musa Sultan'ın, mezarı Kahire yakınlarında bulunan halifesi Kaygusuz Abdal'ı Hermes'in yurdu Antik Mısır'a göndermesi; Musevi ve İsevi dinlerin etkisiyle bâtıni inanç ve geleneklerin bozulup yozlaştığı kanısıyla o bölge halkını tekrar Hermetik anlayış ve inanç etrafında yeniden toparlamayı amaçladığı varsayımdan öte bilinen bir gerçektir. İkincisi: Ölülerini gömdükleri yerleri tümülüs (taş-toprak yığıntısı) yaparak belirgin yer olmasının sağlanması, cenazeyi definden sonra içkili, müzikli ve danslı tören yapılması; ölenin, doğarken Hak'tan geldiği, ölünce de Hakka yürüdüğü (geldiği kaynağa geri döndüğü) Bâtıni inanca dayanır. Trakya kökenli Tahtacı Alevilerin, belli günlerde tümülüs vb. kutsadıkları yerlerde; örneğin Abdal Musa Sultan Dergâhı'nda her yılın Haziran

ayında gerçekleştirilen anma şenlikleri, yine her yılın Kasım veya Aralık ayında düzenlenen Abdal Musa Bolluk ve Bereket Cemi gibi bazı köklü gelenekler, özünden şaşmadan günümüze ulaşabilmiş Batını inancın tezahürü törelerin, Tahtacı yaşam tarzı içinde hâlâ devam ettirildiğinin somut kanıtıdır.

"Arrianos'un yapıtından anlıyoruz ki, İÖ 335'de bile, Thrak'lar kente yerleşmiş değiller ve daha eski çağların, başına buyruk yaşantısını olduğu gibi sürdürüyorlardı; uluslaşamamış, devlet kuramamışlardı. Özellikle kentlileşememekten doğan kültür geriliği yüzündendir ki, halklar, diller, kültürler karışımı sürecinin daha ileriki yüzyıllarda gerçekleşen aşamalarında, eski Thrak dili ve kültürü baskın etkili öğe olamamış; baskın etkili öğe olabilen diller, kültürler karşısında silinip gitmiştir."[95]

Yüzlerce yıllık süreçte Trakya'dan şu veya bu nedenle, az veya çok gruplar halinde Anadolu'ya gelen Thrak halkı, binlerce yıllık tarih sürecinde konar göçer yaşam tarzına bağlı kalmalarının önemli nedenleri arasında; yerleşik düzenin zorunlu yaşamsal kaynağı tarım kültürüne yabancı kalmış olmaları, tarımsal verilerin sürekli doğa afetleri tehdidi altında oluşu, yerleşik yaşamın çapul tehlikesine açık durumu karşısında, konargöçer yaşam tarzına denk düşen hayvancılık, yarı mamul orman ürünleri ticareti, gelişen zaman içinde Hıristiyanlığın ve İslam'ın dini, siyasi, iktisadi (vergi) baskısının ulaşamayacağı yerlerde özgür olma fikri vb. sebepler karşısında, belki de daha güvenli bir yaşam ortamı sağlanmış olabileceği söylenebilir.

Zaman içinde tarım ürünleri çeşitlerinin çoğalması, tarımı tehdit eden doğa olaylarına karşı yetersiz de olsa geliştirilen önlemler, insanları, güvenli yerleşik yaşama özendirmiş, nüfus artışına bağlı olarak yerleşim alanlarının büyümesi, olası çapul saldırılarına karşı savunma olanaklarının güçlenmesi sonucu, yerleşik düzen gelişerek özerk site (şehir) devletlerin oluşmasına yol açmıştır. Çağın akışı içinde site devletler, görece daha geniş alanı kontrol eden ve daha güvenli yaşam ortamı sağlayan beyliklere dönüşmüştür.

Antalya, Isparta, Burdur illeri ve ilçelerini, kısmen Muğla'nın doğusunu kapsayan, ilkçağlardan beri bugün dahi Trakya kökenli

Thrak (Tahtacı Aleviler) halkının yoğun yaşadığı bu bölge, Türk-İslam Selçuklu istilasından sonra Osmanlı döneminde "Teke Sancağı-Beyliği"[96] olarak anılmıştır. Özellikle Osmanlı'nın ilk yüzyıllık evresinde siyasal baskının az olduğu veya etkin olmadığı ortamda söz konusu bölge halkının çoğunluğunun yerleşik düzene geçtiği ve geçim kaynağı tarıma yöneldiği bilinmektedir.

Osmanlı'nın devlet olarak kurumlaştıktan sonra ülke halkından zorla almaya çalıştığı asker temini, sefahat devletinin ve savaş giderlerini karşılamak üzere soygun niteliğindeki ağır vergi yüküne karşı halkın tepkisi de sert oldu. Yerleşik yaşam tarzının sağladığı sosyal ilişkiler sarmalında Yahudi, Rum ve göçmen Türk azınlıkların da gönüllü desteği ve katılımıyla oluşturulan örgütlülük, ilk önce Tahtacı Alevilerin oldukça yoğun olduğu Ege bölgesinde 1420'de Şeyh Bedrettin öncülüğünde ve Batıni boktrinin sosyal yaşam anlayışını esas alan, bütünlüklü Osmanlı düzenini hedef alan tarihi ayaklanma kanlı bir şekilde bastırıldı.

Yine Osmanlı'nın üstte belirtilen nedenlerinden dolayı Tahtacı Alevilerin çoğunluğunu oluşturduğu Teke bölgesinin yerleşik ve konar göçer halkının yoğun ve aktif desteği, bölgede bulunan Türk kökenliler de dahil diğer azınlıkların katılımıyla Osmanlı'ya karşı 1511'de girişilen tarihi ünlü Şah Kulu ayaklanması, Teke bölgesinden başlayıp Ege bölgesinde etkinlik kazandıktan sonra Orta Anadolu'ya yöneldi; bir yandan Şah Kulu, Safevi Şah İsmail yandaşı olarak suçlanırken diğer yandan önder kadronun bir kesimi, Osmanlı tarafından hileyle satın alınarak Şah Kulu'nun gücü parçalandı, ayaklanma yine kanlı bir şekilde bastırıldı.

Tarih hiç şüphesiz kendi içinde çağ şeklinde evrelere ayrılırak anlatılır. Ancak insansal sosyal yaşam Anadolu'da (öncesini geçelim) Hurri'ler Helen'ler, Phryg'ler, Lidya'lılar, Likya'lılar Hitit'ler, Romalılar, Bizans'lılar, Türk-İslam Selçuklu ve Osmanlı'lardan beri dil, gelenek, töre, düşünce, anlayış olarak genel kültürel boyutta ardılı öncülü birbirini etkileyerek ve etkilenerek, karışıp dönüşerek insansal tarih kesintisiz devam etmektedir. Bu genel yaklaşım içinde ilkçağın Trakya kökenli Thrak halkı, Bizans'ın Hıristiyanlığı, Osmanlı'nın

İslamı baskı ve baskın bir yaklaşımla dayatmalarına karşın, böyle bir tarihsel süreçte iç içe yaşadığı Anadolu'nun diğer kadim halkıyla karşılıklı etkileşim doğal mecrasında ilerlemiş, batıni inançsal değerlerinin özünü koruyarak ulaştığı günümüzde, "Tahtacı Türkmen" tanımıyla bugünkü Anadolu halkının önemli bir parçasıdır.

Bu tarihsel belgeler karşısında Türk tarihi yazıcılarına sormak gerekiyor:

1- Hiçbir bilimsel dayanağı olmayan; "Tahtacı Aleviler orta Asya kökenli ve Anadolu'ya göç gelmiş bir Türk boyudur" iddianızın kaynağı, milliyetçi Avrupa'nın, özellikle de Adolf Hitler'in zihnen beslendiği kafatasçı "üstün ırk" ideolojisi değil mi?

2- Bu Tahtacı Aleviler madem "Müslüman Türkmen"diler, Türk-İslam Osmanlı'ya karşı onlarca isyanlarda neden en başta yer aldılar?

3- Yine bu Tahtacı Aleviler madem Orta Asya kökenli ve Müslüman Türk boyundan idiler de, neden Türk inanç ve gelenekleriyle ilgisi olmayan Bâtıni inanç mürşidi Baba İlyas, Şeyh Bedrettin, Şah-Kulu vb. Türk ve Müslüman olmayan liderlerin öncülüğünü kabul ettiler?

4- Yine Türk ve Müslüman olmayan mürşit Abdal Musa Sultan'ın Alevi yol erkânını ısrarla neden hâlâ sürdürüyorlar?

Kızılbaşlar, Abdallar, Çepniler ve Beğdili'ler

Alevilik ve onun üzerinden Anadolu'daki toplumsal katmanları konu alan hangi kitaba göz atılsa istisnasız tamamında; Kızılbaşlar, Çepniler, Abdallar, Tahtacılar, Beğdililer, Sinemililer, Zazalar vb. şeklinde adlandırılan tüm Alevi toplum kesimleri mutlak surette Orta Asya Türk kökenli Oğuz boyunun farklı oymakları (kabile veya aşiret) olarak takdim edildikleri görülmektedir. Irkçı İttihat Terakki ideolojik kökenli Cumhuriyet dönemi yazarlarının büyük çoğunlunun konuya ilişkin görüşlerine dayanak yaptıkları kaynak belgelerin içerdiği bilgiler, Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya göç başlattığı M.S. 10 yy.dan ötesine geçmemektedir.

Söz konusu yazarların çoğunluğu, Cumhuriyetin ilk evresinde Türkçülükle şartlanmış, Türklerin İslamla tanıştığı dönemden sonrasını esas alan çalışma içindeki Fuat Köprülü, Abdülbaki Gölpınarlı, Faruk Sümer, Kaşkarlı Mahmut, Enver Şerifgil, Ali Rıza Yalgın, Ahmet Refik, Rıza Yetişen, Veli Asan, Osman Bayatlı, Bedri Noyan ve daha niceleri Alevilik içindeki bileşenleri Türk-İslam sentezi bakışıyla açıklamaktadırlar.

Üstteki paragrafta adlarını verdiğim yazarların hiçbiri gerçekçi ve bilimsel veriye dayanmayan çalışmalarını; söz konusu yazarların ve devletin dayattığı resmi görüşünü ihtiva eden uyduruk belgelerini, Türkçü ve İslamcı metinlerini, kendi çalışmalarına kaynak, benzer görüşlerine dayanak gösteren birçok Alevi yazar, Anadolu'da Luvilerden beri uygarlıklar yaratmış bu coğrafyanın sosyal geçmişi olan kadim halkı akıllarının ucundan bile geçmemektedir.

Anadolu Aleviliğini Türk-İslam sarmalında açıklama gayretkeşliği içindeki bu yazar takımına göre, Türkler Anadolu'ya gelince, binlerce yıldan beri Anadolu'da var olmuş ve hâlâ var olan yerli halk buharlaşıp uçmuş olmalı; ya da tüm dış saldırı, iç katliam ve baskılara rağmen kadimden beri yaşadıkları ve yaşattıkları tüm inançsal, yaşamsal ve kültürel değerlerini terk edip, yerleşik düzeni olmayan konargöçer Türklere sığınmış olmalılar.

Böyle bir şey mümkün mü?

Mümkündür ki Anadolu'ya gelen Türk boyları arasında Çepni, Abdal, Beğdili, Sinemili, Zaza vb. oymak adı altında kabileler olabilir. Söz konusu kesimler Anadolu'nun değişik bölgelerine dağılmış, oralarda yaşıyor olabilirler, ancak bu kabilelerin bulundukları bölgelerde toplum kesiminin çoğunluğunu oluşturacak yoğunlukta olmaları mümkün değildir. Zira Anadolu'ya göç gelen Türk boylarının tamamı o dönem yerli nüfus içinde %6 veya 7'si oranında olduğu bilinmektedir.

Daha da ilginci, Selçuklu'nun devlet dili Farsçadır; Osmanlı'nın da resmi dili Farsça-Arapça karışımı Osmanlıcadır. Devlete yakın varlıklı ve azınlık Türkler dışında kalan yoksul ve konargöçer Türk kesim devlet ricalince aşağılamak ve hakaret amacıyla "yersiz yurt-

suz dilenci, soyguncu, cahil" anlamına gelen "Türkmen" olarak adlandırılıyordu. Bunun içindir ki Anadolu'nun yakın tarihi diyebileceğimiz, yenilmesine rağmen 1238'deki şanlı Babai isyanını "Türkmen ayaklanması" olarak takdim etmektedirler.

Selçuklu ve Osmanlı, baskı altına alarak sömürmeye çalıştığı, yerli halk içindeki yoksul Türk kesimiyle beraber denetim altına alamadığı tüm toplum kesimini Türkmen diye adlandırdı. Türkmen sözcüğü gerçekte, salt Orta Asya'dan gelen Türkleri tanımlamak için değil, Selçuklu'ya ve Osmanlı'ya boyun eğmeyen tüm Anadolu halkını "asi, çulsuz" anlamında aşağılamak ve suçlamak için uyduruk bir kelimedir. Türkmen sözcüğü, çok daha büyük olasılıkla Helen'lerden önce Trakya'dan Anadolu'ya gelmiş, o dönemde konargöçer toplumun adı ve kelime kökü aynı olan Thrak'dan türetilmiş olmalı.

Dikkat edilirse, Türkmen diye adlandırılan Tahtacı, Çepni, Abdal, Beğdili, Sinemili, Zaza vb. Anadolu sathına dağılmış, Osmanlı zulmünden kaçmış özellikle orman içlerinde ve kırsal bölgelerde yaşayan halk kesimi, günümüzde, yine hakaret etmek ve aşağılamak amacıyla Alevi-Kızılbaş olarak nitelenmektedir. Türkçülük üzerine kurulmuş TC devleti döneminde Türkmen sözcüğü, eski anlamını yitirmiş bugün övünç kaynağı olarak algılanırken, eski içeriğinin anlamı Alevi-Kızılbaşlar sözcükleri üzerinden aynı maksatla devam ettirilmektedir.

Söz konusu toplum kesimleri her ne kadar Türkmen sözcüğü ile Türklük ve İslam içine alınmaya çalışılsa da, bu toplumun büyük çoğunluğunun Türk-İslamla ilişkisi ve benzerliği olmayan inançsal törenlerinde uyguladıkları ritüeller, Anadolu'nun kadim halkı Luvilerden günümüze taşınmış, biçimsel değişikliğe uğrasa da özü ve anlamı itibarıyla kültürel devamıdır. Bu toplumun adı değiştirilse de, baskı, hakaret ve katliam uygulansa da, binlerce yıldan beri barışçı ve eşitlikçi yaşam biçimine dönüştürdükleri kültürlerini yok etmek mümkün olmamıştır, olmayacaktır.

Kadın ve Alevi Toplumunda Kadın

Her nasıl olduysa tüm canlı türler, eril dişil biçiminde farklı cinsel özellikleriyle vücut bulmuş, fiziksel varlığın biyolojik boyutta devamını sağlamaktadır. Doğanın evrim sürecinde insansal gelişimin belli bir zihinsel ve kültürel aşamasında, insanoğlu beslenme, barınma ve üreme koşullarım öncesine göre iyileştirebilecek eril dişil cinsler olarak, daha yakın ve sıkı ilişki içine girmişler; bu birlikte yaşama biçimine "ilkel aile" yapısı diyebiliriz.

Bu aile yapısı, yabanıl yaşam içinde ve çetin doğa koşullarında güç birliği sağlamakla, aynı zamanda bugünkü karı koca ve çocuklardan oluşan aile şeklinde değil, kadınlar-erkekler-çocuklardan oluşan grup biçiminde bir aile yapısıydı. Bu yapı içinde eril dişil cinsel ilişki, kadının öncelikli arzusuyla tercihi erkek arasındaydı. Bu karmaşık yaşam tarzı içinde doğan çocuk anaya ait, soyun da anadan sürdüğü kabul ediliyordu. Topluluk içinde kadının istediğiyle, cinsel ilişkide belirleyici unsur ve doğurgan oluşu kadına, toplumsal yaşamda öncelikli ve saygın bir yer sağladı.

"Ne var ki, hayvanlıktan çıkmak, doğanın sunduğu en büyük ilerlemeyi gerçekleştirmek için bir başka öğe: bireyin savunma yeteneğindeki yetersizliği, sürünün birleşmiş gücü ve ortak eylemiyle değiştirmek gerekliydi."[97]

"Grup halinde ailenin bütün biçimlerli içinde, bir çocuğun babasının kim olduğu kesinlikle bilinemez, ama anasının kim olduğu kuşkuya hiç yer kalmayacak bir biçimde bilinebilir."

"Öyleyse, grup halinde evlilik var oldukça, soyağacının yalnızca ana tarafından gösterilebileceği açıktır; demek ki, bu durumda, yalnızca kadın-soy-zinciri tanınmaktadır. Gerçekten, yabanıl ve barbarlığın aşağı aşamasında bulunan halklardaki durum budur."[98]

Yabanıl ilkel toplumda kadına bakış açısı ve kadının toplum içindeki konumu günümüzden çok farklıydı. Kadın, cinsellik dâhil hemen her davranışında "koca" anlamında birilerine bağımlı değildi. Kadının, yabanıl toplum içindeki bütünlüklü durumu ve konumunu günümüz değer yargılarıyla ve ahlak ölçüleriyle sorgulayamayız.

İlerleyen dönemde insanın geçmişteki yabanıl konumundan, uygarlık yaratacak düzeye gelişmiş devamı olan anaerkil çağda kadın, kutsanarak Ana Tanrıça (yeryüzünün sahibi) mertebesine yüceltildi. Site devletlerde ve değişik bölgelerde Kibele gibi adına Ma-Beth'ler (tapmak) ihya edildi; bu mekânları, bazı aklıevvel yazar takımı, "fahişe yuvası" olarak takdim etmektedirler.

"Bana öyle geliyor ki, bütün bu işlere ahlak zabıtası gözüyle baktıkça, ilkel koşulları anlamak olanaksız bir şey olarak kalır."[99]

İnsanoğlunun yabanıl döneminden uygarlık dönemine kadar geçen on binlerce yıllık süreçte, insanın ve toplumun insansal gelişiminde kadının belirleyici unsur olduğu, bu doğal mecrada kesintisiz gelişimin tezahürü olan kadının kutsandığı anaerkil toplum biçimi oluştu. Anaerkil toplum düzeni, insanların sürü halinde yaşamaktan çıkıp birleşmeye, toplu yaşamaya başladıkları zamana özgü ilk sosyal yapılanma biçimi olarak biliniyor.

"İnsanbilimci" Evelyn Reed bakınız ne diyor:

"Dünyada sadece son altı bin yıldır Ataerkil düzen görülmektedir. Daha önce tam bir milyon yıl, toplumları kadınlar yönetmiş, hayvandan insana geçişte en önemli rolü kadınlar üstlenmiştir. Dünyamızdaki ilk çiftçiler, ilk doktor ve bilim adamları kadındır. Toplumsal güdülerin gelişmesine cinsel ilişkiler değil, anasal işlevler yol açmıştır. Dişi cins ırkımızı uygarlığın eşiğine getirmiştir. Erkekler sürekli avlanmakta ve savaşmaktaydılar. Bu nedenle insanlığı hayvansal yaşantıdan kurtarıp insan özellikleriyle donatma işi, kadınlara kalmıştır. Kadınlar bir arada çalışmaktaydılar. Bunun sonucu olarak, Anaerkil toplum insanların birbirine karşı kardeşcil duygular beslediği bir başka toplumsal dizgiyi yarattı. Aslına bakılırsa, kadınlar, erkeklere birbirleriyle diğer türdeşleriyle geçinmeyi öğrettiler."[100]

Eril dişil olarak insanların topluluk halinde yaşamaya başladıkları ilk evrede, fiziksel güce bağlı olarak iş bölümünün ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Erkekler besin maddelerinin temininde güç gerektiren zor işleri üstlenirken, amacına daha kolay ulaşacağı alet üretmeyi düşündüler ve ürettiler de. Kadınlar çocuk bakımı, yorgun ve eve belki yaralı dönen erkeklerin hizmeti ve diğer ev işlerini yürü-

türken, bu konumları gereği günlük bilinen rutin işlerden artan zamanlarında, zihinsel aktiviteleriyle düşünme ve fikir üretme ortamında, insan türünün zihinsel olgunlaşmasının, kültürel değerler yaratabilmesinin, insanın daha da insanlaşmasının fikirsel öncülüğünü yaptılar.

Anaerkil çağa ait Ön Asya'da (Anadolu) bulunan o dönemin sanatı resim ve heykeller, Ana Tanrıçanın/Ma ve kadının toplumdaki üstün konumunu gösteriyor. Cilalı taş devrine ilişkin arkeolojik verilerden anlaşıldığı kadarıyla, toplulukların ilk örgütlenme biçimlerinde kadın binlerce yıl boyunca birincil konumda olduğu görülmektedir. Ancak, kadın erkek ayrımı Anaerkil dönemde de olmasına karşın "Kadın egemen toplum" yani erkeğe baskı uygulayan değil, yani erkeğin baskısı altındaki günümüz kadını gibi erkek de, kadın baskısı altında değildi. Her iki cinsin de kendi alanında hiyerarşisi olmakla birlikte, toplumda kadının belli bir önceliği, üstünlüğü vardı.

İlkel yaşam ortamındaki doğumlarda çocuğun bakımı ve korunması oldukça zor olduğundan bebek ölümleri de oldukça çoktu. İnsan neslinin devamının önemi açısından bakıldığında, doğurgan özelliği, kadının saygın konumda öne çıkmasını sağlayan temel etken olduğu anlaşılır bir durumdur. Doğa karşısında güçsüz olan insanlarda ölüm yaygın olduğundan, doğum, topluluğun devamı için çok önemliydi, ölüme karşı koyan başlıca etmen doğumdu, doğuran insan ise kadındı. Çocuğun hangi etkenle dünyaya geldiğini henüz bilmeyen erkek, doğurduğu için kadına kutsallık atfediyordu. Bulunan sayısız arkeolojik verilerde kadının doğurganlığı önemli ve belirgin vurgularla tasvir edildiği görülmektedir.

Günlük tüketim dışında kalan yakalanmış hayvanların evcilleştirilmesi, kadına hayvan bakımına ilişkin ek bir iş oluşturdu. Beslenen hayvanlardan elde edilen yeni ürünlerin işlenmesinin kadının becerisiyle oluşması, kadının ekonomik değer üreten yönüyle önemi ve saygınlığı daha da arttı. Dahası eve getirilen çiğ ve ham besin maddelerinin yenilebilir hale dönüştürülmesi, hayvan derilerinden, elverişli bitki liflerinden giyecek, ev eşyası vb. yaparak el becerisi uğraşlarla ev-

deki boş zamanını faydalı üretkenliğe dönüştüren kadın, ürettiği ekonomik değer yanında, estetik sanat yaratıcılığının da öncüsüdür.

İlkel yaşam koşullarında sık hastalanan çocuğu tedavi edebilmesi için, analık duygusuyla sürekli zihinsel aktivite içinde olan kadın; ot, yabanıl meyve vb. doğal nesnelerden ilaç üretme deneyleriyle, eczacılığın ve doktorluğun ilk mucididir. Tedavide kullanılan tıbbi ilaçlardan fayda göremeyenlere halk arasında tavsiye edilen doğal nesnelere; günümüzde, yaşlı ve tecrübeli anlamında "koca karı ilacı" denmesi, söz konusu dönemden kalma deneylere dayanmaktadır.

Özellikle uzun ve yoğun kış koşullarında besin maddesi bulma ve temininin zor olduğu ilkel dönemde, özellikle çocuklar için ana duyarlılığıyla sürekli kaygı içinde olan kadın, toprağın her yıl yeniden ve yeniden ürün verdiğini gözlemleriyle algıladı. Yaşamın salt doğa ürünü toplamakla değil, toprakta üretim yapılarak saklanabilir ürün elde etmekle beslenme sorununun aşılabileceğini kavrayan kadın algısı, insanlık tarihinin en büyük devrimi olan "Tarım kültürü" çağının da öncüsüdür.

Tarihi verilerden anlaşıldığına göre, insansal yaşamın bütünlüğü içinde erkek, sürekli ihtiyaç olan ve zor elde edilen besin teminini kolaylaştıracak alet yapmaya kafa yorup teknolojik gelişimi sağlarken, kadın toplumun uyum içinde, zihinsel, ahlaksal ve sanatsal alanında gelişiminin öncüsü olmuştur.

Canlı türlerin üremesinde eril dişil pay eşitliğinin henüz bilinmediği çağlarda kadının, salt doğurgan özelliğiyle "yaratıcı" unsur olarak algılanıp saygı gösterilmesi ve yüceltilmesi, hiç şüphesiz doğru ve haklı bir yaklaşımdır. Ancak tarihsel süreçte insanın, gerçek anlamda insansal gelişim yolunda kadının zihinsel üretkenliği, el becerisiyle uygarlıklar yaratan sanatsal yaratıcılığı, toplumda, ahlaksal boyutta insana uygun etik değer oluşturmasında belirleyici konumu ve rolü, insan neslinin devamını sağlayan doğurganlığı kadar önemli ve değerlidir.

Bu konuda yapılan bilimsel araştırmalar, insansal gelişimin tarihsel uygarlıkların yaratılmasında, barışçı ve eşitlikçi yaşam biçiminde kadının etkin ve belirleyici konumda olduğunu kanıtlamaktadır. Kadının

tarihteki konumu ile günümüzdeki utanç verici durumu karşılaştırıldığında, insanlık tarihinin büyük bir ayıbıyla karşı karşıya olduğumuz görülmektedir. Sürekli kanayan toplumsal yara durumundaki kadın gerçeği, çok yönlü ve ayrıntılı bir araştırmada gün yüzüne çıkacak bilgilerin ivedilikle toplumla paylaşılması, hatta bu bilgilerin toplumsallaştırılması, insanlığın geleceğine doğru yönelebilmesi açısından gereklilikten öte bir zorunluluktur.

Anaerkil çağla tarihe damgasını vuran kadının onurlu ve tarihsel haysiyetinin ayaklar altına alınışı, ekilebilir toprağın zora dayalı özel mülkiyeti, ezen ve ezilen şeklinde ortaya çıkan sınıflı toplumun ideolojisi tek tanrılı semavi (göksel) dinler, erkeğin egemen (baskıcı) olduğu ataerkil çağın tarih sahnesine çıkışı eş zamanlıdır. Musevi dininin ideolojik temeli olan Musa'nın "On Emir" metnini, Antik Mısır dilinden İbraniceye tercüme eden Yahudi Ezra, anlamadığı bir dilden yaptığı tercüme hataları arasında, tanrının o zamana kadar eril ve dişil[101] bilinen niteliğini, "tanrı eril" şeklinde yorumlamıştır. Yeryüzünde iyiliklerin yaratıcısı tanrı erkek, kötülüklerin kaynağının da kadın/şeytan olduğu anlayışı, din dayatmasıyla toplumda yayılmaya başlanmıştır.

Musevilik diniyle başlayan kadını aşağılama anlayışı, İsevilikle (Hıristiyanlık) gelişerek devam etmiş, İslam diniyle doruğuna ulaşmıştır. Kadın konusunda *Kuran* ayetleri ve İslam peygamberinin veciz (açık) hadisleri (Muhammed'in sözleri):

"Kadınlar aklen ve dinen dun (aşağı) yaratıklardır."
(Hadis)

"Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü... erkekler kadınlar üzerinde hakimdirler."
(*Kuran*, Nisa Suresi, Ayet 34)

"Erkeklerin (kadınlardan) bir üstün dereceleri vardır."
(*Kuran*, Bakara Suresi, Ayet 228)

"Erkeğin payı, iki kişinin payı kadardır. Erkeğe kadına nispetle iki pay verilir."
(*Kuran*, Nisa Suresi, Ayet 11, 176)

"Serkeşlik (itaatsizlik, inatçılık etmelerinden endişelendiğiniz (kadınları)... Dövün."
(*Kuran*, Nisa Suresi, Ayet 34)
"Uğursuzluk üç şeyde vardır: karı'da, ev'de ve at'da." (Hadis)
"Namazı kat'eden (bozan) şeyler (kara köpek, eşek, domuz ve kadındır." (Hadis)
"Kadınlar arasında saliha (iyi, yararlı) kadın yüz tane karga ara sında alaca bir karga gibidir." (Hadis)
"Benden sonra erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım." (Hadis)
"Bana cehennem halkı gösterildi: çoğunluğu kadınlardı... Siz kadınların çoğu cehennem kütüğüdür." (Hadis)
"Kadın, malı, güzelliği, asaleti ve dindarlığı yüzünden nikah edilir." "Sizden biriniz ailesiyle münasebette bulunduğunuz zaman."; "Artık sizin için en çok korktuğum (şey) kadınlara uymanızdır." (Hadis)[102]

Özellikle bu son hadise göre; kadının insan niteliği ve sıfatı, insan toplumunun yarısı, kadın olmazsa insansal yaşam olmayacağı gerçeği hiç önemli değil. Muhammed'e göre önemli olan kadının maddi mal varlığı, erkeğin cinsel ihtiyacını karşılayan kadınsı özelliği, soyuyla tanınmış asaleti(?) ve Muhammed gibi inanıyor olmasıdır. İslamın Allah'ının, kutsal kitabının ve peygamberinin, kadının tek görevinin erkeği cennetteki hurilere kavuşması için uğraş olarak gören İslamiyetle; kadını, Ana Tanrıça (yeryüzünün sahibi) mertebesine yücelten Alevilik arasında benzerlik veya ona İslamın içinde yer bulmak mümkün mü?

"Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin anayasal organlarında biri olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayınladığı 12 ciltlik Sahih-i Buhari muhtasarı Tercid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi adlı bir yapıt vardır ki yıllar boyu halkımız tarafından kapışıla gelir. 1985 yılında 9. basımı yapılan bu yapıt Muhammed'in Kuran olmayarak söylediği sözleri (hadisleri) kapsar. Gerek bu hükümlerden ve gerek Kuran'ın aynı konu ile ilgili ayetlerinden İslam'ın kadın hakkındaki temel değerlendirme-

sini öğrenmek mümkündür. Hemen belirtelim ki bu değerlendirme müspet düşünce sahibi her insanı şaşırtacak kadar olumsuzdur."[103]

Ülkemizde müslüman çevrelerin, kadının sözü edilen hemen her yerde "Cennet anaların ayakları altındadır" söylemleri ile *Kuran*'ın kadın hakkında ayetleri ve peygamber Muhammed'in hadisleri bu iddiayı yalanlar açıklıktadır. "Cennet anaların ayakları altındadır" iddiasında olanlar, kadın konusunda *Kuran*'ın ilgili ayetlerini ve Muhammed'in hadislerini tahrif etmiş ve çarpıtmış, hatta inkâr etmiş olmakla dinden çıkmıyorlar mı?

Peygamber Muhammed kadınları karga, eşek, kara köpek, domuz ve şeytan gördüğüne göre, dördü nikahlı, sayısı belirsiz söz konusu hayvan sıfatındaki yaratıkları başına neden topladı? Bu kadar hayvan ve şeytanla uğraşma yerine bir hayvan/şeytanla meşgul olsa idi, peygamberliğine daha fazla zaman ayırması kendisi için daha hayırlı olmaz mıydı?

"Kadınlar insanın karşısına şeytan gibi çıkarlar. Size doğru bir kadın geldiğini gördüğünüz zaman bilesiniz ki size yaklaşan bir şeytandır."

"Sokakta giderken kadın denilen şeytanı gördüğünüz an derhal eve dönüp karılarınızla sevişin ve kabaran şehvetinizi giderin."

"Kadın görmekle şehveti uyanan kimse, hemen ailesiyle münasebette bulunsun."

"Evet bulunduğum yerden bir kadın geçince kalbimde kadın arzusu oluştu. Oluşunca da eşlerimden birinin yanına giderek ilişkide bulundum. Hoşuna giden bir kadın vesilesiyle sizden birinizin kalbinde cinsel arzu oluşursa, hemen eşinin yanına giderek cinsel ilişkide bulunsun."[104]

İslama göre, Âlemlerin yaratıcısı Allah'ın yeryüzündeki sözcüsü peygamber Muhammed yaşadığı zamanın en bilge, en dürüst, en erdemli, yoksullara ve düşkünlere karşı en merhametli ve yardımsever örnek kişi olarak anlatılmaktadır. Bu meziyetlere sahip birinin, insan türünün yarısı ve bazı özellikleriyle erkekten de önde gelen, saygın, kendisini de doğurmuş olan kadın cinsine kara köpek, karga, eşek ve domuza, tüm uğursuzlukların anası gördüğü şeytana benzeten

peygamber Muhammed, kadına, erkeğin cinsel arzusunun tatmin aracı salt bir obje gözüyle bakarsa; ıslah(?) etmeye çalıştığı cahil toplum, kadın konusunda kim bilir nasıl bir ruh hali içindeydi!

İslamiyetin 1400 yıl önceki kadın algısı, kadına dair anlayışı ve yaklaşımı, çağımız günlük yaşamı içinde önemini ve değerini yitirmiş gibi görünüyor. Ama sadece öyle görünüyor. Gerçekte ise söz konusu dönemin, kadını dört duvar içinde tutma yaklaşımı, onu dışarıda kapalı alana hapsetme şekli olarak çarşafa sarmaktadır. Feodal toplumun dinden kaynaklı ve tek yanlı namus anlayışı, toplum zihninde varlığını korumakta; işin garip tarafı, kadının da kendini böyle kabul etmesi toplumda oldukça yaygın bir anlayış olarak devam etmektedir. Bu bağlamda kadın cinsi üzerindeki erkek egemenliği ciddiyetini korumaktadır.

Töre cinayetlerinde katledilen gencecik kızlar, hemen her gün ekranlarda üzülerek seyrettiğimiz kadına yönelik dayak, tecavüz ve şiddet sonucu kadın ölümleri, babası veya dedesi yaşındaki cinsi ve ruhi sapıklara çocuk yaşta para veya miras için mal gibi satılan kız çocukları, çocuk yaşta anne olup taşıyamayacağı yük altında ezilen kadınların utanç verici durumlarının kaynağı, din inancının kadın üzerindeki aşağılayıcı ve onur kırıcı tutumun, toplum içinde gelenekselleşmiş halinin devamıdır.

Dinci feodal toplumdaki erkeğin salt cinsel arzusunu tatmin eden, bugün de aynı işlevle bir obje durumunda algılanıyor olmasına paralel, kadın, kapitalist anlamda gelişmiş burjuva toplum yapısı içinde alınıp satılan bir meta gibi kullanma mantığıyla, tüm sanayi mallarının reklamlarında öne çıkarılan kadınsı bedensel çekiciliği üzerinden parasal rant sağlanan konuma getirilmiştir. Kozmetik sanayi mallarının güzellik veya güzelleşme adı altında yegâne tüketicisi haline getirilen kadın, doğal her haliyle zaten güzeldir. Bu doğal güzelliğine güzellik katan analık duygusu yanında, kavgacı olmayan barış yanlısı tutum ve duruşuyla kadın, aslında daha da güzeldir.

Kapitalist sömürüye dayalı burjuva sınıf, denetimindeki BM örgütüne 1948'de "çağdaşlık adına"(?) uluslararası boyutta geçerli olduğu beyan edilen "Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi" düzenletti.

Bu belge ilk bakışta göze kulağa hoş gelmekte; fakat uygulama alanında burjuva sınıfın çıkarlarını tehdit ettiği için yaşama geçirilmesine izin verilmeyen, kağıt üzerinde laf salatası niteliğindedir. Bütünlüklü insan haklarından söz eden bu belge, bütünlük içinde kadını da kapsamasına rağmen, olası sınıf mücadelesinde kadın-erkek birlikteliğinden oluşacak gücü, burjuvazi daha baştan parçalamak üzere militan ruhlu kadınların başını çektiği, salt erkek karşıtlığı üzerine kurgulanmış bir "feminist akım" hortlattı.

Karl Marx'ın da belirttiği gibi, *"Kapitalizm, gölgesini satamadığı ağacı keser"* deyimine uygun olarak, kadınsal varlığından yararlanmak istediği kadını, insan hakları bütünlüğü dışına çıkararak "Kadın hakları" bataklığında boğmaya çalışıyor. Aslında kapitalizm sömürücü karakterine uygun davranıyor. Kadın konusunda da "böl-yönet" taktiği ve "Kadın hakları" safsatasıyla burjuva sınıf, korkulu rüyası kitlesel potansiyeli etkisiz kılmayı hedefliyor. Özellikle kadınların, burjuvazinin bu vb. sinsi planını sezecek ve boşa çıkaracak kadar siyasi bilinçle donanmaları gerekmektedir.

Kendisi bir din olmayan ve özellikle semavi dinlerle teolojik anlamda ilişkisi bulunmayan Aleviliğin, kadın konusundaki algısı, anlayışı ve bakış açısının bilinen dinlere zıt oluşu, Aleviliği zaten diğer dinlerden ayıran temel ilkelerden biridir. Zira Aleviliğin tarihsel kökeni anaerkil çağa dayanmaktadır. Bu konuda tarihsel yazılı belge sunmak elbette olanaksız; fakat Alevi yaşam tarzı içindeki kadının konumuna, tarihin kesintisiz evrimci yöntemiyle yaklaşıp incelendiğinde, anaerkil çağın kültürel geleneklerinin, Alevilikte töreler şekilde canlı yaşandığı, yaşatıldığı özellikle kadının konumu, çıplak gözle görülecektir.

Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısındaki gelişim ve değişikliğe bağlı olarak geleneksel yapısı bozulmuş, yaklaşık yirmi yıldır yeniden yapılanma süreci içindeki Alevilik tartışması, aynı süreçte şu veya bu şekilde toplum gündemindeki yerini korumaktadır. Geçmişi hakkında söylenceden öte bilgisi olmayan Alevilerin, bu süreçte, tarihini araştırma ve yok sayılmış gerçek kimliğini bulma gayreti, ülkede yazar-çizer takımının rantabl (getirimli) anlamda iştahını

kabartmaktaydı; hâlâ da öyledir.

Söz konusu yazar takımının büyük çoğunluğu Alevi tarihi diye, en uzak bin yılın ötesine geçmeyen Arap-İslam-Osmanlı ve Orta Asya'dan Türklerin Anadolu'ya göçünü konu alan yazılı metinlere başvurmaktadırlar. Çoğu cumhuriyet döneminde yayınlanmış Anadolu kadim halkı Aleviliği inkâr üzerine kurgulanmış devletin yazdırması ırkçı, Türk-İslamcı uyduruk kitapları, Alevi kökenli yazarlar başta olmak üzere hemen herkes araştırmalarına dayanak ve kaynak olarak almakta, birbirleri arasında al takke ver külah tarzında, al gülüm ver gülüm misali aktarma yapmaktadırlar. Bu hokkabazlık içinde Alevilik diye anlattıkları, gerçekte, Alevilikten başka her şeydir.

Alevilikle ilgili yazılan kitaplarda kadın konusuna hafif meşrep değinilmekte; Alevi inancını, diğer dinci ve ırkçı anlayışlardan temelde ayıran kadın boyutu görmezden gelinmektedir. Bütünlüklü Alevi yaşamı içinde ve tarihinde, kadının ayrıcalıklı konumunu yeterince dile getirmeyen her çalışma, eksiktir. Alevilik deyince akla ilk gelen ve Alevilikle özdeş, estetik boyutuyla müthiş bir görsel şölen olan semahtır. Dönülen semah grubu içinden hafızaya yerleşen ilk algısal görüntü, kadının, hayranlık uyandıran estetik figürleridir; "semah" denildiğinde, zihinde ilk anımsanan görüntü, dönülen semahta "pervane" denilen kadına aittir.

Prensip olarak sayıca kadın-erkek eşitliği sarmalında dönülen semah, önemli bir yönüyle Alevi yaşam tarzı içinde kadın erkek eşitliğinin içselleştirilmiş somut göstergesidir. Semahın bir daire etrafında dönülmesi, dünyanın yuvarlak olduğu inancını, semah dönenlerin kendi eksenlerinde dönmeleri, dünyanın da kendi ekseninde döndüğü anlayışını, dönülen semahın yönünün, dünyanın döndüğü yönde oluşunun sembolik anlatımıdır. Alevi yaşam biçiminin vazgeçilmezi semah, dünyanın bu figüratif ve görsel sembollerle anlatımı, anaerkil çağın ideolojik kaynağı olan doğanın algılanış öğretisi Bâtıni (Ezoterik) doktrine dayanmaktadır.

Alevi cem törenlerinde bulunan kadın erkek herkese "Can" diye hitap edilmesi, pirlik, zakirlik düzeyinde makam, on iki hizmet ritüellerinde kadına görev verilmesi, görgü ceminde kadınla erkeğin

birlikte dar'a çekilip sorgulanması, erkeği, Alevi erkânı hükmüne göre "düşkün" duruma düşürecek suçluluk halinde eşi kadına da, tersi durumda erkeğe de aynı yaptırımın uygulanması, Alevi yaşam tarzı içinde kadın-erkek eşitliğinin çok boyutlu göstergesidir. Kadına bu nitelikte yaklaşımların tarihsel kökeni anaerkil çağ, sosyal kökeni de günümüze taşınabilmiş bu kültürün yaratıcısı Anadolu'nun kadim halkı Luvi toplumudur.

Günümüz Anadolu toplumu içinde erkek kesimin, kadının bulunduğu ortamlarda konuşma üslubuna, kullandığı kelimelere, hareket ve davranışlarına dikkat etmesi, daha olgun insan görüntüsü sergilemeye özen göstermesinin tarihi kökleri ve anlamı derindir. Erkeğin erkeksi konumu içinde ahlaksal gelişiminin temelinde, kadının itici ve çekici manevi gücü yadsınamaz bir etkendir. Kamu kurumlarında cinsiyetler arasında hizmet veren ve hizmet alan kadına, erkek cinsin daha saygılı davranılması, yabanıl dönemden beri, özellikle de anaerkil çağdaki konumu gereği kadına gösterilen özel saygının, tarihin kesintisiz ve evrimci sürecinde önemini fazlaca yitirmeden günümüze taşınmış yansımasıdır.

İlkel yaşam biçiminden beri kadının, salt cinsel ilişki konusunda dahi öncelikli ve seçici konumda oluşu, erkeğin, kadının beğenisine mazhar olma duygusunu her zaman kamçılamıştır. Günümüz toplum içi sıradan ilişkilerinde bile erkeğin, sıradan bir kadın karşısında dahi kendisine çekidüzen verme eğilimi içinde olduğu gözlemlenmektedir. Erkek toplumunda salt genel davranış biçimine yansıyan bu anlayışın kökeni anaerkil çağa uzanmaktadır. Kadının, toplum içinde manevi otorite kabul edilmesi yanında, "Ana Tanrıça" sıfatıyla kutsiyet atfedilmesinin yansımaları, günümüz Alevi toplumunda (iç içe yaşadığı İslamdan etkilenerek azalmasına rağmen) kadına olan köklü saygının hâlâ belirgin şekilde varlığı, Aleviliğin tarihsel, kültürel, soysal, barışçı ve eşitlikçi geleneği, kesintisiz insansal yaşam ve toplumsal ilişkilerin öncülü-ardılı birbirleriyle sürekli etkileşimi, bilimsel yöntemle ele alındığında tüm bu olguların köklerinin anaerkil çağa dayandığı görülmektedir.

İslamın temel bilgi kaynağı kabul edilen *Kuran* kadar eşdeğerde

kabul edilen 'Hadis'ler, *Kuran*'ın açıklamakta yetersiz kalddığı olaylar karşısında peygamber Muhammed'in düşünerek ürettiği fikirsel bilgilerdir. Ancak, Abbasi Devleti'nin Halifesi Memun döneminde ve şimdi dahi İslami otorite kabul edilen Muhammet El Gazali, felsefeyi yok sayan tutumuyla; *"Düşünmek imanın düşmanıdır; düşünmek, sadece Allah'a mahsustur; düşünmek, Allah'a şirk koşmaktır"* derken, bu görüşüyle peygamber Muhammed'in, hadisleri düşünerek ürettiğini anlamadan, peygamberin Allah'a şirk koşan duruma düştüğünü fark edememiştir.

Alevi öğretisi, cehaleti, yaşamsal eylem içinde ve düşünerek edinilen bilgiyle geriletmeyi öngörür. Alevi terminolojisinde 'Ham evrah' olarak ifade edilen cehaleti aşarak 'insan-ı kamil' olunacağını ileri sürer. İnsana düşünmeyi salık veren Alevi öğretisiyle, İslami otorite İmam Gazali'nin düşünmeyi yasaklayan tutumuyla, hakim İslami öğretiyle Aleviliği bağdaştırmak mümkün müdür?

DİPNOTLAR

1) Abdulbaki Gölpınarlı'nın cedleri Kafkas kökenli Vubh veya Ubıhlardır. Gazeteci olan babası Ahmed Agâh Efendi, Mevlevî idi. Gelenbevi İdâdîsinin son sınıfındayken babasını kaybetti. Tahsiline ara vererek çalışmaya başladı. İstanbul Vezneciler'de kitapçılıkla uğraştı. Çorum'un Alaca ilçesindeki Menbâ-i İrfân İptidai Mektebinde öğretmenlik ve idarecilik yaptı. 1922'de İstanbul'a döndü, sınavla son sınıfına girdiği İstanbul Erkek Muallim Mektebi'ni, ardından da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü, Profesör Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'in nezaretinde hazırladığı Melâmilik ve Melâmiler adlı mezuniyet tezi ile bitirdi (1930). Edebiyat öğretmeni olarak Kayseri, Balıkesir, Kastamonu liseleriyle İstanbul Haydarpaşa Lisesi'nde çalıştı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Farsça okutmanlığı yaptı. Doktorasını verdikten sonra aynı fakültede Metinler Şerhi okuttu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İslam-Türk Tasavvuf Tarihi ve Edebiyatı dersleri verdi. (Vikipedi)

2) "*Aluwa (kısaltılmışı Alu) sözcüğünün ve bunun yine baştaki A ihmal edilerek söylenen biçimi Lu'nun, Latincedeki Lux gibi, "ışık" anlamında bulunduğu kanısındayım*" diyor Bilge Umar. *İlkçağda Türkiye Halkı*, sf. 92, İnkılâp Kitabevi.

3) "*Gordion Phrygia Krallığının başkentlerinden ve en ünlüsüdür. Kentin kalıntıları Sakarya kıyısında, Polatlı batı yakınında, Yassıhöyük köyü bitişiğindedir.*" Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, sf. 289, İnkılâp Kitabevi.

4) "*Midas, Eskişehir ili Çifteler ilçesi merkez bucağına bağlı Yazılıkaya Köyü yanındaki, kalıntıları arasında "Yazılıkaya, Phryg Yazılıkaya'sı, Midas Anıtı" gibi adlarla anılan çok görkemli Phryg kabartmalı kayası ile ünlü kent.*" Bilge Umar, Age. sf. 570

5) "*Bir tapınak kentçiği olan Pessinous, Eskişehir ili Sivrihisar ilçesi merkez bucağına bağlı olan ve ilçe merkezine 20 km. kadar güney ileride bulunan Ballıhisar köyünün kapladığı alanda idi; Belçikalı arkeologların orada yürüttüğü kazılarda, özellikle, kentin Kybele tapınağının kalıntıları ortaya çıkarılmıştır.*" Bilge Umar, Age, sf. 657

6) Osmanlı, toplumu, Bektaşiler ve Bâtını inançlı Işık taifesi şeklinde bölerek, Bektaşileri yandaş, Işık taifesini ise din ve devlet düşmanı ilan ederek siyaset yürütmüştür.

7) Türk-İslam Selçuklu baskısı ve zulmüne karşı, Babai isyanında Anadolu'nun yoksul ve ezilen halkların aynı cephede birleşmesi sonucu, Selçuklu sultanı da sarayını terk edip kaçmıştı.

8) Osmanlı tarafından Bektaşi tekkelerine postnişin baba olarak atanan İranlı Hurufi dervişler, Batıni mürşit Abdal Musa Sultan'ın manevi gücü öncülüğünde yürütülen Alevi yol erkânına, Şii-İslam motif, figür ve söylemleri yerleştirmenin ilk misyoneridirler. Bu misyonerlik daha sonra, Allah'ın Hz. Ali donunda yeryüzüne geldiğini vaaz eden Erdebil tekkesi Şii dervişlerince yürütülmüştür.

9) Bkz. Kürşat Başdemir, *Bilim ve Ütopya Dergisi,* Ekim 1998

10) *Tevrat, İncil ve Kuran'ın Mezopotamya Yazın Kaynakları,* Safa Kaçmaz, sf. 77, El Yayınları

11) *Tevrat, İncil ve Kuran'ın Mezopotamya Yazın Kaynakları,* Safa Kaçmaz, sf. 12, El Yayınları

12) *"(...) insanlık tarihi kadar ve hatta, bilinen insanlık tarihinden de eski, onu en derinden etkilemiş bir akımı olabildiğince gerilerden ele alıp günümüze getirmek, bu akımın günümüzdeki en önde gelen savunucusu olan masonluk ile halen yaşayan veya tarihin deriliklerine gömülmüş diğer örgütler arasındaki benzerlik ve ayrılıkları göstermektir."* Cihangir Gener, *Ezoterik-Bâtıni Doktrinler Tarihi,* E-Kitap

13) *"Evren ve Tanrı birdir. Tanrı yaradan değil, var-olandır ve evrenin toplamıdır. Önsüz ve sonsuz olan Tanrı, Makrokozmos'da da, Mikrokozmos'da da bulunur. Tanrısal Nurun bir cüzü olan ruh hiçbir zaman ölmez ve yegane amacı ayrıldığı ana kaynağa, yani Tanrıya dönmektir. Bunun da tek yolu, evrensel bir yasa olan evrim, yani tekâmüldür."* (Cihangir Gener, Age)

14) *"Ezoterik" ya da "Bâtıni" doktrinler adı verilen bu akım varoluşun, ancak sevgi ile algılanabilecek ve akılcılıkla ortaya konulacak sebeplerini savunan ve yegane hedefi insanın tekamül ederek Kamil İnsan haline dönüşmesi ve böylece tanrı ile birleşmesi olan bir akımdır."* (Cihangir Gener,Age)

15) *"Batık ülke Atlantis'e dayalı ve öğretiyi bu ülkeye (Antik Mısır) Osiris'in getirdği, müridi Hermes'in sistemleştirdiği ilgili belgelerden anlaşılmaktadır."* (Cihangir Gener, Age)

16) *"Hyorofan" adı verilen başrahip bu aşamada şöyle konuşurdu: "bu noktaya kadar gelmeyi başaran sen, büyük sırların da eşiğine dayanmış oldun. Bundan önce sana verilen sırlar küçük sırlar, yani İsis'in sırlarıydı. Şimdi ise büyük sırları, yani Osiris'in sırlarını elde edeceksin.* (Cihangir Gener, Age)

17) *"Ezoterik-Batıni sırların, sadece bu sırları elde etmeye hak kazanan belli bir zümreye verilmesi, bu doktrinin hem zayıf yanını hem de, bugüne kadar ulaşıp günümüz uygarlığının oluşmasında büyük rol oynamış güçlü yanını aynı anda içinde barındırır."* (Cihangir Gener, Age)

18) *"Böylece aday, çırak rahip unvanı alırdı. Ancak önünde, çok uzun bir öğrenme dönemi vardı. Bir çırak ancak, rehberi olan üstat rahibin kararı ile üst dereceye geçme hakkına sahip olabilirdi. (...) Başrahip çırağa, hakikatin nuruna ulaşması için ölmesi ve yeniden doğması gerektiğini, aksi takdirde Osiris'in yüce meclisine kimsenin katılamayacağını söylerdi."* (Cihangir Gener, Age)

19) Cihangir Gener, Age.

20) *"Musa, aldığı eğitim nedeniyle başka türlü yazamazdı. Bu dili de inisiye edilmişler (simge diliyle eğitim almış yeminli-B.Ö) anlayabilirdi. Nitekim Musa'ya inanlar arasında çok küçük bir azınlık olan inisiye edilmişler, diğerlerinden farklı bir yol izlediler ve Tevrat'ın Ezoterik yorumu "Kabbala" üzerinde çalışarak, diğer Yahudi gruplardan ayrıldılar."* (Cihangir Gener. Age)

21) Bilge Umar, *İlk Çağda Türkiye Halkı*, sf. 89, İnkılâp Kitabevi.

22) *"Her toplum, gerek sosyal (ırksal) özellikler gerek kültürel özellikler yönünden, başı ya da sonu olmayan bir "karşılıklı etkilemeler, etkilenmeler" süreci içinde bulunarak değişir dururlar."* (Bilge Umar, *Türkiye Halklarının Ortaçağ Tarihi*, sf. 5)

23) 16. yy da yaşamış Dersimli Ozan Şiri.

24) *"Dar sözcüğü Alevi geleneğinde çoğunlukla, "Dar-ı Mansur"[a] olarak bilinir ve ona kültsel (inanç) bir anlam yüklenir. Çünkü "Dar" sözü özellikle görgü cemlerinde ve sorgu için canların pir ve toplum huzuruna çıktığı andaki durumu ve o meydan için kullanılır. Bu "Dar" sözcüğünün tarihsel kökeni, Ana Tanrıça Ma'nın, erkek eşi (kocası) Adra/Atra/'nın[b] huzurunda yapılan sorguya dayanmakta, dolaysıyla kültsel "Dar" algısının, o çağda sorgulamanın başı olan Adra/Atra sözcüğünden, "Pir-huzurunda sorgulanma" anlamında türetilmiş olduğu kanısındayım.*

(a) *Asıl adı "Ebû'l Moğıt Huseyn bin Mansûr bin Mehemmed Beyzâvvî" idi; Hallâc lakâbı daha sonradan mesleği hallaç olduğundan verilmiştir. Alevi toplumlunca "Hallacı Mansur" olarak bilinen ve Alevi mürşidi kabul edilen bu tarihsel kişi, İran'ın Meyghan bölgesinde bir köyde 858'de doğmuş, 922'de Bağdat'ta önce derisi yüzülerek, sonra idam edilerek daha sonra da cesedi yakılarak cezalandırılmıştır. Hallâc'ın birinci suçu "Enel Hak" (Allah benim) söylemi idi. Bunun yanında, baskıcı, sömürücü, Abbâsî iktidarına isyan et-*

mesi, Abbâsî iktidarının yaptığı zulümlerle Kuran'a açıkça aykırı bir tutum izlediğini ileri sürmesi ve halk arasında bunun propagandasını yapması, aynı doğrultuda gerçekleşen Karmatî isyanına destek vermesidir. Hallaç'ın bu görüşleri, İslam içinde muhalefet oluşturan, Musevilikten dönme ilk Müslümanların Batıni Hermetik öğretiye dayandığı güçlü bir olasılıktır.

(b) *"Adra/Atra/Odra/Otra (sözcüğü) Luwi dilinde ve ardılı İÖ 1. binyıl Anadolu dillerinde, keza Luwi dili temeline dayanan "Pelasgos" dilinde ya da dillerinde, "Erkek Koca" demaktir. Sözcük, özellikle Ana Tanrıçanın erkeği baş tanrıyı kasdeder, onun adlarından biridir."* (Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar,* sf. 18, İnkılâp Kitabevi)

25) "Ehli ayalinizle" (Ehl-i Beyt) deyimi; Alevi toplumunda, bir arada yaşayan ve birinci dereceden kan bağı ilişkisi içindeki ana-baba, çocukları ve torunları kapsayan aile bütünlüğünü ifade eder. Bu kutsal aile kültü anlayışı ve inancını Alevilik İslam'dan almamıştır; kendi kadim geleneklerinde vardır. Ehl-i Beyt kültünün kökeni, Anaerkil çağda kadının kutsanması ile her evde bulunan kadından dolayı her aile kutsal sayılmıştır. İslam peygamberi Muhammet'in kızı Fatma'dan gelen nesli ile ilgisi yoktur. Ancak İslam'ın baskısı altında Müslüman görünebilmek için Aleviler, kendi geleneksel "kutsal aile" kültü üzerine Muhammet'in soyu örtüsünü örtmüşlerdir.

26) "Aşure çorbası geleneği Sünni-İslam toplumda da var" türünden olası itiraza karşı, bu kesimin Anadolu kadim halkından ve yakın geçmişe kadar Alevi olduğunu, yüzlerce yılda koşullara bağlı oluşan törelerin insan yaşamından yine asırlar boyu silinemediğini hatırlatmak isterim.

27) "Komşusu aç yatarken tok yatan bizden değildir" hümanist halk deyimini, Müslümanlığa mal etmek, İslam'ın din adına yaptığı savaşlarla toplumları açlığa mahkûm ettiği gerçeğini ya bilmemektir, ya da İslam'ın gerçek tarihini çarpıtmak, Müslüman olmayan toplumlar üzerinde ajitatif bir propaganda yapmaktır.

28) Alevilikteki "Oruç" kültü, çetin doğa ve kıt kaynak koşullarında var fakat az olan besin nesnelerini birleştirerek açlıktan ölmemek için günde bir defa doyumluk değil, salt açlığı bastırmak üzere lokma şeklinde paylaşma geleneğidir. Bu anlamda "Lokma karın doyurmaz şefaat artırır" anlayışı oluşturulmuş; açlığın, insan için dayanılmaz acı verdiği gerçeğinin toplum belleğinde canlı tutulmak amacıyla her yılın belli günlerinde oruç tutmak, yani yemek yemeyerek açlığı tatmak töre haline getirilmiştir.

29) *"Genelde hemen tüm İslamcılar, Şiilik ve Alevilikle özdeşleştirdikleri Rafızîlik olayını Yahudi dönmesi olduğu söylenegelen Abdullah İbn Sebe'ye*

bağlarlar." (...) "Abdullah İbn Sebe çevresinde toplanan bu hareket bir kere, çok geniş bir alana yayılmıştı; Küfe, Basra, Medain, Mısır, Yemen ve hatta Muaviye'nin kalesi Şam ile İslam'ın başkenti Medine'de gücü vardı. Abdullah İbn Sebe çevresinin yürüttüğü propagandanın temelini "Kardeşlik, eşitlik! Sömürüye hayır!" türünden sloganlar oluşturuyordu" (Faik Bulut, Âli'siz Alevilik, sf. 298-299. Berfin Yay.)

30) *"Herkese eşitlik, herkese adalet, kardeşlik!" sloganını ileri süren, zenginleri hedef alıp sindiren; artık İslam devletiyle özdeşleşmiş Kureyş aristokratlarından öç almayı hedefleyen; İslam şeriatını söz ve eylemleriyle bozmayı amaçlayan; Ali adına olmadık fikirler ileri süren, geçmişteki inançları İslam'mış gibi gösteren; günümüz Alevilik düşüncesine yakın fikriyatı savunan ve bu arada Ali'yi "Allah" gibi gören çevrelere karşı, Halife Ali'nin tavrı set oldu: Hepsini yaktırdı! Ali, günümüz Alevilik düşüncesinin öncülerini, bugünkü kavramla belirtirsek "Alevileri" ateşe attırdı." (...) "Abdullah İbn Sebe adlı Yahudi dönmesi, Hz. Osman'a karşı fitnenin elebaşısıydı. Ardından, Az. Ali'nin ilahlığının ortaya atan topluluklar ve çevreler türedi. Bunu duyan Hz. Ali, onları ateşte yaktı. İşte bu ateşte yakılan, çevrelerin uzantılarına İsmaililer ve Karmatiler dendi."* (Faik Bulut, Age, sf. 300- 301)

Alıntıda zikredilen "Alevilik düşüncesi" deyiminin, Anadolu Aleviliği ile ilgisi yoktur: Söz konusu yaklaşım, Aleviliğin ana yurdunun Arap yarımadası, doğuşunu ve ideolojik kökenini de İslam'a bağlar ki, bu tutum, Aleviliğin ana yurdunun Anadolu olduğunu, ideolojik kökeninin Bâtıni Doktrine, sosyolojik kökeninin Anadolu Luwi halkına dayandığı gerçeğinin inkârıdır. Söz konusu bölgede ve İslam ortamında ortaya çıkan İslam'a muhalif: "Herkese eşitlik, herkese adalet, kardeşlik!" ve "Hz. Ali'yi ilahlaştıran" düşünce, Akdeniz'in doğusu Filistin, Suriye, güneyi antik Mısır vb. yerlerde yaygın olan Hermetik Ekolün yaydığı doğru, fakat Bâtıni Doktrinin o yörede, kısmen eksik algılanmış, kısmen de yanlış yorumlanarak zaman içinde değişmiş tezahürüdür. Ama yine de, "Herkese eşitlik, herkese adalet, kardeşlik!" şeklinde ortaya çıkan slogan, Anadolu kadim halkı Aleviliğin, aynı Bâtıni ilkeleri anlayış prensibiyle örtüşmektedir. Dolaysıyla karşılıklı etkileşim sağlayacak yakın coğrafi alanlarda yaşayan halkların aynı duygu ve değerleri paylaşması olağan bir durumdur.

31) *"Tevrat'ın, bir Yahudi kadının oğlu olduğunu iddia ettiği, aslında Firavun 2. Ramses'in öz yeğeni olan Musa, Ezoterik öğretiyi ve tek tanrı inancını Osiris rahiplerinden almış bir üsdattı."* Cihangir Gener, *Ezoterik-Bâtıni Doktrinler Tarihi*)

32) *"O güne kadar Tanrının birliğini (varlıkta birlik) savunan tek tanrılı inanç, temellerinden değişmiş ve inanç insanların Tanrıya ulaşması (Alevilikte 'Hak'la Hak olmak') çabasından, birer kul olan yaratılmışların ödül olarak cennete gitmelerine dönüşmüştür. Benzeri bir yanlış yorumlama da Tanrının cinsiyeti konusunda ortaya çıkmış, o güne kadar hem eril, hem de dişil yanlarının varlığı kabul edilen Tanrıya Ezra tamamen eril bir görüntü vermeyi uygun bulmuştur. Bunun neticesinde, hem Yahudilikte hem de onun etkisindeki İslamiyet'te kadın daima ikinci plana itilmiş, kadınların toplum içinde tamamıyla ikinci sınıf yaratığa dönüşmeleri ve erkek tahakkümüne girmeleri sonucunu doğurmuştur."* (Cihangir Gener, Age)

33) *"Musa'dan 800 yıl sonra Tevrat'ı yeniden yazan Kaideli rahiplerin başı Ezra, varoluşu dahi yanlış algılamış ve Tanrıyı, kendisinden sudur (türeyen) değil, tüm âlemlerin yaratıcısı olduğu tezini savunmuş ve Tevrat'a da böylece geçirmiştir."* (Cihangir Gener, Age)

34) *"Nitekim Musa'ya inananlar arasında çok küçük bir azınlık olan inisiye (yeminli özel eğitimliler) edilmişler, diğerlerinden farklı bir yol izlediler ve Tevrat'ın Ezoterik yorumu "Kabbala" üzerinde çalışarak, diğer Yahudi gruplardan ayrıldılar."* (Cihangir Gener, Age)

35) *"Alevi erkânında Hicri takvime göre her yıl Muharrem ayında tutulan bir yas vardır. On iki gün süren bu yas günlerine 'Yas-ı Matem' adı verilir. 'Yas-ı Ma'tem' günleri Hz. Hüseyin'in 680 yılında Kerbela'da katledilmesi ile doğrudan ve birebir ilişkilendirilse de Aleviler tarafından tutku ve ısrarla sahiplenilen bu yas günlerinin aydınlatılmaya muhtaç pek çok karanlık noktası vardır."* (Erdoğan Çınar, *Dergâhın Sırrı*, sf. 168, Nokta Yay.)

36) *"Yas-ı Ma'tem' eski bir öyküdür. Bu öykünün üzerine on altıncı yüzyılda aceleyle yeni bir makyaj yapılmış ama makyaj ile kapatılmak istenen eskiye ilşkin izlerin üzeri tam olarak örtülememiştir. 'Yas-ı Ma'tem'in üzerindeki ağır makyajı kazıdığımızda karşımıza Luvi'ler ve onların Büyük Ana'sı için tutulan yas, bir başka deyişle, 'Ma'nın Yası' çıkar."* (Erdoğan Çınar, Age, sf. 173)

37) *"Alâeddin Keykubat, Oğuz ve Kürt boylarını disiplin altına almak için polisiye önlemler dışında, kalıcı dinsel önlemler de almak istiyordu." "M.1232 yılında Erzincan yörelerinde kimi oymak beylerini ve İslam dinini bazı daha çok bilen kişileri toplayarak bu oymakların insanlarına İslam kurallarının öğretilmesini buyurmuştur. Bu öğreticilere de peygamber soyundan geldiklerine ilişkin belgeler vermiştir." (...) "Keykubat'ın ne kadar soy ağacı imzalayıp mühürlediği bilinmiyor. Ancak, gerçekten o dönemden elimizde*

olan soyağaçları var." (Nejat Birdoğan, Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi, sf. 188, 189 Alev Yayınları)

38) *"Bu şecerelerin kayıtlı olduğu defterlerden günümüze sadece 38 adeti ulaşmıştır ve bunlar da İstanbul Müftülüğü Şer'i ye Sicilleri Arşivi'nde saklanmaktadır.*" (Soner Yalçın makalesinden, Odatv adlı internet sitesi)

39) Hamza Aksüt, *Alevilik*, sf. 28.

40) Hamza Aksüt, *Alevilik*, sf. 9.

41) Hamza Aksüt, *Alevilik*, sf. 23

42) *"Türkmen sözcüğünün Türkçe kökenli olmadığı, dolaysıyla Türkleri veya Türklüğü tanımlamadığı, günümüz Türkçesiyle 'Trakya' dediğimiz fakat MÖ 2. binli yıllar öncesinde Traky'dan Anadolu'ya göçen bu bölge halkının adı olduğu, "Alevi Türkmen Tahtacılar" başlıklı bölümde genişçe verilecektir.*"

43) Alevilik; anaerkil çağdan beri, kadını kutsayan anlayışın tezahürü olan aileyi, yani ev halkını kutsama geleneğine sahiptir. Osmanlı'nın kanlı kılıcı karşısında İslam'ı doğrudan kabullenme yerine, dolaylı yönden peygamber kızı Fatma'yı ve ondan gelen nesli kutsamak adına kadim geleneği "Kutsal Aile" kültünü, Muhammet'in kızdan soyu olan "Ehl-i Beyt" örtüsü altında sır etmiştir. Her yıl düzenlenen Görgü Cemleri'nde, pir ve halk huzurunda yapılan Dar-ı Mansur sorgusunda, önce ailenin kendi içinde barışık olup olmadığının sorgulanması, ailenin kutsallığı (Ehl-i Beyt- ev halkı) kültü ve inancının yaşatıldığının kanıtıdır. Alevilerin günümüzde peygamber soyu ehl-i beyti kutsama olayı aslında, kendi kadim geleneği olan kutsal ailedir.

44) Faik Bulut, *Ali'siz Alevilik*, sf. 234-235.

45) Barış Baysal, *Bizanslı Heretiklerin "Sapkın" Tarihi*, sf. 195.

46) Erdoğan Çınar, *Aleviliğin Kökleri*, sf. 13 Kalkedon Yayınları

47) Bilge Umar, *Türkiye Halklarının Ortaçağ Tarihi*, sf. 17.

48) Bilge Umar, Age, sf. 17-18.

49) Barış Baysal, *Bizanslı Heretiklerin "Sapkın" Tarihi*, sf. 190-191.

50) Erdoğan Çınar, *Aleviliğin Kökleri*, sf. 143.

51) Erdoğan Çınar, *Aleviliğin Kökleri*, sf. 121.

52) *"İdris'in kardeşi Saru, Hacı Bektaş'ın onların evinde kaldığını öğrenince Hacı Bektaş'ı ve Kadıncık'ı zina ile suçladı. Fakat İdris bu sözlere değer vermedi. Hacı Bektaaş Kadıncık'ın evinde kaldığında, Sulucakarahöyük'te yalnız yedi ev vardı. Herkes sıra ile sürüleri otlatmaya, ya da bağdan meyve kaldırmaya gitmekteydi. Bir gün Hacı Bektaş ve Saru, bağa elma toplamaya gittiler. Saru, Hacı Bektaş'tan dalları dolu bir ağaca çıkmasını istedi. Hacı*

Bektaş hemen ağaca tırmandı. Saru başını kaldırdığında, Hacı Bektaş'ın hayâlarının yerinde bir beyaz ve bir kırmızı gül bulunduğunu gördü. Yanılgısını anladı ve Hacı Bektaş'tan kendisini bağışlamasını dileyerek, ayaklarına kapandı." (Hacı Bektaş Vilayetnamesi)

53) *"Asur ve Urartu kaynaklarında Mildia, Melid, Meliddu biçiminde geçen adın, "Hitit dili ve yazısının önde gelen uzmanlarından, Çek bilim adamı Bedrick Hrozny, kent adının, "Bal" anlamındaki Hititçe sözcük melit'ten geldiğini öne sürüyor. Arslantepe'deki kent bir Hitit kültürü kenti değil, Luwi kültürü kenti idiyse de; "Bal" anlamını belirten Luwi dili sözcüğü dahi Melit'e yakındı, Mallit biçiminde idi."* (Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar,* İnkılâp Kitabevi, sf. 561

54) *"Danismendli" sözcüğünün tarihsel anlamını saptayamadım. Ancak söz konusu devletin kurucu liderinin adı "Melik" Denişmend olduğu gerçeğinden çıkardığım sonuç, Malatya'nın tarihsel adları Mildia, Melid, Milleddu kökünden türetildiği ve Malatya yöresiyle ilgili olduğu kanısındayım."*

"Danişmend Gazi'nin hangi soydan olduğu kesinlikle saptanabilmiş değildir. Battal Gazi, ya da Mevanilerden, dolaysıyla (her iki durumda) Arap olduğu söylentisi vardır; Ermeni ve Rum tarihçileri ise onun İslamlığa geçmiş bir olduğunu öne sürmektedirler. Bu söylentiler tümüyle asılsız ve Danişmend, Türkmen soyundan da olabilir." Bile Umar, *Türkiye Halklarının Ortaçağ Tarihi,* sf. 90

55) *"Ey Oğul! Güçlü, kuvvetli, akıllı ve kelamlısın. Ama bunları nerede ve nasıl kullanacağını bilmezsen sabah rüzgârlarında savrulur gidersin. Öfken ve nefsin bir olup aklını mağlup eder. Milletin, kendi irfanın içinde yaşasın. Ona sırt çevirme. Her zaman duy varlığını. Toplumu yöneten de, diri tutan da bu irfandır."*

(İrfan; insansal "hümanist" ahlaki değerlerin toplamıdır. Bu değerleri özümsemiş, davranış, düşünce ve yaşam biçimi haline getirmiş kişiye, "İrfanlı insan" denir)

56) *"Nitekim aynı gelenekten gelen kişiler arasında Ede Bali yeni devletin piri olur ve Bilecik kentinin gelirine konar, Geyikli Baba yaşanan gerilimler ve İnegöl'ü kabul etmemesi sonrasında kenara düşerken, Abdal Musa ve benzerleri, Osmanlı'nın belirginleşen düzeniyle uzlaşmayıp onun egemenlik alanını terk edecekti."* (Erdoğan Aydın, *Osmanlı Gerçeği,* sf. 371

57) *"Bektaşi dergahı veya Bektaşi dedelerin bir kesimi, merkezdeki en önemli Bektaşi önderi Abdal Musa'ya rağmen, Osmanlı'nın girdiği yabancılaşma sürecinin işbirlikçisi konumunu seçecek veya buna boyun eğecek, bi-*

linçli ya da bilinçsiz Osmanlı dönüşümüne ortak olacak, onun hem Balkanlar'ın kolonizasyonunda hem de yeniçerinin eğitiminde sivil uzantısı olma rolünü kabullenecekti." (Erdoğan Aydın, *Osmanlı Gerçeği*, sf. 366)

58) "*1501'de ölen Mürsel Bali oğlu Yusuf Bali'nin yerine resul Bali'nin oğlu Balım Sultan 1516'ya kadar dergahın başında kalacaktır. Balım Sultan, tarikatın tarihinde çok önemli bir isimdir. Şemsettin Sami'nin Kam'usü'l-A'lam'ında da belirttiği gibi tarikatın ayin ve adabı Balım Sultan tarafından konulmuştur. Öyle ki pek çok araştırmacı, bu nedenle onu Bektaşiliğin "esas kurucusu" olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte Bâtıni inançlı halkın tarihi açısından oldukça önemli bir sorun alanıdır. Çünkü "II. Beyazıt tarafından Anadolu'daki Kızılbaşları, Şii-Safevi etkisinden kurtarmak için vazifelendirilip Hacı Bektaş Dergâhının başına" gönderilmiş bir "görevli" durumundadır.*" (Erdoğan Aydın, *Osmanlı Gerçeği-Nizam-ı Âlem'in Gayri Resmi Tarihi*- sf. 391, Kırmızı Yayınları)

59) "*Bursa kaplıcalarına yakın yerde kendisine tekke teklif edilecek olan Abdal Musa, bunu reddedecektir. Velâyetname'sinde, Kızılbaş (Bâtıni-B.Ö) geleneğin önemli sözleri arasına girecek olan öğüdünde, bu dayatmaya açık bir tavırla: "Zahiri padişahına karip (yakın) olma. Dünyalık için ehl-i mansıba varma (mevki sahibi kimselere yüzsuyu dökme), meğer ki irşat ola (aydınlanmış ola). Maslahat (dünya işleri) içün vezir ve ricalin kapusuna varma. Elden geldikçe yalnızca nimet yeme. Tarikat padişahını ve karındaşını ayru görme. Kallaş ve pirsiz adamlarla yoldaş olma.*" (Erdoğan Aydın, *Osmanlı Gerçeği*, sf. 375)

60) "*Hace Bektaş Veli'nin adının geçtiği en erken iki belge 1295 ve 1297 tarihli iki vakfiye senedidir. Bu iki vakıf senedinde Hace Bektaş Veli'nin sadece ismi anılmakta ve onun hakkında hiçbir bilgiye yer verilmemektedir. Bunun dışında Baba İlyas'ın ikinci kuşak torunu Elvan Çelebi'nin (ölümü 1359) yazdığı 'Menakib'ül Kutsiye' adlı eserde Baba İlyas'ın halifeleri sayılırken Hace Bektaş Veli'nin adı da geçmektedir.*" (Erdoğan Çınar, *Dergâh'ın Sırrı*, sf. 51- 52)

61) "*Dikkat edilirse ayrışma, Osmanlı'nın Kızılbaş gelenekten ayrışmasının sonucudur ve ayrışma aynı zamanda onunla çıkar birliği eden bir kesim Kızılbaş (Batıni-B.Ö) önderin de kendi geleneklerine yabancılaşmasıyla biçimlenmektedir. Bunu kabul edenler tıpkı Osmanlı'nın kendisi gibi düşünecek, etmeyenler ise Osmanlı'ya politikalarının haksız temellerini anımsatan faktör olarak asimile edilmeye ve ezilmeye çalışılacaktı.*" Erdoğan Aydın, *Osmanlı Gerçeği*, sf. 375

62) "*Her şey devletin denetiminde olacak, ama Osmanlı ile bütünleşen*

Bektaşi derviş ve motifleri sayesinde görüntü-imaj kurtarılmış, bir taşla pek çok kuş vurulmuş olacaktı. Bu sayede bu çok önemli heterodoks tarikatın halk üzerindeki etkisi devlete yedeklenirken, tarikatın devlet sistemi içine alınarak kontrolü sağlanmış oluyordu." Erdoğan Aydın, *Osmanlı Gerçeği*, sf. 374

63) Amazon sözcüğü 'Kahraman kadın savaşçı" anlamındadır. Luvi dilindeki 'Ma' (ana) sözcüğü ile yüce anlamındaki 'Swa' sözcüklerinin birleşik türevi 'Yüce-Kutsal Ana' adına örgütlenmiş, günümüz diliyle Amazonlar 'Yüce Ananın kutsal kadın savaşçıları' demektir. Anaerkil Çağ boyunca, özellikle Orta ve Doğu Anadolu da var olmuş ve komşu Truva'ya yönelik istila saldırılarına karşı, yardım amacıyla Ege boylarında savaştıkları bilinmektedir.

64) Bâtını Doktrinin 'varlıkta birlik' ilkesi Tanrı Kralları inkâr anlamına geldiğinden, Hermetik ekolün kardeşlik örgütlenmesinde kullanılan, korunmak amacıyla gizli ve katı kuralları olan eğitim sistemine "İnisiye", bu eğitimden geçmiş sır saklamaya yeminli ve kardeşlik örgütüne alınmış rahiplere de "İnisiye edilmiş" denir. Anadolu Aleviliğinde katı kuralları hafifletilmiş 'Musahiplik', bu kardeşlik prensibiyle birebir örtüşmektedir.

65) *"Akra (sözcüğü) Luvi dilinde, "Baş, Başkan, Önder, Uç, Doruk" anlamındadır."* (Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, sf. 42)

66) Vikipedi

67) *Sürek Dergisi* – Mustafa Özcivan Röportajı

68) Metin Aydoğan, *Türkiye Üzerine Notlar1923-2005*, Umay Yay.

69) Fuat Köprülü: 1890'da İstanbul'da doğdu. 28 Haziran 1966'da İstanbul'da yaşamını yitirdi. Köprülü Mehmet Paşa'nın ailesindendir. Ayasofya Rüştiyesi ve Mercan İdadisi'nden sonra İstanbul Hukuk Fakültesi'ne devam etti. 1909'da fakülteyi bırakarak edebiyat, felsefe ve tarih alanlarında özel olarak çalışmaya başladı. İstanbul'da çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. 1924'te Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarlığı'na atandı. Aynı yıl İstanbul Darülfünun'daki görevine döndü. Türkiyat Enstitüsü'nü kurdu. Türk Tarih Encümeni başkanlığına seçildi. 1929'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı oldu. 1934'de politikaya girdi. Kars milletvekili seçildi. Çok partili döneme geçiş sırasında CHP'den ayrılıp Demokrat Parti'nin (DP) kurucuları arasında yer aldı. 14 Mayıs 1950'de birinci Adnan Menderes hükümetinde Dışişleri Bakanı oldu. 1956'da Devlet Bakanlığı görevine atandı. Bir yıl sonra DP'den istifa etti. Milletvekilliği düştü. 27 Mayıs 1960'tan sonra Yeni Demokrat Partiyi kurdu. Ancak parti pek ilgi görmedi. Amblem olarak seçtiği "Kıratı" Adalet Partisi'ne bırakarak siyasi yaşamdan ayrıldı. Asıl ya-

rarlı çalışmalarını Türk Edebiyatı ve Türk Halk Edebiyatı araştırmaları oluşturur." (Vikipedi)

70) *"Ellerinde her zaman, özellikle de baskı altına alındıklarında kendi özel sırları gibi bir yalan vardır. Söylenmesi istenilen ya da önerilen şeyleri söyler ve yalana sığınırlar ve kendilerine göre namusludurlar." "Bizim rahiplerimizi ve diğer üyelerimizi reddederler. Kendi rahiplerine synekdemos ve notarius (günümüz diliyle Mürşit/Pir-B.Ö) derler. Bu kişiler giyimleri, beslenmeleri ya da yaşam biçimleriyle diğerlerinden ayırt edilemezler." "Tüm bu kurnazca yolları ve hileleri, her türden ahlaksızlık ve yozluk içinde kullanırlar."* Barış Baysal, *Bizanslı Heretiklerin Tarihi,* sf. 128-129

71) Söz konusu tarihsel kesitte henüz ırkçı ideolojinin oluşmadığı, dolaysıyla toplumsal farklılıkların milli kavramlarla tanımlanmadığı bu dönemde, Anadolu halkının büyük çoğunluğunun, Hıristiyan görünümü altında yürüttükleri geleneksel törelerinden Batını inançlı olduğu anlaşılmaktadır. Bizans'ın devlet olanakları ve kilisenin maddi nimetlerinden yararlanan azınlık bir kesimin Hıristiyan, yine azınlık denebilecek durumda olan Orta Asya kökenli Türklerin de, İslam'ı yeteri kadar özümsememiş olsalar da Müslüman olarak tanımlandığı toplumsal yapının, Anadolu toplumunun inançsal özellikleriyle anılmaya başlanması, birçok değerleriyle bütünlük içinde olan toplum yapısını, topluluklara ayrıştırılma ve bölme girişiminin ilk adımıdır.

72) Alevi geleneğinde ve dilinde saygıyla anılan Mürşit, Pir, Dede, Seyit, Çelebi, Baba, Derviş, Mürit (talip) vb. sıfatlar; Alevi toplumunda insani hiçbir değer taşımayan, Emir, büyücü, üfürükçü, falcı, muskacı vb. aşağılık sıfatlarla eşdeğerde tutulup suç kapsamına alınmıştır.

73) TC 1924 Anayasası, Düstur tertip No. 3. cilt 7. s. 113.

74) Bilge Umar, *İlkçağda Türkiye Halkı*, sf. 109.

75) Bilge Umar, Age, sf. 109-110.

76) Bilge Umar, Age, sf. 109-110.

77) Bilge Umar, Age, sf. 48.

78) Bilge Umar, Age, sf. 50.

79) Bilge Umar, Age, sf. 107.

80) Bilge Umar, Age, sf. 107-108-109.

81) *"Oysa, burada, niçin bütün geniş kafalıların (brakisefallerin) Türk soyundan sayıldığı açıklanmalı ve kanıtlanmalıydı. Çünkü Türklerin genellikle geniş kafalı olası, her geniş kafalının Türk olduğunu kanıtlamaz."* (Bilge Umar'ın kendi dipnotu. Age, sf. 108)

82) *"Böyle bir kanıtın bilim dünyasında önemsendiğinin belirtisini hiç-bir bilgi kaynağında görmedim; hatta, doğrusu, herhangi bir kanıttan söz edildiğini de görmedim. Akçura, sözünü ettiği "birçok delil"den hiç değilse bir tanesini ansa çok iyi ederdi."* (Bilge Umar'ın kendi dipnotu. Age, sf. 108)

83) Bilge Umar, Age, sf. 98.

84) Bilge Umar, Age, sf. 100-101

85) Bilge Umar, Age, sf. 107

86) Örneğin Almanya'da %60, Fransa'da %50 oranında ihraç edilen sanayi ürünlerinin ülkeye kar payı olarak girdisinden, emekçi halka "sosyal yardım" adı altında çocuk parası, ev kirası, işsizlere vb. devlet yardımları, toplumda ciddi ekonomik rahatlık sağlamaktadır.

87) *"Anadolu'daki Alevi oymaklarının Türkmen kökenli olanlarından en büyüklerinden sayılan Tahtacılar üzerine tarihsel bilgimiz bölük pörçüktür. Kendilerinin anlattığına göre İzmir-Narlıdere bölgesindeki en büyük tahtacı ocağının geleneksel ocak adı "Yan Yatır Oğullarıdır", onlara göre türedikleri Türk boyunun adı "Çobanlı Oymağı" imiş."* (Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi,* Alev Yayınları, sf. 95-96)

88) Bilge Umar, *İlkçağda Türkiye Halkı,* sf. 163. İnkılâp Kitabevi.

89) Bilge Umar, Age, sf. 163.

90) Bilge Umar, Age, sf. 163.

91) *"Ancak, İ.Ö. 1200 dolaylarında yığınsal göçlerle Anadolu'ya akan ve bu göçü belki yüzyıllar öncesinden başlatmış bulunan bazı halkların, özellikle ön Phryg'lerin, Thrak kökenli olduklarını biliyoruz."*

92) Bilge Umar, Age, sf. 164.

93) Bilge Umar, Age, sf 165.

94) Bilge Umar, Age, sf. 165.

95) Bilge Umar, Age, sf.166-167.

96) Söz konusu bölgeye "Teke" adı verilmesi, kanımca, yöre halkını tanımlayan Thrak/Thrake sözcüğünün, Osmanlı ağzında ve o denemin Türkçesine uygun çarpıtılmış hali olmalı.

97) Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni,* sf. 45, Sol Yay.

98) Friedrich Engels, Age, sf. 52, 53.

99) Friedrich Engels, Age, sf. 47.

100) Evelyn Reed, *"Kadının Evrimi"* adını verdiği iki ciltlik çalışmasının arka kapağına düştüğü yazıdan. Payel Yay. 1983.

101) Ezoterik (Batıni) Doktrinin Musevi dininden öncesi tanrı algı-

sının eril-dişil şeklinde ifade edilişi, günümüz Alevi terminolojisinde doğanın, eril-dişil'i aynı anda ve eşit şeklide bünyesinde taşıdığı, canlı ve cansız varlıkların kaynağının bir olduğu, en küçük zerrenin en büyük olanı içinde, en büyük parçanın da en küçüğü bağrında taşıdığı, büyükle küçüğün aynı bütünün parçaları olduğu; "Varlıkta birlik/Vahdet-i vücut" olarak algılanmakta ve ifade edilmektedir. Batıni Doktrinin tanrı algısı, anlayışı ve öğretisi kadının "Ana Tanrıça" mertebesine yüceltildiği Anaerkil çağın da ideolojik ve felsefi dayanağıdır.

102) İlhan Arsel, *Şeriat ve Kadın,* Kaynak Yay.

103) İlhan Arsel, Age, sf. 31-32-33

104) İlhan Arsel, Age, sf. 114-115

KAYNAKLAR

1) Aksüt, Hamza, *Aleviler,* Yurt Kitap Ankara 2009.
2) Arsel İlhan, *Şeria ve Kadın,* Kaynak Yay. 19. Bas. 2012, İstanbul.
3) Aydın, Hasan, Basri, *Tanrıya Mektuplar,* Ceylan Yay. 1998, İstanbul.
4) Aydın, Erdoğan, *İslamiyet Gerçeği,* Kaynak Yay. C.1. 3. Basım.
5) *Osmanlı Gerçeği,* Kırmızı Yay. 11. Bas. İstanbul. 2010.
6) Aydın, Erdoğan, *Nasıl Müslünam Olduk,* Kırmızı Yay. 23. Bas. 2008.
7) Ayhan, Prof. Dr. Rıza, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yay.* 2004, Ankara.
8) Batuhan Hüseyin, *Bilim, Din ve Eğitim Üzerine Düşünceler,* Y.K.Y. 2. Bas. İstanbul. 1998.
9) Bayat, Fuzuli Prof. Dr. *Türk Şaman Metinleri,* Piramit Yay. Ankara. 2004.
10) Birdoğan Nejat, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi,* Alev Yay. 1992. İstanbul.
11) Bozkurt Fuat Prof. Dr. *Aleviliğin Toplumsal Boyutları,* Tekin Yay. 2. Bas. 1990. İstanbul.
12) Bulut Faik, *Tarikat Sermayesinin Yükselişi,* Doruk Yay. 2. Bas. 1997 Ankara.
13) Bulut Faik, *Allah Devletinde Demokrasi,* Tümzamanlar Yay. 3.Bas.
14) Bulut Faik, *Ali'siz Alevilik,* Berfin Yay. İstanbul.
15) Cilasun, Ali Haydar, *Alevilik Bir Sır Değildir,* Ceylan Ofset 1995.
16) Çınar, Erdoğan, *Alevilerin Kayıp Hafızası-Dergah'ın Sırrı,* Nokta Kitap, 1. Bas. 2011. *İstanbul.*
17) Çınar, Erdoğan, *Aleviliğin Kayıp Bin Yılı (325-1325),* Kalkedon Yay. 4. Bas. 2007
18) Çınar, Erdoğan, *Aleviliğin Kökleri-Abdal Musa'nın Sırrı,* Kalkedon Yay. 4. Bas. 2010.
19) Çınar, Erdoğan, *Kayıp Bir Alevi Efsanesi,* Kalkedon Yay.
20) Çınar, Erdoğan, *Aleviliğin Gizli Tarihi, Kalkedon* Yay. 11. Bas. 2009
21) Çınar, Erdoğan, *Bahçe Bizim Gül Bizdedir,* Kalkedon Yay. 2. Bas.
22) Çoban İrfan, *Kul Himmet.* Ofset 2000 Matbacı
23) Darwin, Charles, *İnsanın Türeyişi,* Çev: Öner Ünalan Onur Yay. 1980 Ankara.
24) Demir Necati Yrd. Doç. Dr. *Danişmendname.* 1999. Niksar.

25) Dierl Jozef Anton, *Anadolu Aleviliği,* Çev: Fahrettin Yiğit, Ant Yay. 1991 İstanbul.
26) Doğanay Eraslan, *Anadolu'da Yaşayan Dergahlar,* Can Yay. 1. Bas. 2000 İstanbul.
27) Dursun Turan, *Tabu Can Çekişiyor DİN BU,* Kaynak Yay. 1. clt. 17. Bas. 2. clt. 13. bas. 3. clt. 11. Bas. 4. clt.6. Bas.
28) Engels Friedrich, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni,* Çev: Kenan Somer, Sol Yay. 7. Bas. 1979, Ankara.
29) Erdal Mahmut, *Bir Ozanın Kaleminden,* Hüs. Abd. Der. 7. Bas. 2002, Ankara.
30) Erdost, Muzaffer İlhan, *Osmanlı İmparatorluğunda Mülkiyet İlişkileri,* Onur Yay. 2. Bas. 1989, Ankara.
31) Gener Cihangir, *Ezoterik-Batını Doktrin Tarihi,* E-Kitap, 10 Ekim 1993 Ankara.
32) Gölpınarlı Abdulbaki, *Nehc'ül Belaga* (Hz. Ali'nin seçme sözleri) PDF formatında E-Kitap. 1997.
33) Hamilton Janet-Hamilton Bernard, *Bizanslı Heretiklerin Tarihi* Çev: Barış Baysal, Kalkedon Yay. 2010, İstanbul.
34) Hançerlioğlu, Orhan, *Düşünce Tarihi,* Remzi Kitabevi, 1987, İstanbul.
35) Kaçmaz Safa, *Tevrat, İncil ve Kuran'ın Mezopotamya Yazın Kaynakları,* El Yay. 2007, İstanbul.
36) Kerov Motropolski Zubristki, *İlkel, Köleci ve Feodal Toplum,* Çev: Sevim Belli Sol Yay. 11. Bas. 1992, Ankara.
37) Kingsley Birge John, *Bektaşilik Tarihi,* Çev: Reha Çamuroğlu, Ant Yay. 1991 Ankara.
38) Kongar Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği,* Remzi Kitabevi. 5. Bas. 1995, İstanbul.
39) Martin Sean, *Avrupada Alevi Hareketi Katharlar,* Çev: Barış Baysal Kalkedon Yay. 2009 İstanbul.
40) Öztürk Ünsal, *Alevilerin Büyük Sırrı.* Yurt-Kitap. 3. Bas. 2006, İstanbul.
41) Pazarlı Osman, *Din Psikolojisi.* Remzi Kitabevi, 3. Bas. 1982, İstanbul.
42) Umar Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar,* İnkılap Yay. 2. Bas. 1993 İstanbul.
43) Türkiya Halklarının Ortaçağ Tarihi, İnkılap Yay. 1998, İstanbul.

44) İlk Çağda Türkiye Halkı, İnkılap Yay. 1999, İstanbul.
45) Saraç Necdet, *Alevilerin Siysal Tarihi.* (1300-1971) Cem Yay. 3. Bas. 2011.
46) Sena Cemil, *Hz. Muhammet'in Felsefesi.* Remzi Kitabevi, 3. Bas. 1984. İstanbul.
47) Yamaç Kadri Prof. Dr. *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi.* 2004 Ankara.
Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2005. Ankara.
48) Yalçın Alemdar Prof. Dr. ve Dr. Aytaç Gıyasettin, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi.* 2004 Ankara.
49) Yıldırım Cemal, *Bilim Tarihi.* Remzi Kitabevi. 1983. İstanbul.
50) Hüseyin, Bal, *Alevi-Bektaşi Sosyolojisi,* Ant Yay., 1997
51) Bozkurt, Fuat, *Aleviliğin Toplumsal Boyutları,* Tekin Yay. 3. basım,
52) Bruinessen, Martin van, *Kürtlük, Türklük, Alevilik, Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri,* İletişim Yay., İstanbul
53) Dierl, Anton Jozef, *Anadolu Aleviliği,* Ant Yay. İstanbul.
54) Gölpınarlı, Abdülbaki, *Oniki İmam,* Der Yayınları, 1989, İstanbul.
55) Gölpınarlı, Abdülbaki, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik,* Der Yayınları, İstanbul.
56) Gölpmarlı, Abdülbaki, Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, İnkilap Kitabevi, İstanbul.
57) Kaleli, Lütfü, Alevi Kimliği ve Alevi Örgütlenmeleri, Can Yay.,
58) Noyan, Bedri, *Bektaşîlik Alevîlik Nedir?,* Ant/Can Yay. İstanbul
59) Sezgin, Abdülkadir, *Sosyolojik Açıdan Alevilik-Bektaşilik,* Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.
60) Yürükoğlu, Rıza, *Okunacak En Büyük Kitap İnsandır,* Alev Yay. 4. Basım, İstanbul.

EL YAYINLARI

18 Mayıs Kitaplığı

Gerçekler Devrimcidir

- Kırmızı Gül Buz İçinde (dvd ekli) /Emrah Cilasun 20

Dava Kitaplığı

İnsan Değişir, Değiştirir

- Kaypakkaya İle Birlikte -Anı 2/Ali Taşyapan 15
- Duvarın İki Yakası -Anı 3/Ali Taşyapan 20
- Eylül Ayazı -Anı 4/Ali Taşyapan 10
- Bıçak Sırtında/Derleyen: Abdullah Çelik 12
- Fehrenge Kırmancki-Tırki/Türkçe-Kırmancki Sözlük/ ----------
  Kamber Akbalık 15
- Davası Olmayanın Deniz'i Olmaz/Mehmet Güneş 5

Yüz Fikir Kitaplığı

İnsan Değişir, Değiştirir

- Parçalanmış Dünya-Günümüzde Emyeryalizm/ Karam Khella 15
- Emperyalizm ve Marksist Tarih Çözümlemesi/Yusuf Köse 14
- Sana 21. Yüzyıl Raporumu Sunuyorum/Orhan İyiler 15
- Osmanlı'dan Cumhuriyete Burjuvazinin Evrimi/Osman Tiftikçi 20
- Kıvılcımlı Yazılar-Bilinmeyen Yönleriyle Dr. H. Kıvılcımlı Yoldaş/----------
  Sadık Göksu 20
- Grundrisse İçin Analitik Notlar/Müfit İşler 16
- Umudun Adımları-Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçilerinin Örgütlü Tarihi/---
  Veysi Ülgen 10
- Küresel Sermaye ve Evrensel Değer Teorisi/Abdülkadir Yaşargün . 10
- Felsefe ve Bilim/Abdülkadir Yaşargün 15
- Çocuk Eğitiminde Ailenin Önemi/ Mustafa Birgin 8
- Zincirin Halkası-Türkiye'nin Yarı-Sömürgeleşme Ve Yarı-Feodalleşme---------
  Çıkmazı/Vasfi Nadir Tekin 25
- Tarihin Önünde Yürümek/ Yusuf Köse 17
- Alevilik-Anadolu'da Parlayan Işık/Bekir Özgür 17

Bin Çiçek Kitaplığı

Aslolan Hayattır

- *Dersim Destanı*/Ozan Telli 5
- *Koçgiri Destanı*/Ozan Telli 5
- *Ararat Destanı*/Ozan Telli 5
- *Şahince*/Ozan Telli 5
- *Bizim Çeliğin Suyundan*/Ozan Telli 5
- *Ekmeğin Şarabın Tuzun Aşkına*/Ozan Telli 5
- *Komüncüler-Eskimemiş Şiirler*/Ozan Telli 5
- *Aşktan Umut Kesilmez*/Ozan Telli 5
- *Aşka Amin*/Ozan Telli 5
- *Ölümsemek*/Ozan Telli 5
- *Eşrefoğlu Al Haberi*/Muzaffer Oruçoğlu 5
- *Kırık Halka*/Veysi Ülgen 5
- *Çığ Düş'tü*/Veysi Ülgen 17
- *Sisli Bahar*/Raif Zor 20
- *Duvarlara İnat*/Cafer Solgun 12
- *İnat-1 Yeryüzü Mizahı* 6
- *Ve Dağ Esintisiyle Uyandık*/Hıdır Uludağ 5
- *Vicdan*/Veysi Ülgen 10
- *Gülazâre-Bitmeyen Yolculuk*/ Caner Canerik 15
- *İlk Adımlar* /Yaşar İldan 5
- *Çöl Tutulması*/Zeren Keziban Karaaslan 8

Elinizdeki kitap, Alevilik ve Alevi varlığı üzerine örtülmek istenen milli, etnik yaklaşımları ve hegemonik iklimi sorgulamaktadır.

Günümüzde Aleviliği farklı düzeylerde farklı yaklaşımlarla ele alma çeşitliliği içinde en dikkat çekici ve sinsi olanı, burjuva devletin politikası ve söylemidir.

Bu çalışma,devletin, Alevileri "Alevi Sorunu" üzerinden asimile etme,Aleviliği, egemen İslami anlayışın temel referans noktalarından ele alarak tanımlama, sınırlama ve sınıflandırma çabalarına yönelik eleştirel olmayı ve karşı duruşu salık vermektedir.

Aleviler, Aleviliğin tarihsel/sosyolojik kapsamına ve derinliğine sahip bilimsel bir bilinçle donandıklarında ancak, Alevilerin kendi inançlarına ve kimliklerine yönelik müdahaleyi savuşturabilir, kendi kaderlerini belirleme gücüne kavuşabilirler.

Milliyetçi bakış açılarının ve resmi İslamin Alevilik üzerindeki örtüsü kaldırıldıkça, doğa-insan, insan-toplum ilişkisi sarmalında şekillenmiş hümanist kültürel değerler bütünü açığa çıkar ve anlaşılır. "Alevilik İslamın neresinde?" şeklindeki yanlış soruyu, "İslam Aleviliğin neresinde?" biçiminde düzeltip sorma noktasında atılmış küçük bir adım olarak değerlendirileceğini umuyoruz.

